Marina Rădulescu

DIFICULTĂȚI ALE GRAMATICII LIMBII ROMÂNE

Teste pentru examenele de admitere în liceu și facultate

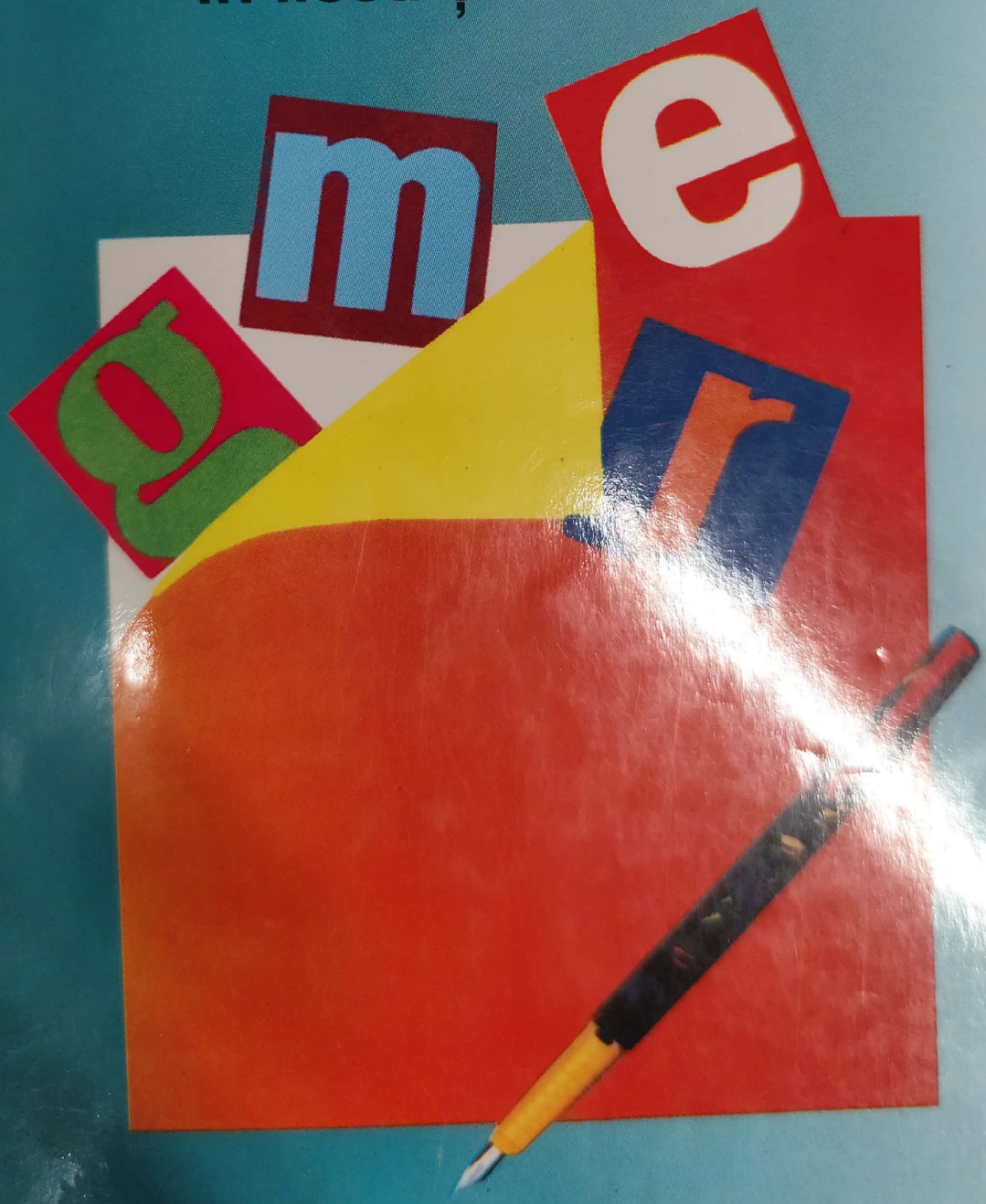

Scanned with OKEN Scanner

Coperta de VALENTIN TĂNASE

Editura SAECULUM I.O.
ISBN 973-96816-1-1
Editura VESTALA
ISBN 973-96817-2-7

© Toate drepturile sunt rezervate Editurii SAECULUM I.O.

Scanned with OKEN Scanner

MARINA RĂDULESCU

DIFICULTĂŢI ALE GRAMATICII LIMBII ROMÂNE

Teste pentru examenul de admitere în liceu şi facultate

Gramatică, vocabular, formarea cuvintelor, punctuaţie, fonetică, stilistică.

Scanned with OKEN Scanner

CUVÂNT ÎNAINTE

Această lucrare se adresează tuturor elevilor care se prezintă la un examen scris de limba română, deci atât celor care se pregătesc pentru examenul de admitere în clasa a IX–a, cât şi celor care se pregătesc pentru examenul de bacalaureat (la liceele cu profil umanist) sau pentru admiterea în învăţământul superior (la Facultatea de Litere, la Facultatea de Limbi Străine, la Facultatea de Drept etc.). Consultarea ei va fi utilă, de asemenea, profesorilor de limba română, oferind material ilustrativ pentru lecţiile de recapitulare, precum şi soluţii de interpretare corectă a unor chestiuni tratate neclar sau superficial în manualele şcolare (cele 4 manuale de „Limba română" pentru clasele a V–a — VIII–a, precum şi cele 2 manuale – unul pentru clasele a IX–a şi a X–a, iar celălalt pentru clasele a XI–a şi a XII–a — după care se predă în şcolile normale, liceele şi clasele cu profil umanist).

Lucrarea începe cu 3 capitole cu caracter teoretic şi metodologic; în primele două (intitulate *Probleme de morfologie* şi *Probleme de sintaxă*) se discută principalele dificultăţi care apar în analiza morfologică şi sintactică a unui text, iar în al treilea (intitulat *Recomandări pentru redactarea lucrării scrise*) sunt cuprinse indicaţii referitoare la modul cum trebuie să fie prezentată o teză de limba română, la examen.

Urmează materialul propriu–zis al lucrării, organizat sub formă de „teste" (20 fiind rezolvate şi explicate, iar 10, nerezolvate), teste care reproduc atât structura subiectelor date în ultima vreme la examenele de limba română, cât şi modul de redactare a cerinţelor. De aceea lucrarea reprezintă, pentru candidaţi, nu numai o modalitate eficientă de a–şi verifica cunoştinţele printr–o gamă largă de exerciţii (unele de recunoaştere şi de analiză, iar altele cu caracter creator, presupunând un efort de sinteză şi deprinderea de a ilustra problematica teoretică cu exemple proprii), ci şi posibilitatea de a se familiariza cu pretenţiile unui examen. Menţionăm însă că testele prezentate aici sunt mai ample decât cele date în mod obişnuit la examene şi, în consecinţă, rezolvarea

Scanned with OKEN Scanner

unui test va cere mai mult timp decât cel afectat probei de limba română (în special dacă este vorba de examenul de admitere în clasa a IX–a).

Fiecare test rezolvat cuprinde 3 părţi: expunerea cerinţelor, rezolvarea testului şi explicaţii referitoare la rezolvare.

În alegerea textelor propuse spre analiză şi în elaborarea cerinţelor am urmărit, pe de o parte, să cuprindem toate problemele importante de gramatică (morfologie şi sintaxă a propoziţiei şi a frazei), de vocabular şi de stilistică (arhaisme, neologisme, regionalisme, sinonime, antonime etc.; trăsături populare ale unui text, figuri de stil), de formare a cuvintelor (derivare, compunere, schimbarea valorii gramaticale), de fonetică şi de ortoepie (despărţirea în silabe, hiatul, diftongii etc.), de ortografie şi de punctuaţie (rolul semnelor ortografice şi de punctuaţie în scrierea unui text); pe de altă parte, am abordat aici aspecte mai delicate care, în manuale, sunt fie abia amintite, fie de–a dreptul evitate (cu toate că apar frecvent în texte) şi, de aceea, constituie adesea surse de greşeli şi de controverse.

Rezolvarea testelor reprezintă modele de redactare – corectă şi completă – a unor posibile subiecte, cu grade diferite de complexitate şi de dificultate.

Am acordat un spaţiu larg, în lucrarea de faţă, explicaţiilor, concepând acest adaos la fiecare test ca pe o completare şi, pe alocuri, o corectare a informaţiilor cu caracter teoretic din manualele şcolare; recomandăm ca această parte să fie citită cu mare atenţie, deoarece aici se clarifică unele probleme mai complicate şi mai subtile, ce presupun capacitatea de a gândi în termeni gramaticali şi de a interpreta în mod coerent, necontradictoriu, cunoştinţele de gramatică dobândite în şcoală.

Lucrarea de faţă reprezintă o nouă versiune, revăzută şi adăugită, a lucrării intitulate „Teste de limba română pentru examenul de admitere la liceu şi facultate“, apărută la Editura Saeculum I. O. – Editura Vestala, Bucureşti, 1994.

mai 1996

MARINA RĂDULESCU
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan“
al Academiei Române
Calea 13 Septembrie nr. 13, Bucureşti

Scanned with OKEN Scanner

I. PROBLEME DE MORFOLOGIE

Toate cuvintele din limba română se grupează din punct de vedere morfologic (adică al formei) în 10 clase numite **părţi de vorbire**, dintre care 6 (substantivul, articolul, adjectivul, pronumele, numeralul şi verbul) sunt părţi de vorbire *flexibile*, conţinând cuvinte cu mai multe forme, care **îşi schimbă forma** în funcţie de categoriile gramaticale specifice fiecărei clase (gen, număr, caz, persoană, diateză, mod, timp), iar 4 (adverbul, interjecţia, prepoziţia şi conjuncţia) sunt părţi de vorbire *neflexibile*, conţinând numai cuvinte cu o **singură formă**. Dacă se cere analiza morfologică a unui cuvânt, trebuie întâi să se specifice cărei părţi de vorbire îi aparţine şi apoi să se enumere toate categoriile gramaticale care îi sunt proprii, în ordinea indicată mai jos.

SUBSTANTIVUL: felul (comun sau propriu), genul, numărul (precizând dacă substantivul este defectiv de un număr), cazul (indicând, atunci când există, prepoziţia sau locuţiunea prepoziţională care precedă substantivul şi cere cazul respectiv), articularea (nearticulat sau articulat şi, dacă este articulat, cu ce fel de articol: hotărât sau nehotărât); se va preciza, de asemenea, dacă articolul hotărât este preluat de adjectivul precedent (de ex. *înalţii munţi*), dacă substantivul este precedat de articolul posesiv–genitival (de ex. *această carte* **a** *elevului*) sau de articolul demonstrativ–adjectival (de ex. *Cina* **cea** *de taină*), precum şi dacă este precedat de articolul hotărât proclitic „lui" (substantivele proprii sau comune invariabile, de ex. *cartea* **lui** *Ion, i–a spus* lui *nenea* Ion).

ARTICOLUL: felul (hotărât, nehotărât, posesiv–genitival, demonstrativ–adjectival)

a) articolul **hotărât** sau **nehotărât** se analizează împreună cu substantivul pe care îl însoţeşte (de ex. *băiatul*, *fetei*, *florile*, **nişte** *creioane*, **unor** *copii* etc);
b) articolul **posesiv–genitival** se analizează împreună cu substantivul în genitiv (de ex. *un coleg* **al** *Mariei*), cu pronumele în

genitiv (de ex. *un coleg* **al ei**) sau cu adjectivul posesiv (de ex. *un coleg* **al său**) pe care îl precedă;

c) articolul **demonstrativ–adjectival** se analizează împreună cu adjectivul (de ex. *băiatul* **cel blond**), cu numeralul (de ex. **cei trei** *băieţi*) sau cu substantivul cu prepoziţie (de ex. *casa* **cea de piatră**) pe care îl precedă.

PRONUMELE: felul (personal, personal de politeţe, reflexiv, de întărire, posesiv, demonstrativ, interogativ, relativ, nehotărât sau negativ)

a) pronumele **personal**: persoana, genul (are forme diferite numai la persoana a III–a), numărul, cazul (menţionând, când există, prepoziţia sau locuţiunea prepoziţională care precedă pronumele şi cere cazul respectiv, precum şi dacă pronumele de persoana a III–a în genitiv – singurul care are acest caz – este precedat de articol posesiv–genitival), forma (accentuată sau neaccentuată – numai la cazurile dativ sau acuzativ);

b) pronumele **personal de politeţe**: persoana (are forme numai pentru persoanele a II–a şi a III–a), numărul, genul (are forme diferite numai la persoana a III–a singular), cazul (menţionând, când există, prepoziţia sau locuţiunea prepoziţională care precedă pronumele şi cere cazul respectiv, precum şi dacă pronumele în genitiv este precedat de articol posesiv–genitival);

c) pronumele **reflexiv**: persoana (are forme proprii numai pentru persoana a III–a singular şi plural, iar pentru persoanele I şi a II–a, singular şi plural, împrumută formele neaccentuate de dativ şi acuzativ ale pronumelui personal), numărul, cazul (are numai dativ şi acuzativ; se menţionează, când există, prepoziţia sau locuţiunea prepoziţională care precedă pronumele şi cere cazul respectiv), forma (accentuată sau neaccentuată – numai la formele proprii);

d) pronumele **de întărire**: persoana, genul, numărul, cazul (în limba contemporană pronumele de întărire nu se mai foloseşte, formele sale funcţionând numai ca adjective);

e) pronumele **posesiv**: persoana, genul, câte obiecte posedate de câţi posesori, cazul (menţionând, când există, prepoziţia sau locuţiunea prepoziţională care precedă pronumele şi cere cazul respectiv, de ex. *Darul este* **pentru** *ai săi*, precum şi dacă pronumele în genitiv este precedat de articol posesiv–genitival, de ex. *colegul de clasă* **al** *alor noştri*; pronumele care indică faptul că un obiect este posedat de un posesor sau de mai

Scanned with OKEN Scanner

mulţi posesori, de ex. *al meu, a voastră* etc.) au numai cazurile nominativ şi acuzativ);

f) pronumele **demonstrativ**: felul (de apropiere / de depărtare, de indentitate, de diferenţiere), genul, numărul, cazul (menţionând, când există, prepoziţia sau locuţiunea prepoziţională care precedă pronumele şi cere cazul respectiv, precum şi dacă pronumele în genitiv este precedat de articol posesiv–genitival);

g) pronumele **interogativ** şi pronumele **relativ**: genul (au forme diferite de gen numai pronumele interogative sau relative „căruia / căreia" – la genitiv–dativ singular –, „câţi / câte", „al câtelea / a câta"), numărul (precizând că pronumele interogative sau relative „cine", „ce", „al câtelea / a câta" şi pronumele relativ „ceea ce" sunt defective de plural, iar pronumele interogative sau relative „câţi / câte" sunt defective de singular), cazul (menţionând, când există, prepoziţia sau locuţiunea prepoziţională care precedă pronumele şi cere cazul respectiv, precum şi dacă pronumele în genitiv este precedat de articol posesiv–genitival, de ex. **A cui** *e cartea?* sau *Iată o casă* **ale cărei** *ferestre sunt luminate* etc.; pronumele interogative sau relative „ce" şi „al câtelea / a câta", precum şi pronumele relativ „ceea ce", au numai cazurile nominativ şi acuzativ);

h) pronumele **nehotărât**: genul (au forme diferite de gen numai pronume ca „unul / una, unii / unele", „vreunul / vreuna, vreunii / vreunele", „altul / alta, alţii / altele", „toţi / toate", „atâţia / atâtea"), numărul (precizând că pronume ca „fiecare", „fiecine", „oricare", „oricine", „orice", „cineva", „careva", „ceva", „altcineva", „altceva" sunt defective de plural, iar pronume ca „toţi / toate", „atâţia / atâtea" sunt defective de singular), cazul (menţionând, când există, prepoziţia sau locuţiunea prepoziţională care precedă pronumele şi cere cazul respectiv, precum şi dacă pronumele în genitiv este precedat de articol posesiv–genitival; pronumele „orice", „careva", „ceva" sau „altceva" au numai cazurile nominativ şi acuzativ);

i) pronumele **negativ**: genul (are forme diferite numai pronumele „nici unul / nici una, nici unii / nici unele"), numărul (precizând că pronumele „nimeni" şi „nimic" sunt defective de plural), cazul (menţionând, când există, prepoziţia sau locuţiunea prepoziţională care precedă pronumele şi cere cazul respectiv, precum şi dacă pronumele în genitiv este precedat de articol

Scanned with OKEN Scanner

posesiv–genitival; pronumele „nimic" are numai cazurile nominativ şi acuzativ).

ADJECTIVUL: felul (calificativ sau determinativ)

a) adjectivele **calificative**: variabil (cu 2 terminaţii sau cu 1 terminaţie la nominativ–acuzativ singular) sau invariabil, genul, numărul, cazul (genul, numărul şi cazul sunt preluate de la substantivul determinant, cu care se acordă), gradul de comparaţie (dacă adjectivul nu are categoria gramaticală a comparaţiei se va menţiona: „fără grade de comparaţie"); se va preciza, de asemenea, dacă adjectivul antepus substantivului determinat preia articolul hotărât (de ex. *senina zare*), precum şi dacă este precedat de articol demonstrativ–adjectival (de ex. *zarea* **cea senină**);

b) adjectivele **determinative**: felul (de întărire, posesiv, demonstrativ, interogativ, relativ, nehotărât sau negativ), persoana (numai la adjectivul de întărire sau la adjectivul posesiv), genul, numărul (la adjectivul posesiv, câte obiecte posedate şi câţi posesori), cazul (genul, numărul şi cazul sunt preluate de la substantivul determinant, cu care se acordă).

NUMERALUL: felul (cardinal, multiplicativ, distributiv, colectiv, cardinal adverbial; ordinal, ordinal adverbial), valoarea cu care este întrebuinţat (ca **substitut** al substantivului, al adjectivului sau al adverbului)

a) la numeralele folosite cu **valoare substantivală** sau **adjectivală**: felul, genul [după cuvântul înlocuit sau însoţit, de ex. *Are mai mulţi fraţi;* **doi** *sunt elevi* – numeral cardinal, gen masculin (după cuvântul înlocuit „fraţi"); *Aici sunt* **douăzeci şi unu** *de scaune* – numeral cardinal, gen neutru (după cuvântul însoţit „scaune"); *Are* **treisprezece** *cărţi* – numeral cardinal, gen feminin (după cuvântul însoţit „carte")], cazul (la numeralul folosit cu valoare substantivală se menţionează, când există, prepoziţia sau locuţiunea prepoziţională care precedă numeralul şi cere cazul respectiv, de ex. *A discutat* **cu doi** *dintre ei*, precum şi dacă numeralul în genitiv sau în dativ este precedat de articolul demonstrativ–adjectival – care îl ajută să se decline la cazurile genitiv şi dativ – şi de articolul posesiv – genitival, de ex. *Nu mă interesează nici o părere* **a celor doi**; la numeralul cu valoare adjectivală se precizează dacă este precedat de articolul demonstrativ–adjectival, de ex. *Am citit lucrările* **celor doi** *colegi ai tăi);*

Scanned with OKEN Scanner

b) la numeralele folosite cu **valoare adverbială**: felul şi valoarea (de ex. *Va câştiga* **înzecit** – *înzecit* = numeral multiplicativ cu valoare adverbială);

c) la numeralele **adverbiale**: felul (de ex. *Ţi-am spus* **de două ori** – *de două ori* = numeral cardinal adverbial; *N-aş vrea să-ţi mai spun* **a doua oară** – *a doua oară* = numeral ordinal adverbial).

VERBUL: felul (predicativ sau copulativ), conjugarea, diateza (activă, pasivă cu auxiliarul „a fi", pasivă cu formă reflexivă, reflexivă, reflexivă impersonală), modul, timpul (numai la modurile indicativ, conjunctiv, condiţional-optativ şi infinitiv), persoana şi numărul (numai la indicativ, imperativ, conjunctiv, condiţional-optativ şi prezumtiv), forma (afirmativă sau negativă), verb tranzitiv sau intranzitiv.

ADVERBUL: felul (de loc, de timp, de mod, precizându-se dacă adverbul este interogativ sau relativ, de ex. *Vino* **aici**! – adverb de loc, *Vino* **mâine** – adverb de timp; dar **Unde** *pleci?* – adverb interogativ de loc, *Nu ştiu* **cum** *te cheamă* – adverb relativ de mod), gradul de comparaţie (dacă adverbul nu are categoria gramaticală a comparaţiei se va menţiona: „fără grade de comparaţie").

INTERJECŢIA: felul după sens (interjecţie de adresare, de ex. *iată!, na!, hai!* etc. sau interjecţie onomatopeică, de ex. *miau!, buf!, sforr!* etc.), felul după structură (interjecţie simplă, de ex. *vai!, na!, pa!* etc. sau interjecţie compusă, de ex. *pis-pis!, tic-tac, pâş-pâş* etc.).

PREPOZIŢIA: felul după structură (simplă sau compusă), cazul pe care îl cere (de ex. *câinele* **de sub** *masă* – prepoziţie compusă, cere cazul acuzativ).

CONJUNCŢIA: felul după relaţia sintactică (conjuncţie subordonatoare, de ex. *deşi, încât, deoarece, dacă* etc. sau conjuncţie coordonatoare, de ex. *şi, dar, sau* etc.), felul după sens (numai la conjuncţiile coordonatoare: copulativă, de ex. *şi, nici* etc., adversativă, de ex. *dar, iar* etc., disjunctivă, de ex. *sau, fie* etc., conclusivă *deci* etc.), felul după structură (conjuncţie simplă, de ex. *şi, ori, că, să* etc. sau conjuncţie compusă, de ex. *ca să*).

Precizare: La analiza morfologică a substantivelor, adjectivelor, pronumelor, numeralelor sau adverbelor nu este nevoie să se

Scanned with OKEN Scanner

specifice felul cuvintelor respective după structură (adică din punctul de vedere al formării cuvintelor), decât dacă se cere în mod expres; oricum, clasificarea lor în a) cuvinte simple şi b) cuvinte compuse, care se practică în şcoală, este incorectă, pentru că din punctul de vedere al structurii aceste cuvinte se clasifică în 3 categorii, şi anume: a) cuvinte **simple** (substantive ca *masă, tablou, câine, om* etc.; adjective ca *bun, înalt, prost, singur* etc.; numerale ca *doi, trei, zece* etc.; adverbe ca *azi, unde, aşa, bine* etc.; b) cuvinte **derivate** (substantive ca *băieţel, măsuţă, doctoriţă, prinţesă, scriitor, neom* etc.; adjective ca *frumuşel, prostuţ, mititică, incomplet, suburban* etc.; numerale ca *întreit, înzecit* etc.; adverbe ca *frăţeşte, pieptiş, târâş, realmente* etc.); c) **compuse** (substantive ca *bunăvoinţă, floarea-soarelui, papă-lapte, perfect compus, Gara de Nord, Strada Frumoasă* etc.; adjective ca *binevoitor, cumsecade* etc.; numerale ca *treisprezece, două sute cinci, câte doi, al şaptelea* etc.; adverbe ca *dis-de-dimineaţă, alaltăieri, acasă* etc.). Felul cuvintelor după structură se menţionează numai la interjecţii (de ex. 1. simple: *hai* etc. şi 2. compuse: *cuţu-cuţu* etc.), la prepoziţii (de ex. 1. simple: *la, cu, de, pe, pentru* etc. şi 2. compuse: *de la, până la, pe sub* etc.) şi la conjuncţii (de ex. 1. simple: *şi, sau, dacă, să* etc. şi 2. compuse: *ca să*), cuvinte la care nu avem ce spune altceva, pentru că sunt părţi de vorbire neflexibile şi nu au nici o categorie gramaticală.

Scanned with OKEN Scanner

II. PROBLEME DE SINTAXĂ

A. SINTAXA PROPOZIŢIEI

Propoziţia este enunţul care conţine *un* singur predicat. Unitatea de bază în sintaxa propoziţiei este partea de propoziţie. În şcoală se studiază **4 părţi de propoziţie,** dintre care 2 sunt *părţi principale* de propoziţie (subiectul şi predicatul), iar 2 sunt *părţi secundare* de propoziţie (atributul şi complementul).

PREDICATUL se exprimă în limba română prin: a) un verb predicativ la un mod personal – indicativ, imperativ, conjunctiv, condiţional–optativ sau prezumtiv – (uneori şi la modul infinitiv cu valoare de imperativ – vezi Testul nr. 8, p. 77); b) o locuţiune verbală cu verbul din componenţa ei la un mod personal; c) o interjecţie predicativă; d) un adverb predicativ (vezi Testul nr. 8, p. 77); e) un verb copulativ la un mod personal urmat de un nume predicativ.

D i f i c u l t ă ţ i în identificarea predicatului.

1) Există propoziţii în care predicatul verbal este incomplet exprimat
   a) cu auxiliarul „a fi" al diatezei pasive subînţeles, de ex. *El a fost premiat şi felicitat de preşedintele comisiei* (= *El a fost premiat*[1] / *şi* **a fost felicitat** *de preşedintele comisiei*[2]);
   b) cu auxiliarul „a avea" al timpului perfect compus subînţeles, de ex. *Au hotărât să meargă la cinema; zis şi făcut* (= *Au hotărât*[1] / *să meargă la cinema*[2]; / **au zis**[3] / *şi* **au făcut**[4]).
2) Există propoziţii cu predicatul nominal incomplet exprimat
   a) cu verbul „a fi" subînţeles, de ex. *Deşi bolnav, nu stă în pat* (= *Deşi* **este bolnav**[1] / *nu stă în pat*[2]) sau *Bine că te văd* (= **E bine**[1] / *că te văd*[2]);
   b) cu numele predicativ subînţeles, de ex. – *Ai fost atent?* – *Am fost.* (– *Ai fost atent?*[1] / – **Am fost atent**[2]) sau cu numele predicativ exprimat printr–o propoziţie predicativă, de ex. *Asta înseamnă*[1] / **că eşti de acord cu mine**[2].

Scanned with OKEN Scanner

3) Există propoziţii cu predicatul în întregime neexprimat, dar subînţeles, de ex. *Dan a lipsit ieri de la şcoală, iar Mihai, bunul său prieten, de asemenea* (= *Dan a lipsit ieri de la şcoală*[1] / *iar Mihai, bunul său prieten,* **a lipsit** *de asemenea*[2]); *Mi-am pus în buzunar batista, dar nu şi ochelarii* (= *Mi-am pus în buzunar batista,*[1] / *dar* **nu am pus** *şi ochelarii*[2]); *Spune-mi unde şi când pleci* (= *Spune-mi unde* **pleci**[1] / *şi când pleci*[2], pentru că o propoziţie subordonată nu poate fi introdusă prin 2 elemente relaţionale subordonatoare).

4) Există propoziţii cu predicaţia exprimată numai prin intonaţia exclamativă, redată în scris prin semnul exclamării, de ex. *Foc!* sau *Hoţii la cireşe!*, propoziţii numite monomembre nominale.

SUBIECTUL, cealaltă parte principală de propoziţie, se află în raport de interdependenţă (sau de determinare reciprocă) cu predicatul, fiind, ca şi predicatul, un constituent obligatoriu al propoziţiei (pentru propoziţiile fără subiect, vezi mai departe, p. 15, sub 4). Subiectul se exprimă prin a) un substabtiv, un pronume sau un numeral în cazul nominativ (rar, un pronume relativ în cazul genitiv, dativ sau acuzativ, vezi Testul nr. 15, p. 128–129); b) un verb la modul infiniv sau la modul supin; c) o propoziţie subiectivă. Uneori avem a face cu un *subiect* **multiplu** (exprimat prin cel puţin 2 substantive, pronume sau numerale aflate în raport de coordonare, de ex. **Merii şi perii** *au înflorit*) sau cu un *subiect* **dezvoltat** (exprimat printr-un substantiv, un pronume sau un numeral precedat de un adverb de mod de precizare sau de restricţie, fără funcţie sintactică de parte de propoziţie de sine stătătoare, de ex. *Mi-a spus* **chiar el** – vezi Testul nr. 10, p. 93–94).

Dificultăţi în identificarea subiectului.

1) Există propoziţii cu subiectul **subînţeles**, şi anume cele al căror predicat este exprimat printr-un verb la persoana a III-a singular sau plural, iar cuvântul care reprezintă subiectul subînţeles este exprimat în altă propoziţie din text (unde poate îndeplini şi altă funcţie sintactică decât cea de subiect), de ex. *Dan a cumpărat o carte*[1] / *care a avut mare succes la public*[2] / *şi s-a vândut imediat*[3] (în propoziţia nr. 1 subiectul este „Dan", în propoziţia nr. 2 subiectul este „care", iar în propoziţia nr. 3 subiectul este subînţeles: „o carte"). Subiectul este subînţeles şi în propoziţii de tipul *Ai lui locuiesc la Braşov* (unde subiectul subînţeles este „părinţii", iar „ai lui"

este atribut pronominal genitival esprimat prin pronume personal, persoana a III–a, gen masculin, număr singular, caz genitiv precedat de articolul posesiv–genitival „ai") sau *Mai există din aceia*[1] */ care cred orice*[2] (în prima propoziţie subiectul este subînţeles „unii", iar „din aceia" este atribut pronominal prepoziţional exprimat prin pronume demonstrativ de depărtare, gen masculin, număr plural, caz acuzativ cerut de prepoziţia „din").

2) Există propoziţii cu subiectul **inclus** în desinenţa verbului cu rol de predicat, şi anume cele al căror predicat este exprimat printr–un verb la persoana I sau a II–a, singular sau plural, de ex. *Spune–mi!* (subiectul este inclus: „tu") sau *Ne–am decis* (subiectul este inclus: „noi").

3) Există propoziţii cu subiect **nedeterminat,** şi anume cele al căror predicat este exprimat printr–un verb la persoana a III–a singular sau a II–a singular, care nu se referă la cineva sau la ceva anume, de ex. *A spus la radio*[1] */ că vremea se va răci*[2] (în prima propoziţie subiectul nu este subînţeles, ci nedeterminat: „cineva") sau *Cum ajungi la munte*[1] */ simţi aerul proaspăt*[2] (subiectul din ambele propoziţii nu este inclus: „tu", ci nedeterminat: „oricine").

4) Există în limba română şi **propoziţii fără subiect,** şi anume cele al căror predicat este exprimat fie prin verbe „meteorologice", de ex. *Plouă, A nins* etc., fie prin verbe ce se pot construi cu 2 complemente indirecte (primul în dativ şi al doilea în acuzativ cerut de o propoziţie), de ex. **Nu–***i* **pasă** *de nimic,* ***Ţi*** **s–a aplecat** *de dulciuri* etc. Aceste propoziţii, care nu pot avea nici subiect, nici propoziţie subiectivă, nu trebuie să fie confundate cu propoziţiile cu subiect subînţeles, inclus sau nedeterminat, care au subiect, dar nu e exprimat.

5) În propoziţiile enunţiative, subiectul este în mod normal aşezat înaintea predicatului; dacă predicatul este însă exprimat prin verbe ca *a durea, a plăcea, a trebui, a se cuveni* etc., subiectul stă după predicat, de ex. *Mă doare* **capul,** *Îmi place* **poezia;** *Nu–i trebuie* **nimic;** *Ţi se cuvine* **un premiu** etc., subiect ce nu trebuie să fie confundat cu complementul direct, vezi mai departe, p. 18, sub punctul 2). Stă, de asemenea, după predicat subiectul exprimat prin verb la infinitiv (de ex. *Nu–mi vine* **a crede**) sau la supin (de ex. *E uşor* **de zis,** *e greu* **de făcut**). Această topică a subiectului caracterizează şi propoziţiile interogative, de ex. *A veni* **Mihai?** sau *Cine este* **el?**; în consecinţă,

Scanned with OKEN Scanner

în propoziţiile interogative cu predicat nominal, înaintea verbului copulativ stă numele predicativ, nu subiectul, de ex. *Cine a fost Eminescu?* (unde „cine" este nume predicativ, subiectul fiind „Eminescu") sau *Câţi sunteţi în clasă?* (unde „câţi" este nume predicativ, iar subiectul este inclus: „voi"), topică ce se întâlneşte şi în propoziţiile subordonate cu predicat nominal, introduse prin pronume relativ sau prin adverbul relativ „cum", de ex. *Nu mi-ai spus*[1] / **ce înseamnă asta**[2] (unde „ce" este nume predicativ, iar subiectul este „asta") sau *Am aflat*[1] / **cum a rămas el**[2] (unde subiectul „el" apare după predicatul nominal „cum a rămas").

ATRIBUTUL este partea secundară de propoziţie care determină, în majoritatea situaţiilor, un substantiv, de ex. *pădurea* **deasă**, *poezia* **preferată**, **acest** *copil*, **trei** *pomi*, *gard* **de lemn**, *păpuşa* **Mariei**, *dorinţa* **de a citi**, *temă* **de scris**, *un pas* **înainte** etc.

Dificultăţi în identificarea atributului.

1) Există propoziţii în care atributul determină substitute ale substantivului, adică un pronume, de ex. *Am aflat ceva* **plăcut** sau un numeral, de ex. *Două* **dintre fete** *sunt studente; Nu-l cunosc pe primul* **din dreapta** etc.
2) De obicei, atributul exprimat prin adjectiv calificativ sau prin verb la participiu stă imediat după cuvântul determinat; el poate sta însă şi înaintea cuvântului determinat, de ex. *A primit* **cuvenitele** *felicitări* sau *Cum să faci o* **asemenea** *greşeală?* , uneori la distanţă de elementul său regent, de ex. **Atent** *la gropi şi* **speriat** *de întuneric, omul înainta foarte încet* (cuvântul determinat de atributele „atent" şi „speriat" este substantivul „omul").
3) Există, de asemenea, enunţuri în care cuvântul determinat de atribut nu este exprimat în propoziţie, de ex. **Convinsă**[1] / *că are dreptate,*[2] / *îşi susţine cu încăpăţânare părerea*[1] (atributul „convinsă" determină subiectul subînţeles „ea") sau *Prea* **atenţi** *la amănunte, uitaţi esenţialul* (atributul „atenţi" are ca element regent subiectul inclus „voi").
4) Cuvântul determinat de un atribut (deci elementul său regent) trebuie să se găsească obligatoriu în aceeaşi propoziţie cu atributul. Precizarea este necesară spre a nu se confunda substantivul determinat de un pronume relativ (cu funcţie sintactică de atribut pronominal genitival, în propoziţia pe care o introduce) cu substantivul din propoziţia regentă pe care acelaşi pronume relativ îl înlocuieşre, îl substituie. De

Scanned with OKEN Scanner

ex. în fraza *Aceasta este cartea*[1] */ al cărei titlu m-a atras*[2], pronumele relativ *al cărei* (gen feminin, număr singular, caz genitiv precedat de articolul posesiv-genitival „al") ţine, pe de o parte, locul substantivului *cartea* din propoziţia regentă (căruia îi preia genul şi numărul, dar nu şi cazul: cuvântul *cartea* din propoziţia nr. 1 este în nominativ, având funcţie sintactică de nume predicativ), substantiv care constituie elementul regent al întregii propoziţii atributive introduse de pronumele relativ *al cărui*; pe de altă parte, atributul pronomial genitival *al cărei* determină substantivul *titlu* care face parte din aceeaşi propoziţie cu el şi constituie elementul său regent. De asemenea, pronumele relativ cu funcţie sintactică de atribut pronominal genitival, ca cel din fraza de mai sus, nu trebuie să fie confundat cu adjectivul relativ cu funcţie sintactică de atribut adjectival, de ex. *Nu mi-ai spus încă*[1] */ titlul cărei cărţi te interesează*[2], unde *cărei* este adjectiv relativ (gen feminin, număr singular, caz genitiv, acordându-se, ca orice adjectiv, în gen, număr şi caz cu substantivul *cărţi*, determinat de el, substantiv care are aceleaşi caracteristici morfologice); substantivul *titlu* este elementul regent al substantivului „cărţi" (cu funcţie sintactică de atribut substantival genitival) şi nu are nici o legătură cu adjectivul relativ care introduce propoziţia subordonată completivă directă, în care cuvântul „titlu" este subiect.

COMPLEMENTUL este partea secundară de propoziţie care determină, în majoritatea propoziţiilor, un verb la un mod personal, de ex. *Privesc* **cerul** *înstelat* (unde complementul direct „cerul" are ca element regent verbul „privesc") sau un verb la un mod nepersonal, de ex. *Mi-a plăcut filmul văzut* **ieri** (unde complementul circumstanţial de timp „ieri" determină verbul la participiu „văzut") ori *Citind* **neatent**, *n-ai înţeles nimic* (unde complementul circumstanţial de mod „neatent" determină verbul la gerunziu „citind").

D i f i c u l t ă ţ i în identificarea complementului.

1) Există propoziţii în care diverse tipuri de complemente determină alte părţi de vorbire decât verbul, şi anume o interjecţie predicativă, de ex. *Hai* **la munte!** (complementul circumstanţial de loc „la munte" determină interjecţia „hai"), un adverb, de ex. *M-am simţit* **nemaipomenit de** *bine* (unde complementul circumstanţial de mod „nemaipomenit" determină adverbul „bine"); *Veţi proceda conform* **înţelegerii** (unde complementul indirect „înţelegerii" determină adverbul „conform"); sau un

674.611

"GH. ASACHI" IAŞI

Scanned with OKEN Scanner

adjectiv, de ex. *Filmul a fost* **neașteptat de** *interesant* (unde complementul circumstanțial de mod „neașteptat" determină adjectivul „interesant"), *A luat hotărâri adecvate* **împrejurărilor** (unde complementul indirect „împrejurărilor" determină adjectivul „adecvate").

2) Complementul direct poate fi confundat cu subiectul, dat fiind că amândouă aceste părți de propoziție pot răspunde la întrebarea „ce?" pusă predicatului și că, uneori, subiectul stă după predicat, poziție normală pentru complementul direct. Pentru evitarea acestei confuzii se recomandă ca, în orice propoziție, analiza sintactică să înceapă prin identificarea subiectului; astfel, în propoziții ca *Mă interesează* **literatura** *contemporană* sau *Nu-i place* **dezordinea**, cuvintele „literatura" și „dezordinea" – care răspund la întrebarea „ce?" și stau după predicat – sunt subiecte, dar în propoziții ca *Apreciez* **literatura** *contemporană* sau *Ea urăște* **dezordinea**, cuvintele „literatura" și „dezordinea" – care răspund la întrebarea „ce?" și stau după predicat – sunt complemente directe (pentru că în prima propoziție subiectul este inclus „eu", iar în a doua subiectul este „ea"). În concluzie, cuvântul care stă după predicat și răspunde la întrebarea „ce?" este complement direct numai dacă în propoziția respectivă există alt cuvânt cu rol sintactic de subiect.

3) Complementul direct care răspunde la întrebarea „pe cine?" poate fi confundat cu complementul indirect care răspunde la aceeași întrebare; de ex. în propozițiile *Îl întreb* **pe el** sau **Pe tine** *te-am așteptat* cuvintele „pe el" și „pe tine" sunt complemente directe, dar în propozițiile *Mă bizui* **pe el** sau *Am mizat* **pe tine** *în această întrecere* cuvintele „pe el" și „pe tine" sunt complemente indirecte. Pentru evitarea confuziei trebuie să se țină seama de următoarele lucruri: pe de o parte, cuvântul care răspunde la întrebarea „pe cine?" este complement direct numai dacă poate fi reluat sau anticipat prin forme neaccentuate de acuzativ ale pronumelui personal (vezi, mai sus, „îl", respectiv „te"); pe de altă parte, cuvântul care răspunde la întrebarea „pe cine?" este complement indirect numai dacă prepoziția „pe" este obligatoriu cerută de verb și apare și atunci când substantivul precedat de ea denumește un inanimat, de ex. *Mă bizui* **pe inteligența** *lui*, *Am mizat* **pe cifra** *3*, *Te-ai bazat* **pe cuvântul** *ei* etc.

4) Întrebarea „de ce?" trebuie să fie folosită cu foarte mare

Scanned with OKEN Scanner

prudenţă, deoarece complementul circumstanţial de cauză poate fi confundat uşor cu complementul circumstanţial de scop, dacă pentru identificarea lor se foloseşte această întrebare, de ex. *Tremură* **de frică** (unde „de frică" este complement circumstanţial de cauză), dar *Învaţă* **pentru a şti** (unde „pentru a şti" este complement circumstanţial de scop); pentru evitarea confuziei se recomandă să se folosească întrebările „din ce cauză?" şi „în ce scop?", precum şi să se aibă în vedere faptul că scopul este ulterior acţiunii (= *Învaţă acum, ca să ştie în viitor*), iar cauza este anterioară (= *Întâi i-a fost frică şi apoi a început să tremure*). Întrebarea „de ce?" trebuie să fie folosită numai pentru indentificarea complementului indirect după verbe care cer obligatoriu prepoziţia „de", de tipul *a se teme* (**de** cineva sau **de** ceva), *a se împiedica* (**de** cineva sau **de** ceva), *a se speria* (**de** cineva sau **de** ceva) etc. În felul acesta se evită şi confuzia dintre complementul indirect, de ex. *M-am speriat* **de Ion** (propoziţie construită cu verbul reflexiv „a se speria") şi complementul de agent, de ex. *Am fost speriat* **de Ion** (propoziţie construită cu verbul „a speria" la diateza pasivă, sinonimă cu *Ion m-a speriat*); pentru identificarea complementului de agent se recomandă întrebarea „de către cine?".

Alte dificultăţi

- Prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale îndeplinesc funcţia sintactică de elemente de relaţie subordonatoare la nivelul propoziţiei, introducând părţi de propoziţie subordonate (atribute sau complemente, uneori şi nume predicative).
- Conjuncţiile coordonatoare şi locuţiunile conjuncţionate coordonatoare pot îndeplini funcţia sintactică de elemente de relaţie atât la nivelul propoziţiei, legând în mod obişnuit părţi de propoziţie de acelaşi fel (2 sau mai multe subiecte care formează un subiect multiplu, 2 sau mai multe nume predicative care formează un nume predicativ multiplu, 2 sau mai multe atribute, 2 sau mai multe complemente), cât şi la nivelul frazei.
- Există cuvinte care au 2 funcţii sintactice: funcţia sintactică de element de relaţie subordonator în frază (ca şi conjuncţiile subordonatoare) şi funcţia sintactică de parte de propoziţie (subiect, atribut, complement, nume predicativ) în propoziţia pe care o introduc. În această situaţie sunt:
  a) pronumele relative (*care, cine, ce, câţi / câte, al câtelea /*

Scanned with OKEN Scanner

a câta, ceea ce), de ex. *Acum ştiu*[1] / **cine**–*mi eşti*[2] (unde *cine* este pronume relativ, număr singular, caz nominativ, cu dublă funcţie sintactică: introduce o propoziţie completivă directă şi, în propoziţie, este nume predicativ) sau Ce *naşte din pisică*[1] / *şoareci mănâncă*[2] (unde *ce* este pronume relativ, număr singular, caz nominativ, cu dublă funcţie sintactică: introduce o propoziţie subiectivă şi, în propoziţie, este subiect);

b) adjectivele relative (*care, ce, cât / câtă / câţi / câte, al câtelea / a câta*), de ex. *Mă mir*[1] / **cât** *timp îţi pierzi cu ea*[2] (unde *cât* este adjectiv relativ, gen neutru, număr singular, caz acuzativ, cu dublă funcţie sintactică: introduce o propoziţie completivă indirectă şi, în propoziţie, este atribut adjectival);

c) pronumele nehotărâte compuse cu „ori–", cu valoare relativă (*oricine, orice, oricare, oricâţi / oricâte*), de ex. **Orice**–*ai spune*[1] / *nu te cred*[2] (unde *orice* este pronume nehotărât, număr singular, caz acuzativ, cu dublă funcţie sintactică: introduce o propoziţie circumstanţială concesivă şi, în propoziţie, este complement direct);

d) adjectivele nehotărâte compuse cu „ori–" (*oricare, orice, oricât / oricâtă / oricâţi / oricâte*), de ex. *Ascult*[1] / **orice** *sfat mi se pare bun*[2] (unde *orice* este adjectiv nehotărât, gen neutru, număr singular, caz nominativ, cu dublă funcţie sintactică: introduce o propoziţie completivă directă şi, în propoziţie, este atribut adjectival);

e) adverbele realtive (*unde, încotro, când, cum, precum, cât, ce*), de ex. *Procedezi*[1] / **cum** *crezi tu*[2] (unde *cum* este adverb relativ de mod cu dublă funcţie sintactică: introduce o propoziţie circumstanţială de mod şi, în propoziţie, este complement circumstanţial de mod) sau *Ştii*[1] / **ce** *bine se pricepe la muzică*[2] (unde *ce* este adverb relativ de mod cu dublă funcţie sintactică: introduce o propoziţie completivă directă şi, în propoziţie, este complement circumstanţial de mod);

f) adverbele nehotărâte compuse cu „ori–", cu valoare relativă (*oriunde, oriîncotro, oricum, oricât*), de ex. *Merg cu tine*[1] / **oriunde** *te duci*[2] (unde *oriunde* este adverb nehotărât de loc cu dublă funcţie sintactică: introduce o propoziţie circumstanţială de loc şi, în propoziţie, este complement circumstanţial de loc);

Scanned with OKEN Scanner

g) locuţiunile adverbiale relative (*de ce, pentru ce, de câte ori, a câta oară*), de ex. *Întrebarea e*[1] / **de ce** *întârzie mereu*[2] (unde *de ce* este locuţiune adverbială relativă de cauză, cu dublă funcţie sintactică: introduce o propoziţie predicativă şi, în propoziţie, este complement circumstanţial de cauză).

– Există cuvinte fără funcţie sintactică, nefiind nici o anumită parte de propoziţie, nici element de relaţie. În această situaţie sunt:

a) substantivele în vocativ, de ex. **Băiete,** *fii atent!* (propoziţie cu subiectul inclus „tu");

b) interjecţiile care apar în propoziţii enunţative imperative (de ex. **Hei,** *băiete, fii atent!*), enunţiative exclamative (de ex. **O!** *cât ai crescut!*) sau interogative exclamative (de ex. **Ei,** *ce-ai de gând?!*);

c) adverbele de afirmaţie sau de negaţie (*da, nu*) şi interjecţiile care constituie propoziţii neanalizabile de sine stătătoare, mai ales în dialog, de ex. – *Te interesează cartea aceasta?*[1] / – **Da.**[2] sau *Ai mult de învăţat?*[1] / – **Oho!**[2], dar şi în texte redactate în stilul narativ, de ex. **Nu,**[1] / *cartea aceasta nu îl interesează*[2] sau **Da,**[1] / *are mult de învăţat*[2], unde adverbele respective au rolul de a accentua caracterul afirmativ sau negativ al propoziţiei următoare, şi nu pe acela de a răspunde la o întrebare.

B. SINTAXA FRAZEI

La **delimitarea propoziţiilor** intervin de asemenea d i f i c u l t ă ţ i.

1) O propoziţie subordonată poate fi intercalată în regenta ei, de ex. *Cartea*[1] / **pe care o citesc**[2] / *am împrumutat-o de la un coleg*[1] sau *Ştie*[1] / *că*[2] / **dacă învaţă**[3] / *va reuşi la examen.*[2]

2) Elementul de relaţie subordonator nu ocupă întotdeauna primul loc în propoziţia pe care o introduce (astfel spus, uneori propoziţia subordonată începe cu un alt cuvânt decât elementul de relaţie subordonator), de ex. *Aceasta este cartea*[1] / *din paginile* **căreia** *am aflat multe lucruri interesante*[2] sau *Aceasta este cartea*[1] / *din* **ale cărei** *pagini am aflat multe lucruri interesante*[2] (în prima fază, propoziţia atributivă începe cu compementul indirect „din paginile" aşezat înaintea pronu-

Scanned with OKEN Scanner

melui relativ „căreia", iar în a doua, cu prepoziţia „din" care introduce complementul indirect „din /.../ pagini", aşezat înaintea pronumelui relativ „ale cărei").

3) Dacă există 2 propoziţii subordonate legate printr–o conjuncţie coordonatoare, elementul de relaţie subordonator din a doua propoziţie poate lipsi (este subînţeles), de ex. *Am aflat*[1] / *că a venit azi*[2] / *şi pleacă mâine*[3] (= *Am aflat*[1] / *că a venit azi*[2] / *şi* **că** *pleacă mâine*[3]) sau *Nu te mai aştept*[1] / *fiindcă plouă*[2] / *şi mi–e frig*[3] (= *Nu te mai aştept*[1] / *fiindcă plouă*[2] / *şi* **fiindcă** *mi–e frig*[3]).

4) Rar, unele propoziţii secundare pot fi subordonate prin juxtapunere faţă de regenta lor (având elementul de relaţie subordonator subînţeles), situaţie în care se întâlnesc mai ales propoziţii circumstanţiale condiţionale, de ex. **Dai,**[1] / *n–ai*[2] (= **Dacă** *dai*[1], / *n–ai*[2]) sau cauzale, de ex. *Precis va pierde trenul:*[1] / **a plecat prea târziu de acasă**[2] (= *Precis va pierde trenul,*[1] / **pentru că** *a plecat târziu de acasă*[2]).

5) Conjuncţiile coordonatoare cu valoare narativă, adică cele care îşi îndeplinesc rolul sintatic de element de relaţie coordonator la nivelul textului (leagă fraza în care apar cu fraza precedentă din text), se iau împreună cu propoziţia principală, de ex. **Şi**[1] / *dacă n–ai să înveţi*[2] / *nu vei reuşi la examen*[1] sau *Dacă*[1] / **însă**[2] / *vei învăţa*[1], / *succesul este sigur*[2].

Şi în identificarea corectă a **felului propoziţiei** subordonate intervin unele d i f i c u l t ă ţ i.

1) Uneori sensul elementului de relaţie subordonator nu este concludent pentru stabilirea felului propoziţiei subordonate. De aceea, trebuie
   a) să se stabilească cu exactitate care anume este cuvântul din propoziţia regentă pe care îl determină subordonata; de exemplu, în fraza *Ne întâlnim mâine în parcul acela*[1] / **unde** *ne–am întâlnit şi ieri*[2], propoziţia introdusă prin „unde" este atributivă, pentru că elementul ei regent este un substantiv (cuvântul „parcul"), dar în fraze ca *Ne întâlnim mâine acolo*[1] / **unde** *ne–am întâlnit şi ieri*[2] sau *Ne întâlnim mâine*[1] / **unde** *ne–am întâlnit şi ieri*[2] propoziţiile introduse prin „unde" sunt circumstanţiale de loc, în concordanţă cu sensul elementului de relaţie subordonator, pentru că elementele lor regente sunt fie adverbul „acolo", în primul caz, fie verbul „ne întâlnim", în al doilea caz;
   b) să se stabilească sensul subordonatei prin întrebări specifice

Scanned with OKEN Scanner

sau prin înlocuirea elementului de relaţie cu altul, care are un singur sens; de exemplu, în fraza *Cum ai plecat*[1] / *m-am apucat de scris*[2], propoziţia introdusă prin „cum" nu este circumstanţială de mod, ci de timp, pentru că răspunde la întrebarea „când?" pusă verbului „m-am apucat", iar adverbul „cum" poate fi înlocuit, fără să se schimbe sensul frazei (ba dimpotrivă, sensul devenind chiar mai clar), cu adverbul „când" sau cu locuţiunea conjucţională subordonatoare de timp „imediat ce".

2) Unele întrebări nu sunt edificatoare pentru stabilirea felului propoziţiei subordonate şi, de aceea, se recomandă evitarea lor, când este posibil. Este vorba despre întrebările „ce?" şi „de ce?", care pot induce în eroare; astfel, la întrebarea „ce?" poate răspunde o propoziţie completivă directă, de ex. *Nu cred*[1] / **că va ploua**[2] („ce nu cred?"), dar şi o propoziţie subiectivă, de ex. *Se crede*[1] / **că va ploua**[2] („ce se crede?"), o propoziţie predicativă, de ex. *El a devenit*[1] / **ce şi-a dorit**[2] („ce a devenit?") sau o propoziţie completivă indirectă, de ex. *El s-a decis*[1] / **să mai rămână**[2] („ce s-a decis?"), iar la întrebarea „de ce" poate răspunde o propoziţie completivă indirectă, de ex. *Mă mir*[1] / **că nu înţelegi**[2] („de ce mă mir?"), dar şi o propoziţie circumstanţială de cauză, de ex. *A plecat*[1] / **că se plictisea**[2] („de ce a plecat?") sau o propoziţie circumstanţială de scop, de ex. *Se grăbeşte*[1] / **să nu întârzie**[2] („de ce se grăbeşte?"). Pentru evitarea acestor confuzii, este necesar

a) să se stabilească corect particularităţile morfo-sintactice ale cuvântului regent, şi anume
– propoziţia este completivă directă dacă regentul ei este un verb tranzitiv cu subiect, dar fără complementul direct în propoziţia din care face parte, de ex. **Nu cred**[1] / *că va ploua*[2] (subiectul verbului tranzitiv „nu cred" este inclus „eu" şi verbul nu are în propoziţia principală complement direct) sau *Ion* **ştie**[1] / *că greşeşte*[2] (subiectul verbului tranzitiv „ştie" este „Ion" şi verbul nu are complement direct), precum şi dacă regentul ei este un verb dublu tranzitiv (un verb care poate avea 2 complemente directe) cu subiect şi un complement direct în propoziţia din care face parte, de ex. *Ion* **nu întreabă** *pe nimeni*[1] / *dacă greşeşte*[2] (subiectul verbului dublu tranzitiv „nu întreabă" este „Ion", verbul are în propoziţia din care face parte

un complement direct „pe nimeni", dar fiind dublu tranzitiv poate avea şi o propoziţie completivă directă);
– propoziţia este subiectivă dacă regentul ei este un verb cu sens impersonal, o expresie verbală impersonală sau un adverb predicativ (adică predicate fără subiect în propoziţia din care fac parte), de ex. **Se crede**[1] / *că va ploua*[2]; **Trebuie**[1] / *să înveţe*[2]; **Ar fi bine**[1] / *să înveţe*[2]; **Poate**[1] / *că va învăţa*[2] etc.;
– propoziţia este predicativă dacă regentul ei este un verb copulativ fără nume predicativ în propoziţia din care face parte (adică un predicat nominal incomplet), de ex. *Întrebarea* **este**[1] / *când se va apuca de învăţat*[2];
– propoziţia este completivă indirectă dacă regentul ei este un verb intranzitiv cu subiect în propoziţia din care face parte, de ex. *El* **s-a decis**[1] / *să mai rămână*[2], Mă **mir**[1] / *că nu înţelegi*[2] sau **Se gândeşte**[1] / *să se apuce de învăţat*[2];

b) să se folosească întrebările „din ce cauză?" şi „în ce scop?" atât pentru diferenţierea propoziţiilor cauzale şi finale de propoziţia completivă indirectă, cât şi între ele (neomiţând nici faptul că scopul este ulterior acţiunii din regentă, iar cauza este anterioară).

3) Există conjuncţii şi locuţiuni conjuncţionale specifice unui singur tip de propoziţie subordonată, de ex.
– *căci, deoarece, fiindcă, din cauză că, din pricină că* introduc întotdeauna propoziţia cauzală;
– *cu scopul să* introduce propoziţia circumstanţială de scop;
– *cu condiţia să* introduce propoziţia circumstanţială condiţională;
– *încât* introduce propoziţia circumstanţială consecutivă;
– *deşi, cu toate că, măcar că, chit că, chiar dacă* introduc propoziţia circumstanţială concesivă.

De aceea, dacă o propoziţie este introdusă printr-un element de relaţie care poate introduce diverse tipuri de subordonate, cum sunt de exemplu cunjuncţiile *că, să* sau *dacă*, pentru a stabili ce valoare are conjuncţia respectivă în fiecare enunţ în parte şi, implicit, ce fel de propoziţie subordonată introduce, trebuie să vedem cu ce altă conjuncţie este sinonimă (deci cu ce altă conjuncţie sau locuţiune conjuncţională cu o singură valoare ar putea fi înlocuită, fără să se schimbe sensul enunţului), de ex. *Plec*[1] / **că** *mă plictisesc*[2] (= *Plec*[1] / fiindcă

Scanned with OKEN Scanner

mă plictisesc[2] – *că* introduce o cauzală), *A mâncat atât,*[1] / **că** *i s-a aplecat*[2] (= *A mâncat atât*[1] / **încât** *i s-a aplecat*[2] – *că* introduce aici o consecutivă), *Acum,*[1] / **că** *ai venit tu,*[2] / *eu pot pleca*[1] (= *Acum*[1] / **când** *ai venit tu*[2], / *eu pot pleca*[1] – *că* introduce aici o temporală), **Că** *plouă,*[1] / **că** *nu plouă*[2], / *eu tot îmi iau umbrela* (= **Dacă** *plouă*[1] / *şi* **chiar dacă** *nu plouă,*[2] / *eu tot îmi iau umbrela*[3] – *că* introduce aici o condiţionată – propoziţia nr. 1 – şi o concesivă – propoziţia nr. 2) etc.

4) Unele propoziţii subordonate au în propoziţia regentă adverbe corelative care ajută la indentificarea corectă a felului subordonatei, dacă aceasta este introdusă printr-un element de relaţie care poate avea mai multe valori. Astfel, adverbul corelativ din regentă al propoziţiei concesive este *totuşi* (cu varianta *tot*), de ex. *Să plouă cu găleata,*[1] / **tot** *plec*[2] sau *Oricât te-ai grăbi acum*[1], / **tot** *ai să întârzii*[2] – în ambele fraze, propoziţia nr. 1 (introdusă în primul caz prin conjuncţia subordonatoare „să", iar în al doilea prin adverbul nehotărât cu valoare relativă „oricât") este concesivă, pentru că în propoziţiile principale regente există adverbul corelativ „tot"; adverbele corelative din regentă ale propoziţiei consecutive sunt *atât (de), aşa (de)*, de ex. *A vorbit* **atât**[1] / *că a obosit*[2] sau *A citit* **aşa de** *mult*[1] / *că m-a uluit*[2] – în ambele fraze, propoziţia nr. 2 (introdusă prin conjuncţia subordonatoare „că") este consecutivă, deoarece în propoziţiile principale regente există adverbele corelative *atât*, în primul caz, iar în al doilea, *aşa (de)*.

5) Conjuncţiile subordonatoare *dacă* şi *de* nu au întotdeauna rol subordonator, adică nu introduc întotdeauna o propoziţie subordonată; ele pot apărea şi într-o propoziţie principală, dacă aceasta este o propoziţie optativă exclamativă, de ex. *Dac-ar veni o dată vacanţa!* sau *De-ar pleca o dată*[1] / *să mă apuc de lucru!*[2] (unde propoziţia nr. 2 este circumstanţială de scop). La fel poate funcţiona şi conjuncţia subordonatoare *să* (care intră în componenţa modului conjunctiv, întâlnit în mod obişnuit în propoziţii subordonate), când apare în propoziţii principale imperative, de ex. *Să pleci de aici!* sau în propoziţii optative exclamative, de ex. *Să plece o dată*[1] / *să mă pot apuca de lucru!*[2] (unde propoziţia nr. 1 este principală, iar propoziţia nr. 2 este circumstanţială de scop, introdusă prin conjuncţia subordonatoare „să").

6) În anumite texte apar construcţii incidente, alcătuite din pro-

Scanned with OKEN Scanner

poziţii sau chiar fraze care nu stabilesc relaţii sintactice de coordonare sau de subordonare cu celelalte propoziţii din enunţul în care sunt incluse. Cele mai obişnuite construcţii incidente sunt cele care constituie, într-un text dialogat, intervenţia autorului, de ex. – *Sună-mă mâine,*[1] **/ zise Mihai,**[2] **/ după ce se gândi puţin**[3] (unde propoziţia nr. 1 este principală, iar propoziţiile nr. 2 şi nr. 3 constituie o construcţie incidentă formată dintr-o propoziţie principală incidentă şi o propoziţie circumstanţială de timp incidentă). Alte exemple: *N-aş vrea*[1], **/ Doamne fereşte!**[2] */ să-l deranjez*[3] (unde propoziţia nr. 1 este principală, regenta propoziţiei nr. 3; propoziţia nr. 2 este principală incidentă; propoziţia nr. 3 este completivă directă, subordonată propoziţiei nr. 1), *Am ştiut*[1] */ sau,*[2] **/ mă rog,**[3] */ am bănuit*[2] */ ce se întâmpla*[4] (unde propoziţia nr. 1 este principală, coordonată cu propoziţia nr. 2 prin conjuncţia disjunctivă „sau"; propoziţia nr. 2 este principală, coordonată cu propoziţia nr. 1 prin conjuncţia disjunctivă „sau", regenta propoziţiei nr. 4; propoziţia nr. 3 este principală incidentă; propoziţia nr. 4 este completivă directă, subordonată propoziţiei nr. 2, introdusă prin pronumele relativ „ce"). Uneori, un singur cuvânt reprezintă construcţia incidentă, de ex. *Termină,* **zău,** *cu prostiile astea!* (unde „zău" este o interjecţie incidentă).

Scanned with OKEN Scanner

III. RECOMANDĂRI pentru redactarea lucrării scrise

Subiectele formulate pentru proba scrisă de limba română, la examene de diverse niveluri, conţin un text (alcătuit dintr–o frază sau din mai multe) care trebuie să fie analizat din punct de vedere sintactic şi încă 2–3 cerinţe (uneori mai multe) astfel concepute încât să permită verificarea cunoştinţelor de sintaxă a propoziţiei şi a frazei, de morfologie, de vocabular etc., precum şi testarea capacităţii elevilor de a sistematiza, de a asocia şi de a interpreta informaţiile cu caracter teoretic din manuale. Prezentăm, în continuare, câteva recomandări utile pentru rezolvarea corectă a unor asemenea „teste".

1. Dacă se cere să analizaţi sintactic un text, transcrieţi textul pe ciornă (pentru că pe foaia care vi s–a dat pentru redactarea lucrării scrise nu trebuie să apară sublinieri, încercuiri etc.) şi citiţi–l cu atenţie de câteva ori, ca să–i înţelegeţi bine sensul. Tot pe ciornă subliniaţi predicatele, încercuiţi elementele de relaţie subordonatoare la nivelul frazei (conjuncţii, locuţiuni conjuncţionale, adverbe sau locuţiuni adverbiale relative, pronume relative, adjective relative) şi încadraţi în pătrate sau în dreptunghiuri elementele de relaţie coordonatoare care leagă propoziţii de acelaşi fel (conjuncţii sau locuţiuni conjuncţionale coordonatoare); delimitaţi apoi propoziţiile, numerotaţi–le şi faceţi analiza sintactică a fiecărei propoziţii arătând felul ei, relaţiile sintactice pe care le stabileşte cu alte propoziţii din frază şi elementul de relaţie cu ajutorul căruia se realizează fiecare legătură sintactică. Deci, dacă aveţi de analizat sintactic fraza: „Băiatul care a bătut la uşă şi a intrat este colegul vostru?", pe ciornă puteţi lucra astfel:

Băiatul[1] / (care) a bătut la uşă[2] / [şi] a intrat[3] / este colegul vostru?[1]

1. = prop. princ. regenta prop. 2 şi 3

2. şi 3. = prop. atributive coord. prin „şi", prop. 2. introd. prin „care"

Pe foaia dată pentru scrierea lucrării se transcrie fiecare propoziţie integral, precedată de numărul ei, folosind semnul /.../ pentru a indica întreruperea textului, unde este cazul. Apoi, după semnul = menţionaţi felul propoziţiei, relaţiile ei sintactice cu celelalte propoziţii din frază şi precizaţi elementele de relaţie (încadrate între „"), fără să folosiţi prescurtări de tipul: prop., princ., pron., conj. etc., care pot apărea numai pe ciornă. Deci, analiza sintactică a textului de mai sus se va transcrie astfel:

1. Băiatul /.../ este colegul vostru? = propoziţie principală, regenta propoziţiilor nr. 2 şi nr. 3
2. /.../ care a bătut la uşă /.../ = propoziţie atributivă subordonată propoziţiei nr. 1, introdusă prin pronumele relativ „care", coordonată cu propoziţia nr. 3 prin conjuncţia copulativă „şi"
3. /.../ şi a intrat /.../ = propoziţie atributivă subordonată propoziţiei nr. 1 (cu elementul de relaţie subordonator „care" subînţeles), coordonată cu propoziţia nr. 2 prin conjuncţia copulativă „şi"

2. Dacă, după analiza sintatică a textului dat, se cere să faceţi şi schema sa sintactică, veţi simboliza fiecare propoziţie prin numărul ei încadrat într–un pătrăţel, veţi aşeza propoziţiile subordonate sub regenta lor, iar pe cele coordonate, la acelaşi nivel, unindu–le cu linii pe care veţi specifica elementul de relaţie. De exemplu, schema textului de mai sus este următoarea:

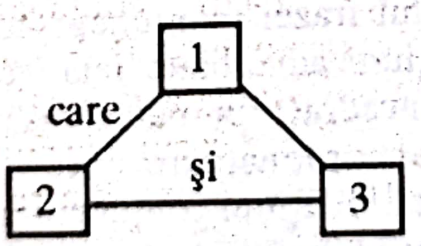

3. Dacă vi se cere să faceţi n u m a i schema sintactică a textului, veţi specifica şi felul propoziţiilor, folosind prescurtări pe care le veţi explica alături, de exemplu:

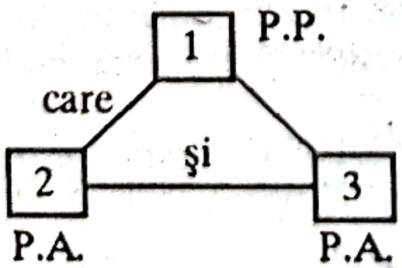

unde:
P.P. = propoziţie principală
P.A. = propoziţie atributivă

4. Dacă se cere să arătaţi felul propoziţiilor **n u m a i** după scopul comunicării (enunţiativă sau interogativă), după structură (simplă sau dezvoltată) şi după forma verbului cu rol de predicat (afirmativă sau negativă), pornind de la textul propus mai sus veţi scrie astfel:

1. Băiatul /.../ este colegul vostru? = propoziţie interogativă, dezvoltată, afirmativă
2. /.../ care a bătut la uşă /.../ = propoziţie enunţiativă, dezvoltată, afirmativă
3. /.../ şi a intrat /.../ = propoziţie enunţiativă, simplă, afirmativă

Dacă vi se cere să analizaţi sintactic un text, nu trebuie să specificaţi felul propoziţiilor după celelalte criterii (cele 3 menţionate mai sus); faceţi aceste precizări numai dacă vi se cer în mod explicit.

5. Dacă se cere să analizaţi morfologic şi sintactic anumite cuvinte dintr-un text, respectaţi întocmai ordinea indicată în cerinţă. De exemplu, o cerinţă de tipul: „Analizaţi morfologic şi sintactic toate cuvintele din textul: *„Fată dragă, citeşte cu atenţie, ca să înţelegi“* se rezolvă astfel:

fată = substantiv comun, gen feminin, număr singular, caz vocativ cu formă de nominativ, nearticulat; fără funcţie sintactică de parte de propoziţie

dragă = adjectiv calificativ variabil cu 2 terminaţii, gen feminin, număr singural, caz vocativ, grad de comparaţie pozitiv; funcţia sintactică: atribut adjectival

citeşte = verbul predicativ „a citi“, conjugarea a IV-a, diateza activă, mod imperativ, persoana a II-a, număr singular, formă afirmativă, verb tranzitiv; funcţia sintactică: predicat verbal

cu = prepoziţie simplă care cere cazul acuzativ; funcţia sintactică: element de relaţie (face legătura dintre complementul circumstanţial de mod „atenţie“ şi verbul regent „citeşte“)

atenţie = substantiv comun, gen feminin, număr singular (defectiv de plural), caz acuzativ cerut de prepoziţia „cu“, nearticulat; funcţia sintactică: complement circumstanţial de mod

ca să = conjuncţie subordonatoare compusă; funcţia sintactică: element de relaţie (introduce o propoziţie circumstanţială de scop)

să înţelegi = verbul predicativ „a înţelege“, conjugarea a III-a, diateza activă, mod conjunctiv, timp prezent, persoana a II-a,

Scanned with OKEN Scanner

număr singular, formă afirmativă, verb tranzitiv; funcţia sintactică: predicat verbal

6. Dacă în cerinţă se precizează să analizaţi toate cuvintele din textul precedent sintactic şi morfologic, veţi proceda astfel:

fată = cuvând fără funcţie sintactică de parte de propoziţie; substantiv comun, gen feminin, număr singular, caz vocativ cu formă de nominativ, nearticulat

dragă = atribut adjectival exprimat prin adjectiv calificativ variabil cu 2 terminaţii, gen feminin, număr singular, caz vocativ, grad de comparaţie pozitiv

citeşte = predicat verbal exprimat prin verbul predicativ „a citi", conjugarea a IV–a, diateza activă, mod imperativ, persoana a II–a, număr singular, formă afirmativă, verb tranzitiv

cu atenţie = complement circumstanţial de mod exprimat prin substantiv comun, gen feminin, număr singular (defectiv de plural), caz acuzativ cerut de prepoziţia „cu", nearticulat

ca să = element de relaţie subordonator la nivelul frazei (introduce o propoziţie circumstanţială de scop); conjuncţie subordonatoare compusă

să înţelegi = predicat verbal exprimat prin verbul predicativ „a înţelege", conjugarea a III–a, diateza activă, mod conjunctiv, timp prezent, persoana a II–a, număr singular, formă afirmativă, verb tranzitiv

Observaţi că în cadrul analizei sintactice, prepoziţiile (sau locuţiunile prepoziţionale) se analizează împreună cu cuvântul pe care îl precedă – în cazul nostru, substantivul „atenţie" – şi pe care îl leagă de cuvântul său regent; aşadar, prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale, care sunt elemente de relaţie subordonatoare la nivelul propoziţiei (introduc părţi de propoziţie secundare), fac parte din complementul sau din atributul pe care îl introduc. În cadrul analizei morfologice însă, prepoziţiile sau locuţiunile prepoziţionale se analizează separat, pentru că sunt părţi de vorbire de sine stătătoare.

7. Dacă se cere să expuneţi un subiect cu caracter teoretic, trebuie să enumeraţi – cât mai schematic – toate situaţiile şi să le ilustraţi cu exemple proprii. Când se precizează că exemplele trebuie să fie propoziţii, fiţi atenţi să nu construiţi fraze. De exemplu, o cerinţă de tipul: „Ce pronume devin, prin schimbarea

Scanned with OKEN Scanner

valorii gramaticale, adjective? Daţi exemple în enunţuri (propoziţii şi, numai când este necesar, fraze)" se rezolvă în felul următor:

Următoarele pronume devin adjective, prin schimbarea valorii gramaticale:

1. toate pronumele de întărire, de ex. Voi *înşivă* aţi hotărât aşa;
2. toate pronumele posesive, de ex. Unde a plecat sora *ta*?
3. toate pronumele demonstrative, de ex. Ne întâlnim în *acelaşi* loc;
4. toate pronumele interogative (cu excepţia pronumelui „cine"), de ex. La *a câta* întrebare a greşit?
5. toate pronumele relative (cu excepţia lui „cine" şi a lui „ceea ce"), de ex. Am aflat[1] / în *ce* loc s-au dus.[2]
6. unele pronume nehotărâte („unul, una, unii, unele", „altul, alta, alţii, altele", „vreunul, vreuna", „orice", „oricare", „oricâţi, oricâte", „fiecare", „atâţia, atâtea", „toţi, toate" etc.), de ex. Ai *vreo* idee?
7. numai pronumele negative „nici unul, nici una", de ex. N-am *nici o* idee.

8. Dacă se cere să daţi exemple de propoziţii care să conţină anumite părţi de vorbire, anumite părţi de propoziţie etc. sau exemple de fraze care să conţină anumite feluri de subordonate, nu trebuie să faceţi nici un fel de comentariu teoretic, ci doar să construiţi corect enunţurile respective. De exemplu, o cerinţă de tipul: „Daţi, în propoziţii, 3 exemple de adverbe de mod formate prin derivare" se rezolvă astfel:

1. Au împărţit cireşele *frăţeşte*.
2. I-a spus *făţiş* adevărul.
3. Am discutat *strictamente* despre examen.

9. Prescurtări precum subst., adj., vb., tranz., fem., nr., sg., pers., prez. etc. pot apărea numai pe ciornă; pe foaia care vi s-a dat pentru scrierea lucrării toate aceste cuvinte se scriu întregi: substantiv, adjectiv, adverb, verb, tranzitiv, feminin etc.

10. Trebuie să acordaţi mare atenţie ortografiei; orice greşeală de ortografie atrage scăderea severă a notei.

11. Străduiţi-vă, de asemenea, să scrieţi cât mai citeţ şi mai ordonat, pentru că şi aspectul lucrării scrise are importanţă în aprecierea ei.

Scanned with OKEN Scanner

IV. TESTE REZOLVATE ŞI EXPLICATE

TESTUL NR. 1

Se dă textul:

„Se crede că a fost lovit grav şi torturat în arest; pentru aceea, mizerabilul jude, ruşinea magistraturii, al cărui nume ne facem o datorie de pudoare a nu-l mai pomeni în coloanele noastre, nu permite nimănui a da ochi cu tânăra victimă a acestui regim de teroare!"

(Caragiale, O. I, p.247)

I. Analizaţi sintactic fraza de mai sus: delimitaţi propoziţiile, numerotaţi-le, transcrieţi-le, arătaţi felul lor, relaţiile dintre ele şi prin ce se stabilesc aceste relaţii.

II. a) Găsiţi toate atributele din text, precizaţi felul lor şi analizaţi morfologic cuvintele prin care sunt exprimate.
b) Prin ce se exprimă atributul pronominal? Ilustraţi cu exemple (propoziţii sau fraze) fiecare tip de atribut pronominal.

III. Daţi exemple, în propoziţii, de 3 substantive comune defective de singular şi de 3 substantive colective.

IV. Ce funcţii sintactice îndeplinesc verbele la infinitiv din text? Mai ştiţi şi alte funcţii sintactice ale verbului la infinitiv? Daţi exemple în propoziţii.

I

1. Se crede /.../ = propoziţie principală, regenta propoziţiilor 2 şi 3
2. /.../ că a fost lovit grav /.../ = propoziţie subiectivă subordonată propoziţiei 1, introdusă prin conjuncţia subordonatoare „că", coordonată cu propoziţia 3 prin conjuncţia copulativă „şi"
3. /.../ şi torturat în arest /.../ = propoziţie subiectivă subordonată propoziţiei 1, coordonată cu propoziţia 2 prin conjuncţia copulativă „şi"

Scanned with OKEN Scanner

4. /.../ pentru aceea, mizerabilul jude, ruşinea magistraturii /.../ nu permite nimănui a da ochi cu tânăra victimă a acestui regim de teroare = propoziţie principală, regenta propoziţiei 5
5. /.../ al cărui nume ne facem o datorie de pudoare a nu-l mai pomeni în coloanele noastre /.../ = propoziţie atributivă, subordonată propoziţiei 4, introdusă prin pronumele relativ „al cărui"

II a)

mizerabilul = atribut adjectival exprimat prin adjectiv calificativ variabil cu 2 terminaţii, gen masculin, număr singular, caz nominativ, fără grade de comparaţie, cu articolul hotărât „-l" preluat de la substantivul determinat „jude"

ruşinea magistraturii = apoziţie dezvoltată formată din:

ruşinea = apoziţie exprimată prin substantiv comun, gen feminin, număr singular (defectiv de plural), caz nominativ, articulat cu articolul hotărât „-a"

magistraturii = atribut substantival genitival exprimat prin substantiv comun, gen feminin, număr singular (defectiv de plural), caz genitiv, articulat cu articolul hotărât „-i"

al cărui = atribut pronominal genitival exprimat prin pronume relativ, gen masculin, număr singular, caz genitiv, precedat de articolul posesiv-genitival „al"

de pudoare = atribut substantival prepoziţional exprimat prin substantiv comun, gen feminin, număr singular, caz acuzativ cerut de prepoziţia „de", nearticulat

noastre = atribut adjectival exprimat prin adjectiv posesiv, persoana I, gen feminin, mai multe obiecte posedate de mai mulţi posesori, caz acuzativ

tânăra = atribut adjectival exprimat prin adjectiv calificativ variabil cu 2 terminaţii, gen feminin, număr singular, caz acuzativ, grad de comparaţie pozitiv, cu articolul hotărât „-a" preluat de la substantivul determinat „victimă"

a /.../ regim = atribut substantival genitival exprimat prin substantiv comun, gen neutru, număr singular, caz genitiv, nearticulat, precedat de articolul posesiv-genitival „a"

acestui = atribut adjectival exprimat prin adjectiv demonstrativ de apropiere, gen neutru, număr singular, caz genitiv

de teroare = atribut substantival prepoziţional exprimat prin

Scanned with OKEN Scanner

substantiv comun, gen feminin, număr singular (defectiv de plural), caz acuzativ cerut de prepoziţia „de", nearticulat

II b)

Atributul pronominal se exprimă prin

1. pronume în genitiv fără prepoziţie – atribut pronominal genitival – şi anume
   - pronume personal: Pisica *ei* nu miorlăie.
   - pronume personal de politeţe: Care e părerea *dumneavoastră?*
   - pronume posesiv: Casa *alor mei* e pe deal.
   - pronume demonstrativ: Apreciez răbdarea *acestora.*
   - pronume interogativ: *Ale cui* idei le-ai prealuat?
   - pronume relativ: Haina în *al cărei* buzunar am pus banii e aici.
   - pronume nehotărât: Ascultăm sfaturile *oricui.*
   - pronume negativ: Acolo e ţara *nimănui.*
2. pronume în dativ – numai forme neaccentuate, cu sens posesiv, ale
   - pronumelui personal: Am auzit despre relele-*i* purtări.
   - pronumelui reflexiv (rar, învechit): A apărat glia-*şi* strămoşească.
3. pronume precedat de o prepoziţie – atribut pronominal prepoziţional – în cazul cerut de prepoziţie, şi anume
   a) acuzativ
   - pronume personal: Teama ta *de el* e nejustificată.
   - pronume reflexiv: Lauda *de sine* nu miroase-a bine.
   - pronume posesiv: Nu mă părăseşte gândul *la ai mei.*
   - pronume demonstrativ: E preocupată de grija *pentru celălalt.*
   - pronume interogativ: Grija *pentru cine* te frământă?
   - pronume nehotărât: Asta e părerea lui *despre alţii.*
   - pronume negativ: Nu împărtăşesc părerile tale *despre nici una* din problemele discutate.

   b) genitiv
   - pronume personal: Am ascultat un discurs *împotriva lor.*
   - pronume posesiv: Nu înţeleg înverşunarea ei *contra alor noştri.*
   - pronume demonstrativ: Iată planul ei de răzbunare *contra aceluia.*
   - pronume interogativ: Textul *asupra cui* te interesează?

Scanned with OKEN Scanner

- pronume nehotărât: Articolul său denotă ură *împotriva tuturor.*
- pronume negativ: Părerea lui *asupra nici unuia* din subiectele discutate nu mi se pare sinceră.

4. (rar) pronume în nominativ – apoziţie – şi anume
   - pronume personal: Numai voi, *tu şi ea,* i-aţi rămas prieteni.
   - pronume demonstrativ: Una din fotografii, *aceasta,* îmi place mult.
   - pronume nehotărât: Eu *unul* nu mai aştept.

III

Propoziţii cu substantive comune defective de singular:

1. M-am trezit în *zorii* zilei.
2. Peştii au *icre.*
3. *Aplauzele* au izbucnit din toate părţile.

Propoziţii cu substantive colective:

1. Costineşti este o staţiune pentru *tineret.*
2. Am alunecat pe *pietriş.*
3. Acest ziar se adresează *ţărănimii.*

IV

a nu /.../ pomeni = complement indirect
a da (ochi) = complement direct

Verbul la infinitiv (precedat uneori de prepoziţii sau de locuţiuni prepoziţionale) mai poate îndeplini următoarele funcţii sintactice:

- subiect: E plăcut *a sta* la umbră.
- nume predicativ: Timpul pare *a zbura.*
- atribut: E obsedat de grija *de a nu întârzia.*
- complement cirscumstanţial de timp: Odihneşte-te *înainte de a pleca.*
- complement circumstanţial de mod: A vorbit *fără a gândi.*
- complement circumstanţial de scop: Ne-am întâlnit *pentru a discuta.*
- (rar) predicat verbal: *A se agita* înainte de întrebuinţare.

EXPLICAŢII

La punctul I

În propoziţia nr. 3 predicatul este exprimat prin verbul „a tortura" la diateza pasivă; în text apare doar participiul verbului

conjugat şi, de aceea, trebuie să subînţelegem auxiliarul „a fi“ la indicativ, timpul perfect compus: *a fost torturat* (ca în propoziţa nr. 2, cu care este coordonată). De asemenea, lipseşte şi trebuie să fie subînţeles şi elementul subordonator care introduce propoziţia nr. 3: conjuncţia „că“.

Când o frază este segmentată prin / ; / , dacă după acest semn de punctuaţie urmează cel puţin o propoziţie principală, textul se analizează ca şi cum ar conţine 2 fraze, considerându-se că / ; / are valoare de / . / ; de aceea nu vom spune că propoziţia principală nr. 4 este coordonată prin juxtapunere cu propoziţia principală nr. 1.

Propoziţia nr. 4 se întrerupe, pentru că în mijlocul ei este intercalată o atributivă; predicatul ei se află după propoziţia atributivă.

La punctul II a)

Dacă un adjectiv calificativ cu rol de atribut este aşezat înaintea substantivului determinat, **adjectivul preia articolul hotărât** al substantivului; nu vom spune însă că adjectivul este articulat, pentru că articolul aparţine substantivului. Când un adjectiv primeşte articolul hotărât, nehotărât sau demonstrativ-adjectival el devine substantiv, prin procedeul de formare a cuvintelor numit schimbarea valorii gramaticale; astfel, în propoziţia **Tinerii** *sportivi se pregătesc pentru olimpiadă* cuvântul „tinerii“ este un adjectiv care determină substantivul „sportivi“ şi îi preia articolul hotărât, pentru că este aşezat înaintea sa (dacă ar fi fost aşezat după substantiv, articolul rămânea la substantiv: **Sportivii** *tineri...*), dar în propoziţiile *Tinerii învaţă* sau *Nişte tineri învaţă* sau *Cei tineri învaţă* cuvintele „tinerii“, „nişte tineri“ sau „cei tineri“ sunt substantive. Dintre toate părţile de vorbire numai substantivul poate fi articulat cu articolul hotărât sau nehotărât.

Apoziţia (sau atributul substantival în cazul nominativ) este s i m p l ă dacă este exprimată printr-un singur cuvânt (*Fluviul* **Dunărea** *se varsă în Marea Neagră, I-am scris prietenei mele* **Ioana**) sau d e z v o l t a t ă, dacă este exprimată printr-un substantiv în nominativ însoţit de alte cuvinte care îl determină (*Mihai*, **prietenul meu**, *a plecat la munte; S-a schimbat mult Bucureştiul*, **capitala ţării noastre**).

Articolul posesiv-genitival *al, a, ai, ale* precedă uneori (vezi Testul nr. 4, p. 53–54) un substantiv în genitiv şi se analizează împreună cu acesta, chiar dacă între articol şi substantiv se intercalează unul sau mai multe atribute, vezi analiza atributului *a /.../ regim.* Al exemplu: în *aceste cărţi ale vechiului meu prieten* atributul substantival genitival este *ale /.../ prieten* (exprimat prin substantiv comun, gen masculin, număr singular, caz genitiv, cu articolul hotărât „-lui" preluat de adjectivul antepus „vechiului", precedat de articolul posesiv-genitival „ale").

La punctul II b)

Am enumerat toate tipurile de atribute pronominale şi le-am ilustrat cu exemple, folosind toate felurile de pronume învăţate.

La punctul III

Substantivele comune au, în marea lor majoritate, ambele numere: singular şi plural. Unele însă au un singur număr şi sunt **defective** fie **de plural** (ca *ruşine, teroare*, din textul analizat, la care putem adăuga *sete, curaj, aur, piper, fotbal, fizică* etc.), fie **defective de singular** (ca *zori, icre, aplauze, şale, tăiţei, moaşte* etc.).

Substantivele **colective** sunt cele care, la numărul singular, denumesc o colectivitate, o mulţime de indivizi sau de obiecte; ele sunt, în general, defective de plural (*tineret, studenţime, brădet, porumbişte* etc.), dar unele pot avea şi numărul plural (*mulţime / mulţimi, grup / grupuri, popor / popoare, regiment / regimente* etc.).

La punctul IV

Verbul la infinitiv *a nu pomeni* din propoziţia nr. 5 este complement indirect deoarece determină predicatul „facem" care are complementul direct „o datorie", iar înaintea verbului „a nu pomeni" se poate subînţelege prepoziţia „din": */.../ ne facem o datorie de pudoare* **din** *a nu-l mai pomeni /.../* Complementul direct *a da ochi* (= a se întâlni) este exprimat printr-o locuţiune verbală cu verbul din componenţa ei la modul infinitiv.

Scanned with OKEN Scanner

TESTUL NR. 2*

Se dă textul:

„Boierii, duşmani ai domnului, se folosiră îndată de aceasta, spre a învinovăţi pe Mihai-Vodă către prinţul Transilvaniei, cum că ar fi hotărât a se trage din legătura cu dânsul şi cu creştinii, spre a se lega cu turcii. Bathori, slab de minte şi bănuitor, adună îndată sfetnicii săi spre a se chibzui despre ceea ce trebuie a face în aceste împrejurări, cu atât mai grele că el nu era în stare a ataca de faţă pe Mihai. Acesta află bănuielile ce boierii băgaseră în capul lui Bathori şi toată intriga ţesută spre pierzania lui şi îndată înştiinţă pe acesta că, întărit prin nevinovăţia sa, el a hotărât să meargă în capitala lui să-l întâlnească numai cu o mică suită şi nădăjduieşte că va da de minciună pe cei ce l-au pârât şi îi va arăta că e credincios giurămintelor sale".

(Bălcescu, O.A. II, p.172)

I. Delimitaţi propoziţiile din fraza a treia, numerotaţi-le şi transcrieţi-le, arătând felul lor şi relaţiile sintactice dintre ele.

II. Analizaţi morfologic şi sintactic substantivele proprii din text.
a) Daţi 2 exemple, în propoziţii, de substantive proprii la numărul plural.
b) Daţi 2 exemple, în propoziţii, de substantive proprii articulate cu articolul hotărât.

---

* Pentru economie de spaţiu tipografic, începând cu acest test vom folosi, în rezolvarea testelor, următoarele abrevieri: A. = acuzativ; adj. = adjectiv; art. = articol; circ. = circumstanţial (ă); conj. = conjunctiv; conjcţ. = conjuncţia; conjug. = conjugarea; D. = dativ; diat. = diateza; fem. = feminin; G. = genitiv; imperf. = imperfect; ind. = indicativ; inf. = infinitiv; interj. = interjecţie; intranz. = intranzitiv; locţ. = locuţiune; masc. = masculin; m. m. c. p. = mai mult ca perfect; N. = nominativ; nr. = număr; num. = numeral; perf. comp. = perfect compus; pers. = persoana; pl. = plural; prep. = prepoziţia; prez. = prezent; pron. = pronume; prop. = propoziţie; sg. = singular; subst. = substantiv; term. = terminaţii; tranz. = tranzitiv; V. = vocativ.

Scanned with OKEN Scanner

III. Extrageţi toate locuţiunile din text, indicaţi felul lor şi înlocuiţi-o pe fiecare cu câte un cuvânt sinonim. Daţi minimum 2 exemple, în propoziţii, de locuţiuni care să corespundă altor părţi de vorbire decât celor găsite în text.

I

1. Acesta află bănuielile /.../ şi toată intriga ţesută spre pierzarea lui /.../ = prop. principală, regenta prop. 2, coordonată cu prop. 3 prin conjcţ. copulativă „şi“
2. /.../ ce boierii băgaseră în capul lui Bathori /.../ = prop. atributivă subordonată prop. 1, introdusă prin pron. relativ „ce“
3. /.../ şi îndată înştiinţă pe acesta /.../ = prop. principală, regenta prop. 4 şi 7, coordonată cu prop. 1 prin conjcţ. copulativă „şi“
4. /.../ că, întărit prin nevinovăţia sa, el a hotărât /.../ = prop. completivă indirectă subordonată prop. 3, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „că“, regenta prop. 5, coordonată cu prop. 7 prin conjcţ. copulativă „şi“
5. /.../ să meargă în capitala lui /.../ = prop. completivă directă subordonată prop. 4, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să“, regenta prop. 6
6. /.../ să-l întâlnească numai cu o mică suită /.../ = prop. circ. de scop subordonată prop. 5, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să“
7. /.../ şi nădăjduieşte /.../ = prop. completivă indirectă subordonată prop. 3, coordonată cu prop. 4 prin conjcţ. copulativă „şi“, regenta prop. 8 şi 10
8. /.../ că va da de minciună pe cei /.../ = prop. completivă directă subordonată prop. 7, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „că“, regenta prop. 9, coordonată cu prop. 10 prin conjcţ. copulativă „şi“
9. /.../ ce l-au pârât /.../ = prop. atributivă subordonată prop. 8, introdusă prin pron. relativ „ce“
10. /.../ şi îi va arăta /.../ = prop. completivă directă subordonată prop. 7, coordonată cu prop. 8 prin conjcţ. copulativă „şi“, regenta prop. 11
11. /.../ că e credincios giurămintelor sale = prop. completivă directă subordonată prop. 10, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „că“.

Scanned with OKEN Scanner

II

pe Mihai-Vodă = subst. propriu – nume de persoană, gen masc., nr. sg. (defectiv de pl.), caz A. precedat de prep. „pe"; funcţia sintactică: complement direct
Transilvaniei = subst. propriu – nume de provincie, gen fem., nr. sg. (defectiv de pl.), caz G.; funcţia sintactică: atribut substantival genitival
Bathori = subst. propriu – nume de persoană, gen masc., nr. sg. (defectiv de pl.), caz N.; funcţia sintactică: subiect
pe Mihai = subst. propriu – nume de persoană, gen masc., nr. sg. (defectiv de pl.), caz A. precedat de prep. „pe"; funcţia sintactică: complement direct
lui Bathori = subst. propriu – nume de persoană, gen masc., nr. sg. (defectiv de pl.), caz G. precedat de art. hotărât „lui"; funcţia sintactică: atribut substantival genitival

a)

1. Pe crestele munţilor *Carpaţi* rămâne zăpadă şi vara.
2. În cartea de telefon sunt mulţi *Popeşti*.

b)

1. *Iaşul* este un oraş din Moldova.
2. S-au oprit la poalele *Alpilor*.

III

cum că = locţ. conjuncţională subordonatoare; sinonim: „că"
slab de minte = locţ. adjectivală; sinonime: „prost", „naiv"
în stare = locţ. adjectivală; sinonim: „capabil"
de faţă = locţ. adverbială; sinomin: „făţiş"
a da de minciună = locţ. verbală; sinonim: „a demasca"

1. Procedează cu *băgare de seamă*. (locţ. substantivală)
2. A greşit *faţă de* tine (locţ. prepoziţională)
3. Nu vreau să mă trezesc în casă cu *cine ştie cine*. (locţ. pronominală)
4. *La naiba!* Ce-i de făcut? (locţ. interjecţională)
5. Coboară treptele *două câte două*. (locţ. numeral).

Scanned with OKEN Scanner

EXPLICAŢII

La punctul I

Propoziţia nr. 1 se întrerupe, în cadrul ei fiind intercalată o atributivă; fragmentul „şi toată intriga ţesută spre pierzania lui" face parte din prima propoziţie, deoarece cuvântul „intriga" (care constituie centrul construcţiei respective) determină verbul „află", ca şi cuvântul „bănuielile" cu care este coordonat prin „şi" copulativ.

Propoziţiile coordonate nr. 4 şi nr. 7 sunt completive indirecte, pentru că elementul lor regent (verbul „înştiinţă") are un complement direct în propoziţie („pe acesta"); contrase în părţi de propoziţie, ele devin complemente indirecte: *Mihai înştiinţă pe acesta* **despre hotărârea** *sa şi* **despre nădejdea sa...** Uneori, în limba vorbită, verbul „a înştiinţa" se construieşte, greşit, cu 2 complemente directe, de ex: **Te** *înştiinţez* **un lucru** sau **L–a** *înştiinţat* **ceva**; construcţiile literare, corecte, sunt: *Te înştiinţez* **de un lucru** sau *L–a înştiinţat* **despre ceva.**

Propoziţiile subordonate nr. 7 şi nr. 10 au elementul introductiv subînţeles: conjuncţia subordonatoare „că".

Propoziţia nr. 9 este atributivă deoarece **grupările** *cel ce, cea ce, cei ce* şi *cele ce* sunt alcătuite dintr–un pronume demonstrativ de depărtare formă neaccentuată (*cel, cea, cei, cele*) şi un pronume relativ (*ce*), fiind sinonime cu grupările *acela ce* sau *cel care*; *aceea ce* sau *cea care; aceia ce* sau *cei care; acelea ce* sau *cele care*. De aceea, cele 2 elemente ale grupării se despart, pronumele demonstrativ rămânând în propoziţia regentă, iar cu pronumele relativ *ce* se introduce o propoziţie atributivă. Grupările *cel ce, cea ce, cei ce* şi *cele ce* nu sunt pronume relative compuse; numai *ceea ce, al câtelea* sau *a câta* sunt pronume relative compuse (ultimele două putând funcţiona şi ca pronume interogative compuse).

La punctul II

Toate **substantivele proprii sunt cuvinte defective de un număr.** Cele mai multe dintre ele sunt la numărul singular, defective de plural: nume de persoane (*Ion, Maria, Popescu* etc.), nume de animale (*Grivei, Pisicuţa* etc.), nume de continente sau de ţări

Scanned with OKEN Scanner

(*Europa, Franţa, Irak* etc.), nume de ape (*Dunărea, Mureş, Marea Neagră* etc.), unele nume de numţi (*Ceahlău* etc.), nume de localităţi (*Constanţa, Cluj* etc.), nume de instituţii (*Ministerul Învăţământului* etc.), nume de evenimente istorice (*Unirea Principatelor* etc.), nume de corpuri cereşti (*Venus, Marte* etc.), nume de opere artistice sau ştiinţifice (*Baltagul* etc.) ş.a.m.d. Şi substantivele proprii nume de localităţi ca *Bucureşti, Iaşi, Galaţi, Costineşti* etc., care au formă de plural şi, în trecut, au fost folosite ca plurale (*Cartierul Bucureştii-Noi, Iaşii de odinioară*), sunt, în limba contemporană, la singular, defective de plural: *Iaşul a rămas un oraş romantic*. Unele substantive proprii, şi anume numele de lanţuri de munţi (*Bucegi, Carpaţi, Alpi* etc.), sunt la numărul plural, defective de singular (*Alpii sunt înalţi*). Numele de familie sunt, în mod obişnuit, la singular (*Ionescu a întârziat*); dar, în limbaj colocvial, se pot folosi şi la plural, când denumesc mai multe persoane cu acelaşi nume sau pe toţi membrii unei familii (*Ioneştii au fost la mare*).

La unele substantive proprii, în primul rând la cele feminine, **articolul hotărât face parte din cuvânt** (*Ioan**a**, România, Tamis**a**, Craiov**a***; dar şi *Ministerul Culturii* etc.); deci nu vom spune despre ele că sunt articulate, pentru că aceste substantive nu au şi o formă nearticulată. Pot fi articulate cu articolul hotărât numai unele substantive proprii masculine şi neutre (care nu conţin articolul în structura cuvântului), de ex.: nume de localităţi (*Sibiu* – nearticulat, *Sibiul* – articulat), nume de ţări (*Iran* – nearticulat, *Iranul* – articulat), nume de ape (*Siret* – nearticulat, *Siretul* – articulat), nume de munţi (*Ceahlău* – nearticulat, *Ceahlăul* – articulat; *Carpaţi* – nearticulat, *Carpaţii* – articulat), nume de familie, folosite la plural (*Popeşti* – nearticulat, *Popeştii* – articulat). De aceea, când am analizat cuvântul *Transilvaniei* din textul de mai sus, nu am spus că este articulat cu articol hotărât (articolul face parte din cuvânt); dacă vom analiza însă substantivul propriu din propoziţia *Am ajuns la poalele Ceahlăului*, va trebui să precizăm că „Ceahlăului" este articulat cu articolul hotărât enclitic „-lui", iar în propoziţia *Am ajuns la poalele muntelui Ceahlău*, vom spune că „Ceahlău" este nearticulat.

Substantivele proprii care conţin articolul hotărât în structura lor sau cele care se pot articula au forme de genitiv sau de dativ datorită articolului hotărât (*harta Franţe**i**, hotărârile Ministeru**lui***

Învăţământului, malurile Siretului, le-am spus Popeştilor etc.). **Substantivele proprii** masculine care nu se articulează: nume de persoane (*Ion, Mihai, Popescu* etc.) sau nume de animale (*Azor* etc.), precum şi unele substantive proprii nume de persoane feminine (*Carmen, Lili* etc.), sunt **invariabile**; ele se pot declina la cazul genitiv sau dativ numai cu ajutorul articolului hotărât „lui" aşezat înaintea substantivului, de ex.: *G. părerea lui* Mihai sau *coada* **lui Azor**; *D. i-am spus* **lui Carmen** etc.; la genitiv, pot fi uneori (vezi Testul nr. 4, p. 54) precedate şi de articolul posesiv-genitival, de ex.: *aceste idei* **ale** *lui Ion*. În analiză, despre aceste substantive nu vom spune însă că sunt articulate, ci precedate de articolul hotărât proclitic „lui" (care le ajută să se decline).

La punctul III

Toate părţile de vorbire, cu excepţia articolului, pot avea locuţiuni corespunzătoare, după cum s-a putut vedea din exemplele pe care le-am dat; mai numeroase şi mai frecvent folosite sunt însă numai locuţiunile verbale, locuţiunile adverbiale, locuţiunile prepoziţionale şi locuţiunile conjuncţionale.

Scanned with OKEN Scanner

TESTUL NR. 3

Se dă textul:

„Nu este nimic de făcut, plecarea în prima zi de secere pare să fie un lucru obişnuit, totuşi căruţa şi caii înhămaţi aşteaptă în bătătură de mult timp; omul şi copiii sunt gata; secerile şi bota cu apă sunt puse în căruţă; mâncarea gătită de cu seară asemeni; nu se ştie însă pentru ce căruţa stă timp atât de îndelungat în mijlocul bătăturii."

(Preda, M. I, p.325)

I. Analizaţi sintactic textul, transcriind fiecare propoziţie şi precizând relaţiile sintactice dintre ele; faceţi apoi schema textului.
II. Identificaţi predicatele, arătaţi felul lor şi analizaţi morfologic cuvintele prin care sunt exprimate.
III. Prin ce părţi de vorbire se poate exprima numele predicativ? Daţi exemple în propoziţii.
IV. Explicaţi de ce se poate spune că textul de mai sus este redactat în stilul limbii vorbite populare.

I

1. Nu este nimic de făcut /.../ = prop. principală, coordonată prin juxtapunere cu prop. 2
2. /.../ plecarea în prima zi de secere pare /.../ = prop. principală, coordonată prin juxtapunere cu prop. 1 şi cu prop. 4, regenta prop. 3
3. /.../ să fie un lucru obişnuit /.../ = prop. predicativă subordonată prop. 2, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să"
4. /.../ totuşi căruţa şi caii înhămaţi aşteaptă în bătătură de mult timp /.../ = prop. principală, coordonată prin juxtapunere cu prop. 2
5. /.../ omul şi copiii sunt gata /.../ = prop. principală

Scanned with OKEN Scanner

6. /.../ secerile şi bota cu apă sunt puse în căruţă /.../ = prop. principală
7. /.../ mâncarea gătită de cu seară asemeni /.../ = prop. principală
8. /.../ nu se ştie însă /.../ = prop. principală, regenta prop. 9
9. /.../ pentru ce căruţa stă timp atât de îndelungat în mijlocul bătăturii = prop. subiectivă subordonată prop. 8, introdusă prin locţ. adverbială relativă „pentru ce".

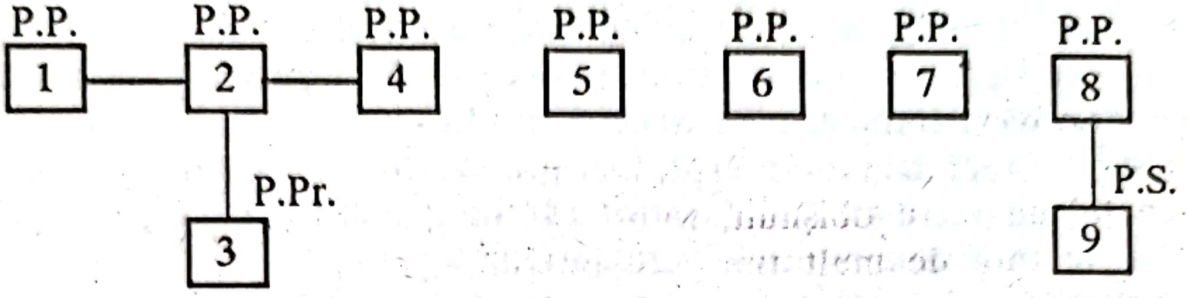

P.P. = prop. principală
P.Pr. = prop. predicativă
P.S. = prop. subiectivă

II

nu este /.../ de făcut = predicat nominal format din verbul copulativ „a fi", conjug. a IV–a, diat. activă, mod ind., timp prez., pers. a III–a, nr. sg., formă negativă, verb intranz. şi numele predicativ „de făcut" exprimat prin verbul predicativ „a face", conjug. a III–a, mod supin (cu sens pasiv), formă afirmativă, verb tranz. (devenit intranz. din cauza sensului pasiv)

pare = predicat nominal incomplet exprimat prin verbul copulativ „a părea", conjug. a II–a, diat. activă, mod ind., timp prez., pers. a III–a, nr. sg., formă afirmativă, verb intranz.; numele predicativ este exprimat prin prop. 3

să fie un lucru = predicat nominal format din verbul copulativ „a fi", conjug. a IV–a, diat. activă, mod conj., timp prez., pers. a III–a, nr. sg., formă afirmativă, verb intranz. şi numele predicativ „un lucru" exprimat prin subst. comun, gen neutru, nr. sg., caz N., articulat cu art. nehotărât „un"

aşteaptă = predicat verbal exprimat prin verbul predicativ „a aştepta", conjug. I, diat. activă, mod ind., timp prez., pers. a III–a, nr. pl., formă afirmativă, verb tranz.

sunt gata = predicat nominal alcătuit din verbul copulativ „a fi", conjug. a IV–a, diat. activă, mod ind., timp prez., pers. a

III–a, nr. pl., formă afirmativă, verb intranz. şi numele predicativ „gata" exprimat prin adj. calificativ invariabil (provenit din adv.), gen masc., nr. pl., caz N., fără grade de comparaţie

sunt puse = predicat verbal exprimat prin verbul predicativ „a pune", conjug. a III–a, diat. pasivă cu auxiliarul „a fi", mod ind., timp prez., pers. a III–a, nr. pl., formă afirmativă, verb tranz. (devenit intranz. la diat. pasivă).

nu se ştie = predicat verbal exprimat prin verbul predicativ „a şti", conjug. a IV–a, diat. reflexivă impersonală, mod ind., timp prez., pers. a III–a, nr. sg., formă negativă, verb tranz. (devenit intranz. prin trecerea la diat. reflexivă impersonală)

stă = predicat verbal exprimat prin verbul predicativ „a sta", conjug. I, diat. activă, mod ind., timp prez., pers. a III–a, nr. sg., formă afirmativă, verb intranz.

III

Numele predicativ se exprimă prin:

1. substantive, pronume sau numerale
   a) în cazul nominativ (Ion a ajuns *director*; Casa bunicilor a devenit *a noastră*; Ei sunt *trei* la părinţi)
   b) în cazul genitiv fără prepoziţie (Maşina aceasta este *a lui Dan*; Câinele de pe stradă nu este *al nimănui*; Răspunsul corect a fost *al primului* dintre voi)
   c) precedate de o prepoziţie, în cazul cerut de prepoziţie, şi anume în acuzativ (Florile sunt *pentru Maria*; Discuţia era *despre altceva*; Cărţile sunt *pentru doi* dintre ei) sau în genitiv (El este *împotriva ipocriziei; Contra cui* eşti?; Sunt *contra celor doi*)
2. adjective calificative în cazul nominativ sau locuţiuni adjectivale (Ea a rămas *foarte tânără*; El este *rău de gură*)
3. verbe la moduri nepersonale, şi anume la
   a) infinitiv (A tăcea înseamnă *a aproba*), precedat uneori de o prepoziţie (Pasiunea lui este *de a picta*)
   b) supin (Rufele acestea sunt *pentru spălat*)
   c) participiu (Ei sunt *plecaţi* de mult timp)
4. adverbe sau locuţiuni adverbiale (*Cum* e vremea la mare?; *Mai bine*–ar fi să taci!; E *de la sine înţeles*...)

IV

Textul conţine o serie de cuvinte folosite cu forme sau cu sensuri popular–regionale. Astfel, substantivul *secere* cu desinenţa

Scanned with OKEN Scanner

„–e“ la nominativ–acuzativ singular este o formă populară; forma corectă din limba literară este *seceră* (sg.) / *seceri* (pl.), ca şi *uşă* / *uşi*, *coajă* / *coji* etc.

Sunt populare, de asemenea, substantivul *bătătură* folosit cu sensul de „curte“ (în limba literară înseamnă „piele îngroşată pe talpă sau pe palmă“) şi substantivul *omul* cu sensul de „bărbat“ (în limba literară înseamnă „fiinţă caracterizată prin gândire, limbaj articulat...“).

Substantivul *botă* este un cuvânt regional, sinonim în limba literară cu „butoiaş“.

Folosirea locuţiunii adverbiale relativ–interogative *pentru ce* cu sensul „din ce cauză“ este tot un fapt de limbă vorbită, populară; în limba literară se întrebuinţează numai cu sensul „în ce scop“ (este aşadar corect spus *Pentru ce înveţi?* „în ce scop înveţi?“, dar este incorect *Ştiu pentru ce n–ai învăţat* „din ce cauză n–ai învăţat“). Fenomenul se explică prin apropierea locuţiunii adverbiale *pentru ce* de locuţiunea adverbială relativă sau interogativă *de ce*, care se poate folosi pentru a exprima atât scopul (*De ce înveţi?*), cât şi cauza (*Ştiu de ce n–ai învăţat*). Cele două locuţiuni sunt însă numai parţial sinonime; pentru sensul „în ce scop“ pot fi întrebuinţate amândouă, dar pentru sensul „din ce cauză“ normele limbii literare recomandă numai locuţiunea *de ce*.

Specifică limbii vorbite populare este şi construcţia frazei, care conţine multe propoziţii principale juxtapuse şi mai puţine propoziţii subordonate (vezi schema textului); acest tip de frază caracterizează, de asemenea, stilul oral. În limba scrisă literară, frazele au, în general, structură arborescentă, cu una sau două propoziţii principale şi mai multe subordonate.

EXPLICAŢII

La punctul I

Propoziţia nr. 3 este predicativă deoarece verbul *a părea* este considerat copulativ când are subiect în propoziţie (*Plecarea părea un lucru obişnuit*). Verbul *a părea* este predicativ numai dacă apare la persoana a III–a singular cu sens impersonal, atât la diateza reflexiv–impersonală (**S–ar părea** *că aţi înţeles*), cât şi la diateza activă (**Părea** *că aţi înţeles*); după *se pare* şi după *pare* (cu sens impersonal) urmează o propoziţie subiectivă.

Scanned with OKEN Scanner

În propoziţia nr. 7 predicatul este subînţeles: *Mâncarea /.../* **este** *de asemenea* **pusă** *în căruţă.*

Semnul de punctuaţie / ; / are, în acest text, valoare de / . / (vezi explicaţia de la Testul nr. 1, p. 36) şi este folosit din motive stilistice: marchează o pauză mai mică decât punctul.

La punctul II

Predicatul nominal este numit **incomplet** dacă lipseşte din propoziţie unul din elementele lui componente: fie când numele predicativ este exprimat printr–o propoziţie predicativă (ca în textul analizat), fie când este subînţeles sau numele predicativ, sau verbul copulativ (de ex. la întrebarea *E deştept Ion?* se poate răspunde cu propoziţii care au predicat nominal incomplet: sau cu *Este* – în loc de *Este deştept* –, sau cu *Deştept foc* – în loc de *Este deştept foc*).

S–a cerut analiza morfologică a cuvintelor prin care se exprimă predicatele din acest text, pentru a se evidenţia diferenţa dintre predicatele nominale: *nu este de făcut, să fie un lucru* şi *sunt gata* (constituite fiecare din câte 2 cuvinte: verbul **copulativ** „a fi" + numele predicativ: *de făcut, un lucru, gata*) şi predicatul verbal *sunt puse* (constituit dintr–un singur cuvânt – verbul predicativ *a pune* –, conjugat la diateza pasivă cu ajutorul verbului **auxiliar** „a fi").

Trebuie, de asemenea, să se înţeleagă diferenţa dintre verbe ca *a se teme, a se ivi, a se cuveni* etc., care sunt numai la **diateza reflexivă** (pentru că nu se pot conjuga altfel decât împreună cu pronumele reflexiv, la toate persoanele, şi, de aceea, apar numai cu această formă şi în dicţionare) şi formele de persoana a III–a singular ale unor verbe ca *a şti, a spune, a crede, a părea, a putea* etc. care, precedate de pronumele reflexiv *se (se ştie, s–a spus, se va crede, nu s–ar părea, s–ar putea* etc.), dobândesc sens impersonal şi trec, de la diateza activă, la **diateza reflexivă impersonală**; de aceea, când am analizat forma *nu se ştie*, am precizat trei lucruri: a) că verbul conjugat este „a şti" (nu „a se şti"); b) că diateza este reflexiv–impersonală (nu reflexivă) şi c) că în mod normal (la diateza activă) verbul este tranzitiv, dar în forma reflexiv–impersonală a devenit intranzitiv.

La punctul III

În primul rând, am urmărit să prezentăm toate părţile de vorbire prin care se exprimă **numele predicativ** (substantiv, pro-

Scanned with OKEN Scanner

nume, numeral, adjectiv, verb, adverb); am grupat pronumele şi numeralul împreună cu substantivul deoarece ele sunt *substitute* ale substantivului, deci cuvinte cu care se pot înlocui în enunţuri substantivele şi care, de aceea, îndeplinesc aceleaşi funcţii sintactice ca şi substantivele şi apar în aceleaşi contexte. În al doilea rând, am enumerat toate tipurile de nume predicative exprimate prin substantive, pronume sau numerale (în nominativ; în genitiv fără prepoziţie; în acuzativ sau genitiv, cerute de anumite prepoziţii) şi toate modurile nepersonale ale verbului prin care se exprimă numele predicativ. De asemenea am ilustrat, prin exemple, faptul că numele predicativ se poate exprima prin diverse specii de pronume (posesiv, negativ, nehotărât, interogativ etc.) sau de numerale (cardinal, ordinal), apoi faptul că numele predicativ stă, în mod obişnuit, după verbul copulativ, dar poate fi plasat şi înaintea acestuia (poziţie obligatorie în cazul propoziţiilor interogative: **Cine** *este el?*, care se întâlneşte însă şi în propoziţii enunţiative, cu topica inversată: **Mai bine**–*ar fi*...), precum şi faptul că adjectivele sau adverbele pot sta la diverse grade de comparaţie şi că se pot folosi diverse verbe copulative (nu numai verbul „a fi", care este cel mai frecvent).

În legătură cu **numele predicativ** exprimat prin **verb la participiu** se cuvine o precizare: dacă în propoziţie se întrebuinţează verbul copulativ „a fi", trebuie să se aleagă ca nume predicativ participiul unui verb intranzitiv (ca în exemplul dat de noi sau *Potecile sunt* **ninse**), pentru că din „a fi" + participiul unui verb tranzitiv se formează diateza pasivă a verbului care apare la participiu (*Propunerea* **a fost acceptată**), şi nu un predicat nominal. Dacă se foloseşte ca nume predicativ participiul unui verb tranzitiv, în poziţia verbului copulativ trebuie să se aleagă alt verb decât „a fi" (*Cântecul* **a devenit** *cunoscut în urma difuzării sale la radio; Subiectul* **a rămas** *neclarificat* etc).

La punctul IV

Am urmărit trăsăturile care caracterizează limba vorbită populară sub toate aspectele: la nivel semantic (cuvinte care apar în limba populară cu alt sens decât în limba literară: *bătătură, omul, pentru ce*), la nivel lexical sau al vocabularului (cuvinte care apar numai în limbaj popular sau regional: *botă*), la nivel morfologic (forma populară de singular *secere* a cuvântului *seceră*) şi la nivel sintactic (tipul de frază cu multe propoziţii principale juxtapuse şi cu puţin subordonate).

Scanned with OKEN Scanner

TESTUL NR. 4

Se dă textul:

„Cum putuse un om atât de greoi, de trupeş, să sară din mersul oricât de încetinit al trăsurii /.../ fără ca vizitiul şi feciorul să simtă, pe unde rătăcise, ce făcuse, ce i se întâmplase înainte să ajungă acolo unde fusese găsit?“

(Caragiale, M., C.V., p.256)

I. Analizaţi sintactic fraza de mai sus: delimitaţi şi numerotaţi propoziţiile, transcrieţi-le, arătaţi felul lor, relaţiile dintre ele şi prin ce se stabilesc aceste relaţii.
II. Găsiţi complementele din text, precizaţi felul lor şi analizaţi morfologic cuvintele prin care sunt exprimate.
III. Ce sunt elementele de relaţie subordonatoare? Care sunt elementele de relaţie subordonatoare în propoziţie şi în frază? Daţi câteva exemple pentru fiecare fel de asemenea element.
IV. Declinaţi pronumele relativ „cine“ şi adjectivul interogativ „care“, în fraze şi în propoziţii.

I

1. Cum putuse un om atât de greoi, de trupeş /.../ = prop. principală, coordonată prin juxtapunere cu prop. 4, regenta prop. 2
2. /.../ să sară din mersul oricât de încetinit al trăsurii /.../ = prop. completivă directă subordonată prop. 1, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să“, regenta prop. 3
3. /.../ fără ca vizitiul şi feciorul să simtă /.../ = prop. circ. de mod subordonată prop. 2, introdusă prin locţ. conjuncţională subordonatoare „fără ca... să“
4. /.../ pe unde rătăcise /.../ = prop. principală, coordonată prin juxtapunere cu prop. 1 şi 5
5. /.../ ce făcuse /.../ = prop. principală, coordonată prin juxtapunere cu prop. 4 şi 6

Scanned with OKEN Scanner

6. /.../ ce i se întâmplase /.../ = prop. principală, coordonată prin juxtapunere cu prop. 5, regenta prop. 7
7. /.../ înainte să ajungă acolo /.../ = prop. circ. de timp subordonată prop. 6, introdusă prin locţ. conjuncţională subordonatoare „înainte să", regenta prop. 8
8. /.../ unde fusese găsit? = prop. circ. de loc subordonată prop. 7, introdusă prin adverbul relativ „unde".

II

cum = complement circ. de mod exprimat prin adverb interogativ de mod
atât de = complement circ. de mod exprimat prin adverb de mod, urmat de prep. „de"
din mersul = complement circ. de timp exprimat prin subst. comun, gen neutru, nr. sg., caz A. cerut de prep. „din", articulat cu art. hotărât „-l"
oricât de = complement circ. de mod exprimat prin adverb nehotărât de mod, urmat de prep. „de"
pe unde = complement circ. de loc exprimat prin adverb interogativ de loc precedat de prep. „pe"
ce (din prop. nr. 5) = complement direct exprimat prin pron. interogativ, caz A.
i = complement indirect exprimat prin pron. personal, pers. a III-a, gen masc., nr. sg., caz D., formă neaccentuată
acolo = complement circ. de loc exprimat prin adverb de loc
unde = complement circ. de loc exprimat prin adverb relativ de loc

III

Elementele de relaţie subordonatoare sunt cuvinte sau grupuri de cuvinte care introduc, în propoziţie, părţi de propoziţie secundare (atribute sau complemente), făcând legătura între acestea şi cuvântul lor regent, iar în frază introduc propoziţiile subordonate, făcând legătura între subordonată şi regentă.

Elementele de relaţie subordonatoare din propoziţie sunt

1. prepoziţiile: *asupra, contra, împotriva* (care cer, în general, cazul genitiv), *datorită, graţie, mulţumită* (care cer cazul dativ), *la, cu, de, pe, în, din, spre, fără, pentru, sub, de la, până la, pe sub, de pe* etc. (care cer cazul acuzativ)

2. locuţiunile prepoziţionale: *în urma, în locul, în faţa, în mijlocul, pe dedesubtul, din cauza, din pricina, în scopul* etc. (care cer, în general, cazul genitiv), *faţă de, împreună cu, cu tot* etc. (care cer cazul acuzativ)
3. articolul posesiv–genitival: *al, a, ai, ale*
4. articolul demonstrativ–adjectival: *cel, cea, cei, cele*
5. articolul hotărât proclitic *lui.*

Elementele de relaţie subordonatoare din frază sunt:

1. conjuncţiile subordonatoare: *că, să, ca să, dacă, de, deşi, încât, căci, fiindcă* etc.
2. locuţiunile conjuncţionale subordonatoare: *pentru că, din cauză că, cu toate că, măcar că, chit că, chiar dacă, cum că, fără să, înainte să, după ce* etc.
3. pronumele relative: *care, cine, ce, câţi, câte, ceea ce, al câtelea, a câta* şi adjectivele relative *care, ce, cât, câtă, câţi, câte, al câtelea, a câta*
4. adverbele relative: *unde, când, cum, încotro, precum, cât, ce*
5. pronumele nehotărâte: *oricare, oricine, orice, aricâţi, oricâte* şi adjectivele nehotărâte *oricare, orice, oricât, oricâtă, oricâţi, oricâte*
6. adverbele nehotărâte: *oriunde, oricând, oricum, oriîncotro, oricât*
7. locuţiunile adverbiale relative: *de ce, pentru ce, de câte ori, a câta oară.*

IV

N. Ştiu *cine* cântă la pian.
G. Am aflat *ale cui* poezii îţi plac.
D. Premiul i s–a dat *cui* l–a meritat.
A. Discut *cu cine* se pricepe.
V. –

N. *Care* câine latră?
G. Lătratul *cărui* câine se aude?
D. *Cărui* câine i se spune Grivei?
A. *Pe care* câine l–ai hrănit?
V. –

EXPLICAŢII

La punctul I

Textul dat este o frază interogativă, în care propoziţiile principale sunt interogative (după scopul comunicării), adică propoziţii prin care se cer anumite informaţii; de aceea, ele conţin **adverbe interogative** (*cum* din prop. nr. 1 şi (*pe*) *unde* din prop. nr. 4) sau *pronume interogative* (*ce* din propoziţiile nr. 5 şi nr. 6). Aceste cuvinte interogative, care apar în propoziţii principale, nu trebuie să fie confundate cu omonimele lor, adverbe sau pronume relative, care introduc propoziţii subordonate; în textul analizat, adverbul *unde* din propoziţia nr. 8 este **adverb relativ** de loc, cu 2 funcţii sintactice: element de relaţie între prop. nr. 8 (pe care o introduce) şi regenta ei, iar în prop. nr. 8 este complement circumstanţial de loc (vezi şi mai departe, sub titlul „La punctul III")

La punctul II

Poziţia obişnuită a părţilor de propoziţie secundare (subordonate) este după cuvântul regent; unele complemente circumstanţiale de mod care determină un adjectiv (*o fată* **cam** *îndrăzneaţă; o fată* **teribil** *de îndrăzneaţă*) sau un adverb (*nu se simte* **prea** *bine; se simte* **grozav** *de bine*) pot sta însă înaintea cuvântului regent. În textul analizat, această topică se întâlneşte la complementele *atât (de)* şi *oricât (de)*, care sunt urmate de prepoziţia ce constituie elementul de relaţie dintre ele şi cuvintele regente: *greoi* şi *trupeş*, respectiv *încetinit.*

Am considerat că *din mersul* este complmenet circumstanţial de timp, şi nu de mod, deoarece transformat într–o propoziţie ar deveni circumstanţială de timp: */.../ să sară în timp ce trăsura mergea.*

Când am analizat pronumele interogativ *ce* am specificat că este vorba despre cuvântul din prop. nr. 5, pentru că pronumele *ce* apare şi în prop. nr. 6, unde este subiect al predicatului „se întâmplase".

La punctul III

Printre **elementele de relaţie subordonatoare din propoziţie** am inclus şi **articolul posesiv–genitival** *al, a, ai, ale* pentru că acesta introduce atributul substantival genitival, atributul prono-

Scanned with OKEN Scanner

minal genitival sau atributul adjectival exprimat prin adjectiv posesiv, făcând legătura între atribut şi substantivul regent, în următoarele condiţii:

a) dacă substantivul regent este articulat cu articolul nehotărât (**un** *prieten* **al** *Mariei;* **un** *prieten* **al** *ei;* **un** *prieten* **al** *tău*);

b) dacă substantivul regent mai are un atribut antepus – exprimat prin adjectiv calificativ sau pronominal (**tânărul** *prieten* **al** *Mariei;* **acest** *prieten* **al** *ei;* **nici un** *prieten* **al** *tău*);

c) dacă între substantivul regent şi atributul genitival sau adjectivul posesiv este intercalat un alt atribut (*prietenul* **credincios al** *Mariei; prietenul* **vechi al** *ei; prietenul* **de nădejde al** *tău*);

d) dacă se schimbă topica atributului, fiind plasat înaintea substantivului regent (**al** *Mariei prieten;* **al** *ei prieten;* **al** *tău prieten*).

Funcţionând ca element de relaţie între atribut şi substantivul regent, articolul posesiv–genitival se acordă în gen şi număr cu substantivul regent (**un prieten al** *Mariei;* **un prieten al** *ei*), dar în analiză se ia împreună cu atributul pe care îl introduce (*al Mariei, al ei* – atribute genitivale). Altfel spus, substantivul sau pronumele în genitiv şi adjectivul posesiv cu rol de atribut nu sunt însoţite de articolul posesiv–genitival numai dacă substantivul lor regent este articulat cu articolul hotărât şi atributul urmează imediat după substantivul regent (*prietenul Mariei; prietenul ei; prietenul tău*).

Şi **articolul demonstrativ–adjectival** funcţionează ca element de relaţie când face legătura între un atribut adjectival şi substantivul regent (*băiatul* **cel** *blond*) sau, mai rar, între un atribut substantival prepoziţional şi substantivul regent (*zidul* **cel** *de piatră*). Tot element de relaţie subordonator poate fi considerat şi **articolul hotărât proclitic** *lui* care introduce atribute substantivale genitivale sau complemente indirecte exprimate prin substantive invariabile: *prietenul* **lui** *Ion; i-am spus* **lui** *Ion*.

În frază, în afară de **conjuncţiile şi locuţiunile conjuncţionale subordonatoare**, care sunt principalele elemente de relaţie subordonatoare, propoziţiile subordonate mai pot fi introduse şi prin **pronume relative** (*Ştiu*[1] / **al câtelea** *eşti*[2]), prin **adjective relative** (*Văd*[1] / **câte** *cărţi ai de citit*[2]) sau prin **adverbe relative** (*Citeşte*[1] / **cât** *poţi*). Pronumele, adjectivele sau adverbele relative apar numai în propoziţii subordonate enunţiative, având dublă funcţie sintactică; astfel, *al câtelea* din exemplul de mai sus este pronume

relativ în cazul nominativ, cu dublă funcţie sintactică: 1. introduce o propoziţie completivă directă şi 2. este nume predicativ, în propoziţia introdusă de el. Aceleaşi cuvinte sunt pronume, adjective sau adverbe interogative când apar în propoziţii principale interogative: **Al câtelea** *eşti?*; **Câte** *cărţi ai de citit?* **Cât** *poţi citi?* unde, nemaifiind elemente de relaţie, au o singură funcţie sintactică; astfel, *cât* din ultimul exemplu este adverb interogativ de mod, cu funcţia sintactică de complement circumstanţial de mod.

Propoziţiile subordonate se mai introduc şi prin **pronume, adjective sau adverbe nehotărâte compuse** cu „ori–", cu valoare relativă (*Cred*[1] / **pe oricine–***mi spune*[2]; *Primesc*[1] / **orice** *sfat mi se dă*[2]; *Te însoţesc*[1] / **oriunde** *te duci*[2]). Când introduc o propoziţie subordonată, aceste cuvinte au dublă funcţie sintactică (ca în exemplele precedente); în alte situaţii, sunt numai parte de propoziţie: *Citesc* **orice** *carte* (*orice* = atribut adjectival exprimat prin adjectiv nehotărât, gen fem., nr. sg., caz A.), *Vorbesc* **cu oricine** (*cu oricine* = complement indirect exprimat prin pronume nehotărât, caz A. cerut de prep. „cu"), *Vino* **oricând** (*oricând* = complement circ. de timp exprimat prin adverb de timp).

Uneori, propoziţiile subordonate sunt introduse şi prin **locuţiuni adverbiale relative**: *Ştiu*[1] / **de ce** *te–ai supărat*[2]; *Mă enervez*[1] / **de câte ori** *vorbesc cu el*[2] etc. Ca şi cuvintele discutate anterior, aceste locuţiuni sunt relative numai când introduc propoziţii subordonate, situaţie în care au dublă funcţie sintactică; de ex. *de ce* din frază de mai sus este locuţiune adverbială relativă de cauză cu dublă funcţie sintactică: introduce o completivă directă şi, în propoziţia introdusă, este complement circumstanţial de cauză. Dacă apar în propoziţii interogative, au o singură funcţie sintactică – cea de complement circumstanţial: **De ce** *te–ai supărat?*; **De câte ori** *să–ţi spun?*; **A câta oară** *ai greşit?* Aceste grupuri de cuvinte folosite frecvent în întrebări sunt considerate locuţiuni adverbiale deoarece în propoziţiile–răspuns cuvintele corespunzătoare lor sunt tot locuţiuni adverbiale; astfel, lui *de ce* îi corespund locuţiunile adverbiale *de aceea, de aia, de asta*, de ex.: (*Am întârziat şi* **de aceea** *te–ai supărat*), lui *de câte ori* îi corespunde numeralul cardinal adverbial *de două ori, de trei ori* etc., iar lui *a câta oară* îi coprespunde numeralul ordinal adverbial *a doua oară, a zecea oară* etc., numerale care sunt tot locuţiuni.

La punctul IV

Spre deosebire de adjectivele calificative (sau propriu–zise) care stau, în limbajul neafectiv, după substantivul regent (*o carte*

Scanned with OKEN Scanner

interesantă, *bluza* **albă** etc.), adjectivele interogative sau relative stau întotdeauna **înaintea** substantivului regent: **Ce** *carte citeşti?*; *Ştiu* **câţi** *copii au plecat*. Această topică se întâlneşte şi la alte adjective provenite din pronume: **alt** *băiat*, **orice** *idee*, **fiecare** *pagină*, **câteva** *păreri* etc. (adjective nehotărâte); **nici o** *fată*, **nici un** *băiat* (adjective negative); **acelaşi** *lucru*, **aceeaşi** *poveste* (adjective demonstrative de indentitate). Adjectivele de întărire şi celelalte adjective demonstrative pot sta atât înaintea substantivului regent, cât şi după el: **însuşi** *Ion* sau *Ion* **însuşi**; **acest** *subiect* sau *Subiectul* **acesta**; **cealaltă** *carte* sau *cartea* **cealaltă**. Adjectivul posesiv stă, în mod normal, după substantivul regent: *pisica* **mea**, *profesorul* **vostru** etc.; dacă, din motive stilistice, este aşezat înaintea substantivului regent, adjectivul posesiv este însoţit obligatoriu de articolul posesiv–genitival: **ai noştri** *tineri*.

Scanned with OKEN Scanner

TESTUL NR. 5

Se dă textul:

„D-l Goe este foarte impacient şi, cu ton de comandă, zice încruntat:

— Mam'mare, de ce nu mai vine?... Eu vreau să vie!

— Vine, vine acuma, puişorul mamii! răspunde cucoana."

(Caragiale, O. I, p.267)

I. Delimitaţi şi numerotaţi propoziţiile, transcrieţi-le şi arătaţi felul lor după scopul comunicării, după structură şi după forma verbului cu rol de predicat.

II. Analizaţi morfologic şi sintactic cuvintele subliniate.

III. Construiţi o frază după schema:

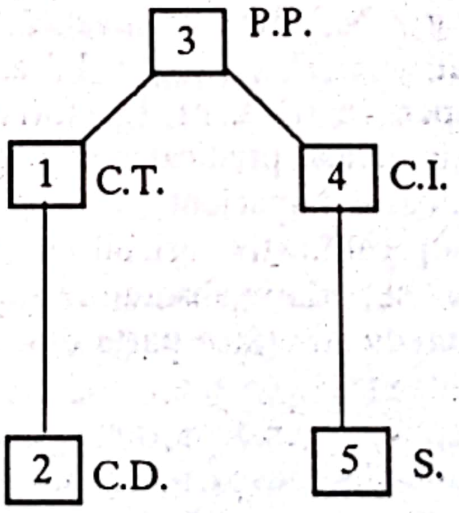

unde:
P.P. = prop. principală
C.T. = prop. circumstanţială de timp
C.D. = prop. completivă directă
C.I. = prop. completivă indirectă
S. = prop. subiectivă

IV. Explicaţi rolul semnelor ortografice şi de punctuaţie din text.

V. Transformaţi textul din vorbire directă în vorbire indirectă.

Scanned with OKEN Scanner

I

1. D–l Goe este foarte impacient /.../ = prop. enunţiativă, dezvoltată, afirmativă
2. /.../ şi, cu ton de comandă, zice încruntat: = prop. enunţiativă, dezvoltată, afirmativă
3. Mam'mare, de ce nu mai vine? = prop. interogativă, dezvoltată, negativă
4. Eu vreau /.../ = prop. enunţiativă exclamativă, simplă, afirmativă
5. /.../ să vie! = propoziţie enunţiativă, simplă, afirmativă
6. Vine /.../ = prop. enunţiativă exclamativă, simplă, afirmativă
7. /.../ vine acuma, puişorul mamii! = prop. enunţiativă exclamativă, dezvoltată, afirmativă
8. /.../ răspunde cucoana = prop. enunţiativă, simplă, afirmativă

II

D–l = subst. comun, gen masc., nr. sg., caz N., articulat cu art. hotărât „–l"; funcţie sintactică: subiect

Goe = subst. propriu – nume de persoană, gen masc., nr. sg. (defectiv de pl.), caz N.; funcţia sintactică: apoziţie

este = verbul copulativ „a fi", conjug. a IV–a, diat. activă, mod ind., timp prez., pers. a III–a, nr. sg., formă afirmativă, verb intranz.; funcţia sintactică: predicat nominal împreună cu numele predicativ „foarte impacient"

foarte impacient = adj. calificativ variabil cu 2 term., gen masc., nr. sg., caz N., grad superlativ absolut de superioritate; funcţia sintactică: nume predicativ (face parte din predicatul nominal „este foarte impacient")

mam'mare = subst. comun, gen fem., nr. sg., caz V., nearticulat; nu are funcţie sintactică de parte de propoziţie

de ce = locţ. adverbială interogativă de cauză; funcţia sintactică: complement circ. de cauză

nu /.../ vine = verbul predicativ „a veni", conjug. a IV–a, diat. activă, mod ind., timp prez., pers. a III–a, nr. sg., formă negativă, verb intranz.; funcţia sintactică: predicat verbal

mai = adverb de mod; funcţia sintactică: complement circ. de mod

puişorul = subst. comun, gen masc., nr. sg., caz V. (cu formă de

Scanned with OKEN Scanner

N.), articulat cu art. hotărât „–l"; nu are funcţie sintactică de parte de propoziţie

mamii = subst. comun, gen fem., nr. sg., caz G. (formă populară), articulat cu art. hotărât „–i"; funcţia sintactică: atribut substantival genitival.

III

Când a văzut[1] / că începe ploaia,[2] / s–a temut[3] / că va trebui[4] / să renunţe la plimbarea proiectată[5].

IV

În text există 2 semne ortografice:

- cratima din „D–l" este folosită pentru abrevierea, în scris, a cuvântului „domnul" (ţine locul sunetelor absente între prima şi ultima consoană din cuvânt); „domnul" se mai abreviază şi prin „dl" sau „d.";
- apostroful din „mam'mare" marchează căderea întâmplătoare a vocalei „ă" din cuvânt

Semnele de punctuaţie:

- semnele citării de la început şi de la sfârşit indică faptul că textul este un citat reprodus exact;
- două virgule izolează construcţia „cu ton de comandă" pentru că substantivul „cu ton", cu rol de complement circ. de mod (însoţit de determinantul său), este plasat înaintea verbului regent „zice";
- două puncte (:) marchează sfârşitul unei fraze în stil narativ şi începutul vorbirii directe;
- cele două linii de dialog indică începutul vorbirii directe a două personaje diferite;
- virgula pusă după „mam'mare" izolează substantivul în vocativ de restul propoziţiei;
- semnul întrebării se pune la sfârşitul unei propoziţii interogative;
- trei puncte /.../ indică o pauză în vorbire;
- semnul exclamării apare la sfârşitul frazei alcătuite din prop. 4 şi prop. 5, care este o frază exclamativă:
- virgula dintre cuvintele „vine, vine" separă cei doi termeni ai unei repetiţii şi marchează coordonarea prin juxtapunerea a 2 propoziţii principale;

Scanned with OKEN Scanner

- virgula dinaintea cuvântului „puişorul" izolează de restul propoziţiei acest substantiv în vocativ (determinat de atributul „mamii"), care altfel ar fi fost interpretat drept subiect;
- semnul exclamării după cuvântul „mamii" se pune pentru a marca finalul frazei exclamative, în vorbire directă;
- punctul după cuvânt „cucoana" marchează finalul unei propoziţii enunţiative

V

În stilul indirect, textul s–ar prezenta astfel:

D–l Goe este foarte impacient şi, cu ton de comandă, o întreabă încruntat pe mama–mare de ce nu mai vine trenul, zbierând că el vrea să vie. Cucoana îi răspunde puişorului că trenul o să vie acuma.

EXPLICAŢII

La punctul I

Propoziţiile au fost analizate numai în funcţie de criteriile specificate în enunţul cerinţei, nu şi din punct de vedere sintactic.

După scopul comunicării, în text există 4 propoziţii enunţiative (prop. nr. 1, nr. 2, nr. 5 şi nr. 8), 1 propoziţie interogativă (propoziţia nr. 3) şi 3 propoziţii enunţiative exclamative (propoziţiile nr. 4, nr. 6 şi nr. 7, ultimele două coordonate prin juxtapunere). În afară de aceste tipuri de propoziţii, în limba română mai există **propoziţii enunţiative imperative**, cu verbul la imperativ – *Vino imediat!* – sau la conjunctiv cu valoare de imperativ – *Să vii imediat!* – şi **propoziţii enunţiative optative**, care se construiesc, în mod obişnuit, cu verbul la modul optativ (*Aş pleca imediat la mare!* sau *De–ar veni vacanţa!*); uneori se construiesc şi cu verbul la modul conjunctiv (*Să cânte muzica!; Trăiască sărbătoriţii!* – în ultimul exemplu, verbul este la conjunctiv fără conjuncţia „să" care intră în componenţa modului conjunctiv: *trăiască!* = *să trăiască!*). Propoziţiile enunţiative optative cu verbul la modul conjunctiv sunt şi exclamative.

În frazele care conţin propoziţii interogative, enunţiative imperative sau enunţiative exclamative determinate de propoziţii subordonate, deşi semnul întrebării sau al exclamării se pune la sfârşitul frazei, numai propoziţia principală este interogativă, im-

perativă sau exclamativă, iar propoziţia subordonată este enunţiativă propriu-zisă; astfel, în fraza *Cine a spus*[1] */ să venim?*[2] prop. nr. 1 este interogativă, iar prop. nr. 2 este enunţiativă; în fraza *Vino imediat*[1] */ că mă supăr!*[2] prop. nr. 1 este enunţiativă imperativă, iar prop. nr. 2 este enunţiativă propriu-zisă; în fraza *Ce mult îmi place*[1] */ să dansez!*[2] prop. nr. 1 este enunţiativă exclamativă, iar prop. nr. 2 este enunţiativă propriu-zisă.

După structură textul conţine 4 propoziţii simple (nr. 4, nr. 5, nr. 6 şi nr. 8) şi 4 propoziţii dezvoltate (celelalte); propoziţiile nr. 2, nr. 3, nr. 5, nr. 6 şi nr. 7 au subiectul subînţeles: „Goe" în prop. nr. 2 şi „trenul" în celelalte.

La punctul II

Atenţie la recunoaşterea şi la analizarea substantivului în cazul vocativ! **Substantivele în vocativ**, fără funcţie sintactică de parte de propoziţie, apar frecvent în vorbirea directă, pentru că prin ele se realizează adresarea. Unele substantive – proprii sau comune – au forme specifice pentru vocativ (*Ioan***e!**, *băiet***e!**, *băiat***ule!**, *Mari***o!**, *fet***elor!** etc.); în limba contemporană însă, în special la numele de persoane, se foloseşte mai mult vocativul cu formă de nominativ (**Ioana**, *lasă-mă în pace!* în loc de **Ioano**, *lasă-mă în pace!*; **Dan**, *vino aici!* în loc de **Dane**, *vino aici!*).

Substantivul în vocativ, deşi nu are funcţie sintactică de parte de propoziţie (în propoziţiile de mai sus, cu verbe la imperativ, subiectul este inclus: „tu"), poate fi determinat de un atribut substantival genitival (ca în *puişorul* **mamei**, din text) sau de un atribut adjectival; în propoziţia *Ascultă, draga* **mea!**, substantivul *draga* (provenit prin schimbarea valorii gramaticale din adjectiv, datorită articulării sale cu articolul hotărât) este în vocativ, fără funcţie sintactică, dar *mea* este atribut adjectival exprimat prin adjectiv posesiv, pers. I, gen feminin, un obiect posedat de un posesor, caz *vocativ* (pentru că se acordă, ca orice adjectiv, în gen, număr şi caz cu substantivul determinat).

La punctul III

Pentru **construirea unei fraze după o schemă** dată, trebuie să ţinem seama, în primul rând, de ordinea propoziţiilor şi, în al doilea rând, trebuie să avem grijă ca în fiecare propoziţie regentă să existe partea de vorbire adecvată ca element regent al propoziţiei subordonate ei. Trebuie, de asemenea, să avem în

Scanned with OKEN Scanner

vedere toate elementele de relaţie prin care se introduce tipul de subordonată cerută. În situaţia de faţă, fraza începe cu o circumstanţială de timp (care se introduce prin *când, imediat ce, după ce, în timp ce, ori de câte ori* etc.), propoziţie în care verbul cu rol de predicat trebuie să fie tranzitiv, pentru că după ea urmează o completivă directă. În principală însă, trebuie să alegem un verb intranzitiv, care cere o completivă indirectă, iar în completiva indirectă e nevoie de un predicat cu sens impersonal, care cere o subiectivă. Iată alte 2 exemple de fraze construite după schema dată: *De câte ori citesc ce scrie acest individ, mă mir cum e posibil să se publice asemenea texte* sau *După ce te-am întrebat ce vrei tu, m-am gândit că ar fi bine s-o întreb şi pe Maria.*

La punctul IV

Semnele ortografice (cratima şi apostroful) au fost discutate separat de **semnele de punctuaţie**, pentru a evidenţia faptul că au roluri diferite, în scriere. Astfel, semnele ortografice marchează absenţa (întâmplătoare sau nu) a unor sunete din cuvânt sau rostirea împreună a 2 cuvinte (*ia-ţi, du-te*), iar cu ajutorul semnelor de punctuaţie se redau în scris pauzele (mai lungi sau mai scurte) din vorbire, precum şi intonaţia.

La punctul V

La transpunerea unui text din **vorbirea directă** în **vorbirea indirectă**, propoziţiile principale ale unui personaj devin subordonate şi pentru introducerea lor se folosesc verbe ca *a întreba* şi *a răspunde* (sau sinonime ale lor), dacă textul conţine propoziţii interogative, şi verbe ca *a spune, a zice, a afirma, a preciza, a replica, a exclama* etc., dacă textul conţine propoziţii enunţiative. De asemenea, verbele şi pronumele la persoanele I şi a II-a se trec la persoana a III-a, iar substantivele în vocativ, fără funcţie sintactică, devin complemente directe sau indirecte („pe mama-mare", „puişorului").

Scanned with OKEN Scanner

TESTUL NR. 6

Se dă textul:

„Cu toate că duceam de câteva zile o viaţă idilică şi ni s–ar fi cuvenit prin urmare să gustăm un minut de odihnă sub umbra stufoasă a vreunui fag, totuşi ne mulţumirăm, deocamdată, cu umbra rară şi îngustă a unui tânăr brad, care nu înlesnea răcoroasa–i ospitalitate decât capetelor noastre pârlite şi înfierbântate de arşiţa zilelor de Cuptor."

(Hogaş, D.M., p.27)

I. Analizaţi sintactic fraza de mai sus: delimitaţi propoziţiile, numerotaţi–le, transcrieţi–le, arătaţi felul lor, relaţiile dintre ele şi prin ce se stabilesc aceste relaţii.

II. Analizaţi morfologic toate adjectivele din text.
a) Construiţi propoziţii cu adjectivul „atent" la toate gradele de comparaţie.
b) Daţi exemple, în propoziţii, de 3 adjective fără grade de comparaţie, 3 adjective variabile cu o terminaţie şi 3 adjective invariabile.

III. Ce pronume nu devin adjective?

IV. Ce relaţie semantică există, în text, între cuvintele „stufoasă" şi „rară"?

V. Ce sens are cuvântul „Cuptor" din text? Mai cunoaşteţi şi alte sensuri ale acestui cuvânt? Daţi exemple, în propoziţii. Cum se numesc cuvintele cu mai multe sensuri?

I

1. Cu toate că duceam de câteva zile o viaţă idilică /.../ = prop. circ. concesivă subordonată prop. 4, introdusă prin locţ. conjuncţională subordonatoare „cu toate că", coordonată cu prop. 2 prin conjcţ. copulativă „şi"
2. /.../ şi ni s–ar fi cuvenit prin urmare /.../ = prop. circ. concesivă

Scanned with OKEN Scanner

subordonată prop. 4, coordonată cu prop. 1 prin conjcţ. copulativă „şi", regenta prop. 3

3. /.../ să gustăm un minut de odihnă sub umbra stufoasă a vreunui fag /.../ = prop. subiectivă subordonată prop. 2, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să"
4. /.../ totuşi ne mulţumim, deocamdată, cu umbra rară şi îngustă a unui tânăr brad /.../ = prop. principală, regenta prop. 1, 2 şi 5
5. /.../ care nu înlesnea răcoroasa-i ospitalitate decât capetelor noastre pârlite şi înfierbântate de arşiţa zilelor de Cuptor = prop. atributivă subordonată prop. 4, introdusă prin pron. relativ „care"

II

câteva = adj. pronominal nehotărât, gen fem., nr. pl., caz A.
idilică = adj. calificativ variabil cu 2 term., gen fem., nr. sg., caz A., fără grade de comparaţie
stufoasă = adj. calificativ variabil cu 2 term., gen fem., nr. sg., caz A., gradul pozitiv
vreunui = adj. pronominal nehotărât, gen masc., nr. sg., caz G.
rară = adj. calificativ variabil cu 2 term, gen fem., nr. sg., caz A., gradul pozitiv
îngustă = adj. calificativ variabil cu 2 term., gen fem., nr. sg., caz A., gradul pozitiv
tânăr = adj. calificativ variabil cu 2 term., gen masc., nr. sg., caz G., gradul pozitiv
răcoroasa = adj. calificativ variabil cu 2 term., gen fem., nr. sg., caz A., gradul pozitiv, cu art. hotărât „-a" preluat de la subst. determinat „ospitalitate"
noastre = adj. pronominal posesiv, pers. I, gen neutru, mai multe obiecte posedate de mai mulţi posesori, caz D.

a)

- gradul pozitiv: El este atent.
- gradul comparativ de superioritate: Dan este mai atent decât tine.
- gradul comparativ de inferioritate: Am remarcat un elev mai puţin atent.
- gradul comparativ de egalitate: Dan a fost la fel de atent ca întotdeauna.

- gradul superlativ relativ de superioritate: Tu eşti cel mai atent din clasă.
- gradul superlativ relativ de inferioritate: Dan este cel mai puţin atent dintre noi.
- gradul superlativ absolut de superioritate: Mihai pare foarte atent.
- gradul superlativ absolut de inferioritate: Ai fost foarte puţin atent la lecţie.

b)

Adjective fără grade de comparaţie:

1. Avem de făcut o analiză *literară*.
2. Li s–au asigurat condiţii *optime*.
3. N–ai citit cu atenţie capitolul *anterior*.

Adjective variabile cu o terminaţie:

1. Maria este un copil *cuminte*.
2. Am două bluze *verzi*.
3. Performanţa lui a produs o *mare* satisfacţie.

Adjective invariabile:

1. Urmăreşte o *anume* idee.
2. Ei s–au dovedit a fi *perspicace*.
3. S–a încălţat cu pantofii *maro*.

III

Următoarele pronume nu devin niciodată adjective:

- toate pronumele personale, atât formele literare (eu, tu, el, ea, noi, voi, ei, ele), cât şi formele populare (dânsul, dânsa, dânşii, dânsele);
- toate pronumele personale de politeţe (dumneata, dumnealui, dumneaei, dumneavoastră, dumnealor);
- toate pronumele reflexive (sieşi, îşi, şi–; pe sine, se, s–);
- pronumele interogativ sau relativ „cine“;
- pronumele relativ compus „ceea ce“;
- unele pronume nehotărâte: cele compuse cu „cine–“ şi unele dintre cele compuse cu „–va“ (oricine, orişicine, oarecine, fiecine, cineva, altcineva, ceva, altceva, careva) şi vreunii / vreunele;
- majoritatea pronumelor negative (nimeni, nimic, nici unii / nici unele).

Scanned with OKEN Scanner

IV

Cele 2 cuvinte sunt antonime, pentru că „stufoasă" este sinonim cu „deasă" (antonimul direct al lui „rară") şi, deci, cele 2 cuvinte au sensuri opuse.

V

Cuvântul „Cuptor" este folosit, în text, cu sensul popular, figurat, de „luna iulie". Alte sensuri ale cuvântului „cuptor":

1. parte a aragazului sau a maşinii de gătit (ex. În cuptor e o cratiţă de pilaf);
2. construcţie în care se coace pâinea, la ţară (ex. Cuptorul este în mijlocul ogrăzii);
3. cantitate de pâine care se poate coace o dată (ex. Fomilă nu se satură cu un cuptor de pâine);
4. prelungire a vetrei, în casele ţărăneşti, pe care se doarme (ex. Pisica moţăie pe cuptor);
5. istalaţie industrială de încălzire (ex. În oţelărie am văzut două cuptoare).

Cuvintele cu 2 sau mai multe sensuri apropiate, care au legătură unul cu altul, se numesc cuvinte polisemantice.

EXPLICAŢII

La punctul I

Elementul subordonator introductiv al propoziţiei nr. 2 lipseşte, dar poate fi subînţles („cu toate că"), dat fiind că propoziţia este coordonată prin „şi" copulativ cu propoziţia nr. 1; ambele sunt circumstanţiale concesive. Propoziţiile concesive se recunosc şi prin prezenţa adverbului corelativ „totuşi" (uneori „tot"), în regentă.

La punctul II

S-a cerut analiza morfologică a tuturor adjectivelor din text, deci atât a adjectivelor calificative (sau propriu-zise), cât şi a adjectivelor pronominale (provenite din diverse feluri de pronume, prin schimbarea valorii gramaticale). Toate adjectivele din text au rol sintactic de atribut adjectival şi, de aceea, au acelaşi gen, număr şi caz cu substantivul pe care îl determină. La adjectivele

Scanned with OKEN Scanner

provenite din pronume care au şi categoria gramaticală a persoanei (cele posesive şi cele de întărire) se precizează şi persoana.

Cuvintele „pârlite" şi „înfierbântate", deşi sunt atribute adjectivale (determină, ca şi „noastre", cuvântul „capetelor"), nu au fost analizate, pentru că nu sunt adjective, ci participii ale verbelor „a pârli" şi „a înfierbânta"; dovada acestui fapt este prezenţa complementului de agent „de arşiţa", care le determină.

a)

Cel de-al doilea termen al comparaţiei, care îndeplineşte funcţia sintactică de complement de mod comparativ (*decât tine, ca întotdeauna, din clasă, dintre noi*, în exemplele date), poate apărea **numai** în propoziţiile în care un adjectiv (sau un adverb) este la gradul comparativ – cu cele 3 variante ale sale – sau la superlativ relativ – cu cele 2 varinate ale sale –; uneori, al doilea termen al comparaţiei nu este exprimat (vezi exemplul *Am remarcat un elev mai puţin atent*).

b)

Nu au grade de comparaţie adjectivele care exprimă o însuşire ce nu se poate prezenta în grade diferite la persoane diferite sau în momente diferite (*literar, pulmonar, minier, mort, românesc, primordial, extrafin, arhiplin* etc.), adjectivele împrumutate din limba latină, care în această limbă reprezentau forme de comparativ (*superior, inferior, anterior, ulterior* etc.) sau forme de superlativ (*optim, suprem, minim, maxim* etc.), precum şi adjectivele provenite din adverbe (*asemenea, anume*).

Adjectivele variabile cu o terminaţie sunt cele care au, la nominativ-acuzativ, o formă la singular pentru toate cele 3 genuri (*mare, verde, cuminte, rece, fierbinte* etc.), iar adjectivele invariabile sunt cele care au o singură formă pentru toate cele 3 genuri şi ambele numere, la toate cazurile (*perspicace, sagace, precoce, asemenea, anume, ditai, coşcogeamite* etc.).

La punctul III

Am enumerat pronumele care nu pot deveni adjective; am precizat că numai unele dintre pronumele nehotărâte compuse cu „-va" sunt în această situaţie, pentru că pluralele *câţiva* şi *câteva* pot deveni adjective (*câţiva băieţi, câteva fete*), iar formele de singular *câtva* şi *câtăva* sunt numai adjective nehotărâte (*câtva timp, câtăva vreme*). Dintre pronumele negative, numai formele

de singular *nici unul* şi *nici una* pot deveni adjective (*nici un băiat, nici o fată*).

Când determină direct (fără prepoziţie) un substantiv, aceste pronume au funcţia sintactică de atribut pronominal genitival, de ex.: *cartea* **lui**, *părerea* **dumneavoastră**, *Ideea* **cui** *te interesează?* etc.

La punctul IV

Unele perechi de **antonime** sunt formate din cuvinte cu rădăcini diferite: *bun / rău, rece / cald, sus / jos, devreme / târziu, a începe / a termina, a intra / a ieşi, bunătate / răutate, veselie / tristeţe* etc. În alte perechi însă, cuvântul cu sens negativ este derivat cu un prefix de la cuvântul cu înţeles pozitiv: *drept / ne**drept**, logic / i**logic**, competent / in**competent**, propriu / im**propriu**, a stabiliza / a de**stabiliza*** etc. sau ambele cuvinte conţin prefixe cu sens contrar: *a îm**brăca** / a de**zbrăca**, a în**gheţa** / a dez**gheţa**, a în**tinde** / a des**tinde*** etc.

După cum se observă din exemple, această relaţie semantică se stabileşte mai frecvent între adjective, adverbe şi verbe, precum şi între unele substantive (majoritatea derivate de la adjective).

La punctul V

Un **cuvânt polisemantic** – cuvânt cu mai multe sensuri care derivă unele din altele – nu trebuie să fie confundat cu perechile de **cuvinte omonime**: 2 cuvinte cu origini diferite, care întâmplător au aceeaşi formă în limba română, dar sensurile lor sunt total diferite, fără nici o legătură unul cu altul, de ex.: *lac*[1] „întindere de apă stătătoare" (provenit din cuvântul latin *lacus*) şi *lac*[2] „preparat lichid obţinut din răşini" (provenit din cuvântul german *Lack*); *liliac*[1] „arbust cu flori albe sau violet" (provenit din cuvântul turcesc *leylak*) şi *liliac*[2] „animal insectivor" (provenit din cuvântul bulgat *liljak*); *a semăna*[1] „a pune seminţe în pământ" (provenit din verbul latinesc *seminare*) şi *a semăna*[2] „a fi asemănător" (provenit din verbul latinesc *similare*); *somn*[1] „stare fiziologică de repaus" (provenit din cuvântul latinesc *somnus*) şi *somn*[2] „peşte răpitor" (provenit din cuvântul slav *somŭ*) etc.

Scanned with OKEN Scanner

TESTUL NR. 7

Se dă textul:

„Se zice că pe când Radu Negrul-vodă, fugind din Ardeal pentru persecuţiunile ungurilor catolici, îşi găsi scăparea pe poalele meridionale ale Carpaţilor şi, scoborând printre râpele pietroase ale Dâmbovicioarei, descălecă şi-şi aşeză scaunul în lunca înverzită ce-i zise Câmpul Lung, cu dânsul mai mulţi soţi de arme, cavaleri români purtând acvila creştină pe coiful lor de fier, veniră să caute o soartă mai pacinică într-aceea nouă patrie, năpustită, în timpii urgisiţi ai potoapelor barbare, de colonii străbunii lor".

(Odobescu, O. I, p.225)

I. Analizaţi sintactic fraza de mai sus: delimitaţi propoziţiile, numerotaţi-le, transcrieţi-le, arătaţi felul lor, relaţiile dintre ele şi prin ce se stabilesc aceste relaţii.

II. Analizaţi, morfologic şi sintactic, verbele la gerunziu şi transformaţi construcţiile în care apar în propoziţiile subordonate corespunzătoare. Ce alte funcţii sintactice mai pot avea verbele la gerunziu? Daţi exemple, în propoziţii.

III. Arătaţi ce parte de vorbire este cuvântul „ce" în text şi analizaţi-l morfologic şi sintactic. Formulaţi propoziţii în care „ce" să aibă alte valori morfologice.

IV. Extrageţi arhaismele din text şi indicaţi corespondentul fiecăruia din limba contemporană. Ce loc ocupă arhaismele în vocabularul limbii române şi care este funcţia lor în literatura beletristică?

V. Ce sunt neologismele? Există neologisme în textul de mai sus? Dacă răspunsul este afirmativ, arătaţi care sunt.

I

1. Se zice /.../ = prop. principală, regenta prop. 2
2. /.../ că /.../ cu dânsul mai mulţi soţi de arme, cavaleri români

Scanned with OKEN Scanner

purtând acvila creştină pe coiful lor de fier, veniră /.../ = prop. subiectivă subordonată prop. 1, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „că", regenta prop. 3, 4, 5 şi 7;

3. /.../ pe când Radu Negrul–vodă, fugind din Ardeal pentru persecuţiunile ungurilor catolici, îşi găsi scăparea pe poalele meridonale ale Carpaţilor /.../ = prop. circ. de timp subordonată prop. 2, introdusă prin locţ. conjuncţională subordonatoare „pe când", coordonată cu prop. 4 prin conjcţ. copulativă „şi"
4. /.../ şi, scoborând printre râpele pietroase ale Dâmbovicioarei, descălecă /.../ = prop. circ. de timp subordonată prop. 2, coordonată cu prop. 3 şi 5 prin conjcţ. copulativă „şi"
5. /.../ şi–şi aşează scaunul în lunca înverzită /.../ = prop. circ. de timp subordonată prop. 2, coordonată cu prop. 4 prin conjcţ. copulativă „şi", regenta prop. 6
6. /.../ ce–i zice Câmpul Lung /.../ = prop. atributivă subordonată prop. 5, introdusă prin pron. relativ „ce"
7. /.../ să caute o soartă mai pacinică într–acea nouă patrie, năpustită, în timpii urgisiţi ai potoapelor barbare, de colonii străbunii lor = prop. circ. de scop subordonată prop. 2, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să"

II

- fugind = verbul predicativ „a fugi", conjug. a IV–a, diat. activă, formă afirmativă, verb intranz.; funcţia sintactică: complement circ. de timp
- scoborând = verbul predicativ „a scoborî", conjug. a IV–a, diat. activă, formă afirmativă, verb intranz.; funcţia sintactică: complement circ. de timp
- purtând = verbul predicativ „a purta", conjug. I, diat. activă, formă afirmativă, verb tranz.; funcţia sintactică: atribut verbal

Construcţiile cu verbe la gerunziu din text se pot transforma în următoarele propoziţii subordonate:

- /.../ după ce fugi din Ardeal /.../
- /.../ după ce scoborî printre râpele pietroase /.../
- /.../ care purtau acvila creştină /.../

Verbul la gerunziu mai poate avea următoarele funcţii sintactice:

1. complemet direct: Aud vorbindu–se în camera de alături.
2. complement indirect: S–a săturat învăţând pentru examen.
3. complement circ. de mod: Pleacă alergând.

Scanned with OKEN Scanner

4. complement circ. de cauză: Stricându-se vremea, am rămas acasă.
5. complement circ. condiţional: Citind explicaţiile vei înţelege.
6. complement circ. concesiv: Chiar stricându-se vremea, noi tot n-am stat acasă.

III

Cuvântul „ce" din text este pronume relativ de gen feminin, număr singular (după cuvântul înlocuit „lunca"), cazul dativ, cu dublă funcţie sintactică: introduce o propoziţie atributivă, iar în propoziţia atributivă este complement indirect.

„Ce" mai poate avea următoarele valori morfologice:

- adjectiv relativ: Citesc[1] / ce carte îmi place.[2]
- pronume interogativ: Ce mai faci?
- adjectiv interogativ: Ce film ai văzut?
- adjectiv nehotărât: Are el un ce profit din asta.
- substantiv: „Ce" are mai multe valori morfologice.
- adverb de cauză: Ce te legeni, codrule? (formă populară, sinonim cu „de ce")
- adverb de mod: Ce bine-mi pare!
- adverb relativ: Merse[1] / ce merse[2] / şi se opri.[3]

IV

În text există mai multe feluri de arhaisme.

1. Cuvântul „pacinică" este un arhaism fonetic; în limba actuală se spune şi se scrie „paşnică".
2. În text există şi arhaisme morfologice. Numele propriu de persoană „Radu Negrul-vodă", cu numele de familie din componenţa sa scris şi pronunţat articulat cu articolul hotărât, este un asemenea tip de arhaism; în limba contemporană, numele de familie provenite din substantive comune sau din adjective, ca şi celelalte de altfel, nu se mai articulează, păstrându-se în cuvânt numai vocala de legătură „-u-": *Radu Negru-Vodă, Munteanu, Ionescu* etc. Cuvântul „Câmpul Lung", nume de loc, a fost iniţial un substantiv compus prin alăturare, nesudat; în prezent, substantivul este un compus sudat: *Câmpulung*. Tot un arhaism morfologic este şi forma masculină de plural „timpii" (în limba actuală este de genul neutru şi se foloseşte rar la plural, cu desinenţa „-uri" (*pe timpuri, în*

Scanned with OKEN Scanner

timpurile vechi); la fel, pluralul „potoape" cu desinenţa „–e" (acum, cuvântul se foloseşte rar la plural, în forma „potopuri").

3. Întâlnim şi arhaisme lexicale, de exemplu cuvintele „scoborând", „dânsul" şi „urgisiţi"; în locul lor, în limba literară contemporană se folosesc cuvintele „a coborî", „el" (eventual „Domnia sa") şi „chinuit", „blestemat" (în loc de „în timpii urgisiţi" acum s–ar spune „în epoca întunecată").
4. Există, de asemenea, arhaisme semantice: prepoziţia „pentru" apare aici cu sensul învechit „din cauză"; substantivul „scaunul" nu înseamnă „obiect pe care se stă", ci are sensul învechit de „reşedinţă" („a–şi aşeza scaunul" înseamnă aici „a–şi stabili reşedinţa"); cuvântul „soţi" nu înseamnă „persoane căsătorite" ca în limba actuală, ci „însoţitori" („soţi de arme" înseamnă „tovarăşi de arme"); cuvântul „năpustită" are aici sensul învechit de „părăsită" (în limba actuală „a se năpusti" înseamnă „a năvăli, a se arunca asupra cuiva").

Vocabularul unei limbi se împarte în 2 părţi: a) fondul principal lexical, cuprinzând cuvintele de bază, fără de care comunicarea în limba respectivă ar fi imposibilă (principalele verbe, substantive, pronume, numerale şi adverbe, precum şi cuvintele de legătură: articolele, prepoziţiile şi conjuncţiile; toate acestea sunt cuvinte vechi, moştenite în română din latină sau împrumutate din limbile cu care limba noastră a venit în contact în perioada ei de formare, cuvinte cu mare frecvenţă) şi b) masa vocabularului (sau restul vocabularului), cuprinzând cuvinte mai puţin importante în comunicare, care se folosesc mai rar. Arhaismele fac parte din masa vocabularului. În literatura beletristică, arhaismele se întrebuinţează pentru a crea atmosfera specifică unor epoci trecute, care sunt evocate în unele scrieri literare.

V

Neologismele (sau cuvintele noi) sunt cuvinte împrumutate mai târziu, după ce limba s–a format, cuvinte care se adaptează din punct de vedere fonetic la limba în care intră. În română s–au împrumutat multe cuvinte noi începând din secolul al XVIII–lea până în prezent, cele mai multe fiind din secolul trecut. În textul dat există următoarele neologisme: *persecuţiuni* (aceasta este forma iniţială de adaptare a cuvântului, care a evoluat ulterior în forma de azi: sg. *persecuţie*, pl. *persecuţii*), *catolici, meridionale, cavaleri, acvila, patrie, barbare, coloni.*

Scanned with OKEN Scanner

EXPLICAŢII

La punctul I

Dacă într–o frază apar **2 elemente de relaţie subordonatoare alăturate**, ele se despart, fiecare introducând o altă propoziţie subordonată. În textul dat, apar alături conjuncţia subordonatoare „că" şi locuţiunea conjuncţională subordonatoare „pe când". Cu primul element de relaţie („că") se introduce o propoziţie subiectivă, care este întreruptă datorită intercalării a 3 propoziţii: o circumstanţială de timp introdusă prin cel de–al doilea element de relaţie („pe când"), urmată de alte 2 propoziţii temporale coordonate cu ea; continuarea subiectivei se găseşte după propoziţiile intercalate, subordonate ei. Deci, o propoziţie subordonată nu poate fi introdusă prin 2 elemente de relaţie. Această regulă se aplică şi în fraze de tipul: *Vin cu tine unde şi când vrei*, în care există 3 propoziţii: Vin cu tine/.../ = prop. princ.; 2. /.../ unde /.../ = prop. circ. de loc; 3 /.../ şi când vrei = prop. circ. de timp; în prop. nr. 2 predicatul este subînţeles: „vrei".

La punctul II

Verbul la gerunziu *citind* (din exemplul nr. 5) este un complement circumstanţial condiţional deoarece reprezintă contragerea unei propoziţii condiţionale: **Dacă vei citi explicaţiile**, *vei înţelege*, iar verbul la gerunziu *stricându–se* precedat de adverbul de mod *chiar* (din exemplul nr. 6) este un complement circumstanţial concesiv deoarece reprezintă contragerea unei propoziţii concesive: **Deşi s–a stricat vremea**, *ei tot au plecat la mare*.

La punctul III

În propoziţia *Are el un ce profit din asta*, cuvântul *ce* este adjectiv pronominal nehotărât pentru că este sinonim cu *oarece* (*profit*), deci *ce* este aici o formă prescurtată a lui *oarece*.

Orice cuvânt, indiferent cărei părţi de vorbire îi aparţine, **devine substantiv** dacă este citat; de ex. în propoziţiile *Complementul direct e uneori precedat de* **„pe"**; **„Dânsul"** *se foloseşte mult în Moldova; Verbul* **„a fi"** *este întotdeauna intranzitiv*, prepoziţia „pe", pronumele „dânsul" şi verbul „a fi" au devenit, prin schimbarea valorii gramaticale, substantive. De asemenea, orice cuvânt, indiferent ce parte de vorbire a fost iniţial, devine substantiv dacă

Scanned with OKEN Scanner

este articulat (cu articolul hotărât sau nehotărât), de ex.: *Care e* **oful** *lui?; El a devenit* **un nimeni; Un deştept** *m-a dezinformat*; **Curajoşii** *învinş; Am discutat despre* **eul** *poetului* etc.

La punctul IV

Sunt **arhaisme fonetice** cuvintele care, în limba veche, se pronunţau (şi se scriau) altfel decât în limba actuală: *vecinic* (= *veşnic*), *ţeară* (= *ţară*), *guirământ* (= *jurământ*) etc.

Sunt **arhaisme morfologice** cuvintele care, în limba veche, aveau alte forme de plural decât în limba actuală (*aripe* în loc de *aripi*, *ruinuri* în loc de *ruine*, *boale* în loc de *boli* etc.) şi formele verbale cu auxiliarul pus după verbul de bază (*trecut-au* în loc de *au trecut*, *aflatu-fi vei* în loc de *vei fi aflat*, *duce-s-ar* în loc de *s-ar duce* etc.)

Sunt **arhaisme lexicale**, în primul rând, cuvintele care au existat în limba veche şi au dispărut din limba contemporană, fie pentru că au dispărut şi realităţile pe care le denumeau (*pârcălab, armaş, giubea, hlamidă, vornic* etc.), fie pentru că au fost înlocuite de sinonime mai noi (în locul lui *sfetnic* se spune acum *consilier*; în locul lui *zavistie* se folosesc cuvinte ca *ură, ceartă, discordie*; în locul lui *neunire* se spune *dezbinare*; în locul lui *slobozenie, eliberare* etc.); în al doilea rând, sunt arhaisme lexicale cuvintele care în trecut se foloseau în limba literară, iar acum se păstrează numai în limbaj popular-regional (vezi toate exemplele din text).

Sunt **arhaisme semantice** cuvintele vechi care se mai întrebuinţează şi în prezent, cu aceeaşi formă, dar cu alt sens decât cel din limba veche; de ex. cuvântul *carte* există şi în limba actuală, dar nu mai are sensul vechi de „scrisoare" (vezi şi exemplele din text).

La punctul V

Neologismele au un rol important în modernizarea vocabularului şi sunt indispensabile în limbajul ştiinţific. Unele dintre ele, care denumesc realităţi curente, au intrat în fondul principal lexical, de ex.: *telefon, radio, aragaz* etc. În legătură cu ultimul exemplu, trebuie să precizăm că tot neologisme sunt considerate şi cuvintele formate recent în limba română, din cuvinte vechi sau noi; un alt exemplu, în acest sens, ar fi substantivul *scriitură*, derivat cu sufixul „-itură" de la „a scrie" (după modelul fr. *écriture*) sau un verb ca *a împroprietări* (derivat cu „îm-" şi „-i" de la „proprietar").

Scanned with OKEN Scanner

TESTUL NR. 8

Se dă textul:

„La 1860 însă, atunci când încă credeam – ierte–mi–se o zicătoare poporană – că tot ce poate zbura se şi poate mânca, iată cu ce precuvântare am dat zbor în lume modestelor mele încercări tinereşti."

(Odobescu, O. I, p.98)

I. Analizaţi sintactic textul de mai sus: delimitaţi propoziţiile, transcrieţi–le, arătaţi felul lor, relaţiile dintre ele şi prin ce se stabilesc.
II. Analizaţi sintactic şi morfologic predicatele. Precizaţi prin ce se exprimă predicatul verbal, în limba română, folosind, unde este posibil, exemple din text.
III. Analizaţi sintactic şi morfologic cuvintele subliniate.
IV. Formulaţi 6 enunţuri (propoziţii sau fraze) în care să folosiţi verbele „a fi", „a face" şi „a zice" la modul imperativ, persoana a II–a singular, forma afirmativă şi negativă.
V. Declinaţi, în propoziţii, pronumele „dumneata" şi „dumneavoastră" şi precizaţi, între paranteze, funcţia lor sintactică, la fiecare caz. Ce diferenţă observaţi între ele, din punct de vedere morfologic?

I

1. La 1860 însă, atunci /.../ iată /.../ = prop. principală, regenta prop. 2 şi 6
2. /.../ când încă credeam /.../ = prop. circ. de timp subordonată prop. 1, introdusă prin adverbul relativ „când", regenta prop. 4
3. /.../ ierte–mi–se o zicătoare poporană /.../ = prop. principală incidentă
4. /.../ că tot /.../ se şi poate mânca /.../ = prop. completivă

Scanned with OKEN Scanner

directă subordonată prop. 2, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „că", regenta prop. 5

5. /.../ ce poate zbura /.../ = prop. atributivă subordonată prop. 4, introdusă prin pron. relativ „ce"
6. /.../ cu ce precuvântare am dat zbor în lume modestelor mele încercări tinereşti = prop. completivă directă subordonată prop. 1, introdusă prin adj. relativ „ce"

II

credeam = predicat verbal exprimat prin verbul predicativ „a crede", conjug. a III–a, diat. activă, mod ind., timp imperf., pers. I, nr. sg., forma afirmativă, verb tranz.

ierte–/.../se = predicat verbal exprimat prin verbul predicativ „a ierta", conjug. I, diat. pasivă (cu formă reflexivă), mod conj. (fără conjcţ. „să"), timp prez., pers. a III–a, nr. sg., forma afirmativă, verb tranz. (devenit intranzitiv prin trecerea sa la diat. pasivă cu formă reflexivă)

poate = predicat verbal exprimat prin verbul predicativ „a putea", conjug. a II–a, diat. activă, mod ind., timp prez., pers. a III–a, nr. sg., forma afirmativă, verb tranz.

se /.../ poate = predicat verbal exprimat prin verbul predicativ „a putea", conjug. a II–a, diat. reflexivă impersonală, mod ind., timp. prez., pers. a III–a, nr. sg., forma afirmativă, verb tranz. (devenit intranz. prin trecerea la diat. reflexivă impersonală)

iată = predicat verbal exprimat prin interj.-predicativă de adresare, tranzitivă

am dat zbor = predicat verbal exprimat prin locţ. verbală „a da zbor" (= a lansa)

am dat = verbul predicativ „a da", conjug. I, diat. activă, mod ind., timp perf. comp., pers. I, nr. sg., forma afirmativă, verb tranz.

Predicatul verbal se exprimă prin:

1. verb predicativ la un mod personal (indicativ, imperativ, conjunctiv, condiţional–optativ sau prezumtiv), la diateza
   a) activă (predicatele din propoziţiile nr. 2 şi nr. 5);
   b) pasivă formată cu auxiliarul „a fi" (ex. Ei *au fost premiaţi*) sau cu ajutorul pronumelui reflexiv „se" (predicatul din prop. nr. 3);

Scanned with OKEN Scanner

c) reflexivă (ex: *Mă gândesc* la voi; *Nu-mi închipui nimic*) sau reflexiv-impersonală (predicatul din prop. nr. 4);
2. locuţiune verbală cu verbul din componenţa ei la un mod personal (predicatul din prop. nr. 6);
3. interjecţie predicativă (predicatul din prop. nr. 1);
4. adverb predicativ (ex: *Fireşte* că voi veni);
5. verb predicativ la modul infinitiv cu valoare de imperativ (rar, de ex: *A se păstra* la rece = *Păstraţi* la rece!).

III

la 1860 = complement circ. de timp exprimat prin num. cardinal (cu valoare de subst.), caz A. cerut de prep. „la"
o zicătoare = subiect exprimat prin subst. comun, gen fem., nr. sg., caz N., articulat cu art. nehotărât „o"
tot = complement direct exprimat prin subst. comun, gen neutru, nr. sg. (defectiv de pl.), caz A., nearticulat
ce = subiect exprimat prin pron. relativ, gen neutru, nr. sg. (după cuvântul înlocuit „tot"), caz N.
şi = complement circ. de mod exprimat prin adverb de mod
mânca = subiect exprimat prin verbul predicativ „a mânca", conjug. I, diat. activă, mod infinitiv, forma afirmativă, verb tranz.
cu /.../ precuvântare = complement circ. de mod exprimat prin subst. comun, gen fem., nr. sg., caz A. cerut de prep. „cu", nearticulat
ce = atribut adjectival exprimat prin adj. relativ, gen fem., nr. sg., caz A.

IV

1. Fii atent!
2. Nu fi obraznic!
3. Fă ce vrei!
4. Nu face zgomot!
5. Zi ce vrei!
6. Nu zice vorbă mare!

V

N. Ce crezi dumneata despre asta? (subiect)
G. El a fost împotriva dumitale. (nume predicativ)
D. Am reuşit datorită dumitale. (complement circ. instrumental)
A. De dumneata e scrisă cartea aceasta? (complement de agent)

Scanned with OKEN Scanner

V. Dumneata de colo, ce poftești? (n–are funcție sintactică de parte de propoziție)

N. Dumneavoastră vă pricepeți la mecanică. (subiect)
G. Mă interesează părerea dumneavoastră. (atribut pronominal genitival)
D. Se adresează dumneavoastră. (complement indirect)
A. Pe dumneavoastră vă aşteptam. (complement direct)
V. Dumneavoastră de lângă fereastră, pe cine căutați? (nu are funcție sintactică de parte de prepoziție)

Pronumele personal de politeţe de pers. a II–a singular „dumneata" este, din punct de vedere morfologic, variabil în raport cu categoria gramaticală a cazului, pentru că are 2 forme: *dumneata* (la cazurile nominativ, acuzativ şi vocativ), dar *dumitale* (la cazurile genitiv şi dativ). Pronumele personal de politeţe de persoana a II–a plural este invariabil, pentru că are o singură formă, *dumneavoastră*, la toate cazurile.

EXPLICAŢII

La punctul I

Propoziţia nr. 3 nu intră în nici o relaţie sintactică cu nici una dintre propoziţiile din fraza în care apare; ea nu este coordonată cu cealaltă propoziţie principală, ci constituie o **propoziţie principală incidentă**, prin care autorul se adresează direct cititorilor săi. De aceea, textul analizat conţine 2 unităţi sintatice: o frază formată din 5 propoziţii şi o propoziţie incidentă. Schema sa va fi:

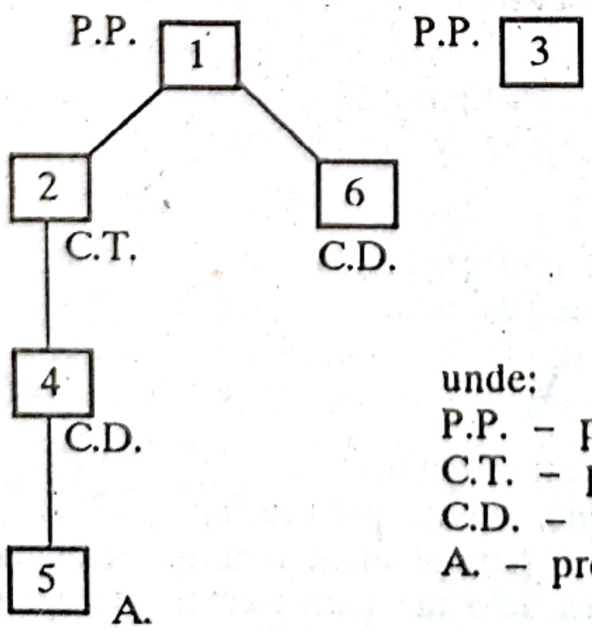

unde:
P.P. – prop. principală
C.T. – prop. circ. de timp
C.D. – prop. completivă directă
A. – prop. atributivă

Cele mai obişnuite incidente (propoziţii sau fraze) sunt fragmentele de text care reprezintă intervenţia autorului într–un dialog, de ex.: – *Nu vin mâine,*[1] **/ zise el**[2] **/ după ce se gândi mai bine**[3], unde prop. 1 este principală, iar propoziţiile nr. 2 şi 3 constituie o frază incidentă formată dintr–o propoziţie principală şi una circumstanţială de timp.

La punctul II

Se cere mare atenţie la **analiza verbelor însoţite de pronumele reflexiv „se“**, care poate avea valori diferite.

1) În mod obişnuit, el ajută la conjugarea, la persoana a III–a singular sau plural, a verbelor care sunt la **diateza reflexivă** (*a se teme, a se zbate, a se ivi, a se cuveni, a se întâmpla* etc.), verbe care nu se pot conjuga altfel decât însoţite de pronume reflexiv; ele apar numai împreună cu pronumele şi în dicţionare (nu există verbe ca **a teme, *a zbate, *a ivi, *a cuveni, *a întâmpla* etc.). Prin urmare, predicatul dintr–o propoziţie ca *Ea se teme de câini* se va analiza astfel: *se teme* = predicat verbal exprimat prin verbul predicativ „a se teme“, conjug. a III–a, diat. reflexivă, mod ind., timp prez., pers. a III–a, nr. sg., formă afirmativă, verb intranz.

2) Pronumele reflexiv „se“ aşezat n u m a i înaintea formei de pers. a III–a singular a unor verbe ca *a zice, a crede, a părea, a putea* etc. ajută la trecerea acestora la **diateza reflexivă impersonală** (*se zice, se va crede, nu s–ar părea, se putea* etc.). Prin urmare, într–o propoziţie ca *Asta nu se putea spune*, predicatul se va analiza astfel: *nu se putea* = predicat verbal exprimat prin verbul predicativ „a putea“, conjug. a II–a, diat. reflexivă impersonală, mod ind., timp imperf., pers. a III–a, nr. sg., forma negativă, verb tranz. (devenit intranz. prin trecerea sa la diat. reflexivă impersonală); în ceea ce priveşte celelalte cuvinte din propoziţie, *spune*, este subiectul lui *nu se putea*, iar *asta* este complement direct al lui *spune* (= *nu se putea a spune cineva asta* sau *nu se putea să spună cineva asta*). La fel, într–o frază ca *Se pare că va ploua, se pare* = predicat verbal exprimat prin verbul predicativ „a părea“, conjug. a II–a, diat. reflexivă impersonală, mod ind., timp prez., pers. a III–a, nr. sg., forma afirmativă, verb intranz. (spre deosebire de verbe ca *a zice, a crede, a putea* etc. care sunt tranzitive şi devin intranzitive numai când trec la diatexa reflexivă impersonală, verbul *a părea* este întodeauna intranzitiv).

3) Pronumele reflexiv „se“ ajută la trecerea unor verbe active tranzitive ca *a construi, a lămuri, a publica, a cânta, a citi* etc. la

Scanned with OKEN Scanner

diateza pasivă, la persoana a III–a singular sau plural (*s–a construit* = a fost construit; *se vor lămuri* = vor fi lămurite; *să se publice* = să fie publicat; *se cântă* = este cântat; *s–au citit* = au fost citite etc.). Prin urmare, în enunţuri ca *Aici s–a construit o casă, Toate neînţelegerile se vor lămuri, Să nu se publice textul*, predicatele se vor analiza astfel: *s–a construit* = predicat verbal exprimat prin verbul predicativ „a construi", conjug. a IV–a, diat. pasivă cu formă reflexivă, mod. ind., timp perf. comp., pers. a III–a, nr. sg., forma afirmativă, verb tranz. (devenit intranz. prin trecerea la diat. pasivă); *se vor lămuri* = predicat verbal exprimat prin verbul predicativ „a lămuri", conjug. a IV–a, diat. pasivă cu formă reflexivă, mod ind., timp viitor, pers. a III–a, nr. pl., forma afirmativă, verb tranz. (devenit intranz. prin trecere la diat. pasivă); *să nu se publice* = predicat verbal exprimat prin verbul predicativ „a publica", conjug. I, diat. pasivă cu formă reflexivă, mod conj., timp prez., pers. a III–a, nr. sg., forma negativă, verb tranz. (devenit intranz. prin trecere la diat. pasivă). Numai verbele tranzitive pot fi conjugate la diateza pasivă; în forma pasivă ele devin intranzitive.

În toate aceste 3 situaţii, pronumele reflexiv „se" trebuie să fie luat împreună cu verbul, deoarece face parte din structura formei verbale respective.

4) Uneori, pronumele reflexiv „se" **determină verbe la diateza activă** fără să le treacă la diateza reflexivă impersonală sau la diateza pasivă cu formă reflexivă, de ex.: *El se spală, Ea se întreabă, Ei s–au certat, Ele se vor lămuri că am avut dreptate* etc. În toate aceste enunţuri, verbele precedate de „se" nu sunt nici la diateza reflexivă (în dicţionare apar în forma *a spăla, a întreba, a certa, a lămuri*), nici la diateza reflexivă impersonală, nici la diateza pasivă cu formă reflexivă, deci pronumele „se" nu face parte din forma verbului; ca dovadă, pronumele reflexiv poate fi scos din enunţ (*El spală, Ea întreabă*) sau poate fi înlocuit cu un pronume personal (*Ei* **te**–*au certat, Ele* **vă** *vor lămuri*) ori cu un substantiv (*El spală* **un tricou**, *Ea întreabă* **un coleg**, *Ei îşi ceartă* **fratele**, *Ele vor lămuri* **problema**). Prin urmare, în propoziţia *El se spală* predicatul se va analiza astfel: *spală* = predicat verbal exprimat prin verbul predicativ „a spăla", conjug. I, diat. activă, mod ind., timp prez., pers. a III–a, nr. sg., formă afirmativă, verb tranz., iar în propoziţia *Ei s–au certat, au certat* = predicat verbal exprimat prin verbul predicativ „a certa", conjug. I, diat. activă, mod ind., timp perf. comp., pers. a III–a, nr. pl., forma afirmativă,

Scanned with OKEN Scanner

verb tranz. În toate exemplele, pronumele reflexiv „se“ sau „s–“ (la pers. a III–a sing. sau pl.) are funcţia sintactică de complement direct.

La punctul III

Subiectul unui verb la diateza pasivă cu formă reflexivă este adeseori aşezat după predicat (vezi prop. nr. 3 din text sau *S–a citit* **o poezie**, *La radio se cântă* **o simfonie** etc.); aceeaşi topică se întâlneşte uneori şi pentru subiectul unui verb la diateza pasivă cu auxiliarul „a fi“ (*În spectacol a fost recitată* **o poezie** *de Blaga*).

Cuvântul *tot* poate avea 3 valori morfologice: 1) substantiv (ca în text sau ca în propoziţia *El ştie* **tot**), dacă poate primi articol: **Totul** *se poate şi mânca, El ştie* **totul**; 2) adjectiv pronominal nehotărât, dacă determină direct un substantiv (*Am* **tot** *timpul, A citit* **tot** *romanul);* 3) adverb, când determină un verb şi este sinonim cu „încă“ sau „totuşi“ (*El* **tot** *mai speră* = El încă mai speră; *Deşi e târziu, el* **tot** *te mai aşteaptă* = Deşi e târziu, el totuşi te mai aşteaptă).

Cuvântul *şi* care este, în mod obişnuit, conjuncţie coordonatoare copulativă (leagă 2 părţi de propoziţie sau 2 propoziţii puse pe acelaşi plan), dacă determină un verb (ca în propoziţia nr. 4 din textul analizat sau ca în propoziţiile *A* **şi** *venit* sau *Mai* şi *întrebi* etc.) devine, prin schimbarea valorii gramaticale, adverb de mod cu funcţie sintactică de complement circumstanţial de mod.

Subiectul verbului reflexiv impersonal „se poate“ este exprimat fie printr–un verb la infinitiv fără prepoziţia „a“, aşezat după predicat (ca în text), fie printr–o propoziţie subiectivă (*Se poate* **să plouă**), fie – mai rar – printr–un pronume cu sens neutru, nedeterminat (**Asta** *nu se poate*).

La punctul IV

Forma negativă a imperativului, la persoana a II–a singular, nu se formează de la forma afirmativă, ci de la infinitivul verbului precedat de adverbul de negaţie „nu“; aşadar, sunt corecte numai formele *nu fi*, scris cu un singur „i“ (de la „a fi“, spre deosebire de forma afirmativă *fii!*); *nu zice* (diferit de forma afirmativă: *zi!*); *nu face!* (diferit de forma afirmativă: *fă!*).

La punctul V

Am ilustrat, prin exemple, cât mai multe funcţii sintactice ale pronumelor respective.

Scanned with OKEN Scanner

TESTUL NR. 9

Se dă textul:

„Că nu ştiu cum îi zicea străzii unde stăteau Arnotenii, nu trebuie să pară ciudat: timp de o lună cât am fost de la ei nelipsit, nu mi s–a întâmplat nici să intru nici să ies decât prin fundul fără uluci al curţii care răspundea pe cheul drept al Dâmboviţei, ceva mai sus ca Mihai–vodă."

(Caragiale, M., C.V., p.185)

I. Analizaţi sintactic fraza de mai sus: delimitaţi propoziţiile, transcrieţi–le, arătaţi felul lor, relaţiile dintre ele şi prin ce se stabilesc. Faceţi apoi schema frazei.
II. Ce tipuri de predicate pot fi determinate de o propoziţie subiectivă? Daţi exemple, în fraze alcătuite din câte 2 propoziţii.
III. Care sunt verbele copulative din text? Ce alte verbe copulative mai ştiţi? Formulaţi perechi de enunţuri în care verbele respective să fie întâi copulative şi apoi predicative.
IV. Explicaţi ce diferenţă este între propoziţiile: Îmi place blânda–i privire / Îmi place blânda lui privire / Îmi place blânda sa privire.

I

1. Că nu ştiu /.../ = prop. subiectivă subordonată prop. 5, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „că", regenta prop. 2
2. /.../ cum îi zicea străzii /.../ = prop. completivă directă subordonată prop. 1, introdusă prin adverbul relativ „cum", regenta prop. 3
3. /.../ unde stăteau Arnotenii /.../ = prop. atributivă subordonată prop. 2, introdusă prin adverbul relativ „unde"
4. /.../ nu trebuie /.../ = prop. principală, regenta prop. 5 şi 6
5. /.../ să pară ciudat /.../ = prop. subiectivă subordonată prop.

Scanned with OKEN Scanner

4, indrodusă prin conjcţ. subordonatoare „să“, regenta prop. 1

6. /.../ timp de o lună /.../ nu mi s–a întâmplat /.../ = prop. circ. de cauză subordonată prop. 4 prin juxtapunere, regenta prop. 7, 8 şi 9
7. /.../ cât am fost de la ei nelipsit /.../ = prop. atributivă subordonată prop. 6, introdusă prin adverbul relativ „cât“
8. /.../ nici să intru /.../ = prop. subiectivă subordonată prop. 6, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să“, coodonată cu prop. 9 prin conjuncţiile copulative corelative „nici /.../ nici“
9. /.../ nici să ies decât prin fundul fără uluci al curţii /.../ = prop. subiectivă subordonată prop. 6, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să“, coodronată cu prop. 8 prin conjcţ. copulative corelative „nici /.../ nici“, regenta prop. 10
10. /.../ care răspundea pe cheul drept al Dâmboviţei, ceva mai sus ca Mihai–vodă = prop. atributivă subordonată prop. 9, introdusă prin pron. relativ „care“

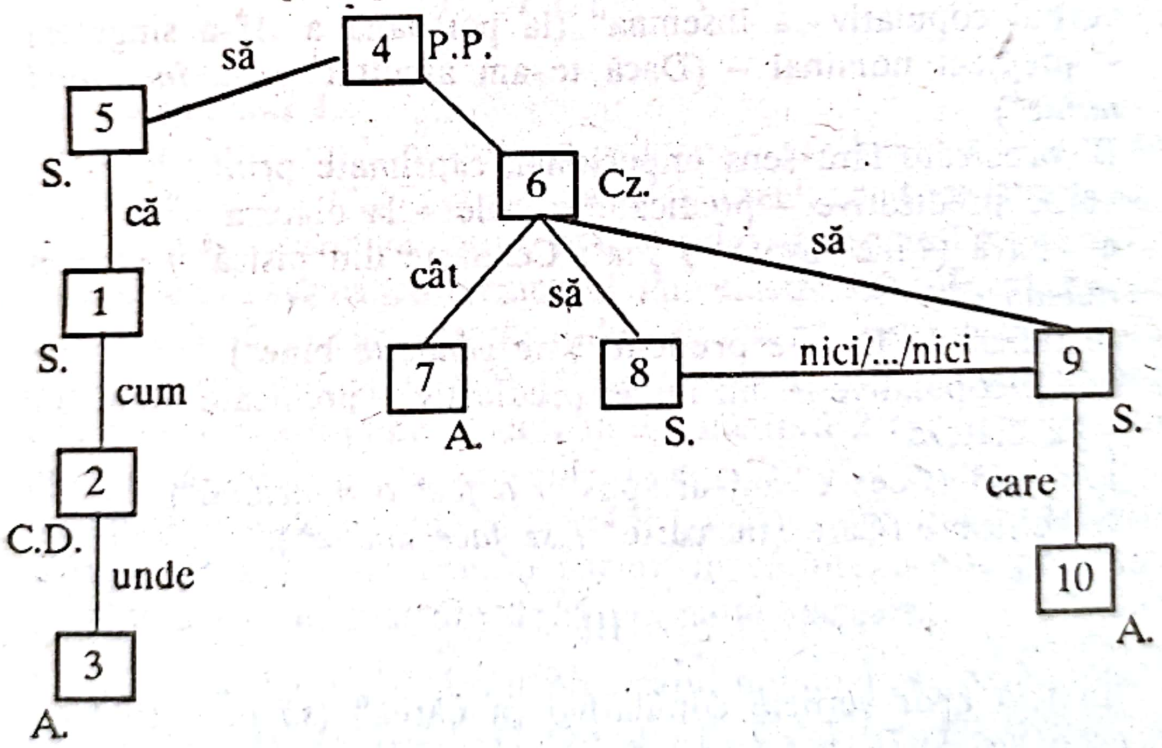

II

Propoziţiile subiective determină predicate verbale sau nominale fără subiect în propoziţia din care fac parte, cu verbul la persoana a III–a singular, şi anume:

A. predicate cu sens impersonal exprimate prin

1. verbe predicative – predicate verbale – la diateza

a. activă (*Trebuie*[1] / să ne grăbim; Îmi *venea*[1] / să râd[2]; Îţi *place*[1] / să cânţi[2])
b. reflexiv–impersonală (*Nu se cuvenea*[1] / să glumeşti acum[2]; *Se pare*[1] / că vom întârzia[2]; *Nu se poate*[1] / ca tu să nu pricepi[2])
c. pasivă formată cu auxiliarul „a fi" (*A fost stabilit*[1] / cine să vină cu noi[2]) sau pasivă cu formă reflexivă (*Nu s–a precizat*[1] / unde vom merge[2])

2. adverbe predicative – predicate verbale – (*Fireşte*[1] / că mă grăbesc[2]; *Poate*[1] / că va ploua[2])
3. expresii verbale impersonale formate din verbul copulativ „a fi" la persoana a III–a singular (uneori subînţeles) şi un nume predicativ exprimat printr–un adverb de mod – predicate nominale – (*Nu e necesar*[1] / să te grăbeşti[2]; *Bine*[1] / că te văd[2])
4. verbul predicativ „a fi" (la persoana a III–a singular cu sens impersonal) – predicat verbal – (Dacă te–am întrebat[1] / *a fost* din pură curiozitate[2])
5. verbul copulativ „a însemna" (la persoana a III–a singular) – predicat nominal – (Dacă te–am ascultat[1] / *nu înseamnă nimic*[2])

B. predicate fără sens impersonal, exprimate prin

1. verbe predicative – predicate verbale – la diateza
a. activă (Cine învaţă[1] / *ştie*[2]; Ce naşte din pisică[1] / şoareci *mănâncă*[2]
b. reflexivă (Cine e prudent[1] / *se gândeşte* bine[2])
2. verbe copulative + un nume predicativ – predicate nominale – la diateza
a. activă (Ceea ce mi–ai spus[1] / *a fost o minciună*[2])
b. reflexivă (Care ştie carte[1] / *se face doctor*[2]).

III

În text apar verbele copulative „a părea" (*să pară ciudat* – în prop. nr. 5) şi „a fi" (*am fost nelipsit* – în prop. nr. 7). Alte verbe copulative: *a deveni, a se face, a ieşi, a ajunge, a însemna, a rămâne.*

Perechi de enunţuri cu acelaşi verb, întâi copulativ, apoi predicativ:

- Ea *este blondă.* / Ea *este* la mare.
- El mi *se pare vesel.* / *Se pare* că el s–a înveselit.
- Ion *s–a făcut doctor.* / Ion *se face* că nu înţelege.
- Maria *nu va ieşi profesoară.* / Maria *nu va ieşi* din casă.

Scanned with OKEN Scanner

– El *a ajuns ministru.* / El *a ajuns* la timp.
– *Ce a însemnat* asta? / El şi-*a însemnat* adresa ta.
– Ea *a rămas optimistă.* / Ea *a rămas* acasă.

IV

La nivel semantic, propoziţiile sunt aproximativ sinonime; din punct de vedere gramatical însă, ele sunt diferite. În prima propoziţie, „–i" este atribut pronominal exprimat prin pronume personal, persoana a III–a, număr singular, caz dativ – formă neaccentuată, cu sens posesiv –; în a doua propoziţie, „lui" este atribuit pronominal genitival exprimat prin pronume personal, persoana a III–a, gen masculin, număr singular, caz genitiv; în a treia propoziţie, „sa" este atribut adjectival exprimat prin adjectiv pronominal posesiv, persoana a III–a, gen feminin, un obeict posedat de un posesor, caz nominativ.

EXPLICAŢII

La punctul I

În această frază, propoziţia principală nr. 4 este alcătuită din verbul „nu trebuie", la persoana a III–a singular cu sens impersonal, care cere o subiectivă (prop. nr. 5), fiind şi regentul prop. nr. 6, care este o cauzală cu elementul introductiv subordonator (*căci, pentru că*) subînţeles. Propoziţiile subordonate cu elementul introductiv subordonator subînţeles, care sunt, prin urmare, **subordonate prin juxtapunere**, sunt rare; iată încă 2 exemple de propoziţii subordonate, circumstanţiale condiţionale de această dată, juxtapuse faţă de regentă: **Dai,** *n–ai* (= Dacă dai, n–ai); Ai **carte,** *ai parte* (= Dacă ai carte, ai parte). În vorbire, aceste propoziţii condiţionale sunt marcate de o intonaţie specială.

Prop. nr. 6, alcătuită din predicatul nominal „să pară ciudat", nu are subiect; subiectul ei este prop. nr. 1 (= Nu trebuie să pară ciudat că nu ştiu /.../).

La punctul II

Propoziţiile subiective care determină predicate cu sens impersonal (vezi exemplele de sub A.) sunt aşezate, în mod normal, după propoziţia regentă – pentru că sunt „cerute" de predicatul din regentă şi sunt introduse mai ales prin conjuncţiile subordonatoare „că", „că", „ca să"; subiectivele care au ca element regent

Scanned with OKEN Scanner

un verb la diateza pasivă pot fi introduse şi prin conjuncţia subordonatoare „dacă“ (ex.: *Nu s-a precizat*[1] */ dacă vremea va fi bună*[2]), prin pronume relative sau prin adverbe relative (vezi exemplele de sub A. l. c.). Propoziţiile subiective care determină predicate fără sens impersonal sunt aşezate, în mod normal, înaintea propoziţiei regente şi sunt introduse prin pronúme relative (vezi exemplele de sub B.); multe proverbe reprezintă fraze cu o asemenea structură: *Cine se scoală de dimineaţă*[1] */ departe ajunge*[2]. Subiectivele care determină verbul predicativ „a fi“ şi cele care determină verbul copulativ „a însemna“ sunt introduse prin conjuncţia subordonatoare „dacă“ şi sunt aşezate înaintea regentei (vezi exemplele de sub A. 4 şi A. 5). Propoziţiile subiective cu topica normală, descrisă mai sus, nu se despart prin virgulă de regentă (după cum nici subiectul nu se desparte de predicat); dacă au topica inversată, subiectivele se despart de regentă prin virgulă, de ex.: *Ştie, cine învaţă; Când vom ajunge, nu se ştie* etc.

Sunt la **diateza reflexivă impersonală** formele de persoana a III-a numai singular ale unor verbe care fac parte din diateza reflexivă (nu se pot conjuga altfel decât cu ajutorul pronumelui reflexiv „se“) ca „a se cuveni“, „a se cădea“, „a se întâmpla“ (*se cuvine, nu s-ar cădea, s-a întâmplat*), precum şi formele de persoana a III-a singular precedate de „se“ ale unor verbe active intranzitive ca „a părea“ (*se pare*) sau tranzitive ca „a putea“ (care nu se conjugă la diateza pasivă), dar şi „a zice“, „a spune“, „a crede“ etc. (*se poate; se zice, s-a spus, se va crede* etc.), care **nu au subiect** în propoziţia în care funcţionează ca predicate şi cer propoziţie subiectivă, de ex. **S-a zis** *că va învinge*, **Nu se cuvine** *să faci semne* etc. Sunt la **diateza pasivă cu formă reflexivă** formele de persoana a III-a singular şi plural precedate de „se“ ale unor verbe active tranzitive ca „a stabili“, „a preciza“ etc. care pot fi înlocuite cu forma obişnuită a diatezei pasive şi care **au subiect** în propoziţia în care funcţionează ca predicate, de ex. **S-a stabilit** *data examenului* (= A fost stabilită data examenului), *Amănuntele* **se vor preciza** *pe parcurs* (= Amănuntele vor fi precizate pe parcurs) etc.

Sunt considerate **adverbe predicative** numai adverbele de tipul *poate, pesemne, fireşte, desigur*, înaintea cărora nu se poate subînţelege verbul copulativ „a fi“; aceste adverbe, dacă sunt urmate de conjuncţiile subordonatoare „că“ sau „să“, constituie predicate verbale: **Pesemne**[1] */ că acum a înţeles*[2]; **Desigur**[1] */ că vom sta de vorbă*[2] etc. Adverbele de tipul *bine, sigur, evident,*

Scanned with OKEN Scanner

probabil etc., înaintea cărora se poate subînţelege verbul copulativ „a fi", nu sunt considerate adverbe predicative dacă sunt urmate de conjuncţiile subordonatoare „că" sau „să", ci **expresii verbale impersonale incomplete**, care constituie predicate nominale incomplete (exprimate numai prin numele predicativ, cu verbul copulativ subînţeles). de ex.: **Bine**[1] / *că s-au întâlnit*[2]; **Sigur**[1] / *că ne vom înţelege*[2] etc.

La punctul III

Verbul **a fi** este copulativ când funcţionează ca un element de legătură (= copulă) între subiect şi numele predicativ, el fiind lipsit de sens (*Dan* **este elev**); verbul *a fi* este predicativ în următoarele situaţii: a) când are sens de sine stătător, deci când înseamnă „a exista" (*Pe pământ* **sunt** *oameni*), „a se afla" (*Cartea* **e** *în bibliotecă*), „a merge" (**Am fost** *la munte cu maşina noastră*), „a se petrece" (*Aceste evenimente* **au fost** *la începutul veacului trecut*), „a fi originar" (*El* **este** *din Basarabia*) etc.; b) când este folosit la persoana a III-a singular, cu sens impersonal, în fraze ca *Dacă te aştept*[1] / **e**[2] / *ca să mergem împreună*[3] (unde prop. nr. 1 este subiectivă, prop. nr. 2 este principală, iar prop. nr. 3 este, în acest caz, circumstanţială de scop; prop. nr. 3 poate fi şi circumstanţială de cauză, de ex.: *Dacă te aştept*[1] / *e*[2] / *pentru că n-am treabă*[3]); c) în propoziţii de tipul *Ţi-a* **fost** *sete; E iarnă;* **Va fi** *ora 10* etc., în care substantivul în nominativ, aşezat după verbul „a fi", este subiect.

Verbul **a părea** este copulativ (atât în forma de la diateza activă, cât şi în formă de la diateza reflexivă) când are subiect în propoziţia din care face parte (*Ea* **pare îngrijorată** sau *Ea mi* **se pare îngrijorată**); verbul *a părea* este predicativ (atât la diateza activă, cât şi la diateza reflexivă) când nu are subiect în propoziţia din care face parte, este la pers. a III-a sg. cu sens impersonal şi este urmat de o propoziţie subiectivă introdusă prin conjuncţiile subordonatoare „că" sau „să" (**Părea**[1] / *că va ploua*[2]; **Se pare**[1] / *că a înţeles*[2]).

Verbul **a deveni** este întotdeauna copulativ (*Mihai* **a devenit mai înţelept** sau *El* **va deveni fizician**). Verbele *a se face, a ajunge* şi *a ieşi* sunt copulative dacă sunt sinonime cu *a deveni* (*Ea* **s-a făcut doctoriţă**; *El* **va ajunge director**; *El* **a ieşit inginer**) şi sunt predicative cu celelalte sensuri ale lor (*Ea* **se face** *că n-aude; El* **a ajuns** *prea târziu; El* **a ieşit** *în fugă din curte*).

Verbul **a însemna** este copulativ când este sinonim cu *a fi* (*Asta* **înseamnă trădare**) şi este predicativ când are sensurile „a

nota ceva" sau „a pune semne" (*Mi-am* **însemnat** *data sosirii tale*).

Verbul **a rămâne** este copulativ dacă înseamnă „a fi încă" (*Voi* **aţi rămas tineri**) şi este predicativ când înseamnă „a sta pe loc" (*Voi* **aţi rămas** *în Bucureşti*) sau folosit la pers. a III-a sg. cu sens impersonal (sinonim cu „trebuie" – **Rămâne**[1] / *să stăm de vorbă*[2]).

La punctul IV

În limba română, **posesorul** poate fi exprimat, la persoana a III-a, atât prin pronume personale cu funcţia sintactică de atribute pronominale (ca în primele 2 propoziţii), cât şi printr-un adjectiv posesiv cu funcţia sintactică de atribut adjectival (ca în propoziţia a treia), cazul fiind de fiecare dată diferit: pronumele personal din prima propoziţie este în dativ (pentru că numai la dativ pronumele personal are şi forme neaccentuate, nu şi la genitiv), pronumele personal din a doua propoziţie este la genitiv şi poate avea gen diferit de cel al substantivului determinat, iar adjectivul posesiv din a treia propoziţie este în nominativ şi are întotdeauna acelaşi gen cu substantivul determinat (pentru că adjectivul se acordă în gen, număr şi caz cu substantivul regent).

La persoanele I şi a II-a, posesorul poate fi exprimat numai prin pronume personal în cazul dativ sau prin adjectiv posesiv (*Nu crezi în bunele-***mi** *intenţii; Nu cred în bunele-***ţi** *intenţii; Nu cred în bunele* **tale** *intenţii*), pentru că pronumele personale de persoanele I şi a II-a, singular şi plural, nu au cazul genitiv.

Trebuie să remarcăm, de asemenea, faptul că, dacă predicatul este exprimat prin verbul intranzitiv *a plăcea* (ca în cele trei propoziţii de sub IV.), substantivul aşezat după el este în cazul nominativ şi are funcţia sintactică de subiect (*Îi place* **muzica**); subiectul apare înaintea predicatului numai în propoziţii interogative (**Ce-**ţi *place mai mult?*). Subiectul apare după predicat şi în propoziţiile enunţiative construite cu alte verbe intranzitive, ca *a trebui (Îmi trebuie multă* **răbdare** *cu tine), a se întâmpla (I s-a întâmplat* **un lucru** *neprevăzut), a se cuveni (Vi se cuvin* **laude**); în propoziţiile interogative corespunzătoare subiectul apare înaintea predicatului (**Ce-**ţi *trebuie?;* **Ce** *s-a întâmplat?;* **Ce** *vi se cuvine?*).

TESTUL NR. 10

Se dă textul:

„Ar fi fost o mare fericire pentru dânsul dacă aceste ştiri teribile l-ar fi omorât deodată sau i-ar fi paralizat inteligenţa, căci ar fi scăpat de toate suferinţele morale şi fizice; dar providenţa, în decretele sale cele nepătrunse de mintea omenească, voise a-i lăsa neatinse toate facultăţile, ca să guste şi el acel vin amar cu care se adăpase societatea atâta timp."

(N. Filimon, C. II, p.125)

I. Analizaţi sintactic textul de mai sus: delimitaţi propoziţiile, numerotaţi-le, transcrieţi-le, arătaţi felul lor, relaţiile dintre ele şi prin ce se realizează aceste relaţii.
II. Găsiţi subiectele din fiecare propoziţie şi precizaţi prin ce sunt exprimate. Prin ce alte părţi de vorbire mai poate fi exprimat subiectul? Daţi 3 exemple de propoziţii fără subiect.
III. Analizaţi, morfologic şi sintactic, pronumele şi adjectivele pronominale din text.
IV. Rescrieţi textul, folosind în locul cuvintelor subliniate sinonime ale lor.

I

1. Ar fi fost o mare fericire pentru dânsul /.../ = prop. principală, regenta prop. 2, 3 şi 4
2. /.../ dacă aceste ştiri teribile l-ar fi omorât deodată /.../ = prop. subiectivă subordonată prop. 1, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „dacă", coordonată cu prop. 3 prin conjcţ. disjunctivă „sau"
3. /.../ sau i-ar fi paralizat inteligenţa /.../ = prop. subiectivă subordonată prop. 1, coordonată cu prop. 2 prin conjcţ. disjunctivă „sau"
4. /.../ căci ar fi scăpat de toate suferinţele morale şi fizice /.../

Scanned with OKEN Scanner

= prop. circ. de cauză subordonată prop. 1, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „căci"

5. /.../ dar providenţa, în decretele sale cele nepătrunse de mintea omenească, voise a-i lăsa neatinse toate facultăţile /.../ = prop. principală, regenta prop. 6
6. /.../ ca să guste şi el acel vin amar /.../ = prop. circ. de scop subordonată prop. 5, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „ca să", regenta prop. 7
7. /.../ cu care se adăpase societatea atâta timp = prop. atributivă subordonată prop. 6, introdusă prin pron. relativ „care" precedat de prep. „cu"

II

Subiectul propoziţiei nr. 1 este exprimat prin 2 propoziţii subiective: prop. nr. 2 şi prop. nr. 3

În propoziţia nr. 2 subiectul este „ştiri" exprimat prin substantiv comun, gen feminin, număr plural, caz nominativ, nearticulat.

În propoziţia nr. 3 subiectul este subînţeles (= ştiri).

În propoziţia nr. 4 subiectul este subînţeles (= dânsul).

În propoziţia nr. 5 subiectul este „providenţa" exprimat prin substantiv propriu, gen feminin, număr singular (defectiv de plural), caz nominativ, cu articol hotărât „-a" în structura cuvântului.

În propoziţia nr. 6 subiectul este „şi el", subiect dezvoltat exprimat prin pronume personal, persoana a III-a, gen masculin, număr singular, caz nominativ, precedat de adverbul de mod „şi".

În propoziţia nr. 7 subiectul este „societatea" exprimat prin substantiv comun, gen feminin, număr singular, caz nominativ, articulat cu articolul hotărât „-a".

În afară de substantiv şi pronume, subiectul mai poate fi exprimat şi prin:

- numeral cu valoare de substantiv: *Doi* se bat şi *al treilea* câştigă.
- verb la infinitiv: E posibil *a fi greşit* drumul.
- verb la supin: E greu *de stabilit* adevărul.

Propoziţii fără subiect:

1. Ningea liniştit.
2. Nu-i pasă de nimic.
3. Îmi pare bine de cunoştinţă.

Scanned with OKEN Scanner

III

dânsul = pron. pers. (formă populară), pers. a III-a, gen masc., nr. sg., caz A. cerut de prep. „pentru"; complement indirect
aceste = adj. pronominal demonstrativ de apropiere, gen fem., nr. pl., caz N.; atribut adjectival
l- = pron. personal, pers. a III-a, gen masc., nr. sg., caz A. formă neaccentuată; complement direct
i- = pron. personal, pers. a III-a, gen masc., nr. sg., caz D. formă neaccentuată; complement indirect
toate = adj. pronominal nehotărât, gen fem., nr. pl., caz A.; atribut adjectival
sale = adj. pronominal posesiv, pers. a III-a, gen neutru, mai multe obiecte posedate de un posesor, caz A.; atribut adjectival
i- = pron. personal, pers. a III-a, gen masc., nr. sg., caz D. formă neaccentuată; complement indirect
toate = adj. pronominal nehotărât, gen fem., nr. pl., caz A.; atribut adjectival
el = pron. personal, pers. a III-a, gen masc., nr. sg., caz N.; subiect
acel = adj. pronominal demonstrativ de depărtare, gen neutru, nr. sg., caz A.; atribut adjectival
care = pron. relativ, gen neutru, nr. sg. (după cuvântul înlocuit „vin"), caz A. cerut de prep. „cu"; are 2 funcţii sintactice: în frază introduce o prop. atributivă, iar în propoziţia atributivă este complement circ. instrumental
se = pron. reflexiv, pers. a III-a, nr. sg., caz A. formă neaccentuată; complement direct
atâta = adj. pronominal nehotărât, gen neutru, nr. sg., caz A.; atribut adjectival

IV

Ar fi fost o mare fericire pentru el dacă aceste ştiri groaznice l-ar fi ucis pe loc sau i-ar fi paralizat capacitatea de înţelegere, fiindcă ar fi scăpat de toate chinurile morale şi fizice; dar Dumnezeu, în deciziile sale cele neînţelese de mintea omenească, voise a-i lăsa intacte toate facultăţile, ca să bea şi el acel vin amar cu care se adăpase societatea atâta vreme.

Scanned with OKEN Scanner

EXPLICAŢII

La punctul I

În prima propoziţie predicatul este *ar fi fost o fericire*, predicat nominal fără subiect în propoziţia căreia îi aparţine. Subiectul este exprimat prin cele 2 propoziţii subordonate următoare, coordonate prin conjuncţia disjunctivă „sau", după cum se poate vedea dacă aceste propoziţii sunt contrase în părţi de propoziţie: *Moartea sau paralizarea inteligenţei ar fi fost o mare fericire pentru dânsul.*

La punctul II

În limba română, **subiectul poate fi exprimat** prin: 1) substantiv sau substitut al său (pronume sau numeral) în cazul nominativ (rar, prin substantiv în cazul acuzativ precedat de prepoziţia „la", de ex. *Au căzut* **la frunze!** sau prin pronume relativ în genitiv, dativ sau acuzativ – vezi explicaţiile de la p. 129); 2) verb la modul infinitiv sau supin; 3) propoziţie subiectivă. În unele propoziţii subiectul nu este exprimat, ci poate fi: 1) subînţeles – dacă a fost exprimat într–o propoziţie precedentă şi verbul cu rol de predicat este la pers. a III–a, singular sau plural (ca în propoziţiile nr. 3 şi nr. 4 din textul analizat); 2) inclus în desinenţa verbului – dacă verbul cu rol de predicat este la persoana I sau a II–a, singular sau plural (de ex.: *Voi merge la munte; Fii cuminte!; Ştim răspunsul la această întrebare; Aţi aşteptat destul*) 3) nedeterminat – dacă verbul cu rol de predicat este la pers. a III–a sg. sau a II–a sg., dar nu se referă la cineva anume (de ex. *A scris în ziar că va ploua*; *Nu ştii de unde sare iepurele*).

Propoziţiile cu subiectul subînţeles, inclus sau nedeterminat nu trebuie să fie confundate cu propoziţiile fără subiect. Sunt **propoziţii fără subiect** numai acelea al căror predicat este exprimat printr–un verb care nu poate stabili o relaţie sintactică de determinare reciprocă cu un substantiv, pronume sau numeral în cazul nominativ cu rol sintactic de subiect şi nici nu poate fi determinat de o propoziţie subiectivă. În această situaţie sunt puţine verbe din limba română, şi anume: 1) verbele care exprimă fenomene ale naturii (*a ploua, a ninge, a (se) înnopta, a tuna* etc.); 2) verbe ca *a păsa* (cuiva de ceva), *a se apleca* (cuiva de ceva), *a se acri* (cuiva de ceva) etc. – care se construiesc cu 2 complemente indirecte, cel exprimat prin pronume personal în

Scanned with OKEN Scanner

cazul dativ funcţionând, numai din punctul de vedere al sensului însă, ca un fel de autor al acţiunii, fără să fie subiectul propoziţiei, de ex.: *nu–***mi** *pasă de el;* **Ţi** *s–a aplecat de atâtea dulciuri:* **I** *s–a acrit de filme western* etc. De asemenea, nu pot avea nici subiect, nici propoziţie subiectivă, propoziţiile al căror predicat este exprimat prin locuţiunile verbale *a părea bine* cu sensul de „a se bucura" şi *a părea rău* cu sensul de „a regreta", de ex.: *Îmi pare bine de cunoştinţă* (unde *îmi* este complement indirect în dativ, iar *de cunoştinţă*, complement indirect în acuzativ cerut de prepoziţia „de"); *Ne pare rău că am plecat* (unde *ne* e complement indirect în dativ, iar *că am plecat* e propoziţie completivă indirectă) (vezi şi p. 14–15, sub. 1, 2, 3 şi 4).

În propoziţia nr. 6, cuvântul *şi* care precedă pronumele *el* nu este conjuncţie coordonatoare copulativă, deoarece aici nu leagă 2 cuvinte puse pe acelaşi plan, ci a devenit (prin schimbarea valorii gramaticale – vezi şi Testul nr. 8, p. 81) un alt cuvânt, şi anume un adverb de mod de precizare cu sensul „chiar şi". Transformarea conjuncţiei copulative „şi" în adverb de mod de precizare se petrece atunci când „şi" însoţeşte un substantiv, un pronume, un numeral sau un adverb, de ex.: *A vorbit* **şi Ion,** *că* **şi el** *e om; Iată–l sosind* **şi pe al doilea;** *Mai vorbim* **şi mâine.** La fel, conjuncţia coordonatoare copulativă „nici" devine adverb de mod când nu leagă 2 cuvinte, ci însoţeşte un substantiv, un pronume, un numeral sau un adverb şi înseamnă „nici măcar", de ex.: *N–a ştiut* **nici Mihai; Nici lui** *nu–i plac bomboanele cu mentă;* **Nici primul** *din clasă n–a răspuns corect; Nu e soare* **nici aici.**

În toate aceste propoziţii adverbele „şi" sau „nici" se iau împreună cu cuvântul pe care îl precedă, pentru că împreună formează o **parte de propoziţie dezvoltată**; astfel, în propoziţiile de mai sus, *şi Ion, şi el, nici Mihai, nici primul* sunt subiecte dezvoltate, *şi pe al doilea* este complement direct dezvoltat, *nici lui* este complement indirect dezvoltat, *şi mâine* este complement circumstanţial de timp dezvoltat, *nici aici* este complement circumstanţial de loc dezvoltat.

La fel se procedează dacă în propoziţie apar alte adverbe de mod de precizare sau de restricţie, cum ar fi *tot, doar, numai, măcar* etc., de ex.: *Ne întâlnim* **tot acolo** (tot acolo = complement circumstanţial de loc dezvoltat exprimat prin adverb de loc precedat de adverbul de mod „tot"), *Te cred* **doar pe tine** (doar pe tine

Scanned with OKEN Scanner

= complement direct dezvoltat exprimat prin pronume personal pers. a II–a, nr. sg., caz A. precedat de prep. „pe", formă accentuată, precedat de adverbul de mod „doar"); **Numai Maria** *a fost atentă* (numai Maria = subiect dezvoltat exprimat prin substantiv propriu – nume de persoană, gen feminin, număr singular (defectiv de plural), caz nominativ, precedat de adverbul de mod „numai") etc.

La punctul III

Pronumele relativ **care** este invariabil la nominativ şi acuzativ, adică are această singură formă pentru toate cele trei genuri şi pentru ambele numere. Genul şi numărul său sunt aceleaşi cu genul şi numărul substantivului din propoziţia regentă căruia îi ţine locul (pe care îl substituie); aşadar, în fraza *Nu–l cunosc pe băiatul*[1] */ care m–a salutat*[2], *care* va avea genul masculin şi numărul singular (după cuvântul pe care îl înlocuieşte: *băiatul*), dar în fraza *Fetelor*[1] */ care au câştigat concursul*[2] */ li s–au dat premii*[1], *care* va avea genul feminin şi numărul plural (după cuvântul înlocuit: *fetele*). Atenţie însă: pronumele relativ *care* nu preia şi cazul cuvântului înlocuit de el; cazul său se stabileşte după funcţia sintactică pe care o îndeplineşte în propoziţia atributivă din care face parte. Astfel, în ambele exemple de mai sus, *care* este în cazul nominativ (pentru că este subiect în propoziţia atributivă), în timp ce cuvântul înlocuit de el este în acuzativ în prima frază (*pe băiatul*) şi în dativ în cea de–a doua (*fetelor*). La fel se procedează şi pentru stabilirea genului pronumelui relativ *cărora*, forma de genitiv sau de dativ plural; deci, în fraza *Nu–i cunosc pe băieţii*[1] */ cărora li te–ai adresat*[2], *cărora* va fi de genul masculin (după cuvântul înlocuit: *băieţii*), dar în fraza *Nu le cunosc pe fetele*[1] */ cărora li te–ai adresat*[2], *cărora* va fi de genul feminin (după cuvântul înlocuit: *fetele*). Pronumele relativ *care* are forme diferite de masculin şi feminin numai la genitiv–dativ singular: *Nu–l cunosc pe băiatul*[1] / **căruia** *i te–ai adresat*[2], dar *N–o cunosc pe fata*[1] / **căreia** *i te–ai adresat*[2].

Pronumele reflexiv *se* din propoziţia nr. 7 nu are rolul său obişnuit – acela de a ajuta la conjugarea verbelor reflexive –, ci îndeplineşte funcţia sintactică de complement direct, pentru că verbul este *a adăpa* (nu *a se adăpa*); dovadă este faptul că pronumele reflexiv poate fi înlocuit cu un pronume personal (*/.../ acel vin amar cu care* **îi** *adăpase societatea /.../*) sau cu un substantiv

(/.../ acel vin amar cu care societatea îi adăpase **pe membrii** *săi /.../).*

În limba vorbită, adjectivul pronominal nehotărât *atâta* este folosit atât ca determinat al unui substantiv feminin (*De ce* **atâta grabă?**), cât şi ca determinant al unui substantiv neutru (*A făcut* **atâta scandal** *pentru nimic;* vezi şi exemplul din text); în limba literară se recomandă forma *atât* pentru genul neutru: *atât timp, atât unt* etc.

La punctul IV

Sinonimele sunt, în general, contextuale, adică pot avea acelaşi sens cu un alt cuvânt numai într-un anumit context (unde îl pot înlocui), nu în toate contextele în care apare cuvântul iniţial. De exemplu, cuvântul *Dumnezeu* este sinonim cu *providenţa* din textul dat (şi de aceea am spus că *providenţa* este aici substantiv propriu, deşi autorul sau editorul textului l-a scris cu literă mică); însă în fraza *A fost o providenţă că ne-am întâlnit* sinonimul lui *providenţă* nu mai este *Dumnezeu*, ci *întâmplare fericită.* De asemenea, un cuvânt poate avea mai multe sinonime; de exemplu, pe *căci* din text l-am înlocuit cu *fiindcă*, dar putea fi înlocuit şi cu *pentru că* sau *deoarece.*

Scanned with OKEN Scanner

TESTUL NR. 11

Se dă textul:

„A cere cuiva să fie erou în împrejurările josnice ale unei societăţi decăzute îi ca şi cum ai cere unui vultur închis într–o odăiţă să zboare la o mie de metri deasupra pământului."

(Iorga, C., p.50)

I. Analizaţi sintactic fraza de mai sus: delimitaţi propoziţiile, numerotaţi–le, transcrieţi–le, arătaţi felul lor, relaţiile dintre ele şi prin ce se stabilesc aceste relaţii.
II. Analizaţi sintactic şi morforlogic cuvintele subliniate.
III. Prin ce se introduce propoziţia predicativă? Daţi exemple, în fraze alcătuite din câte două propoziţii.
IV. Formulaţi 3 propoziţii în care verbul „a fi" să fie, pe rând, copulativ, predicativ şi auxiliar. Ce sunt verbele auxiliare şi ce alte verbe auxiliare mai ştiţi? Daţi exemple.

I

1. A cere cuiva /.../ îi /.../ = prop. principală, regenta prop. 2 şi 3
2. /.../ să fie erou în împrejurările josnice ale unei societăţi decăzute /.../ = prop. completivă directă subordonată prop. 1, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să"
3. /.../ ca şi cum ai cere unui vultur închis într–o odăiţă /.../ = prop. predicativă subordonată prop. 1, introdusă prin locţ. conjuncţională subordonatoare „ca şi cum", regenta prop. 4
4. /.../ să zboare la o mie de metri deasupra pământului = prop. completivă directă subordonată prop. 3, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să".

Scanned with OKEN Scanner

II

a cere = subiect exprimat prin verbul predicativ „a cere", conjug. a III–a, diat. activă, mod infinitiv, timp prez., forma afirmativă, verb tranz.

cuiva = complement indirect exprimat prin pron. nehotărât, invariabil ca gen, nr. sg. (defectiv de pl.), caz D.

ale unei societăţi = atribut substantival genitival exprimat prin subst. comun, gen fem., nr. sg., caz G., articulat cu art. nehotărât „unei", precedat de art. posesiv–genitival „ale"

decăzute = atribut adjectival exprimat prin adj. calificativ variabil cu 2 term., gen fem., nr. sg., caz G., grad de comparaţie pozitiv

îi = predicat nominal incomplet exprimat prin verbul copulativ „a fi", conjug. a IV–a, diat. activă, mod ind., timp prez., pers. a III–a, nr. sg., forma afirmativă populară, verb intranz. (cu numele predicativ exprimat prin prop. 3)

unui vultur = complement indirect exprimat prin subst. comun, gen masc., nr. sg., caz D., articulat cu art. nehotărât „unui"

închis = atribut adjectival exprimat prin verbul predicativ „a închide", conjug. a III–a, mod participiu (cu sens pasiv), gen masc., nr. sg., formă afirmativă, verb tranz. (devenit intranz. din cauza sensului pasiv)

la o mie = complement circ. de loc exprimat prin numeral cardinal (cu valoare de substantiv), caz A. cerut de prep. „la"

de metri = atribut substantival prepoziţional exprimat prin subst. comun, gen masc., nr. pl., caz A. cerut de prep. „de", nearticulat

deasupra pământului = atribut substantival prepoziţional exprimat prin subst. comun, gen neutru, nr. sg. (defectiv de pl.), caz G. cerut de prep. „deasupra", articulat cu art. hotărât „– lui"

III

Propoziţia predicativă se introduce prin

1. conjuncţii subordonatoare: că (de ex. Tăcerea ta înseamnă[1] / *că* aprobi[2]), să (de ex. Părerea mea e[1] / *să* pleci imediat[2]), ca să (de ex. Dorinţa lui a fost[1] / *ca* tu *să* te faci medic[2]), dacă (de ex. Întrebarea e[1] / *dacă* va veni[2]);
2. locuţiuni conjuncţionale subordonatoare: ca şi cum (vezi exemplul din text), de parcă (de ex.) După toată discuţia a rămas[1] / *de parcă* n–ar fi înţeles nimic);
3. pronume relative: ce (de ex. Ea a devenit[1] / *ce* şi–a dorit[2]),

cine (de ex. Problema e[1] / *cui* să ne adresăm[2]), ceea ce (de ex. Cuvântul acesta înseamnă[1] / *ceea ce* bănuieşti[2]) sau pronume nehotărâte compuse cu „ori–": orice (de ex. Poţi ajunge[1] / *orice* vrei[2]);

4. rar, adjective pronominale relative: ce (de ex. Întrebarea este[1] / *ce* fel de om e el[2]) sau nehotărâte: orice (de ex. Poţi deveni[1] / *orice* fel de om vrei[2]);
5. adverbe relative: cum (de ex. Aţi rămas[1] / *cum* vă ştiam[2]), precum (de ex. Situaţia este[1] / *precum* o ştii[2]), oricât (de ex. Poţi fi[1] / *oricât* de sever pofteşti[2]), unde (Întrebarea e[1] / *unde* s–a dus[2]), când (de ex. Nelămurirea mea este[1] / *când* te vei apuca de învăţat[2]);
6. locuţiuni adverbiale relative: de ce (de ex. Problema era[1] / *de ce* nu s–au înţeles[2]).

IV

1. Maria *este* prietena mea. (copulativ).
2. La magazinul din colţ *sunt* banane. (predicativ)
3. *Am fost* felicitaţi de toţi prietenii. (auxiliar)

Verbele auxiliare (sau ajutătoare) intră în componenţa formelor compuse ale tuturor verbelor. În afară de verbul „a fi", în limba română mai sunt auxiliare verbele: „a avea" care ajută la formarea perfectului compus (de ex. *am citit* etc.), a viitorul popular (de ex. *am să citesc* etc.) şi a condiţional–optativului (de ex. *ai citi* etc.) şi „a vrea" care ajută la formarea ambelor tipuri de viitor (de ex. *voi citi, vei fi citit* etc.) şi a prezumtivului (de ex. *va fi citind* etc.)

EXPLICAŢII

La punctul I

Propoziţia completivă directă nr. 2 este intercalată în propoziţia principală nr. 1 al cărei subiect este verbul la infinit *a cere* şi al cărei predicat este exprimat prin verbul copulativ *îi*, forma populară a lui *este*.

La punctul II

Cuvântul *decăzută* este un adjectiv calificativ cu sensul „depravată, stricată" provenit, prin schimbarea valorii gramaticale, din participiul verbului *a decădea*. Cuvântul *închis* este participiul cu sens pasiv al verbului *a închide*, care nu s–a transformat în

adjectiv (putem subînţelege un complement de agent ca determinant al său: *un vultur închis* **de către cineva** *într-o odăiţă*); *închis* devine adjectiv, prin schimbarea valorii gramaticale, în propoziţii ca: *Aici este un aer închis* sau *I-a cumpărat un sacou albastru închis.*

Numeralele cardinale care însoţesc un substantiv exprimând determinarea numerică a obiectelor denumite de acel substantiv au valoare de substitut al adjectivului până la *nouăsprezece* inclusiv, de ex.: *Am primit* **nouăsprezece** *cărţi* (unde *cărţi* este complement direct, iar *nouăsprezece* este atribut adjectival exprimat prin numeral cardinal cu valoare de adjectiv, pentru că relaţia cu substantivul însoţit şi determinat de el se stabileşte prin juxtapunere, ca la orice adjectiv – ca şi în propoziţia *Am primit* **multe** *cărţi*), dar au valoare de substitut al substantivului începând cu *douăzeci*, de ex. *Am primit* **douăzeci** *de cărţi* (unde *douăzeci* este complement direct exprimat prin numeral cardinal cu valoare de substantiv, pentru că se leagă de substantivul însoţit prin intermediul prepoziţiei „de" – ca şi în propoziţia *Am primit o carte* **de** *poveşti* –, iar *de cărţi* este un atribut substantival prepoziţional care determină numeralul).

Am considerat că *deasupra pământului* are ca element regent cuvântul *metri* (= o mie de metri situaţi deasupra pământului) şi, de aceea, l-am interpretat ca atribut substantival prepoziţional (cu nuanţă circumstanţială de loc), şi nu ca un complement circumstanţial de loc.

La punctul III

Am enumerat toate tipurile de elemente subordonatoare care pot introduce propoziţia predicativă şi, în exemple, am folosit ca regente ale predicativei diverse verbe copulative, spre a nu face abuz de verbul „a fi".

Dacă propoziţia predicativă este introdusă prin pronumele relativ *cine*, acesta poate sta la toate cazurile (cu excepţia vocativului), de ex.: N. *Întrebarea* e^1 / **cine** *a mai rămas*[2]; G. *Întrebarea* e^1 / **a cui** *a fost ideea*; D. *Întrebarea* e^1 / **cui** *i s-a dat premiul*[2]; A. *Întrebarea* e^1 / **pe cine** *recomanzi.*[2]. La fel se prezintă lucrurile şi în cazul lui *care*: N. *Problema* e^1 / **care** *va fi viitorul lui*; G. *Problema* e^1 / **a căruia** *dintre ei a fost propunerea acceptată*; D.

Scanned with OKEN Scanner

Problema e^1 / **căruia** *dintre ei să-i acordăm credit*; A. *Problema* e^1 / **pe care** *s-o primesc.*[2]

La punctul IV

Verbul auxiliar „a fi" ajută la formarea următoarelor timpuri la diateza activă:

1. viitor anterior al modului indicativ: *Vom vorbi mâine, după ce tu îţi vei* **fi** *terminat treburile;*
2. trecut (sau perfect) al modului conjunctiv: *Nu-mi amintesc să* **fi** *văzut acest film;*
3. trecut (sau perfect) al modului condiţional-optativ: *Nu greşea, dacă ar* **fi** *citit atent*;
4. trecut al modului infinitiv: *Nu-mi amintesc a* **fi** *văzut acest film* (vezi şi exemplul de subiect exprimat prin verb la infinitiv dat în testul precedent: *E posibil a* **fi** *greşit drumul*, p. 90);
5. prezumtiv: *O* **fi** *având destui bani la el*?

Şi verbul copulativ sau predicativ *a fi* se conjugă, la timpurile de mai sus, cu ajutorul verbului auxiliar *a fi*, de ex.: *tu vei* **fi** *fost, să* **fi** *fost, aş* **fi** *fost, a* **fi** *fost*; *va* **fi** *fiind.*

Verbul auxiliar *a fi* ajută, de asemenea, la construirea diatezei pasive, la toate modurile şi timpurile, de ex.: **sunt** *lăudat*, **erai** *lăudat*, **a fost** *lăudat*, **fuseserăţi** *lăudaţi*, **vom fi** *lăudaţi*, **să fie** *lăudate*, **ar fi** *lăudată*, **fiind** *lăudat* etc.

Scanned with OKEN Scanner

TESTUL NR. 12

Se dă textul:

„– Ba să–ţi cauţi treaba, că mănânci trânteală;
S–a schimbat boierul, nu e cum îl ştii;
Trebuie nainte–i să mergi cu sfială,
Priimit în casă dacă vrei să fii."

(Alexandrescu, P., p.171)

I. Analizaţi sintactic textul: delimitaţi propoziţiile, numerotaţi–le, transcrieţi–le, arătaţi felul lor, relaţiile dintre ele şi prin ce se stabilesc aceste relaţii. Faceţi–i apoi schema.
II. Formulaţi 3 propoziţii cu predicatele exprimate prin verbele „a trebui", „a se cuveni" şi „a se cădea" al căror subiect să fie exprimat printr–un substantiv sau un pronume.
III. Declinaţi în propoziţii pronumele posesiv de persoana I, gen feminin, un obiect posedat de un posesor şi apoi adjectivul corespunzător, precizând în dreptul fiecărui caz, între paranteze, funcţia lor sintactică.
IV. Daţi exemple de fraze în care conjuncţia „dacă" şi adverbul relativ „cum" să introducă alte feluri de propoziţii subordonate decât cele din text.

I

1. Ba să–ţi cauţi treaba /.../ = prop. principală, regenta prop. 2
2. /.../ că mănânci trânteală /.../ = prop. circ. de cauză subordonată prop. 1, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „că"
3. /.../ S–a schimbat boierul /.../ = prop. principală, coordonată prin juxtapunere cu prop. 4
4. /.../ nu e /.../ = prop. principală coordonată prin juxtapunere cu prop. 3, regenta prop. 5
5. /.../ cum îl ştii /.../ = prop. predicativă subordonată prop. 4, indrodusă prin adverbul relativ „cum"

Scanned with OKEN Scanner

6. /.../ Trebuie /.../ = prop. principală, regenta prop. 7 şi 9
7. /.../ nainte-i să mergi cu sfială /.../ = prop. subiectivă subordonată prop. 6, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să"
8. /.../ Priimit în casă /.../ să fii = prop. completivă directă subordonată prop. 9, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să"
9. /.../ dacă vrei /.../ = prop. circ. condiţională subordonată prop. 6, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „dacă", regenta prop. 8

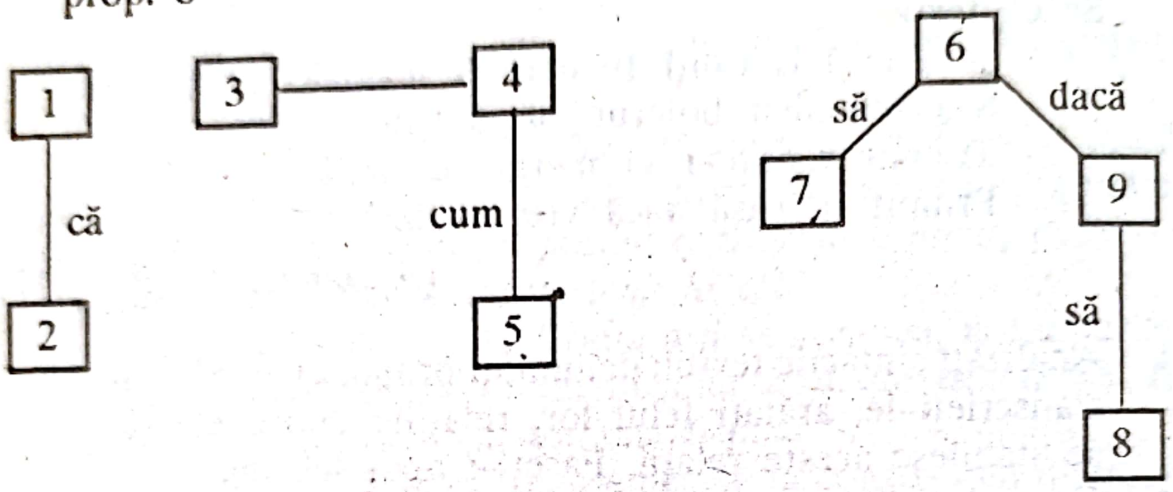

II

1. *Cărţile* acestea îmi vor trebui anul viitor.
2. Li se cuvin *felicitări* pentru organizarea excursiei.
3. *Asta* nu se cade.

III

N. Carea aceasta este *a mea.* (nume predicativ)
G. –
D. –
A. După scrisoarea ta, o va citi pe *a mea.* (complement direct)
V. –

N. Părerea *mea* nu îl interesează. (atribut adjectival)
G. Coperta cărţii *mele* s-a murdărit. (atribut adjectival)
D. I-am telefonat prietenei *mele.* (atribut adjectival)
A. Ieri a cunoscut-o pe sora *mea.* (atribut adjectival)
V. Draga *mea*, ce mai faci? (atribut adjectival)

Scanned with OKEN Scanner

IV

În afară de propoziţia circumstanţială condiţională, conjuncţia „dacă“ mai poate introduce şi o propoziţie

- subiectivă, de ex. *Dacă m-ai ascultat*[1] / înseamnă[2] / că te-a interesat subiectul[3].
- predicativă, de ex. Întrebarea e[1] / *dacă vom avea succes*[2].
- atributivă, de ex. Îmi pun întrebarea[1] / *dacă vom avea succes*[2].
- completivă directă, de ex. Nu ştiu[1] / *dacă m-ai înţeles*[2].
- completivă indirectă, de ex. Habar n-am[1] / *dacă la munte plouă*[2].
- circumstanţială de timp, de ex. *Dacă a stat ploaia*[1] / am plecat spre casă[2].
- circumstanţială de cauză, de ex. *Dacă plouă*[1] / cum o să pleci?[2]
- circumstanţială concesivă, de ex. Dacă plouă,[1] / *dacă nu plouă*,[2] / eu tot îmi iau umbrela[3].

În afară de propoziţia predicativă, adverbul relativ „cum“ mai poate introduce şi o propoziţie

- subiectivă, de ex. E bine[1] / *cum ai procedat*[2].
- atributivă, de ex. Nu-mi place modul[1] / *cum ai procedat*[2].
- completivă directă, de ex. Ştiu[1] / *cum voi proceda*[2].
- completivă indirectă, de ex. Mă gândesc[1] / *cum să procedez*[2].
- circumstanţială de mod, de ex. Am procedat[1] / *cum am crezut*[2].
- circumstanţială de timp, de ex. *Cum a stat ploaia*[1] / am plecat acasă[2].
- circumstanţială de cauză, de ex. *Cum mă grăbeam*,[1] / am luat taxiul[2].

EXPLICAŢII

La punctul I

E nevoie de mare atenţie la delimitarea propoziţiilor, dacă textul este în versuri, pentru că se produc inversiuni de topică, din motive legate de respectarea ritmului şi a rimei. În consecinţă, se întâmplă frecvent ca unele propoziţii subordonate să nu înceapă cu elementul subordonator introductiv. Aşa sunt, în textul analizat, propoziţiile nr. 7 şi nr. 8; propoziţia nr. 7 începe cu un complement indirect (*nainte-i*, exprimat prin pronume personal, pers. a III-a, gen masc., nr. sg., caz D. – formă neaccentuată – cerut de prep. „nainte“) al cărui element regent este verbul „să mergi“, iar

propoziţia nr. 8 începe cu participiul din structura formei verbale compuse de diateză pasivă a verbului „a priimi" cu rol de predicat verbal (*să fii priimit* – formă învechită, populară), urmat de un complement circumstanţial de loc (*în casă*), după care urmează propoziţia regentă, intercalată în subordonată (ceea ce se întâmplă rar; în mod normal, propoziţia subordonată poate fi intercalată în regenta ei).

La punctul II

În marea majoritate a situaţiilor, verbele unipersonale **a trebui, a se cuveni** şi **a se cădea** sunt folosite la persoana a III–a singular cu sens impersonal şi nu au subiect în propoziţia din care fac parte, ci cer o propoziţie subiectivă: **Va trebui**[1] / *să mă mai gândesc*[2]; **S–ar cuveni**[2] / *să–l aştepti*[2]; **Nu se cade**[1] / *să faci asta*[2]. Uneori însă, ele pot avea subiecte în propoziţiile al căror predicat îl constituie, dacă sunt folosite la persoana a III–a plural (ca în primele 2 propoziţii date ca exemple), dar şi dacă apar la persoana a III–a singulat (**Ce–ţi** *trebuie?; Ţi se cuvine* **o chelfăneală** *zdravănă*). În aceste contexte, verbul *a trebui* are sensul „a avea nevoie" (spre deosebire de cazurile când are sensul impersonal „a fi necesar"), iar verbul *a se cuveni* înseamnă „a merita" (spre deosebire de cazurile când are sensul impersonal „a fi recomandabil"). Observăm, de asemenea, că şi construcţiile sintactice sunt diferite: în propoziţiile în care aceste verbe au subiect, ele sunt determinate şi de un complement indirect în dativ (**I**–*a trebuit o gumă;* **Ţi** *se cuvine o răsplată*), pe când în propoziţiile în care au sens impersonal şi cer o subiectivă verbele respective pot apărea singure, fără nici un alt determinant (vezi exemplele de mai sus).

La punctul III

Pronumele posesive sunt cuvinte compuse în structura cărora intră obligatoriu articolul posesiv–genitival *al, a, ai, ale* (care ţine locul obiectului posedat sau al obiectelor posedate) şi posesivul propriu–zis *meu, mea, tău, ta, nostru, noastră* etc. (care ţine locul posesorului sau al posesorilor). Pronumele posesive care exprimă faptul că este vorba de un singur obiect posedat de un posesor (*al meu, a mea; al tău, a ta; al său, a sa*) sau de mai mulţi posesori (*al nostru, a noastră; al vostru, a voastră; al lor, a lor*) nu au cazurile genitiv şi dativ. Genitiv şi dativ au numai pronumele

Scanned with OKEN Scanner

posesive care ţin locul mai multor obiecte posedate de un posesor (*ai mei, ale mele; ai tăi, ale tale; ai săi, ale sale*) sau de mai mulţi posesori (*ai noştri, ale noastre; ai voştri, ale voastre; ai lor, ale lor*); la genitiv–dativ articolul posesiv–genitival din structura acestor pronume are forma *alor*, de ex.: G. *Plecarea* **alor tăi** *s–a produs în pripă* sau *Mult dorita plecare la munte* **a alor noştri** *s–a tot amânat* (unde pronumele posesiv în genitiv *alor noştri* este precedat de articolul posesiv–genitival *a*, pentru că între substantivul regent, determinat şi de atributul antepus *dorita*, este intercalat un alt atribut, *la munte*); D. *Le–am telefonat ieri* **alor mei** etc. Pronumele posesiv în genitiv este atribut pronominal genitival, iar în dativ, complement indirect.

Toate **adjectivele posesive** (care sunt cuvinte simple, exprimând numai persoana posesorului, pentru că obiectul posedat este exprimat prin substantivul regent: *caietul meu, cartea mea, sora ta, colegul său, profesorul nostru* etc.) pot sta la toate cazurile, deoarece se acordă în caz – ca orice adjectiv – cu substantivul pe care îl determină. Observăm că adjectivele posesive de genul feminin au 2 forme: una pentru nominativ şi acuzativ (*mea, ta, sa, noastră, voastră*) şi alta pentru genitiv–dativ (*mele, tale, sale, noastre, voastre*), în timp ce adjectivele posesive masculine sunt invariabile în raport cu categoria gramaticală a cazului, având o singură formă la toate cazurile (de ex.: N. *Colegul* **tău** *a plecat*; G. *M–a mirat părerea colegului* **tău**; D. *I–am spus colegului* **tău** *că–l aştepţi;* A. *M–am întâlnit cu colegul* **tău**).

În mod obişnuit, adjectivul posesiv stă după substantivul regent; dacă se inversează topica, adjectivul posesiv este precedat de articolul posesiv–genitival: *tatăl* **tău**, dar **al tău** *tată*. Adjectivul posesiv, ca şi substantivul sau pronumele în genitiv, este însoţit de articolul posesiv–genitival şi în alte situaţii (vezi Testul nr. 4, p. 54), dar adjectivul nu trebuie să fie confundat cu pronumele posesiv corespunzător, deşi în aceste situaţii au aceeaşi formă; de ex. în propoziţia **Ai mei** *au plecat la mare, ai mei* este pronume posesiv (pentru că ţine atât locul obiectelor posedate „părinţii", cât şi al posesorului „eu"), dar în propoziţia **Ai mei** *colegi au întârziat* sau *Aceşti colegi* **ai mei** sau *Nişte colegi de clasă* **ai mei** etc., *ai mei* este adjectiv posesiv precedat de articolul posesiv–genitival „ai" (pentru că indică numai persoana posesorului

Scanned with OKEN Scanner

„eu", obiectele posedate fiind exprimate prin substantivele pe care le însoţeşte şi pe care le determină).

La punctul IV

Am enumerat, cu exemple, toate tipurile de propoziţii subordonate care pot fi introduse prin elementele de relaţie indicate în cerinţă.

E necesară o precizare pentru exemplul de concesivă introdusă prin „dacă": *Dacă plouă*[1] / *dacă nu plouă*[2], / *eu tot îmi iau umbrela*[3]. În acestă frază propoziţia nr. 1 este circumstanţială condiţională şi este coordonată prin juxtapunere cu propoziţia nr. 2, care este circumstanţială concesivă; sensul concesiv al celei de–a doua propoziţii este evidenţiat prin prezenţa adverbului *tot* (corelativul concesivei) în regentă: *Dacă plouă*[1] / (*sau chiar*) *dacă nu plouă*[2] / *eu* **tot** *îmi iau umbrela*[3].

Circumstanţiala de timp introdusă prin „dacă" se foloseşte numai în limba vorbită, populară; aceeaşi observaţie pentru circumstanţialele de timp şi de cauză introduse prin adverbul relativ „cum".

Scanned with OKEN Scanner

TESTUL NR. 13

Se dă textul:

„Fata groparului zâmbi mulţumită, parcă numai atâta ar fi aşteptat, şi pe urmă, în vreme ce Bologa îşi continua drumul, începu să-l descoasă pe Petre, pe ungureşte, cum au petrecut acasă, deşi Petre nu-i prea înţelegea întrebările."

(Rebreanu, P.S., p.211)

I. Analizaţi sintactic fraza de mai sus: delimitaţi propoziţiile, numerotaţi-le, transcrieţi-le, arătaţi felul lor, relaţiile dintre ele şi prin ce se stabilesc aceste relaţii.

II. Găsiţi toate cuvintele derivate, compuse sau formate prin schimbarea valorii gramaticale din text şi explicaţi cum s-au format.

III. Înlocuiţi punctele de suspensie cu articolul posesiv-genitival urmat de pronumele relativ *care*, cu formele adecvate, în următoarele enunţuri:
- Mă interesează şi pe mine cartea la... rezumat lucrezi.
- Băiatul... voce n-am recunoscut-o la telefon era Andrei.
- Aceasta e haina... nasturi s-au rupt la spălat.
- Ei sunt persoanele... propunere a fost adoptată.
- A cunoscut un om în... idei crede şi ea.
- Să-ţi arăt poezia... versuri m-au emoţionat.
- Nu-mi plac filmele... final este trist.

IV. Declinaţi, în propoziţii, numeralul „trei" cu valoare de substantiv şi numeralul „cinci" cu valoare de adjectiv, indicând, între paranteze, funcţiile lor sintactice.

I

1. Fata groparului zâmbi mulţumită /.../ = prop. principală coordonată cu prop. 3 prin conjcţ. copulativă „şi", regenta prop. 2

2. /.../ parcă numai atâta ar fi aşteptat /.../ = prop. circ. de mod subordonată prop. 1, introdusă prin adverbul „parcă“
3. /.../ şi pe urmă /.../ începu /.../ = prop. principală coordonată cu prop. 1 prin conjcţ. copulativă „şi“, regenta prop. 4, 5 şi 7
4. /.../ în vreme ce Bologa îşi continua drumul /.../ = prop. circ. de timp subordonată prop. 3, introdusă prin locţ. conjuncţională „în vreme ce“
5. /.../ să-l descoasă pe Petre, pe ungureşte /.../ = prop. completivă directă subordonată prop. 3 introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să“, regenta prop. 6
6. /.../ cum au petrecut acasă /.../ = prop. completivă indirectă subordonată prop. 5, introdusă prin adverbul relativ „cum“
7. /.../ deşi Petre nu-i prea înţelegea întrebările = prop. circ. concesivă subordonată prop. 3, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „deşi“

II

gropar = substantiv derivat cu sufixul „-ar“ de la pluralul „gropi“ al substantivului „groapă“
mulţumit, -ă = adjectiv format prin schimbarea valorii gramaticale din participiul verbului „a mulţumi“
parcă = adverb compus sudat din forma „pare“ a verbului „a părea“ şi conjuncţia „că“
numai = adverb compus sudat din adverbul „nu“ şi adverbul „mai“
a descoase = verb derivat cu prefixul „des-“ de la verbul „a coase“
ungureşte = adverb derivat cu sufixul „-eşte“ de la substantivul „ungur“
acasă = adverb compus sudat din prepoziţia „a“ şi substantivul „casă“
întrebare = substantiv provenit prin schimbarea valorii gramaticale din infinitivul lung, învechit, al verbului „a întreba“

III

- Mă interesează şi pe mine cartea la *al cărei* rezumat lucrezi.
- Băiatul *a cărui* voce n-am recunoscut-o la telefon era Andrei.
- Aceasta e haina *ai cărei* nasturi s-au rupt la spălat.
- Ei sunt persoanele *a căror* propunere a fost adoptată.
- A cunoscut un om în *ale cărui* idei crede şi ea.

Scanned with OKEN Scanner

– Să-ţi arăt poezia *ale cărei* versuri m-au emoţionat.
– Nu-mi plac filmele *al căror* final este trist.

IV

N. Ei sunt trei la părinţi. (nume predicativ)
G. Vocile celor trei din dreapta se aud de departe. (atribut substantival genitival)
D. Au câştigat meciul datorită celor trei, transferaţi din provincie. (complement circumstanţial instrumental)
A. I-am felicitat pe trei dintre ei. (complement direct)
V. Trei de la perete, veniţi în faţă! (nu are funcţie sintactică de parte de propoziţie)

N. Mi-a plăcut romanul „Cinci purceluşi" (atribut adjectival)
G. E foarte obosit în urma celor cinci ore de antrenament. (atribut adjectival)
D. Le-am trimis invitaţii celor cinci prietene ale tale. (atribut adjectival)
A. Am cumpărat cinci garoafe. (atribut adjectival)
V. Cei cinci băieţi din dreapta, veniţi aici! (atribut adjectival)

EXPLICAŢII

La punctul I

Propoziţia nr. 6 este completivă indirectă, pentru că verbul ei regent *să descoasă* are un complement direct în propoziţia din care face parte (*pe Petre*); deci, fraza s-ar putea rescrie, mai clar, în felul următor: *Fata /.../ începu să-l descoasă pe Petre /.../ despre cum au petrecut acasă /.../*

Dat fiind că adverbul *totuşi* (corelativul concesivei în propoziţia regentă) se poate introduce atât în propoziţia nr. 3 (*Fata /.../ începu totuşi /.../ deşi Petre nu-i prea înţelegea întrebările*, cât şi în propoziţia nr. 5 (*Fata /.../ începu să-l descoase totuşi /.../ deşi Petre nu-i prea înţelegea întrebările*), oricare dintre aceste propoziţii poate fi considerată regenta concesivei; am optat pentru prop. nr. 3 pentru că este şi regenta prop. nr. 5.

La punctul II

Am extras toate **cuvintele formate** în limba română (prin derivare, prin compunere sau prin schimbarea valorii gramaticale) în ordinea în care apăreau în text. Formarea substantivelor şi a

Scanned with OKEN Scanner

adjectivelor se explică pornind de la forma lor de nominativ singular, iar a verbelor, de la infinitiv prezent, şi nu de la forma cu care apar în text, deci **gropar** (nu **groparului**), **a descoase** (nu **să descoasă**) etc.

Substantivele de tipul *lucrare* (de la *a lucra*), *avere* (de la *a avea*), *facere* (de la *a face*), *iubire* (de la *a iubi*), *coborâre* (de la *a coborî*) etc. reprezintă, de fapt, forme vechi de infinitiv lung ale verbelor respective, care au devenit substantive în limba contemporană, prin schimbarea valorii gramaticale. Aceste substantive nu sunt, aşadar, derivate cu sufixe lexicale – care formează cuvinte noi de la cuvinte existente în limbă –, ci cu **sufixele gramaticale** *–are, –ere, –ire* sau *–âre* (în funcţie de conjugarea căreia îi aparţine verbul), sufixe care ajută la formarea unui mod al verbului respectiv – infinitivul. Mai tuturor verbelor din limba română le corespunde un asemenea substantiv, reprezentând evoluţia actuală a formei lor de infinitv lung, care nu se mai foloseşte în prezent. Infinitivul lung apărea, în trecut, la condiţional–optativ, de ex. *Fire–ai să fii!*

Tot **sufixe gramaticale** sunt şi

— sufixele conjugărilor de la modul infinitiv prezent: *–a* la conj. I (*a cânt***a**), *–ea* la conj. a II–a (*a ved***ea**), *–e* la conj. a III–a (*a cer***e**), *–i* sau *–î* la conj. a IV–a (*a ven***i** sau *a ur***î**);

— sufixele *–ând* sau *–ind* de la gerunziu (*cânt***ând**, *văz***ând**, *cer***ând**, *ven***ind**, *ur***ând**);

— sufixele *–at, –ut, –it* sau *–ât* de la modurile participiu şi supin (*cânt***at**, *văz***ut**, *cer***ut**, *ven***it**, *ur***ât**) sau sufixul *–s* care apare la verbele neregulate (*zi***s**, *spu***s**, *râ***s**, *plân***s** etc.).

La punctul III

În frazele care conţin o propoziţie atributivă introdusă prin pronumele relativ *care* în cazul genitiv (cu rol sintactic de atribut proniminal genitival) aşezat înaintea substantivului pe care îl determină în propoziţia atributivă şi, în consecinţă, precedat de articolul posesiv–genitival *al, a, ai, ale*, acordul în gen şi număr al articolului şi al pronumelui relativ se realizează în felul următor: articolul posesiv–genitival se acordă în gen şi număr cu substantivul din propoziţia atributivă, regentul pronumelui relativ, iar pronumele relativ se acordă în gen şi număr cu substantivul din propoziţia regentă (care constituie elementul regent al întregii propoziţii atributive), substantiv pe care pronumele relativ îl substituie (îi ţine locul) şi ale cărui caracteristici

de gen şi număr le preia. Ex.: *Pronumele se acordă în gen şi număr cu substantivul*[1] / *ale cărui caracteristici le preia*[2].

La punctul IV

Numeralele cardinale pot avea valoare de

1. substitut al adjectivului – numeralele de la 1 până la 19 inclusiv, când însoţesc un substantiv şi exprimă determinarea numerică a obiectelor denumite de acel substantiv (de ex.: *Am cumpărat* **un** *caiet şi* **două** *cărţi*);
2. substitut al substantivului – numeralele de la 20 înainte, când însoţesc un substantiv şi exprimă determinarea numerică a obiectelor denumite prin acel substantiv (de ex.: *Am cumpărat* **douăzeci** *de caiete şi* **douăzeci şi cinci** *de cărţi* – vezi explicaţia de la Testul nr. 11, p. 99), precum şi toate numeralele cardinale (inclusiv cele de la 1 până la 19), ca şi numeralele ordinale, când nu însoţesc substantive (de ex.: **Doi** *se ceartă şi* **al treilea** *câştigă* sau **Doi** *plus* **doi** *fac* **patru**) sau când sunt ele determinate de un atribut (de ex.: **Doi** *dintre ei sunt blonzi*, unde *dintre ei* este un atribut pronominal prepoziţional care determină numeralul „doi"; *Mă adresez* **celor doi** *de acolo*, unde *de acolo* este un atribut adverbial care determină numeralul „celor doi").

Numeralele cardinale de la *doi* înainte sunt **invariabile** în raport cu categoria gramaticală a cazului, iar începând cu *trei* sunt cuvinte invariabile şi în raport cu categoria gramaticală a genului (cu excepţia celor compuse cu *unu / una*, cu *doi / două* sau cu *doisprezece / douăsprezece*, de ex. *douăzeci şi unu / douăzeci şi una* etc.). De aceea, pentru a se putea declina, au nevoie de un cuvânt ajutător (ca şi substantivele invariabile care, la genitiv şi la dativ, se declină cu ajutorul articolului hotărât proclitic *lui*, de ex.: G. *Aceasta este părerea* **lui Mihai**; D. *I-am spus* **lui nenea** *Ion*). În cazul numeralelor cardinale, cuvântul ajutător este articolul demonstrativ-adjectival *celor* (forma de plural), care precedă atât numeralul cu valoare de substitut al substantivului (G. *Părerea* **celor doi** *de acolo* sau *Părerea* **celor douăzeci** *de băieţi*; D. *Le-am spus* **celor două** *din dreapta* sau *Le-am spus* **celor douăzeci** *de fete*), cât şi numeralul cu valoare de adjectiv (G. *Părerea* **celor trei** *băieţi*; D. *Le-am spus* **celor treisprezece** *fete*).

Sensurile cazurilor **genitiv** şi **dativ** pot fi, de asemenea, redate prin *construcţii prepoziţionale* cu cazul *acuzativ*. Astfel,

Scanned with OKEN Scanner

sensul genitivului se poate reda cu ajutorul prepoziţiei *a* puse înaintea numeralului cardinal, fie că acesta are valoare de substantiv, de ex.: *Părerile* **a doi** *dintre ei mi s-au părut interesante* sau *Lucrările* **a douăzeci şi unu** *de elevi au rămas în cancelarie* (unde *a doi* şi *a douăzeci şi unu* sunt atribute substantivale prepoziţionale exprimate prin numerale cardinale – cu valoare de substantiv –, gen masc., caz A. cerut de prep. „a"), fie că numeralul are valoare de adjectiv, de ex.: *Am fost la concertele* **a** *trei* **pianişti** *celebri*, unde *a /.../ pianişti* este atribut substantival prepoziţional exprimat prin subst. comun, gen masc., nr. pl., caz A. cerut de prep. „a", iar *trei* este atribut adjectival exprimat prin numeral cardinal – cu valoare de adjectiv –, gen masc., caz A. (pentru că se acordă în gen şi caz cu substantivul determinat „pianişti"). Sensul dativului se poate reda cu ajutorul prepoziţiei *la* puse înaintea numeralului cardinal, fie că acesta are valoare de substantiv, de ex.: *Le-am spus* **la doi** *dintre ei ce cred eu* sau *M-am adresat* **la trei sute** *de oameni* (unde *la doi* şi *la trei sute* sunt complemente indirecte exprimate prin numerale cardinale – cu valoare de substantiv –, gen masc., caz A. cerut de prep. „la"), fie că numeralul are valoare de adjectiv, de ex.: *S-au dat diplome* **la** *şaisprezece* **elevi**, unde *la /.../ elevi* este complement indirect exprimat prin subst. comun, gen masc., nr. pl., caz A. cerut de prep. „la", iar *şaisprezece* este atribut adjectival exprimat prin numeral cardinal – cu valoare de adjectiv –, gen masc., caz A. (pentru că se acordă în gen şi caz cu substantivul determinat „elevi").

Scanned with OKEN Scanner

TESTUL NR. 14

Se dă textul:

„Dar deşi nu mai poate fi îndoială că mijloacele de existenţă ale poetului erau foarte modeste şi că societatea de atunci era nepăsătoare faţă de omul de cultură, nici o schimbare esenţială nu se făcuse în viaţa sa, care continua să-şi urmeze legile ei proprii /.../."

(Călinescu, V., p.258)

I. Analizaţi sintactic fraza de mai sus: delimitaţi propoziţiile, numerotaţi-le, transcrieţi-le, arătaţi raporturile dintre ele şi prin ce se stabilesc aceste raporturi.
II. Analizaţi sintactic şi morfologic cuvintele subliniate.
III. Ce sunt verbele unipersonale? Daţi 6 exemple, în propoziţii.
IV. Găsiţi toate cuvintele cu diftongi din fraza de mai sus şi precizaţi la fiecare cuvânt, între paranteze, care sunt aceştia.
V. Construiţi familia cuvântului „floare" şi explicaţi cum s-a format fiecare cuvânt.

I

1. Dar /.../ nici o schimbare esenţială nu se făcuse în viaţa sa /.../ = prop. principală, regenta prop. 2 şi 5
2. /.../ deşi nu mai poate fi îndoială /.../ = prop. concesivă subordonată prop. 1, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „deşi", regenta prop. 3 şi 4
3. /.../ că mijloacele de existenţă ale poetului erau foarte modeste /.../ = prop. completivă indirectă subordonată prop. 2, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „că", coordonată cu prop. 4 prin conjcţ. copulativă „şi"
4. /.../ şi că societatea de atunci era nepăsătoare faţă de omul de cultură /.../ = prop. completivă indirectă subordonată prop.

Scanned with OKEN Scanner

2, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „că", coordonată cu prop. 3 prin conjcţ. copulativă „şi"

5. /.../ care continua /.../ = prop. atributivă subordonată prop. 1, introdusă prin pron. relativ „care", regenta prop. 6

6. /.../ să-şi urmeze legile ei proprii /.../ = prop. completivă directă subordonată prop. 5, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să"

II

nu /.../ poate = predicat verbal exprimat prin verbul predicativ „a putea", conjugarea a II-a, diat. activă, mod ind., timp prez., pers. a III-a, nr. sg., formă negativă, verb tranz.

mai = complement circ. de mod exprimat prin adverb de mod

fi = complement direct exprimat prin verbul predicativ „a fi", conjug. a IV-a, diat. activă, mod inf., timp prez., formă afirmativă, verb intranz.

îndoială = subiect exprimat prin subst. comun, gen fem., nr. sg., caz N., nearticulat

nici o = atribut adjectival exprimat prin adj. negativ, gen fem., nr. sg., caz N.

schimbare = subiect exprimat prin subst. comun, gen fem., nr. sg., caz N., nearticulat

esenţială = atribut adjectival exprimat prin adj. calificativ variabil cu 2 term., gen fem., nr. sg., caz N., fără grade de comparaţie

nu se făcuse = predicat verbal exprimat prin verbul predicativ „a se face", conjug. a III-a, diat. reflexivă, mod ind., timp m. m. c. p., pers. a III-a, nr. sg., forma negativă, verb intranz.

să /.../ urmeze = predicat verbal exprimat prin verbul predictiv „a urma", conjug. I, diat. activă, mod conj., timp prez., pers. a III-a, nr. sg., forma afirmativă, verb tranz.

-şi = complement indirect la graniţa cu atributul pronominal exprimat prin pron. reflexiv, pers. a III-a, nr. sg., caz D., formă neaccentuată (cu sens posesiv)

legile = complement direct exprimat prin subst. comun, gen fem., nr. pl., caz A., articulat cu art. hotărât „-le"

ei = atribut pronominal genitival exprimat prin pron. personal, pers. a III-a, gen fem., nr. sg., caz G.

proprii = atribut adjectival exprimat prin adj. calificativ variabil cu 2 term., gen fem., nr. pl., caz A., fără grade de comparaţie.

Scanned with OKEN Scanner

III

Verbele unipersonale au numai persoana a III–a, deci sunt defective de persoanele I şi a II–a. Există 2 feluri de asemenea verbe, în limba română:

1. verbe care au persoana a III–a singular şi plural, de ex.
   - a înfrunzi: Pomii au înfrunzit.
   - a oua: Au ouat două găini.
   - a se întâmpla: I s–au întâmplat multe necazuri în viaţă.
2. verbe care au numai persoana a III–a singular, de ex.
   - a ploua: N–a mai plouat de mult.
   - a păsa: Nu–i pasă de nimic.
   - a se cădea: Ce se cade, în această situaţie?

IV

În textul dat există următoarele cuvinte cu diftongi: mai (ai̯), poate (o̯a), îndoială (i̯a), mijloacele (o̯a), poetului (ui̯), erau (i̯e; au̯), foarte (o̯a), societatea (e̯a), era (i̯e), nepăsătoare (o̯a), viaţa (i̯a), proprii (ii̯).

V

Familia cuvântului „floare“:

- floricea = subst. derivat cu sufixul „–icea“ de la „floare“, cu alternanţa vocalită „oa“ / „o“ în rădăcina cuvântului
- floricică = subst. derivat cu sufixul „–icică“ de la „floare“, cu alternanţa vocalică „oa“ / „o“ în rădăcină
- Florica = subst. derivat cu suficul „–ica“ de la „floare“, cu alternanţa vocalică „oa“ / „o“ în rădăcină
- florar = substantiv derivat cu sufixul „–ar“ de la forma de plural „flori“ a substantivului „floare“
- florăreasă = subst. derivat cu sufixul „–easă“ de la „florar“, cu alternanţa vocalică „a“ / „ă“ în tema cuvântului
- florărie = subst. derivat cu sufixul „–ărie“ de la forma de plural „flori“
- floral = substantiv derivat cu sufixul „–al“ de la forma de plural „flori“ a substantivului „floare“
- a înflori = verb derivat cu prefixul „în–“ şi cu sufixul „–i“ al conjugării a IV–a de la forma de plural „flori“ a substantivului „floare“

Scanned with OKEN Scanner

- înflorire = substantiv format prin schimbarea valorii gramaticale din infinitivul lung, învechit, al verbului „a înflori"
- înflorit, –ă = adjectiv format prin schimbarea valorii grmaticale din participiul verbului „a înflori"
- înflorit(ul) = substantiv format prin schimbarea valorii gramaticale din supinul verbului „a înflori"
- înfloritor, –oare = adjectiv derivat cu sufixul „–itor" de la verbul „a înflori"
- a înflora = verb d ivat cu prefixul „în–" şi sufixul „–a" al conjugării I de la forma de plural „flori" a substantivului „floare"
- înflorat, –ă = adjectiv format prin schimbarea valorii gramaticale din participiul verbului „a înflora"
- înflorat(ul) = substantiv format prin schimbarea valorii gramaticale din supinul verbului „a înflora"
- floarea–soarelui = substantiv compus prin alăturare din substantivul „floarea" articulat şi substantivul „soare" la genitiv
- floare–de–colţ = substantiv compus prin alăturare din substantivul „floare", prepoziţia „de" şi substantivul „colţ"

EXPLICAŢII

La punctul I

Dacă o **conjuncţie** coordonatoare adversativă (*dar, iar, însă, ci*), copulativă (*şi, nici*), disjunctivă (*sau, ori*) sau conclusivă (*deci, aşadar*) apare la începutul unei fraze, ea are **valoare narativă**: nu îşi îndeplineşte rolul de element coordonator în cadrul frazei din care face parte, ci la nivelul textului, adică leagă fraza în care apare cu fraza precedentă din text. Conjuncţiile coordonatoare cu valoare narativă se iau, în analiză, cu propoziţia principală din frază (vezi conjuncţia „dar" din fraza analizată aici).

Pentru a stabili felul propoziţiilor nr. 3 şi nr. 4 (completive indirecte, nu atributive) am folosit metoda contragerii lor în părţi de propoziţie: *Nici o îndoială nu poate exista despre mijloacele de existenţă modeste ale poetului şi despre nepăsarea societăţii.*

La punctul II

Substantivul *îndoială* este atât subiectul predicatului din prop. nr. 2 (*nu poate*), cât şi subiectul verbului predicativ *fi* la infinitiv, cu rol de complement direct.

Adjectivul negativ *nici o* (ca şi perechea sa masculină *nici un: nici un băiat*) este un cuvânt compus prin alăturare şi, de aceea, se scrie ca şi cum ar fi 2 cuvinte, deşi este un singur cuvânt. În consecinţă, sintagme ca *nici o schimbare* (din text) sau *nici un băiat* sunt alcătuite din adjectivele pronominale nehotărâte *nici o* sau *nici un* (corespunzătoare pronumelor negative *nici unul* sau *nici una*) urmate de un substantiv **nearticulat** (nu din adverbul *nici* şi un substantiv cu articolul nehotărât).

Predicatul *nu se făcuse* este exprimat prin verbul predicativ *a se face* la diateza reflexivă, având sensul „a se produce, a avea loc".

La punctul III

Verbele unipersonale, care au numai persoana a III–a, nu trebuie să fie confundate cu verbele folosite la persoana a III–a singular cu sens impersonal, care cer o propoziţie subiectivă. În primul rând, există verbe unipersonale care, chiar folosite la persoana a III–a singular, nu cer niciodată o propoziţie subiectivă: a) verbe ca *a ploua, a ninge, a tuna, a păsa* (cuiva de ceva), *a se apleca* (cuiva de ceva) etc. care sunt verbe fără autor al acţiunii şi, deci, nu pot avea nici subiect, nici propoziţie subiectivă; b) verbe ca *a înfrunzi, a înmuguri, a oua, a consta, a rezida* etc. care au un autor al acţiunii şi, deci, pot avea subiect exprimat printr–un substantiv, dar nu pot fi niciodată determinate de o propoziţie subiectivă. În al doilea rând, verbe unipersonale ca *a trebui, a se cuveni, a se cădea, a se întâmpla* etc. care, când sunt folosite la persoana a III–a singular se construiesc în mod frecvent cu o propoziţie subiectivă, rar pot avea şi subiect exprimat prin substantiv sau prin pronume (vezi exemplele de sub III, şi explicaţia de la Testul nr. 12, p. 104). În al treilea rând, nu numai unele verbe unipersonale folosite la persoana a III–a singular dobândesc sens impersonal şi cer o subiectivă, ci şi unele verbe „personale", adică verbe care au toate cele trei persoane, cum ar fi *a veni* sau *a plăcea*, folosite la persoana a III–a sg., de ex.: *I–a venit*[1] / *să plângă*[2]; *Îmi place*[1] / *să citesc*[2].

La punctul IV

Diftonul este grupul de sunete format dintr–o vocală şi o semivocală care se pronunţă împreună şi fac parte din aceeaşi

silabă. În identificarea diftonilor dintr-un cuvânt nu trebuie să ne lăsăm influenţaţi de aspectul său scris. Este adevărat că, în marea majoritate a situaţiilor, vocala şi semivocala se scriu fiecare cu câte o literă şi, deci, diftongul se scrie cu 2 litere (vezi diftongii **aị, ọa, uị, ẹa, iị,** din cuvintele din text). Diftongul **ịe** însă se poate scrie fie cu 2 litere, de ex.: *iepure, mi-e* (cele 2 cuvinte se pronunţă într-o singură silabă şi de aceea avem a face cu un diftong, în acest caz), *fier* etc., fie cu o singură literă, şi anume „e", în pronumele *el* şi *ele* (pronunţate **ịel, ịe-le**) şi în unele forme ale verbului „a fi": *eşti, este, eram, erai, era, eraţi, erau* (pronunţate **ịeşti, ịes-te, ịe-ram, ịe-rai, ịe-ra, ịe-raţi, ịe-rau**). Aşadar, cu litera „e" se notează, de fapt, 2 sunete: semivocala **ị** şi vocala **e**, în cuvintele menţionate mai sus, la care se adaugă pronumele *eu* (pronunţat **ịeu**, unde există deci un triftong), *ea* (pronunţat *ịa*, deci cu diftongul **ịa**, nu *ea* cum se scrie), *ei* (pronunţat **ịei**, deci cu triftong; de aceea nu am inclus acest cuvânt care figurează în textul dat spre analiză, în lista cuvintelor cu diftongi).

De asemenea, în cuvântul *so-ci-e-ta-tea* singurul diftong este **ẹa**, din ultima silabă. Litera „i" din silaba a doua notează vocala **i** (în hiat cu vocala **e**, din silaba următoare) şi este şi **literă ajutătoare** (notează pronunţarea **č** a literei „c" urmată de **i**). În alte cuvinte, şi anume în cele în care grupurile de litere „ce" şi „ci" sunt urmate de o vocală sau de un diftong care face parte din aceeaşi silabă, cele 2 litere – „ce" sau „ci" – notează un singur sunet, sunetul **č**, de ex.: *ceas* (pronunţat **čas**, cuvânt fără diftong), *ciorap* (pronunţat **čo-rap**, cuvânt fără diftong), *ceai* (pronunţat **čai** – cuvânt cu diftongul **aị**, nu cu triftong), *cioară* (pronunţat **čoa-ră** – cuvânt cu diftongul **ọa**, nu cu triftong), după cum grupurile de 2 litere „ge" şi „gi", dacă sunt urmate de o vocală sau de un diftong, notează un singur sunet, sunetul **ğ**, de ex.: *geam* (pronunţat **ğam**, cuvânt fără diftong), *gioarsă* (pronunţat **ğoar-să**, cuvânt cu diftongul **ọa**, nu cu triftong) etc. În toate aceste cazuri „e" şi „i" sunt numai litere ajutătoare. Aplicând regula de mai sus, nu am inclus în lista cuvintelor care conţin diftongi cuvântul compus *nici o*, care se pronunţă în 2 silabe: **ni-čo**, pentru că litera „i" din grupul „ci" este doar literă ajutătoare, nu notează nici un sunet. În grupurile de 2 litere „ce", „ci", „ge", „gi" urmate de o consoană, literele „e" şi „i" au dublă valoare: a) marchează faptul că în cuvintele respective apar consoanele **č**,

Scanned with OKEN Scanner

şi ğ; b) notează vocalele e sau i. Iată exemple de asemenea cuvinte *cer* (pronunţat **čer**), *cine* (pronunţat **či–ne**), *ger* (pronunţat **ğer**), *agitat* (pronunţat **a–ği–tat**) etc.

Aceleaşi reguli se aplică şi în cazul grupurilor de 3 litere „che", „chi", „ghe", „ghi", astfel: 1) „he" şi „hi" sunt litere ajutătoare în cuvinte precum *cheamă* (pronunţat **ka–mă**, cuvânt fără diftong), *chior* (pronunţat **kor**, cuvânt fără diftong), *chioară* (pronunţat **koa–ră** – cuvânt cu diftongul **oa**, nu cu triftong), *gheată* (pronunţat **ga–tă**, cuvânt fără diftong), *ghiozdan* (pronunţat **goz–dan**, cuvânt fără diftong) etc.; 2) numai „h" este literă ajutătoare, iar literele „e" sau „i" au dublă valoare, în cuvinte precum *chem* (pronunţat **kem**), *chit* (pronunţat **kit**), *ghem* (pronunţat **ğem**), *ghiveci* (pronunţat **ği–več**) etc.

La punctul V

În **familia unui cuvânt** intră toate cuvintele formate prin derivare (cu sufixe sau/şi cu prefixe), prin compunere şi prin schimbarea valorii gramaticale de la acel cuvânt, precum şi cele formate de la derivatele sale, deci toate cuvintele care conţin aceeaşi rădăcină. Pot fi incluse în familia unui cuvânt şi cuvintele neologice împrumutate (de ex. *floral* < fr. *floral*), dacă sunt analizabile în limba română.

Cuvintele simple flexibile conţin în structura lor 2 segmente: 1) rădăcina – segmentul de bază care poartă sensul cuvântului şi care se repetă în toate formele sale flexionare şi în toate cuvintele formate de la el; 2) desinenţa – segmentul final din cuvânt, care se schimbă de la o formă flexionară la alta şi prin care se exprimă categoriile gramaticale specifice fiecărei părţi de vorbire (genul, numărul şi cazul – la substantive şi la adjective –, persoana şi numărul – la verbe –). În cuvintele derivate, rădăcina împreună cu sufixul sau cu prefixul formează tema cuvântului, la care se adaugă, când cuvântul este flexibil, desinenţa. De aceea am spus că *floricică* şi *floricea* sunt formate cu sufixele „–icică" sau „–icea" de la „floare" cu alternanţa vocalică „oa" / „o" în r ă d ă c i n a cuvântului, dar *florăreasă*, care este format de la cuvântul derivat „florar", prezintă alternanţa vocalică „a" / „ă" în t e m a cuvântului (vocala „a" face parte din sufixul „–ar" cu care e derivat *florar*).

Observăm, de asemenea, că nu întotdeauna un cuvânt este derivat de la forma tip a cuvântului de bază (adică de la forma

Scanned with OKEN Scanner

cu care acesta figurează în dicţionare: forma de N.–A. sg. nearticulat a substantivului sau a adjectivului şi forma de infinitiv prezent a verbului); astfel, numai *floricică* şi *floricea*, care înseamnă „floare mică", sunt derivate de la forma de singular; *florar* „persoană care cultivă şi vinde flori", *florărie* „magazin unde se vând flori", *a înflori* „a face flori" sau *a înflora* „a împodobi cu flori ţesute sau pictate" se formează de la pluralul *flori* al cuvântului *floare*.

Prin schimbarea valorii gramaticale se formează de la verbe care există de mai mult timp în limbă un substantiv de la forma sa veche de infinitiv lung (*înflorire*, în cazul de faţă – vezi explicaţia la Testul nr. 13, p. 110), un adjectiv de la forma sa de participiu (de ex. *Se exprimă într-un stil* **înflorit** „bombastic") şi un substantiv de la forma de supin (de ex. *Dacă dă o grindină după* **înfloritul** *pomilor, îi distruge*). Substantivul provenit din infinitivul lung învechit nu există la verbele mai noi, cum este *a înflora* (se spune *Se ocupă cu* **înfloratul** *vaselor de lut, înflorat(ul)* fiind un substantiv provenit din supin, nu */.../ cu* **înflorarea** *vaselor de lut*).

Scanned with OKEN Scanner

TESTUL NR. 15

Se dă textul:

„A doua zi dimineaţă, înainte de răsăritul soarelui, mă dusei la pârâu, care curgea pe–aproape, cu gândul să mă scald, dac–ar fi fost cu putinţă; dar cât pe ce să nu mai cunosc Tazlăul: într–o noapte aşa scăzuse, că i se vedeau pietrele, şi se limpezise aşa, încât te prevedeai printr–însul."

(Hogaş, D.M., p.250)

I. Analizaţi sintactic textul de mai sus: delimitaţi propoziţiile, numerotaţi–le, transcrieţi–le, arătaţi felul lor, relaţiile dintre ele şi prin ce se stabilesc aceste relaţii.
II. Analizaţi morfologic şi sintactic pronumele reflexive din text. Ce funcţii sintactice poate îndeplini pronumele reflexiv? Daţi exemple.
III. Despărţiţi în silabe cuvintele subliniate în text, precum şi cuvintele „despre", „istmul", „nestabil", „sandvici", „vârstnic"; precizaţi în dreptul fiecăruia ce reguli aţi aplicat.
IV. Ce adverbe se formează prin schimbarea valorii gramaticale? Daţi exemple, în propoziţii.
V. Analizaţi morfologic şi sintactic pronumele relative din frazele:
   – Băiatul care trebuie să vină e prietenul meu.
   – Iată cartea pe care ar fi bine s–o citeşti.
   – S–a adresat cui se pricepe în domeniul respectiv.

I

1. A doua zi dimineaţă, înainte de răsăritul soarelui, mă dusei la pârâu /.../ cu gândul /.../ = prop. principală, regenta prop. 2 şi 3
2. /.../ care curgea pe–aproape /.../ = prop. atributivă subordonată prop. 1, introdusă prin pron. relativ „care"

3. /.../ să mă scald /.../ = prop. atributivă subordonată prop. 1, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să", regenta prop. 4
4. /.../ dac–ar fi fost cu putinţă /.../ = prop. circ. condiţională subordonată prop. 3, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „dac–"
5. /.../ dar cât pe ce /.../ = prop. principală, regenta prop. 6
6. /.../ să nu mai recunosc Tazlăul /.../ = prop. subiectivă subordonată prop. 5, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să", regenta prop. 7 şi 9
7. /.../ într–o noapte aşa scăzuse /.../ = prop. circ. de cauză subordonată prop. 6 prin juxtapunere, regenta prop. 8, coordonată cu prop. 9 prin conjcţ. copulativă „şi"
8. /.../ că i se vedeau pietrele /.../ = prop. circ. consecutivă subordonată prop. 7, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „că"
9. /.../ şi se limpezise aşa /.../ = prop. circ. de cauză subordonată prop. 6 prin juxtapunere, coordonată cu prop. 7 prin conjcţ. copulativă „şi", regenta prop. 10
10. /.../ încât te prevedeai printr–însul = prop. circ. consecutivă subordonată prop. 9, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „încât"

II

mă = pron. reflexiv, pers. I, nr. sg., caz A.; ajută la conjugarea verbului reflexiv „a se duce"
mă = pron. reflexiv, pers, I, nr. sg., caz A.; funcţia sintactică: complement direct al verbului „să scald"
se = pron. reflexiv, pers. a III–a, nr. sg., caz A. forma neaccentuată; ajută la formarea diatezei pasive cu formă reflexivă a verbului „a vedea"
se = pron. reflexiv, pers. a III–a, nr. sg., caz A. formă neaccentuată; ajută la conjugarea verbului reflexiv „a se limpezi"
te = pron. reflexiv, pers. a II–a, nr. sg., caz A.; ajută la conjugarea verbului reflexiv „a se prevedea"

Pronumele reflexiv poate îndeplini următoarele funcţii sintactice:

- atribut pronominal propoziţional: Îl preocupă grija *de sine*.
- atribut pronominal în dativ, fără prepoziţie: S–a oprit un timp din cale–*şi*. (învechit)

Scanned with OKEN Scanner

- complement indirect în dativ, fără prepoziţie: *Îşi* zise să mai rămână.
- complement indirect în dativ, precedat de o prepoziţie: Atrage toate necazurile *asupră-şi*. (învechit)
- complement direct: *V*-aţi îmbrăcat elegant.
- nume predicativ în acuzativ, precedat de o prepoziţie: Toate bunătăţile cumpărate erau *pentru sine* însuşi.

III

do – ua:
- când există 1 vocală urmată de 1 diftong, tăietura silabică se face între vocală şi diftong

î – na – in – te:
- când există 1 consoană între 2 vocale, tăietura silabică se face înaintea consoanei
- când există 2 vocale alăturate, tăietura silabică se face între ele
- când există 2 consoane între 2 vocale, tăietura silabică se face între cele 2 consoane

pe–a – proa – pe:
- când există 2 consoane între 2 diftongi, dacă prima consoană este *b, c, d, f, g h, p, t* sau *v*, iar a doua este *l* sau *r*, tăietura silabică se face înaintea întregului grup consonantic
- când există 1 consoană între 1 diftong şi 1 vocală, tăietura silabică se face înaintea consoanei

Taz – lă – ul:
- când există 2 consoane între 2 vocale, tăietura silabică se face între cele 2 consoane
- când există 2 vocale alăturate, tăietura silabică se face între ele

pre – ve – deai:
- când există 1 consoană între 2 vocale, tăietura silabică se face înaintea consoanei
- când există 1 consoană între 1 vocală şi 1 triftong, tăietura silabică se face înaintea consoanei

prin – tr–în – sul:
- când există 3 consoane între 2 vocale, tăietura silabică se face între prima şi a doua consoană

– când există 2 consoane între 2 vocale, tăietura silabică se face între cele 2 consoane

des – pre (silabaţie fonetică, după regulile de pronunţare):

– când există 3 consoane între 2 vocale, tăietura silabică se face între prima şi a doua consoană

de – spre (silabaţie morfologică, după structura cuvântului):

– când cuvântul este compus, tăietura silabică se face între cele 2 elemente componente ale cuvântului

ist–mul:

– când există grupul consonantic *stm* între 2 vocale, tăietura silabică se face între a doua şi a treia consoană

nes – ta – bil (silabaţie fonetică):

– când există 2 consoane între 2 vocale, tăietura silabică se face între cele 2 consoane
– când există 1 consoană între 2 vocale, tăietura silabică se face înaintea consoanei •

ne – sta – bil (silabaţie morfologică):

– când cuvântul este derivat cu un prefix, tăietura silabică se face între prefix şi rădăcină; între silaba a doua şi a treia despărţirea se face după regulile de pronunţare

sand – vici:

– când între 2 vocale există grupul consonantic *ndv*, tăietura silabică se face între a doua şi a treia consoană

vârst – nic:

– în acest cuvânt, care conţine grupul de 4 consoane *rstn* între 2 vocale şi care este derivat cu sufixul „–nic", tăietura silabică se face înaintea sufixului.

IV

Prin schimbarea valorii gramaticale se formează următoarele feluri de adverbe:

– adverbe de mod provenite din forma de masculin–neutru singular a adjectivelor, de ex.: Ea recită *frumos*; Ele sunt *extraordinar* de grăbite etc.
– adverbe de mod provenite din forma de nominativ singular nearticulat a unor substantive, de ex.: Doarme *tun*; A rămas singur *cuc* etc.
– adverbe de timp provenite din forma de nominativ singular sau plural articulată cu articolul hotărât a unor substantive care denumesc anotimpurile, momente ale zilei sau zilele

Scanned with OKEN Scanner

săptămânii, de ex.: *Vara* mergem la mare; *Seri*le se uită la televizor; *Sâmbăta* suntem liberi etc.

- adverbe de mod provenite din pronumele interogativ–relative „ce" şi „cât", de ex.: *Ce* bine îmi pare!; Merse *cât* merse şi se opri etc.
- adverbe de mod şi de timp provenite din numeralele „una" şi „întâi" de ex.: Ea o ţine *una* (şi bună), Gândeşte–te *întâi!* etc.
- adverbe de mod provenite din conjuncţiile „şi", „nici", de ex.: A *şi* venit, *Nici* nu vreau s–aud!; Ştii *şi* tu, Nu crezi *nici* tu etc.

V

care = pron. relativ, gen. masc., nr. sg. (după cuvântul substituit „băiatul"), caz N.; funcţia sintactică: introduce o propoziţie atributivă şi, ca parte de propoziţie, este subiectul predicatului „să vină" din propoziţia subiectivă subordonată atributivei (îmbinarea regentei cu subordonata)

(pe) care = pron. relativ, gen fem., nr. sg. (după cuvântul substituit „cartea"), caz A. precedat de prep. „pe", funcţia sintactică: introduce o propoziţie atributivă, iar ca parte de propoziţie este complementul direct al verbului „să citeşti" din propoziţia subiectivă subordonată atributivei (îmbinarea regentei cu subordonata)

cui = pron. relativ, nr. sg., caz D.; funcţia sintactică: introduce o propoziţie completivă indirectă şi în propoziţia introdusă este subiect (excepţie de la regula de exprimare a subiectului prin pronume în cazul nominativ, din cauza îmbinării regentei cu subordonata).

EXPLICAŢII

La punctul I

Propoziţia atributivă nr. 2 este intercalată în regenta ei, adică în propoziţia principală nr. 1.

În propoziţia principală nr. 5 predicatul nominal este incomplet: există numai numele predicativ *cât pe ce* (exprimat printr–o locuţiune adverbială = *aproape*), iar verbul copulativ „a fi" (**era** *cât pe ce*) este subînţeles.

Scanned with OKEN Scanner

Propoziţiile circumstanţiale de cauză nr. 7 şi nr. 9, coordonate prin conjuncţia copulativă „şi", sunt juxtapuse faţă de regenta lor (propoziţia nr. 6); elementul subordonator introductiv – o conjuncţie sau o locuţiune conjuncţională subordonatoare de cauză: *căci, fiindcă, pentru că* etc. – este subînţeles (*/.../ să nu mai cunosc Tazlăul*, **pentru că** *într–o noapte aşa scăzuse /.../* **şi pentru că** *se limpezise aşa /.../*. În scris, propoziţiile cauzale subordonate prin juxtapunere sunt despărţite de regenta lor prin / : /, iar în vorbire, printr–o pauză.

La punctul II

În general, **pronumele reflexiv** nu are funcţie sintactică de parte de propoziţie, ci este un cuvânt care ajută la conjugarea verbelor reflexive sau la formarea diatezei pasive cu formă reflexivă ori a diatezei reflexive impersonale (vezi Testul nr. 8, p. 79–80). Dacă determină însă un substantiv sau un verb la diateza activă (pe care nu–l trece deci la diateza pasivă sau reflexiv–impersonală), pronumele reflexiv îndeplineşte funcţiile sintactice de atribut, complement direct, complement indirect sau nume predicativ. Acestea sunt singurele funcţii sintactice pe care le poate îndeplini, pentru că pronumele reflexiv are forme n u m a i pentru cazurile dativ şi acuzativ.

Pronumele reflexiv are forme proprii numai la persoana a III–a, singular şi plural (D. *sie, sieşi* = forme accentuate; *îşi, (–)şi(–)* = forme neaccentuate; A. *pe sine* = formă accentuată; *se, s–* = forme neaccentuate). Pentru persoanele I şi a II–a, singular şi plural, împrumută formele neaccentuate de dativ sau de acuzativ ale pronumelui personal (care devine pronume reflexiv, prin schimbarea valorii gramaticale), atât atunci când funcţionează ca un cuvânt ajutător (**mă** *gândesc*, **te** *temi*; **ne** *închipuim*, **vă** *daţi seama*), cât şi atunci când funcţionează ca parte de propoziţie, de ex.: **eu mă** *spăl (mă* = complement direct exprimat prin pron. reflexiv, pers. I, nr. sg., caz A. – pentru că persoana pronumelui coincide cu persoana verbului cu rol de predicat), **tu îţi** *spui (îţi* = complement indirect exprimat prin pron., reflexiv, pers. a II–a, nr. sg., caz D.), **ne**–*am lămurit (ne* = complement direct exprimat prin pron., reflexiv, pers. I, nr. pl., caz A.), **vă** *amintiţi (vă* = complement indirect exprimat prin pron. reflexiv, pers. a II–a, nr.

Scanned with OKEN Scanner

pl., caz D.), **vă** *îmbrăcaţi* (*vă* = complement direct exprimat prin pron., reflexiv, pers. a II-a, nr. pl., caz A.) etc. Formele de dativ *îmi, mi-; îţi, ţi-; ne, ni; vă, vi, v-* şi formele de acuzativ *mă, m-; te; ne; vă, v-* sunt complemente indirecte sau directe exprimate prin pronume **personal** numai când persoana pronumelui **nu** coincide cu persoana verbului, de ex.: **eu te** *spăl*, **el mă** *va lămuri*, **voi ne**-*aţi amintit*, **noi v**-*am adus aminte* etc.

La punctul III

La **despărţirea în silabe**, grupurile de cuvinte scrise cu cratimă care se pronunţă împreună (adică într-o singură silabă) sunt tratate ca şi cum ar fi vorba de un singur cuvânt (vezi **pe**-*aproape*, *prin***tr**-**în***sul*, din textul analizat).

Cuvintele compuse, cele derivate cu prefixe şi unele derivate cu sufixe se pot despărţi în silabe în 2 feluri: fonetic, după regulile de pronunţare, ca şi cuvintele simple, dar şi morfologic, respectând segmentele din care este format cuvântul. Despărţirea morfologică în silabe este facultativă. La unle cuvinte din această categorie, despărţirea morfologică în silabe coincide cu cea făcută după reguli de pronunţare (de ex. cuvântul **pre**-*ve*-*deai* din text, format cu prefixul „*pre*"); la altele (de ex. **des**-*pre* sau **de**-*spre*, **nes**-*ta*-*bil* sau **ne**-*sta*-*bil*), cele 2 tipuri de despărţire în silabe sunt diferite.

La punctul IV

Am enumerat toate tipurile de **adverbe** formate prin **schimbarea valorii gramaticale.**

Adverbele de timp provenite din substantive care denumesc anotimpurile, momente ale zilei sau zilele săptămânii exprimă faptul că este vorba despre o acţiune repetată (de ex.: Joia *are abonament la concert*, unde *joia* înseamnă „în fiecare joi") sau permanentă (**Toamna** *se numără bobocii*, unde *toamna* înseamnă „întotdeauna toamna"). Ele nu trebuie să fie confundate cu substantivele din care provin şi care, în cazul acuzativ fără prepoziţie, pot îndeplini, ca şi adverbele, funcţia sintactică de complement circumstanţial de timp; astfel, în propoziţia Serile *citeşte romane poliţiste, serile* este complement circ. de timp exprimat prin adverb de timp (cu sensul „în fiecare seară"), dar în propoziţia **Serile** *trecute citea un roman poliţist, serile* este complement circ. de timp exprimat prin subst. comun, gen fem.,

Scanned with OKEN Scanner

nr. pl., caz A., articulat cu art. hotărât „-le" (calitatea de substantiv a cuvântului respectiv se justifică prin faptul că este determinat de un atribut adjectival: *trecute*).

La punctul V

În prima frază, pronumele relativ *care* în cazul nominativ nu este subiectul predicatului *trebuie*, care este determinat de o propoziţie subiectivă şi, deci, nu poate avea şi subiect; la fel, în fraza a doua, *pe care* nu poate fi complement direct al expresiei verbale impersonale *ar fi bine*, care este intranzitivă. Uneori, pronumele relativ îşi disociază cele 2 funcţii sintactice, funcţionând 1) ca element de relaţie în propoziţia pe care o introduce şi din care face parte; 2) ca parte de propoziţie în propoziţia următoare, subordonată acesteia. Acest fenomen de **împletire a regentei cu subordonata** se petrece mai ales când predicatul propoziţiei introduse prin pronumele relativ are sens impersonal (vezi exemplele discutate), dar poate apărea şi când predicatul din propoziţia introdusă prin *care* nu are sens impersonal, de ex.: *Am cunoscut o fată*[1] / **pe care** *sper*[2] / *s-o revăd curând*[3]; *pe care* îşi îndeplineşte rolul de element introductiv subordonator în propoziţia atributivă nr. 2 şi funcţia sintactică de complement direct în propoziţia nr. 3, subordonată acesteia (verbul *sper* este determinat de prop. completivă directă nr. 3 şi, deci, nu mai poate avea şi complement direct în propoziţia al cărei predicat este). În fraza a treia, propoziţia subordonată este introdusă prin pronumele relativ *cine* la cazul dativ: *cui*; forma sa de dativ este cerută de verbul din propoziţia regentă şi de tipul de propoziţie (completivă indirectă) pe care o introduce. Însă, în propoziţia din care face parte, pronumele relativ îndeplineşte şi funcţia sintactică de parte de propoziţie, şi anume este subiectul verbului cu rol de predicat (la întrebarea pentru subiect: *Cine se pricepe?*, răspunsul este *cui*). Pronumele *cine* are 2 funcţii sintactice, dar nu poate avea şi 2 forme, în acelaşi timp; forma sa este cea cerută de verbul din propoziţia regentă şi corespunde tipului de propoziţie pe care o introduce, formă care, nefiind de nominativ, nu corespunde şi calităţii sale de subiect, în propoziţia subordonată.

În concluzie, deşi regula cere ca subiectul să fie exprimat prin substantiv, pronume sau numeral în cazul nominativ, uneori se produc **excepţii** de la această regulă; astfel, în propoziţii

subordonate, subiectul poate fi exprimat prin pronumele relativ *cine* în:

a) cazul genitiv, dacă introduce o atributivă, de ex.: *Accept propunerile*[1] / **cui** *mă convinge de eficienţa lor*[2] sau *Am ascultat acest sfat*[1] / **al cui** *m-a lămurit*[2] / *că are dreptate*[3];

b) cazul dativ, dacă introduce o completivă indirectă, de ex.: *Îi dau cartea*[1] / **cui** *mi-o cere primul*;

c) cazul acuzativ, dacă introduce o completivă directă, de ex.: *L-am felicitat*[1] / **pe cine** *a câştigat concursul*[2] sau o completivă indirectă prepoziţională, de ex.: *Mă gândesc*[1] / **la cine** *va câştiga*[2].

Subiectul exprimat prin pronumele relativ *cine* stă în alt caz decât nominativul din cauza îmbinării regentei cu subordonata.

Acelaşi fenomen sintactic poate apărea şi dacă propoziţia subordonată este introdusă prin adjectiv relativ, de ex.: *Mă gândesc*[1] / *la* **ce** *carte să citesc*[2], unde *la /.../ carte* este complement **direct** în propoziţia nr. 2 (nu complement indirect), exprimat prin substantiv în cazul acuzativ însoţit de prepoziţia „la" (excepţie de la regula de exprimare a complementului direct prin acuzativ fără prepoziţie, din cauza îmbinării regentei cu subordonata).

Scanned with OKEN Scanner

TESTUL NR. 16

Se dă textul:

„Noi, românii, însă trebuie să ne bucurăm văzând că, după ce mai multe generaţii ale tinerimii noastre au primit atâtea idei de ştiinţă şi atâtea simţiri de artă din străinătate, a sosit timpul ca şi noi să putem răspunde cu ceva, şi că tânăra literatură română a fost în stare să dea bătrânei Europe prilejul unei emoţiuni estetice din chiar izvorul cel curat al vieţii sale populare."

(Maiorescu, C., p.399)

I. Analizaţi sintactic fraza de mai sus: delimitaţi propoziţiile, numerotaţi-le, transcrieţi-le, arătaţi felul lor, relaţiile sintactice dintre ele şi prin ce se stabilesc aceste relaţii.
II. Identificaţi articolele din text şi analizaţi-le morfologic. Precizaţi apoi care este rolul fiecărui tip de articol.
III. Analizaţi morfologic şi sintactic verbele din text.
IV. Care sunt principalele conjuncţii coordonatoare din limba română? Arătaţi, cu exemple, ce rol sintactic îndeplinesc, în propoziţie şi în frază.
V. Ce este hiatul? Exemplificaţi cu toate cuvintele cu hiat din text.

I

1. Noi românii, /.../ să ne bucurăm văzând /.../ = prop. subiectivă subordonată prop. 2, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să", regenta prop. 3 şi 6
2. /.../ însă trebuie /.../ = prop. principală, regenta prop. 1
3. /.../ că /.../ a sosit timpul /.../ = prop. completivă directă subordonată prop. 1, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „că", regenta prop. 4 şi 5, coordonată cu prop. 6 prin conjcţ. copulativă „şi"
4. /.../ după ce mai multe generaţii ale tinerimii noastre au primit

Scanned with OKEN Scanner

atâtea idei de ştiinţă şi atâtea simţiri de artă din străinătate /.../ = prop. circ. de timp subordonată prop. 3, introdusă prin locţ. conjuncţională subordonatoare „după ce".

5. /.../ ca şi noi să putem răspunde cu ceva /.../ = prop. atributivă subordonată prop. 3, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „ca... să"
6. /.../ şi că tânăra literatură română a fost în stare /.../ = prop. completivă directă subordonată prop. 1, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „că", coordonată cu prop. 3 prin conjcţ. copulativă „şi", regenta prop. 7
7. /.../ să dea bătrânei Europe prilejul unei emoţiuni estetice din chiar izvorul cel curat al vieţii sale populare = prop. completivă indirectă subordonată prop. 6, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să"

II

–i (din subst. „românii") = art. hotărât, gen masc., nr. pl., caz N.
ale (dintre subst. „generaţii" şi subst. „tinerimii") = art. posesiv–genitival, gen fem., nr. pl., formă de N.–A.
–i (din subst. „tinerimii") = art. hotărât, gen fem., nr. sg., caz G.
–l (din subst. „timpul") = art. hotărât, gen neutru, nr. sg., caz N.
–a (din adj. „tânăra", preluat de la subst. „literatură") = art. hotărât, gen fem., nr. sg., caz N.
–i (din adj. „bătrânei", preluat de la subst. „Europe") = art. hotărât, gen fem., nr. sg., caz D.
–l (din subst. „prilejul") = art. hotărât, gen neutru, nr. sg., caz A.
unei = art. nehotărât, gen fem., nr. sg., caz G.
–l (din subst. „izvorul") = art. hotărât, gen neutru, m. sg., caz A.
cel (dintre subst. „izvorul" şi adj. „curat") = art. demonstrativ–adjectival, gen neutru, nr. sg., caz A.
al (dinaintea subst. „vieţii") = art. posesiv–genitival, gen neutru, nr. sg., formă de N. –A.
–i (din subst. „vieţii") = art. hotărât, gen fem., nr. sg., caz G.

Articolul hotărât are, în mod obişnuit, rolul de a arăta că obiectul denumit prin substantivul pe care îl însoţeşte este individualizat şi deja cunoscut de vorbitori. Toate articolele hotărâte din text, inclusiv cele preluate de la substantive de adjectivele precedente, îndeplinesc acest rol. Alte funcţii ale articolului hotărât:

– transformă în substantive alte părţi de vorbire (de ex. Leneşul

mai mult aleargă şi **scumpul** *mai mult păgubeşte, Nu voi uita* **binele** *pe care mi l–ai făcut; Acesta este* **oful** *lui; Nu ştiu ce crede în* **sinea** *sa*);

- intră în componenţa unor cuvinte (nume de persoană feminine ca *Ioan***a**, *Mari***a** etc., pronume nehotărâte ca *unu***l**, *altu***l** etc., prepoziţii ca *împotriv***a**, *dedesubtu***l**, *îndărătu***l** etc.);
- articolul hotărât proclitic „lui" ajută la declinarea substantivelor invariabile, la genitiv–dativ (de ex. *cartea* **lui** Mihai, *i–am spus* **lui** bade Gheorghe etc.).

Articolul nehotărât are rolul de a arăta că obiectul denumit prin substantivul pe care îl însoţeşte este individualizat în raport cu specia lui şi de a–l introduce în vorbire, făcându–l astfel cunoscut vorbitorilor; acesta este rolul cu care apare articolul nehotărât în textul analizat. De asemenea, ca şi articolul hotărât, articolul nehotărât transformă în substantive alte părţi de vorbire (de ex. *Ţi–am spus că e* **un leneş**; *Mi–a făcun* **un** *mare* **bine**; *Are* **un of** *pe suflet; Are* **un eu** *exacerbat*).

Articolul posesiv–genitival are rolul de a face legătura între un substantiv în genitiv (cu funcţie sintactică de atribut substantival genitival) şi substantivul determinat de acesta, în următoarele condiţii: a) dacă substantivul regent este articulat cu articol nehotărât (de ex. *un coleg* **al** *fratelui meu*); b) dacă substantivul regent este determinat şi de un adjectiv antepus (de ex. *mai multe generaţii* **ale** *tinerimii* sau *acest coleg* **al** *fratelui meu*); c) dacă între substantivul regent şi substantivul în genitiv este intercalat un alt atribut (de ex. *izvorul cel curat* **al** *vieţii*); d) dacă substantivul în genitiv este aşezat înaintea substantivului regent (de ex. **al** *vieţii izvor curat*); cu acest rol apare articolul posesiv–genitival în textul analizat. În condiţiile menţionate, articolul posesiv–genitival face legătura şi între substantivul regent şi un pronume în genitiv (de ex. *un coleg* **al** *lui, nici o lucrare* **a** *acestuia* etc.) sau un adjectiv posesiv (de ex. *care coleg* **al** *tău;* **ai** *noştri tineri la Paris învaţă* etc.). De asemenea, articolul posesiv–genitival precedă substantivul sau pronumele în genitiv cu funcţie sintactică de nume predicativ (de ex. *Cartea este* **a** *fratelui meu; Casa a rămas* **a** *lor; Locul de casă este* **al** *alor săi* etc.). În afară de acest rol de element de relaţie, articolul posesiv–genitival face parte din structura unor cuvinte compuse, şi anume a pronumelor posesive (de ex. *Voi discuta cu* **ai mei**; *Am transmis mesajul* **alor tăi** etc.) şi a numeralelor ordinale (de ex. *al doilea, a treia, a zecea oară* etc.)

Scanned with OKEN Scanner

Articolul demonstrativ–adjectival are în mod obişnuit rolul de a face legătura între un adjectiv calificativ şi substantivul regent articulat cu articolul hotărât (de ex. *izvorul* **cel** *curat*), rol cu care apare în textul analizat. Articolul demonstrativ–adjectival poate face legătura şi între substantivul regent şi un atribut substantival prepoziţional (de ex. *Cina* **cea** *de taină*) sau poate preceda un numeral cu valoare adjectivală (de ex. **cei** *trei fraţi;* **cel** *de–al doilea capitol* etc.). Alte funcţii ale articolului demonstrativ–adjectival:

- transformă în substantive alte părţi de vorbire (de ex. **Cei silitori** *învaţă; Ei sunt* **cei păcăliţi; Cei doi** *de acolo nu scriu* etc.);
- ajută la formarea gradului superlativ relativ al adjectivelor şi al adverbelor (de ex. **cea mai interesantă** *propunere;* **cel mai puţin atent** *elev;* **cel mai bine** etc.);
- ajută la declinarea, la genitiv–dativ, a numeralelor invariabile (de ex. *cărţile* **celor doi** *elevi; i–am spus* **celei de–a doua** *studente* etc.).

III

trebuie = verb predicativ „a trebui", conjug. a IV–a, diat. activă, mod ind., timp prez., pers. a III–a, nr. sg., formă afirmativă, verb intranz.; predicat verbal

să ne bucurăm = verb predicativ „a se bucura", conjug. I, diat. reflexivă, mod conj., timp prez., pers. I, nr. pl., formă afirmativă, verb intranz; predicat verbal

văzând = verb predicativ „a vedea", conjug. a II–a, diat. activă, mod gerunziu, formă afirmativă, verb tranz.; complement indirect

au primit = verb predicativ „a primi", conjug. a IV–a, diat. activă, mod ind., timp perf. comp., pers. a III–a, nr. pl., formă afirmativă, vert tranz.; predicat verbal

a sosit = verb predicativ „a sosi", conjug. a IV–a, diat. activă, mod ind., timp perf. comp., pers. a III–a, nr. sg., formă afirmativă, verb intranz.; predicat verbal

să putem = verb predicativ „a putea", conjug. a II–a, diat. activă, mod conj., timp prez., pers. I, nr. pl., formă afirmativă, verb tranz.; predicat verbal

răspunde = verb predicativ „a răspunde", conjug. a III–a, diat. activă, mod infinitiv (fără „a"), timp prez., verb intranz. (în context); complement direct

a fost = verb copulativ „a fi", conjug. a IV–a, diat. activă, mod perf. comp., pers. a III–a, nr. sg., formă afirmativă, verb

Scanned with OKEN Scanner

intranz.; predicat nominal împreună cu numele predicativ „în stare"

să dea = verb predicativ „a da", conjug. I, diat. activă, mod conj., timp prez., pers. a III-a, nr. sg., formă afirmativă, verb tranz.; predicat verbal;

IV

Principalele conjuncţii coordonatoare din limba română sunt:

- şi, nici (conjuncţii copulative);
- dar, iar, încă, ci (conjuncţii adversative);
- sau, fie, ori (conjuncţii disjunctive);
- deci, aşadar (conjuncţii conclusive).

În propoziţie, conjuncţiile coordonatoare leagă

a) părţi de propoziţie de acelaşi fel (de ex. *El e deştept, dar leneş* – conjuncţia adversativă „dar" coordonează 2 nume predicative);

b) uneori, părţi de propoziţie diferite (de ex. *Spune-mi acum şi clar* – conjuncţia copulativă „şi" coordonează un complement circumstanţial de timp cu un complement circumstanţial de mod).

În frază, conjuncţiile coordonatoare leagă

a) propoziţii de acelaşi fel (de ex. *Gândesc*[1] */ deci exist*[2] – conjuncţia conclusivă „deci" coordonează 2 propoziţii principale);

b) uneori, propoziţii diferite (de ex. *Stăm de vorbă*[1] */ când poţi*[2] */ şi unde vrei tu*[3] – conjuncţia copulativă „şi" coordonează o propoziţie circumstanţială de timp cu o propoziţie circumstanţială de loc);

c) rar, o parte de propoziţie cu o propoziţie de acelaşi fel (de ex. *Ascultă-mă atent*[1] */ şi fără să mă întrerupi*[2] – conjuncţia copulativă „şi" coordonează complementul circumstanţial de mod „atent" din propoziţia nr. 1 cu propoziţia circumstanţială de mod nr. 2) sau cu o propoziţie diferită (de ex. *A ales repede*[1] */ şi ce-a fost mai bun*[2] – conjuncţia copulativă „şi" coordonează complementul de mod „repede" din propoziţia nr. 1 cu propoziţia completivă directă nr. 2).

V

Hiatul este alăturarea a 2 vocale care se pronunţă în silabe diferite (de ex. *şti-in-ţă*, E-u-*ro-pa*, *e-mo-ţi-uni*) sau întâlnirea

dintre o vocală şi un diftong descendent, care se pronunţă în silabe diferite (de ex. *e–vo–lu–ai*, *pe–ri–au* etc.).

EXPLICAŢII

La punctul I

Dacă predicatul unei propoziţii are sens impersonal şi cere o propoziţie subiectivă, uneori **regenta este intercalată** în propoziţia subordonată ei, adică subiectul propoziţiei subiective apare înaintea predicatului din regentă: de exemplu o frază ca *Mihai trebuie să vină* se segmentează astfel: *Mihai*[1] / *trebuie*[2] / *să vină*[1] (= *Trebuie* / *să vină Mihai*, unde subiectul lui „trebuie" este propoziţia subiectivă, iar „Mihai" este subiectul lui „să vină", pentru că verbul „trebuie" nu poate avea şi propoziţie subiectivă, şi subiect), iar o frază ca *Ea s–ar cuveni să mai înveţe* se segmentează astfel: *Ea*[1] / *s–ar cuveni*[2] / *să mai înveţe*[1] (pentru că verbul „s–ar cuveni" nu poate avea şi propoziţie subiectivă, şi subiect). De aceea, în fraza analizată, prima propoziţie este *Noi, românii /.../ să ne bucurăm văzând /.../* – propoziţie subiectivă –, iar regenta ei este propoziţia nr. 2 */.../ însă trebuie /.../* (= *Trebuie însă / să ne bucurăm noi, românii /.../*). Conjuncţia adversativă „însă" se ia în propoziţia principală, deoarece are valoare narativă: nu coordonează propoziţii din fraza în care apare, ci coordonează această frază cu fraza precedentă din text.

La punctul II

Articolul hotărât şi articolul **nehotărât** au acelaşi gen, număr şi caz cu substantivul pe care îl însoţesc; de fapt, în declinarea substatnivelor masculine şi neutre, numai articolul hotărât sau nehotărât „se declină", adică îşi schimbă forma în funcţie de caz, de ex. N. *Băiatul citeşte* sau **Un** *băiat citeşte;* G. *Cartea băiatului a rămas pe bancă* sau *Cartea* **unui** *băiat a rămas pe bancă;* D. *Mă adresez băiatului* sau *Mă adresez* **unui** *băiat;* A. *Voi vorbi cu băiatul* sau *Voi vorbi cu* **un** *băiat.*

Articolul demonstrativ–adjectival are acelaşi gen, număr şi caz cu substantivul pe care îl determină un adjectiv, un numeral cu valoare adjectivală sau un substantiv precedat de o prepoziţie, de ex. *I–am dat fratelui tău* **celui** *mic o bomboană* (unde *celui* este masculin, singular, cazul dativ, ca şi substantivul regent „fratelui") sau *Am auzit multe comentarii împotriva prieteni tale* **celei** *cu părul blond* (unde *celei* este feminin, singular, cazul genitiv,

Scanned with OKEN Scanner

ca şi substantivul regent „prietenei"), deşi, în analiză, articolul se ia împreună cu adjectivul, numeralul sau substantivul precedat de prepoziţie; astfel, în ultimul exemplu, se va analiza în felul următor: *împotriva prietenei* = atribut substantival prepoziţional exprimat prin substantiv comun, gen feminin, număr singular, caz genitiv cerut de prepoziţia „împotriva"; *celei cu părul* = atribut substantival prepoziţional exprimat prin substantiv comun, gen masculin, număr singular (defectiv de plural), cazul acuzativ cerut de prepoziţia „cu", precedat de articolul demonstrativ–adjectival „celei".

Articolul posesiv–genitival se acordă numai în gen şi număr cu substantivul determinat de un substantiv în genitiv, de un pronume în genitiv sau de un adjectiv posesiv; în ceea ce priveşte cazul, forma sa este invariabilă (*al, a, ai, ale* – forma de nominativ–acuzativ), indiferent de cazul substantivului regent; astfel, în propoziţia *Nu le–am spus nimic acestor prieteni ai Mariei, ai* are formă de masculin, plural, ca şi substantivul „prieteni" (care este în cazul dativ) şi se analizează împreună cu substantivul „Măriei", şi anume: *ai Mariei* = atribut substantival genitival exprimat prin substantiv propriu, gen feminin, număr singular (defectiv de plural), caz genitiv, precedat de articolul posesiv–genitival „ai", iar în propoziţia *Nu i–am spus nimic acestei prietene a voastre, a* are formă de feminin singular, ca şi substantivul „(acestei) prietene" şi se analizează împreună cu adjectivul posesiv, şi anume: *a voastre* = atribut adjectival exprimat prin adjectiv posesiv, persoana a II–a, gen feminin, un obiect posedat de mai mulţi posesori, caz dativ, precedat de articolul posesiv–genitival „a".

La punctul III

Dacă se cere analiza morfologică şi sintactică a tuturor verbelor dintr–un text, nu se analizează numai cele la moduri personale, care au funcţia sintactică de predicat (verbal sau nominal), ci şi cele la moduri nepersonale (infinitiv, gerunziu, participiu, supin), care îndeplinesc alte funcţii sintactice – vezi analiza verbelor *văzând* şi *răspunde* din textul dat.

Scanned with OKEN Scanner

TESTUL NR. 17

Se dă textul:

„Când spui cuiva «bună ziua», aceasta nu înseamnă că trebuie să-ţi spună «mulţămesc». Iar nu, câtuşi de puţin, că trebuie să stai de vorbă cu dânsul dacă în adevăr ziua este bună."

(Iorga, C., p.178)

I. Analizaţi sintactic textul de mai sus: delimitaţi propoziţiile, numerotaţi-le, transcrieţi-le, arătaţi felul lor, relaţiile sintactice dintre ele şi prin ce se stabilesc aceste relaţii.
II. Arătaţi, cu exemple, cum se pot forma substantive prin schimbarea valorii gramaticale. Există asemenea substantive în text?
III. Câte feluri de pronume demonstrative ştiţi? Daţi exemple.
IV. Când se foloseşte semnul de punctuaţie / : / ? Daţi exemple.
V. Redactaţi un scurt text dialogat care să conţină mimimum 3 cuvinte de jargon şi 3 cuvinte de argou, precizând care anume sunt.

I

1. Când spui cuiva „bună ziua" /.../ = prop. subiectivă subordonată prop. 2, introdusă prin adverbul relativ „când"
2. /.../ aceasta nu înseamnă /.../ = prop. principală, regenta prop. 1 şi 3
3. /.../ că trebuie /.../ = prop. predicativă subordonată prop. 2, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „că"
4. /.../ să-ţi spună „mulţămesc" = prop. subiectivă subordonată prop. 3, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să"
5. Iar nu, câtuşi de puţin /.../ = prop. principală, regenta prop. 6
6. /.../ că trebuie /.../ = prop. predicativă subordonată prop. 5, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „că", regenta prop. 7
7. /.../ să stai de vorbă cu dânsul /.../ = prop. subiectivă subor-

Scanned with OKEN Scanner

donată prop. 6, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să", regenta prop. 8

8. /.../ dacă în adevăr ziua este bună = prop. completivă indirectă subordonată prop. 7, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „dacă"

II

În limba română există 3 procedee de transformare, prin schimbarea valorii gramaticale, a altor părţi de vorbire în substantive, şi anume:

1) articularea cuvântului respectiv cu articol hotărât sau nehotărât, de ex.
   - substantive provenite din adjective (*Numai* **proştii** *cred orice; S-a dovedit a fi* **un caraghios**);
   - substantive provenite din numerale (*A luat* **un zece** *la fizică; A câştigat* **întreitul** *sumei investite; Ţi-am scris deja două scrisori, iar* **o a treia** *o am în minte*);
   - substantive provenite din pronume (*Ce crezi tu, în* **sinea** *ta?; Unul zice aşa,* **un altul** *zice altminteri; Mă preocupă* **eul** *său ascuns; Ce vrei tu e* **un nimic**);
   - substantive provenite din verbe la supin (**Mersul** *pe jos mă relaxează*), la participiu (*Nu cred în* **spusele** *lui*) sau la infinitiv lung (*Aici s-a înfiinţat* **o trecere** *de pietoni*);
   - substantive provenite din adverbe (*Gândeşte-te la* **aproapele** *tău; I-a făcut* **un** *mare* **bine**);
   - substantive provenite din interjecţii (*Mai avem* **un hop** *de trecut; Care-i* **oful** *tău?; Ascult* **tic-tat-ul** *ceasornicului*);
   - substantive provenite din prepoziţii (*A replicat cu* **o contră** *decisivă*);
   - substantive provenit din conjuncţii (*Mai e* **un dacă** *la mijloc*);
2) citarea cuvântului respectiv, chiar dacă nu este articulat, de ex.
   - substantive provenite din adjective („**Mieros**" *este un adjectiv*);
   - substantive provenite din numerale (*Numeralul ordinal corespunzător lui* „**unu**" *este* „**primul**" *sau* „**întâiul**");
   - substantive provenite din pronume (*Pronumele* „**cine**" *nu devine adjectiv*);
   - substantive provenite din verbe (*Participiul lui* „**a stoarce**" *este* „**stors**");

Scanned with OKEN Scanner

- substantive provenite din adverbe (*Pe* **„bine“** *îl încadrăm în clasa adverbelor de mod*);
- substantive provenite din interjecţii (*Nu zice* **hop!** *până nu sari*);
- substantive provenite din prepoziţii (*Înaintea unor substantive la acuzativ apare obligatoriu prepoziţia* **„pe“**);
- substantive provenite din conjuncţii (*Construcţiile adversative se pot realiza cu* **„dar“**);
- substantive provenite din articole (**„Nişte“** *este aici articol nehotărât*);

3) aşezarea unui articol demonstrativ–adjectival înaintea anumitor cuvinte, de ex.
   - substantive provenite din adjective (**Cei slabi** *trebuie să fie ocrotiţi*);
   - substantive provenite din numerale (*Din toate romanele lui, le prefer pe* **cele două** *scrise în tinereţe; El este* **cel de–al doilea** *care susţine acelaşi lucru*).

În textul analizat, au devenit substantive, prin schimbarea valorii gramaticale, formula de salut „bună ziua“ şi verbul „mulţămesc“, pentru că sunt cuvinte citate, cu funcţia sintactică de complemente directe.

III

Pronumele demonstrative sunt de 3 feluri:

1) pronume demonstrative propriu–zise
   a) de apropiere (*acesta, aceasta, aceştia, acestea*)
   b) de depărtare (*acela, aceea, aceia, acela*)
2) pronume demonstrative de identitate (*acelaşi, aceeaşi, aceiaşi, aceleaşi*)
3) pronume demonstrative de diferenţiere
   a) de apropiere (*cestalalt, ceastalaltă, ceştialalţi, cestealalte*)
   b) de depărtare (*celălalt, cealaltă, ceilalţi, celelalte*).

În afară de formele enumerate mai sus, pronumele demonstrativ de depărtare are şi o serie de forme scurte, neaccentuate: *cel, cea, cei, cele*, care apar în enunţuri de tipul *El este* **cel** *ce mi–a povestit totul; Nu–i cunosc* **pe cei** *care au intrat acum pe uşă; Aş vrea să ştiu şi părerea* **celor** *de acolo* etc.

Există de asemenea, şi forme populare sau regionale ale pronumelor demonstrative, de ex. *ăsta, astea, ceştia, ăla, ăl, aia, a, ceilanţi, cellalt* etc.

Scanned with OKEN Scanner

IV

Semnul de punctuaţie / : / se foloseşte în următoarele situaţii:

- după un verb de declaraţie sau cu sens de declaraţie, pentru a marca sfârşitul vorbirii indirecte şi trecerea la vorbirea directă, de ex. *După o scurtă pauză, a adăugat:*
  – Acum vom trece la un alt subiect.
- înaintea unui citat, de ex. *Poezia se încheie cu o întrebare retorică: „Cum nu vii tu, Ţepeş doamne...?“* sau *Vorba ceea: „La omul sărac, nici boii nu trag“*
- înaintea unei enumerări, de ex. *În clasă au rămas următorii elevi: Ionescu, Popovici, Vasilescu şi Munteanu.*
- înaintea unei explicaţii, pentru a marca subordonarea prin juxtapunere a unei apoziţii, de ex. *Era tot ce detestam mai mult: un fariseu* sau a unei propoziţii circumstanţiale de cauză de ex. *Nu te mai pot aştepta: s-a făcut prea târziu* (uneori explicaţia este precedată de cuvinte ca „de exemplu“, „astfel“ etc.).

V

– Salve, gagiule! Care mai e viaţa ta?
– Nasol! E şucărit bătrânul pe mine. M-a cântat dirigul că nu tocesc destul la mate şi avem teză poimâine...
– Bă, ce să-ţi zic? Baftă!
– Să fie! Mai vorbim săptămâna viitoare. O. K.?
– All right! Ciau!

Cuvinte de jargon: salve, O. K., all right, ciau.

Cuvinte de argou: gagiule, nasol, şucărit, bătrânul, m-a cântat, dirigul, mate, baftă, să fie!

EXPLICAŢII

La punctul I

Subiectul propoziţiei principale nr. 2 este propoziţia subiectivă nr. 1, care poate fi contrasă astfel: *Salutul adresat cuiva nu înseamnă /.../;* în propoziţia 2 există însă şi pronumele demonstrativ *aceasta*, în cazul nominativ, cu funcţie sintactică de subiect. Se ştie că un verb, în cazul nostru *nu înseamnă*, nu poate avea şi

subiect în propoziţia din care face parte, şi o subordonată subiectivă. Cum se explică atunci acest tip de construcţie?

Este adevărat că un predicat nu poate avea 2 subiecte diferite sau un subiect şi o propoziţie subiectivă; uneori însă, în limba română, se folosesc enunţuri în care **subiectul sau propoziţia subiectivă sunt reluate** prin pronume personale de persoana a III-a sau prin pronumele demonstrativ *aceasta* (sau *asta*) în nominativ, la fel cum pot fi reluate complementele directe sau indirecte prin forme neaccentuate de acuzativ sau de dativ ale pronumelui personal. De exemplu, în versul eminescian *Virtutea, pentru dânşii ea nu există*, subiectul este *virtutea*, reluat (pentru că se află la distanţă faţă de predicat) prin pronumele *ea*, care se va analiza astfel: *ea* – subiect exprimat prin pronume personal, persoana a III-a, gen feminin, număr singular, caz nominativ, reia subiectul „virtutea". Şi o propoziţie subiectivă poate fi reluată în regentă printr-un pronume demonstrativ cu sens neutru, de ex. *Dacă mai stai o zi în pat*[1] */ asta nu-ţi poate face rău*[2], unde subiectul propoziţiei principale nr. 2 este exprimat prin propoziţia subiectivă nr. 1, iar pronumele *asta* se analizează astfel: *asta* – subiect exprimat prin pronume demonstrativ de depărtare, formă populară, gen feminin, număr singular, caz nominativ, reia propoziţia subiectivă nr. 1.

În propoziţia nr. 5, predicatul este exprimat numai prin adverbul de negaţie *nu*, cu ajutorul căruia se construieşte forma negativă a verbului; de aceea, verbul cu rol de predicat este subînţeles, ca şi subiectul propoziţiei, de altfel: *Iar* **un salut** *adresat cuiva nu* **înseamnă** *câtuşi de puţin /.../*

La punctul II

După cum am arătat, orice cuvânt citat devine substantiv; prin urmare, în textul analizat, cuvântul „mulţumesc", deşi este la origine un verb la un mod personal (indicativ, timp prezent, persoana I, număr singular: *eu îţi mulţumesc*), nu are funcţie sintactică de predicat verbal şi, deci, nu constituie o propoziţie de sine stătătoare, ci, devenit substantiv, se analizează astfel: *„mulţumesc"* – complement direct exprimat prin substantiv comun, în cazul acuzativ. Într-o propoziţie ca *Lui „mulţumesc" i se răspunde cu formula „cu plăcere"*, „mulţumesc" este complement indirect exprimat prin substantiv comun în cazul dativ, precedat de articolul hotărât proclitic „lui" (care ajută toate substantivele

invariabile să se decline la cazurile genitiv şi dativ – vezi Testul nr. 4, p. 54).

Prin procedeul citării se pot transforma în substantive nu numai cuvinte, ci şi grupuri de cuvinte, ca formula de salut „bună ziua", din textul analizat.

La punctul V

Argoul reprezintă un limbaj secret, creat de oameni aparţinând anumitor categorii socio-profesionale cu scopul ca ceilalţi vorbitori ai limbii în care se exprimă să nu înţeleagă exact ce spun ei. De aceea, argoul conţine o serie de cuvinte împrumutate din limbi exotice, necunoscute de marea majoritate a oamenilor; astfel, cuvinte ca *gagiu, nasol, a se şucări, bafită* etc., care circulă în limbajul argotic românesc, sunt de origine ţigănească. Pe de altă parte, devin termeni argotici atât unele cuvinte din limba comună folosite cu alt sens (de ex. substantivul *bătrânul* înseamnă „tata" în argou, iar verbul *a cânta* înseamnă „a părî, a reclama"), cât şi unele formule ca *să fie!* (folosită ca formulă de răspuns, în loc de „mulţumesc"). Argoul mai conţine şi cuvinte create de cei care îl folosesc prin prescurtare, cum ar fi *dirig* (în loc de *diriginte*), *mate* (în loc de *matematică*), *prof* sau *profă* (în loc de *profesor* sau *profesoară*), din argoul elevilor. Cuvintele de argou nu trebuie să fie confundate cu termenii, expresiile sau construcţiile mai largi care aparţin limbii vorbite, familiare sau populare; din această ultimă categorie fac parte construcţia „care mai e viaţa ta?", verbul „a toci" (cu sensul figurat de „a învăţa") sau interjecţia populară „bă!", din textul discutat.

Jargonul reprezintă un tip de exprimare pretenţioasă, folosită de unele persoane care ştiu, mai mult sau mai puţin, o limbă străină şi care introduc în vorbirea lor cuvinte neadaptate la limba română, cu pronunţarea din limba de origine. În limba română sunt termeni de jargon franţuzisme ca *madame, bonjour, mon cher, au revoir, pardon* etc., americănisme ca *O. K., all right, hello!, boss, sorry* etc., precum şi cuvinte ca *salve* (cuvânt latinesc) sau *ciao* (cuvânt italienesc).

Scanned with OKEN Scanner

TESTUL NR. 18

Se dă textul:

„Cea mai mare surpriză a fost pentru mine că nevastă-mea însăşi, foarte ascultată din cauza frumuseţii ei, şi a cărei participare constituia un fel de motiv de succes pentru excursie, era aceea care a deranjat de două ori pe toată lumea că să izbutească să-l aibă în maşina noastră pe G., dansatorul abia cunoscut cu două săptămâni înainte. Eram obişnuiţi, de doi ani de zile de când ne iubeam, să considerăm cu indiferenţă tot restul lumii, să ne simţim bine oriunde suntem împreună şi mai ales singuri, în mult prelungite convorbiri, sfârşite adeseori în voluptate."

(Petrescu, C., U.N.D., p.84)

I. Găsiţi propoziţiile subiective, predicative, atributive şi completive indirecte din text, transcrieţi-le integral, în ordinea în care apar, precizând felul fiecăruia, elementul de relaţie subordonator şi elementul regent.
II. Analizaţi – sintactic şi morfologic – numeralele şi verbele la participiu din text.
III. Există, în text, pronume reflexive? Dacă există, analizaţi-le morfologic şi sintactic.
IV. Transcrieţi numai forma corectă din următoarele enunţuri:
    1. Prepoziţiile preced / precedă substantivul.
    2. Cui îi succedă / succede / succedează la tron Mihai Viteazul?
    3. Ei nu vor accede / acceda la putere.
    4. Crezi că ar conceda / concede să te asculte?
    5. A trebuit să conceadă / concedeze că am dreptate.
    6. Cartea va apare / va apărea în librării peste o lună.
    7. Înainte de publicare, autorii vor revede / vor revedea textul.
    8. Dacă ar proceda aşa, ar recade / ar recădea în dizgraţie.

Scanned with OKEN Scanner

9. Mi-ar displace / displăcea să-l contrazic public.
10. I-ar face / făcea plăcere să stați de vorbă.

I

/.../ că nevastă-mea însăşi, foarte ascultată din cauza frumuseţii ei /.../ era aceea /.../ = propoziţie subiectivă introdusă prin conjuncţia subordonatoare „că", element regent „surpriză a fost"

/.../ şi a cărei participare constituia un fel de motiv de succes pentru excursie /.../ = propoziţie atributivă introdusă prin pronumele relativ „a cărei", element regent „nevastă"

/.../ care a deranjat de două ori pe toată lumea /.../ = propoziţie atributivă introdusă prin pronumele relativ „care", element regent „aceea"

/.../ de când ne iubeam /.../ = propoziţie atributivă introdusă prin adverbul relativ „când" precedat de prepoziţia „de", element regent „ani"

/.../ să considerăm cu indiferenţă tot restul lumii /.../ = propoziţie completivă indirectă introdusă prin conjuncţia subordonatoare „să", element regent „eram obişnuiţi"

/.../ să ne simţim bine /.../ în mult prelungite convorbiri, sfârşite adeseori în voluptate = propoziţie completivă indirectă introdusă prin conjuncţia subordonatoare „să", element regent „eram obişnuiţi"

În text există 1 propoziţie subiectivă, 3 propoziţii atributive şi 2 propoziţii completive indirecte; nu există nici o propoziţie predicativă.

II

Numerale:

de două ori = complement circumstanţial de mod exprimat prin numeral cardinal adverbial

două = atribut adjectival exprimat prin numeral cardinal, gen fem., caz A.

doi = atribut adjectival exprimat prin numeral cardinal, gen masc., caz A.

Verbe la participiu:

foarte ascultată = atribut adjectival exprimat prin verbul predicativ „a asculta", conj. I, mod participiu (cu sens pasiv), gen fem., nr. sg., formă afirmativă, verb tranz. devenit intranz. la par-

Scanned with OKEN Scanner

ticipiu (din cauza sensului pasiv), cu formă de superlativ absolut de superioritate

cunoscut = atribut adjectival exprimat prin verbul predicativ „a cunoaşte", conj. a III–a, mod participiu (cu sens pasiv), gen masc., nr. sg., formă afirmativă, verb tranz. devenit intranz. la participiu

obişnuiţi = nume predicativ exprimat prin verbul predicativ „a se obişnui", conj. a IV–a, mod participiu (cu sens activ), gen masc., nr. pl., formă afirmativă, verb intranz.

prelungite = atribut adjectival exprimat prin verbul predicativ „a prelungi", conj. a IV–a, mod participiu (cu sens pasiv), gen fem., nr. pl., formă afirmativă, verb tranz. devenit intranz. la participiu

sfârşite = atribut adjectival exprimat prin verbul predicativ „a sfârşi", conj. a IV–a, mod participiu (cu sens pasiv), gen fem., nr. pl., formă afirmativă, verb tranz. devenit intranz. la participiu

III

ne (din „ne iubeam") = pronume reflexiv (formă împrumutată de la pronumele personal), pers. I, nr. pl., caz A.; funcţia sintactică: complement direct

ne (din „să ne simţim") = pronume reflexiv (formă împrumutată de la pronumele personal), pers, I, nr. pl., caz A.; fără funcţie sintactică de parte de propoziţie – ajută la conjugarea verbului reflexiv „a se simţi"

IV

1. Prepoziţiile precedă substantivul.
2. Cui îi succedă la tron Mihai Viteazul?
3. Ei nu vor accede la putere.
4. Crezi că ar concede să te asculte?
5. A trebuit să conceadă că am dreptate.
6. Cartea va apărea în librării peste o lună.
7. Înainte de publicare, autorii vor revedea textul.
8. Dacă ar proceda aşa, ar recădea în dizgraţie.
9. Mi–ar displăcea să–l contrazic public.
10. I–ar face plăcere să staţi de vorbă.

Scanned with OKEN Scanner

EXPLICAŢII

La punctul I

După ce se analizează sintactic întregul text pe ciornă, pe foaia dată pentru scrierea tezei se transcriu, conform cerinţei, numai propoziţiile atributive, completive indirecte şi subiectiva, precizându-se, în final, că în text nu există nici o predicativă.

Orice propoziţie secundară este subordonată faţă de o altă propoziţie, numită propoziţie regentă; dar ea nu se subordonează întregii propoziţii regente, ci numai unui anumit cuvânt din propoziţia regentă, care este **elementul ei regent**. Astfel, în textul dat, elementul rgent al propoziţiei subiective este predicatul nominal „surpriză a fost" (care nu are alt subiect în propoziţia din care face parte), elementul regent al atributivelor este fie un substantiv („nevastă", respectiv „ani"), fie un pronume „aceea", iar elementul regent al completivelor indirecte este predicatul nominal „eram obişnuiţi" (cu ceva). Completivele directe au ca element regent un verb *tranzitiv* din propoziţia regentă, predicativele au ca element regent un verb *copulativ fără nume predicativ* din regentă, completivele de agent au ca element regent un verb la *diateza pasivă* din regentă etc.

Am considerat propoziţia */.../ că nevastă-mea însăşi, foarte ascultată din cauza frumuseţii ei /.../ era aceea /.../* **subiectivă**, şi nu predicativă, deşi este aşezată **după verbul copulativ** *a fost*; aceasta înseamnă că nu trebuie să ne orientăm, întotdeauna după topică (după ordinea cuvintelor în propoziţie şi a propoziţiilor în frază). Este adevărat că într-o propoziţie enunţiativă construită cu predicat nominal, în mod normal (adică dacă propoziţia este n e a f e c t i v ă) subiectul stă înaintea verbului copulativ, iar numele predicativ, după verbul copulativ. Dar, dacă vorbitorul vrea să scoată în evidenţă numele predicativ, ca în cazul de mai sus, îl poate plasa înaintea verbului copulativ, iar subiectul (sau propoziţia subiectivă), după verbul copulativ; se poate verifica acest lucru refăcând topica normală: *Că nevastă-mea însăşi, foarte ascultată din cauza frumuseţii ei /.../ era aceea care a deranjat /.../ a fost cea mai mare surpriză pentru mine*. Un indiciu în plus este şi faptul că „surpriză", cuvântul cu funcţia sintactică de nume predicativ, nu este articulat cu articol hotărât, iar construcţia „cea mai mare surpriză a fost" este sinonimă aici cu „cel mai surprinzător a fost"; dacă însă textul ar fi sunat aşa: *Surpriza mea*

Scanned with OKEN Scanner

cea mai mare a fost că nevastă-mea /.../ atunci cuvântul „surpriza", articulat cu articolul hotărât, ar fi fost subiect, iar propoziţia care urmează după verbul copulativ ar fi fost predicativă.

Propoziţia atributivă */.../ şi a cărei participare constituia un fel de motiv de succes pentru excursie /.../* nu este coordonată prin conjuncţia copulativă „şi" cu o altă propoziţie (propoziţia precedentă este principală), ci cu atributul *foarte ascultată* din propoziţia regentă; pentru situaţii în care o conjuncţie coordonatoare leagă o parte de propoziţie de o propoziţie, vezi Testul nr. 16, p. 134).

La punctul II

Spre deosebire de celelalte numerale, care au categoriile gramaticale ale genului şi cazului, **numeralele cardinale adverbiale** (*o dată, de două ori, de zece ori, de o sută de ori* etc.), precum şi **numeralele ordinale adverbiale** (*prima dată, întâia oară, a doua oară, a cinsprezecea oară* etc.), nu au nici o categorie gramaticală (ca şi adverbele) şi îndeplinesc funcţia sintactică de complement circumstanţial de *mod*, exprimând frecvenţa (ca şi adverbele *adesea, arareori* etc. sau ca locuţiunile adverbiale *în mod frecvent, de multe ori, în nenumărate rânduri* etc.).

Am considerat cuvintele *foarte ascultată, cunoscut, prelungite* şi *sfârşite* **verbe la participiu**, şi nu adjective calificative (deşi determină substantive şi au funcţia sintactică de atribut adjectival), pentru că îşi păstrează sensul verbal şi pot fi determinate, ca orice verb la diateza pasivă, de un complement de agent: *foarte ascultată de toată lumea, cunoscut de ea, convorbiri prelungite şi sfârşite de către noi* (vezi şi explicaţiile de la Testul nr. 6, p. 67 şi de la Testul nr. 11, p. 98–99). Cuvântul *obişnuiţi*, cu funcţia sintactică de nume predicativ, poate fi interpretat fie ca participiu al verbului „a se obişnui (cu ceva)" – soluţie pentru care am optat aici –, fie ca adjectiv calificativ, format prin schimbarea valorii gramaticale; cuvântul *obişnuit, -ă* trebuie să fie interpretat în mod obligatoriu drept adjectiv calificativ în contextele în care are sensul „comun, banal", de ex. *Şi în ocazii deosebite, îi place să se îmbrace tot cu haine obişnuite; E un om obişnuit* etc.

Dat fiind că modul participiu seamănă foarte bine cu adjectivul (are, ca şi acesta, gen şi număr, spre deosebire de celelalte moduri nepersonale sau nepredicative ale verbului), în unele enunţuri

Scanned with OKEN Scanner

participiul poate fi „comparat“, ca şi adjectivele calificative; vezi forma de superlativ absolut *foarte ascultată* din textul analizat aici, precum şi construcţii ca *cea mai citită carte; ea este mai iubită de colegi decât tine* etc.

La punctul III

Pentru transformarea pronumelor personale de persoanele I şi a II–a, singular şi plural, în pronume reflexive, vezi explicaţiile de la Testul nr. 15, p. 126.

La punctul IV

Verbele „a preceda“ şi „a succeda“ sunt de conjugarea I şi, de aceea, la indicativ prezent persoana a III–a, singular şi plural, au aceeaşi formă, şi anume desinenţa „–ă“, adică *el precedă*, *ei precedă*; *el succedă*, *ei succedă* (ca şi „a cânta“, „a mânca“ etc.). Nu se conjugă după modelul verbului „a ceda“, ale cărui forme corecte sunt *el / ei cedează* şi, de aceea, forma corectă de conjunctiv prezent la persoana a III–a, singular şi plural, este *el/ei să preceadă / succeadă*.

Verbele neologice „a accede“ (= a avea acces la...) şi „a concede“ (= a comsimţi) sunt de conjugarea a III–a, având la infinitiv prezent sufixul „–e“ (deci nu au fost adaptate, în limba română, după „a ceda“); în consecinţă, formele lor corecte de indicativ viitor şi de condiţional–optativ prezent sunt *voi / vei / va / vom / veţi / vor accede*, respectiv *voi / vei / va / vom / veţi / vor concede* şi *aş / ai / ar / am / aţi / ar accede*, respectiv *aş / ai / ar / am / aţi / ar concede*, pentru că aceste forme verbale compuse se formează din auxiliar („a vrea“ la viitor şi „a avea“ la condiţional–optativ) + infinitivul prezent al verbului conjugat. Forma lor corectă de conjunctiv prezent la persoana a III–a, singular şi plural, este *să acceadă*, respectiv *să conceadă* (nu *să accedeze, să concedeze*, pentru că, în limba română, ele nu au nici o legătură – semantică sau formală – cu „a ceda“, verb de conjugarea I). Menţionăm, de asemenea, că aceste verbe nu se conjugă la modurile şi timpurile compuse formate cu participiul verbului conjugat (perfectul compus, viitorul anterior, conjunctivul perfect, condiţional–optativul perfect, infinitivul trecut).

Verbele „a părea“, „a vedea“, „a cădea“ şi „a plăcea“ sunt de conjugarea a II–a, cu sufixul gramatical „–ea“ la infinitiv

Scanned with OKEN Scanner

prezent; de aceeaşi conjugare sunt şi verbele derivate cu prefixe de la ele, adică: *a apărea, a reapărea, a dispărea, a compărea* (în justiţie), *a transpărea; a revedea, a prevedea, a se străvedea; a decădea, a recădea; a displăcea, a se complăcea*. De aceea, la timpurile compuse cu infinitivul, forma lor corectă va fi *va / ar părea* (*va / ar apărea*, *va / ar reapărea*, *va / ar dispărea*, *va / ar compărea*, *va / ar transpărea*); *va / ar vedea* (*va / ar revedea*, *va / ar prevedea*, *se va / s–ar străvedea*); *va / ar cădea* (*va / ar decădea*, *va / ar recădea*); *îmi va / mi–ar plăcea* (*îmi va / mi–ar displăcea*, *se va / s–ar complăcea*).

Verbul „a face“ şi toate verbele derivate cu prefixe de la el („a reface“, „a desface“, „a (se) prefăce“, „a contraface“) sunt de conjugarea a III–a, cu sufixul „–e“ la infinitiv, deci formele corecte de indicativ viitor şi de condiţional–optativ prezent vor fi *voi / aş face*, *voi / aş desface*, *voi / aş prefăce*, *voi / aş contraface*. Tot de conjugarea a III–a este şi verbul „a rămâne“ şi, prin urmare, corect este *vom / am rămâne* (nu *vom / am rămânea*).

TESTUL NR. 19

Se dă textul:

„– He! he! să fie sănătos dumnealui, om bun; d–apoi chiteşti dumneata că nu ne cunoaştem noi cu Ştefan a Petrei? zise moşneagul; chiar mai dinioarea l–am văzut umblând prin târg, cu cotul subsuoară, după cumpărat sumani, cum îi e negustoria şi trebuie să fie pe–aici pe undeva, ori în vreo dugheană, la băut adălmaşul. Apoi, bine că ştiu a cui eşti, măi ţâcă! ian stăi oleacă să te duc eu la tată–tău şi să văd, el te–a trimes cu pupăzi de vânzare, să spurci iarmarocul?“

(Creangă, P.A., p.186)

I. Analizaţi sintactic textul de mai sus (numai sintaxa frazei) şi faceţi–i apoi schema.
II. Analizaţi, morfologic şi sintactic, pronumele de politeţe, verbele la moduri nepersonale, interjecţiile şi cuvintele în cazul vocativ din text.
III. Analizaţi, sintactic şi morfologic, adverbele şi locuţiunile adverbiale din text.
IV. Enumeraţi funcţiile sintactice ale adjectivelor determinative (sau pronominale), cu exemple în propoziţii şi, dacă e neapărat necesar, în fraze.

I

1. He! he! să fie sănătos dumnealui, om bun /.../ = prop. principală
2. /.../ d–apoi chiteşti dumneata /.../ = prop. principală, regenta prop. nr. 3
3. /.../ că nu ne cunoaştem noi cu Ştefan a Petrei /.../ = prop. completivă directă subordonată prop. 2, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „că“

Scanned with OKEN Scanner

4. /.../ zise moşneagul /.../ = prop. principală incidentă
5. /.../ chiar mai dinioarea l-am văzut umblând prin târg, cu cotul subsuoară, după cumpărat sumani /.../ = prop. principală, regenta prop. 6, coordonată cu prop. 7 prin conjcţ. coordonatoare copulativă „şi"
6. /.../ cum îi e negustoria /.../ = prop. circ. de cauză (cu nuanţă modală) subordonată prop. 5, introdusă prin adv. relativ „cum"
7. /.../ şi trebuie /.../ = prop. principală coordonată prin conjcţ. copulativă „şi" cu prop. 5, regenta prop. 8
8. /.../ să fie pe-aici pe undeva, ori în vreo dugheană, la băut adălmaşul = prop. subiectivă subordonată prop. 7, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să"
9. Apoi, bine /.../ măi ţâcă! /.../ = prop. principală, regenta prop. 10
10. /.../ că ştiu /.../ = prop. subiectivă subordonată prop. 9, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „că", regenta prop. 11
11. /.../ a cui eşti /.../ = prop. completivă directă subordonată prop. 10, introdusă prin pron. relativ „cui" precedat de art. posesiv-genitival invariabil „a"
12. /.../ ian stăi oleacă /.../ = prop. principală, regenta prop. 13 şi 14
13. /.../ să te duc eu la tată-tău /.../ = prop. circ. de scop subordonată prop. 12, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să", coorodnată prin conjcţ. copulativă „şi" cu prop. 14
14. /.../ şi să văd /.../ = prop. circ. de scop subordonată prop. 12, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să", coordonată prin conjcţ. copulativă „şi" cu prop. 13
15. /.../ el te-a trimes cu pupăzi de vânzare /.../ = prop. principală, regenta prop. 16
16. /.../ să spurci iarmarocul? = prop. circ. de scop subordonată prop. 15, introdusă prin conjcţ. subordonatoare „să"

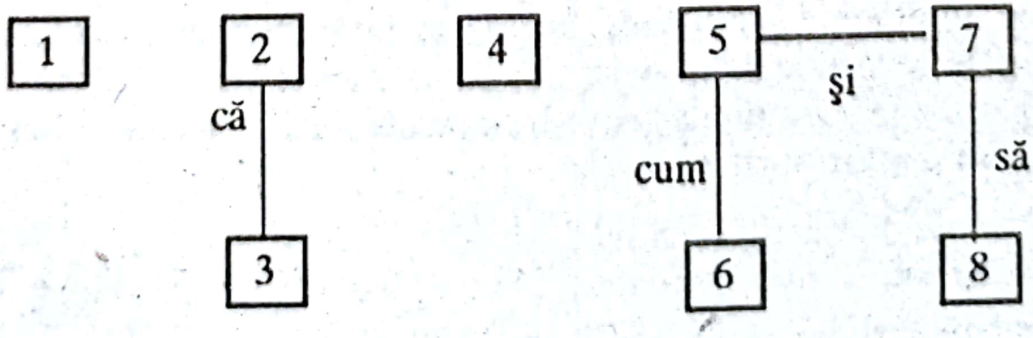

Scanned with OKEN Scanner

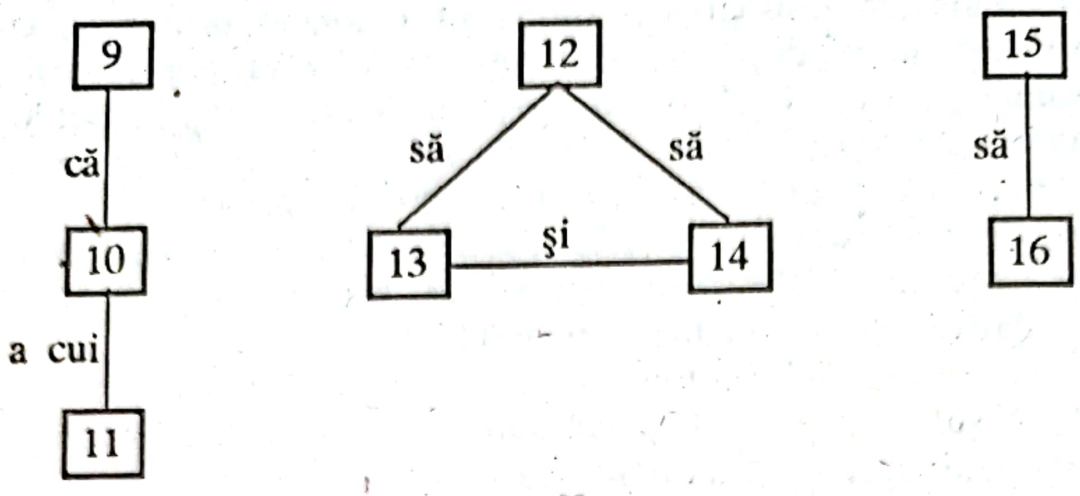

II

Pronume de politeţe:

dumnealui = pron. de politeţe, pers. a III–a, gen masc., nr. sg., caz N.; funcţia sintactică: subiect

dumneata = pron. de politeţe, pers. a II–a, gen masc. (din context), nr. sg., caz N.; funcţie sintactică: subiect

Verbe la moduri nepersonale:

umblând = verb predicativ, conjug. I, diat. activă, mod gerunziu, formă afirmativă, verb intranz; funcţia sintactică: element predicativ suplimentar

după cumpărat = verb predicativ, conjug. I, mod supin (cu sens activ), formă afirmativă, verb tranz.; funcţia sintactică: complement circ. de scop

la băut = verb predicativ, conjug. a II–a, mod supin (cu sens activ), formă afirmativă, verb tranz.; funcţia sintactică: complemet circ. de scop

Interjecţii:

he! he! = interjecţie compusă onomatopeică; fără funcţie sintactică de parte de propoziţie

măi = interjecţie simplă de adresare; fără funcţie sintactică de parte de propoziţie

ian = interjecţie simplă de adresare; fără funcţie sintactică de parte de propoziţie

Cuvinte în cazul vocativ:

om = subst. comun, gen masc., nr. sg., caz V., nearticulat; fără funcţie sintactică de parte de propoziţie

Scanned with OKEN Scanner

bun = adj. calificativ variabil cu 2 term. şi 4 forme, gen masc., nr. sg., caz N., grad pozitiv; funcţia sintactică: atribut adjectival
ţâcă = subst. comun, gen masc., nr. sg. (defectiv de pl.), caz V., nearticulat; fără funcţie sintactică de parte de propoziţie

III

d–apoi = complement circ. de mod exprimat prin locţ. adverbială de mod
chiar mai dinioarea = complement circ. de timp dezvoltat exprimat prin locţ. adverbială de timp „mai dinioarea" (formă populară), precedată de adv. de mod de precizare „chiar" fără funcţie sintactică de sine stătătoare
cum = în frază, introduce o propoziţie circumstanţială de cauză (cu nuanţă modală) şi, în propoziţie, este nume predicativ exprimat prin adv. relativ de mod
pe–aici = complement circ. de loc exprimat prin adv. de loc precedat de prep. „pe"
pe undeva = complement circ. de loc exprimat prin adv. de loc precedat de prep. „pe"
apoi = complement circ. de timp exprimat prin adv. de timp
bine = nume predicativ (expresie verbală impersonală incompletă) exprimat prin adv. de mod, grad pozitiv
oleacă = complemet circ. de mod exprimat prin adv. de mod

IV

1. Funcţia sintactică de **atribut adjectival** poate fi îndeplinită de *toate adjectivele pronominale* (sau determinative), de ex.
- adjectiv de întărire: Am stat de vorbă cu el *însuşi*.
- adjectiv posesiv: Care e părerea *ta*?
- adjectiv demonstrativ: Ai făcut *aceeaşi* greşeală.
- adjectiv interogativ: *Ce* părere ai?
- adjectiv relativ: Ştiu *câte* pagini are cartea.
- adjectiv nehotărât: A cumpărat *nişte* peşte.
- adjectiv negativ: Nu se opreşte în faţa *nici unui* obstacol.

2. Numai *adjectivul posesiv*, în cazul acuzativ însoţit de anumite prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale, poate îndeplini şi alte **funcţii sintactice**, şi anume:
- nume predicativ: Ei sunt *împotriva ta*.
- atribut prepoziţional: M–a surprins înverşunarea lui *contra ta*.

Scanned with OKEN Scanner

- complement indirect: Un curcan s–a repezit *asupra mea.*
- complement circumstanţial de timp: Aţi plecat *înaintea noastră.*
- complement circumstanţial de loc: S–a aşezat *îndărătul tău.*
- complement circumstanţial de mod: A acţionat *în detrimentul său.*
- complement circumstanţial de cauză: Ai întârziat *din pricina mea.*
- complement circumstanţial concesiv: *În ciuda ta,* am reuşit.
- complement circumstanţial condiţional: *În locul tău* aş tăcea.
- complement circumstanţial opoziţional: *În locul tău* a venit el.
- complement circumstanţial de relaţie: *Din partea mea,* stai şi până mâine!
- complement circumstanţial cumulativ: *În afara ta,* am discutat şi cu el.
- complement circumstanţial instrumental: Comunicăm *prin intermediul vostru.*
- complement circumstanţial de excepţie: Nu ascultă de nimeni, *cu excepţia ta.*

3. Rar (în limba vorbită), *adjectivul relativ* poate îndeplini, în propoziţie, şi funcţiile sintactice de:

- nume predicativ: Mâncarea, *câtă* a mai rămas, am pus–o în frigider.
- element predicativ suplimentar: Textul, *cât* l–ai văzut, a încăput tot într–o pagină.

EXPLICAŢII

La punctul I

Pentru a stabili numărul de unităţi sintactice de sine stătătoare, la nivelul textului (adică numărul de fraze şi de propoziţii principale independente), nu ne putem orienta întotdeauna după aspectul grafic al textului, pentru că nu toţi autorii folosesc semnele de punctuaţie în acord cu normele gramaticale standard (cele ale comunicării neutre din punct de vedere afectiv). În textul dat, în ceea ce priveşte prima secvenţă (de la „He! he!“ până la „adălmaşul“) lucrurile sunt clare: există 4 unităţi frazale de sine stătătoare, pentru că fragmentul în discuţie este segmentat de două ori prin / ; / cu valoare de / . / (vezi explicaţia de la Testul nr. 1, p. 36) şi conţine şi o propoziţie principală incidentă (vezi

Scanned with OKEN Scanner

explicaţia de la Testul nr. 8, p. 79). În a doua secvenţă însă (de la „Apoi", scris cu iniţială majusculă după / . /, până la sfârşit), pare să avem a face, conform punctuaţiei, cu o singură **frază „grafică"**. În realitate, fragmentul conţine – după cum reiese din analiza sa sintactică şi din schemă – **3 fraze „gramaticale"**, şi anume o frază enunţiativă exclamativă („Apoi, bine că ştiu a cui eşti, măi ţâcă!"), o frază enunţiativă imperativă („ian stăi oleacă să te duc eu la tată–tău şi să văd") şi o frază interogativă directă („el te–a trimes cu pupăzi de vânzare, să spurci iarmarocul?"), care nu pot constitui o singură unitate sintactică (o frază), fiind diferite *după scopul comunicării*. Corect, acest fragment ar fi trebuit să fie scris astfel: „Apoi, bine că ştiu al cui eşti, măi ţâcă! Ian stăi oleacă să te duc eu la tată–tău şi să văd: el te–a trimes cu pupăzi de vânzare, să spurci iarmarocul?". Propoziţia nr. 15, principală (din punct de vedere sintactic) şi interogativă directă (după scopul comunicării), ar fi fost completivă directă (din punct de vedere sintactic) şi interogativă indirectă (după scopul comunicării) dacă textul ar fi avut această formă: „Ian stăi oleacă să te duc eu la tată–tău şi vă văd **dacă** el te–a trimes cu pupăzi de vânzare, să spurci iarmarocul."

De remarcat, de asemenea, faptul că propoziţia nr. 6, introdusă prin adverbul relativ de mod „cum", nu este o modală propriu–zisă, ci o cauzală care are doar *nuanţă modală* (datorită elementului de relaţie subordonator „cum"); sensul textului este următorul: „umblă prin târg după cumpărat sumani, pentru că aşa îi e negustoria".

La punctul II

Verbul la gerunziu „umblând" nu este complement circumstanţial de mod (nu răspunde la întrebarea „în ce mod l–am văzut?"), ci element predicativ suplimentar.

Elementul predicativ suplimentar este o parte de propoziţie caracterizată prin relaţia sintactică de *dublă subordonare*: determină atât **un verb predicativ**, cât şi **un nume** (substantiv, pronume, numeral). Elementul predicativ suplimentar se exprimă, în mod frecvent, prin:

— adjectiv calificativ în cazul nominativ, acordat în gen şi număr cu substantivul (pronumele sau numeralul) regent, de ex. *Ion a venit* **vesel**, *O văd* **tristă** etc.

— verb la participiu, acordat în gen şi număr cu substantivul

(pronumele sau numeralul) regent, de ex. *Pe primul dintre fraţi îi ştiam* **iubit** *de toţi prietenii, Ei se credeau* **ocrotiţi** *de lege* etc.

— substantiv în cazul nominativ, acordat (dacă este un cuvânt mobil) în gen şi număr cu substantivul (pronumele sau numeralul) regent, de ex. *Ion a fost numit* **director**, *Pe ea au ales–o* **şefă** etc.

— pronume în cazul nominativ, acordat (dacă este un cuvânt variabil) în gen şi număr cu substantivul (pronumele sau numeralul) regent, de ex. *Pe primul dintre locuri îl consider* **al meu**, **Cine** *te crezi?, Ea se crede* **cineva** etc.

— numeral în cazul nominativ, acordat (dacă este un cuvânt variabil) în gen şi număr cu substantivul (pronumele sau numeralul) regent, de ex. *Ele ies la plimbare* **amândouă**, *Pe ea am s–o consult* **prima**, *Copiii s–au aşezat în rând* **câte doi** etc.

— substantiv (sau pronume) în cazul acuzativ, însoţit de adverbul „ca" (cu valoare de prepoziţie, fără sens comparativ), de prepoziţia „drept" sau de locuţiunea prepoziţională „în calitate de", de ex. *Ea a fost angajată* **ca asistentă**, *Discut cu el* **în calitate de patron**, **Drept cine** *mă iei?* etc.

— verbe la gerunziu, care exprimă o acţiune paralelă cu acţiunea verbului determinat, de ex. *L–am văzut pe Ion* **plecând** *de la voi* (= L–am văzut pe Ion şi el pleca de la voi), *Maria a plecat* **râzând** (= Maria a plecat şi ea râdea) etc.; verbele la gerunziu cu funcţie sintactică de element predicativ suplimentar nu trebuie să fie confundate cu cele care au funcţia sintactică de complement circumstanţial de mod, de ex. *Ea a plecat* **alergând** (= Ea a plecat în fugă) sau de complement circumstanţial de timp, de ex. **Plecând** *de la voi, l–am văzut pe Ion* sau *L–am văzut pe Ion*, **plecând** *de la voi* (= Când eu am plecat de la voi, l–am văzut pe Ion).

Modul supin se formează din participiul masculin–neutru singular al verbului, precedat de o prepoziţie; cea mai frecventă este prepoziţia „de" (de ex. *Am* **de terminat** *o lucrare*), dar supinul se poate construi şi cu prepoziţiile „pentru" (de ex. *Rufele de acolo sunt* **pentru călcat**), „la" sau „după" (vezi exemplele din text).

Interjecţiile – fie cele onomatopeice (care reproduc sunete sau zgomote din natură: *hapciu!, sforr!, miau!, fâşş!* etc.), fie cele de adresare (*hei!, măi!, bă!* etc.), fie cele prin care se exteriorizează stări fizice sau psihice (*of!, vai!* etc.) – nu îndeplinesc, de obicei,

Scanned with OKEN Scanner

funcţia sintactică de parte de propoziţie; ele apar în propoziţii imperative, adesea alături de un substantiv în vocativ (de ex. Măi *băiete, fii atent!*), în propoziţii exclamative enunţiative (de ex. Vai! *ce bine-mi pare!*) ori în propoziţii interogative directe (de ex. Hei! *încotro ai pornit-o?*). Uneori interjecţiile constituie propoziţii principale independente, neanalizabile (după structură), mai ales în dialog; dacă cineva spune: „L-am văzut ieri pe Popescu", interlocutorul poate răspunde: „Zău?!", interjecţia „zău" fiind aici o propoziţie principală (din punct de vedere sintactic), neanalizabilă (după sctructură) şi interogativă directă exclamativă (după scopul comunicării). Alteori, interjecţiile pot îndeplini funcţia sintactică de parte de propoziţie, şi anume pot fi: **predicat verbal** (de ex. Iată *părerea mea*, Na-*ţi-o frântă, că ţi-am dres-o*, Hai *la munte!*, *Şi atunci el* şart! *o palmă* etc.), **complement circumstanţial de mod** (de ex. *Să intrăm* pâş-pâş etc), **nume predicativ** (de ex. *E* vai *de noi*!).

Substantivele în **cazul vocativ** (prin care se realizează adresarea, în dialog) nu au funcţie sintactică de parte de propoziţie (vezi substantivele „om" şi „ţâcă", din textul analizat). Singura funcţie sintactică pe care o poate îndeplini un substantiv în vocativ este, rar, aceea de **apoziţie acordată**, de ex. *Cum o mai duci, nene* Ioane? (unde „nene" este substantiv în vocativ fără funcţie sintactică, dar „Ioane" este apoziţie simplă – determină cuvântul „nene" – exprimată prin substantiv propriu nume de persoană, gen masculin, număr singular – defectiv de plural – cazul vocativ). În cazul vocativ pot sta însă unele adjective (calificative sau pronominale), care determină un substantiv în vocativ şi se acordă cu el în gen, număr şi caz; aceste adjective au funcţia sintactică de **atribut adjectival** (vezi cuvântul „bun", din textul analizat, sau un exemplu de tipul: *Nu cred, draga* mea!, unde „mea" este atribut adjectival exprimat prin adjectiv posesiv, persoana I, gen feminin, un obiect posedat de un posesor, caz vocativ (vezi şi Testul nr. 5, p. 61).

La punctul III

Adverbul *apoi* are două sensuri: poate fi adverb de timp (cu rol sintactic de complement circumstanţial de timp), de ex. *Întâi termin de citit şi* apoi *ies la plimbare* sau ca în textul analizat, unde Apoi, *bine că ştiu...* înseamnă „a c u m (după tot ce am aflat), bine că ştiu...", dar poate fi şi adverb de mod (cu rol

Scanned with OKEN Scanner

sintactic de complement circumstanţial de mod), în propoziţii interogative retorice, de tipul **Apoi** *cum să-l cred?*, unde **apoi** poate fi echivalat cu **oare**. Cu această din urmă valoare semantică apare, în textul analizat, locuţiunea adverbială populară *d-apoi*.

Construcţia „*mai* + adverb" se poate interpreta în 3 feluri: a) comparativ de superioritate al adverbului precedat de „mai", de ex. *Ea se descurcă acum* **mai bine** sau *Merg* **mai departe** *decât tine*; b) locuţiune adverbială, de ex. *mai adineauri* (cu varianta populară „mai dinioarea", din text), *mai întâi, mai apoi* etc.; c) adverb precedat de adverbul de mod de aproximare „mai" (sinonim cu „cam"), împreună cu care formează o parte de propoziţie dezvoltată, de ex. *Am discutat* **mai degeaba**, *L-am văzut* **mai ieri** etc.

La punctul IV

Am exemplificat funcţia sintactică de atribut adjectival, proprie tuturor adjectivelor pronominale, cu toate clasele de adjective de acest tip. Se cuvine să facem precizarea că *nişte* are 2 valori morfologice: este articol nehotărât în enunţuri de forma *Am primit* **nişte flori** (deci când **însoţeşte** un substantiv la plural), dar este adjectiv nehotărât, cu funcţia sintactică de atribut adjectival, în enunţuri de forma *Dă-mi* **nişte** *sare, Să mai punem* **nişte** *piper* etc. (deci când **determină** un substantiv la singular).

În general, prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale se combină cu substantive sau cu substitute ale substantivului (pronume, numerale) ori, rar, cu adjective calificative (de ex. **De mică** *i-a plăcut baletul*, **Din incoloră**, *soluţia a devenit roşie*, **De încăpăţânată** *ce e, nu ascultă de nimeni* etc), dar **nu** se combină cu adjective determinative (pronominale). **Prepoziţiile** *asupra, contra, împotriva, împrejurul, îndărătul* etc. şi **locuţiunile prepoziţionale** *în jurul, de jur împrejurul, în urma, în afara, în spatele, în dosul, din cauza* etc., adică cele care conţin în structura lor articolul hotărât, au un regim sintactic deosebit. Ele se combină cu

a) substantive, pronume sau numerale în cazul **genitiv**, de ex. *A acţionat* **contra convingerilor** *sale, Nu am nimic* **împotriva nimănui**, *A răspuns el* **în locul primului** *din serie* etc.

b) forme neaccentuate şi conjuncte (legate cu cratimă de alt cuvânt) ale pronumelor personale sau reflexive, în cazul **dativ**,

Scanned with OKEN Scanner

de ex. *Se învârteşte* **împrejuru–mi**, *Nu am nimic* **împotriva–ţi**, *N–a lăsat nimic* **în urmă–şi** etc.;

c) adjective posesive în cazul **acuzativ**, de ex. *El are o mare influenţă* **asupra ta**, *S–a strâns multă lume* **în jurul său**, *A rămas* **în spatele nostru** etc. (vezi şi exemplele de sub IV. 2.).

Considerăm cuvintele *meu/mea, tău/ta, său/sa, nostru/noastră, vostru/voastră*, din construcţii ca cele de mai sus, **adjective posesive**, şi nu **pronume posesive**, în primul rând după formă (pronumele posesive corespunzătoare au forma *al meu/a mea, al tău/a ta, al său/a sa, al nostru/a noastră, al vostru/a voastră*) şi, în al doilea rând, după sens: ele ţin numai locul unei persoane (nu şi al obiectului posedat, ca pronumele posesive); constatăm, de asemenea, că aceste cuvinte prezintă un fenomen de acord prin atracţie în gen cu articolul din structura prepoziţiei cu care se combină (*înaintea* **mea**, dar *împrejurul* **meu**), or acordul este un comportament sintactic care caracterizează adjectivul, şi nu pronumele. **Cazul** adjectivelor posesive precedate de prepoziţii sau de locuţiuni prepoziţionale ca cele de mai sus se poate stabili după forma femininelor: *mea, ta, sa, noastră, voastră* sunt forme de nominativ–acuzativ (la genitiv–dativ adjectivele posesive feminine au formele *mele, tale, sale, noastre, voastre*, de ex. *Părerea prietenei* **mele**, *I–am spus prietenei* **voastre**); şi pentru că nominativul nu apare niciodată în construcţii prepoziţionale, rezultă că, în construţiile discutate aici, adjectivele posesive sunt la cazul **acuzativ**. Dat fiind că adjectivele posesive se pot combina cu prepoziţiile şi cu locuţiunile prepoziţionale menţionate mai sus, ele pot îndeplini toate funcţiile sintactice enumerate (ca şi substantivele, pronumele şi numeralele în genitiv sau pronumele personale ori reflexive în dativ, însoţite de aceleaşi elemente de relaţie subordonatoare).

Scanned with OKEN Scanner

TESTUL NR. 20

Se dă textul:

„Fie că intuiţia lor privind calitatea morală a lui Hieronim se dovedise exactă, fie că însuşi Hieronim se lăsase dibuit fără oprelişti, cert este că toţi vedeau în el nu un cioplitor de rând şi în nici un caz unul care să le aparţină de drept, ci un năpăstuit al soartei, o victimă a răsturnărilor istoriei, şi-l considerau ca atare. Lipsindu-le orice element biografic, care să li-l impună în adevărata lumină, ba chiar fericiţi că (şi de-ar fi fost să fie supuşi la torturi) n-aveau ce taină dezvălui despre el, din ce lume vine, ce păcate răscumpără, îi inventaseră în consecinţă o legendă superlativă, capabilă să reziste şi la cercetarea cea mai aplicată."

(Fulga, S.S.N., p.227)

I. Extrageţi propoziţiile subiective, predicative, completive directe şi circumstanţiale din text, arătaţi care este elementul regent al fiecăreia şi precizaţi calitatea morfologică a elementului de relaţie subordonator care o introduce pe fiecare din ele.
II. Atributul în cazul dativ (prin ce se poate exprima, cu exemple).
III. Arătaţi, cu exemple, ce valori morfologice pot avea cuvintele „a", „o" şi „ce".
IV. Identificaţi şi explicaţi 2 epitete şi 2 metafore din textul de mai jos:

„Sură-i sara cea de toamnă; de pe lacuri apa sură
Înfunda mişcarea-i creaţă între stuf la iezătură;
Iar pădurea lin suspină şi prin frunzele uscate
Rânduri, rânduri trece-un freamăt, ce le scutură pe toate.
De când codrul, dragul codru, troienindu-şi frunza toată,
Îşi deschide-a lui adâncuri, faţa lunei să le bată,

Tristă–i firea, iară vântul sperios vo creangă farmă,
Singuratece izvoare fac cu valurile larmă."

(Eminescu, O.A. I, p.85)

I

Propoziţii subiective:

/.../ că toţi vedeau în el nu un cioplitor de rând şi în nici un caz unul /.../, ci un năpăstuit al soartei, o victimă a răsturnărilor istoriei /.../ = prop. subiectivă, element regent „cert este", introdusă prin conjcţ. subordonatoare simplă „că"

/.../ (şi)–l considerau ca atare = prop. subiectivă, element regent „cert este", cu elementul de relaţie subordonator „că" subînţeles

/.../ să fie supuşi la torturi /.../ = prop. subiectivă, element regent „ar fi fost", introdusă prin conjcţ. subordonatoare simplă „să"

Propoziţii circumstanţiale:

(Fie) că intuiţia lor privind calitatea morală a lui Hieronim se dovedise exactă, /.../ = prop. circ. de cauză, element regent „vedeau", introdusă prin conjcţ. subordonatoare simplă „că"

/.../ (fie) că însuşi Hieronim se lăsase dibuit fără oprelişti /.../ = prop. circ. de cauză, element regent „vedeau", introdusă prin conjcţ. subordonatoare simplă „că"

/.../ că /.../ n–aveau ce tainã dezvălui despre el /.../ = prop. circ. de cauză, element regent „fericiţi", introdusă prin conjcţ. subordonatoare simplă „că"

/.../ şi de–ar fi fost /.../ = prop. circ. concesivă, element regent „n–aveau", introdusă prin locţ. conjuncţională subordonatoare „şi de"

În text nu există propoziţii predicative şi nici propoziţii completive directe.

II

Atributul în cazul dativ se exprimă prin:

1. substantive (rar, pronume sau numerale) având ca element regent
   a) un substantiv nearticulat, de ex. *Alegerea lui Al. I. Cuza ca domn* **Principatelor Unite** *reprezintă un eveniment de seamă din istoria României; El se consideră prieten* **oricui**; *Îl ştiam amic* **unuia** *din cei doi fraţi ai tăi*;

b) un substantiv de origine verbală (format de la un verb), izolat de atributul în dativ printr-un atribut substantival prepoziţional, de ex. *Distribuirea de manuale* **elevilor** *se face în prima zi de şcoală; Mâine va avea loc înmânarea de premii* **acelora** *dintre elevi care au obţinut locul I la concurs*;

2. forme neaccentuate şi conjuncte de dativ (cu sens posesiv) ale pronumelor personale sau reflexive, de ex. *Am admirat întotdeauna bunele-*ţi *maniere; Sunt convins de regretele-*i *sincere; Ştiu că în sine-*şi *regretă*;
3. adjective (calificative sau determinative), cu funcţie sintactică de atribut adjectival, de ex. *M-am adresat unui om* **inteligent**; **Cărui** *om i se poate acorda deplină încredere?*;
4. substantive (pronume sau numerale) cu funcţie sintactică de apoziţie acordată, de ex. *Îi povesteşte totul Mariei*, **prietenei** *ei*, **aceleia** *care a înţeles-o întotdeauna*.

III

Cuvântul „a" poate avea următoarele valori morfologice:

1. prepoziţie care cere cazul acuzativ, de ex. *Animalul acesta nu seamănă* **a** *pisică, Mi-au plăcut intervenţiile* **a** *doi vorbitori*;
2. articol posesiv-genitival (formă de feminin, singular), dacă precedă fie un substantiv sau un pronume în genitiv, fie un adjectiv posesiv, de ex. *o prietenă* **a** *fratelui meu, nici o propunere* **a** *acelora, acea colegă de clasă* **a** *ta*;
3. formă a verbului auxiliar „a avea" de la perfectul compus (persoana a III-a singular), de ex. *Ea* **a** *înţeles*;
4. formă populară a verbului auxiliar „a vrea" de la viitor (persoana a III-a singular), de ex. *Oi pleca eu, când* **a** *veni ea* sau de la prezumtiv (persoana a III-a singular), de ex. **A** *fi ştiind ea ceva*
5. morfem al infinitivului (particulă cu care se construieşte acest mod), de ex. *A învăţat singur* **a** *scrie* (infinitiv prezent, diateza activă), *Îl bănuiesc* **a** *fi ştiut dinainte rezultatul* (infinitiv perfect, diateza activă), *Nu e recomandabil* **a** *fi văzut în compania lui* (infinitiv prezent, diateza pasivă), **A** *se agita înainte de întrebuinţare* (infinitiv prezent, diateva pasivă cu formă reflexivă), *Despre el nu cred* **a** *fi fost apreciat cum se cuvine* (infinitiv perfect, diateza pasivă);
6. formă populară a pronumelui demonstrativ de depărtare (feminin, singular), de ex. *O vreau* **pe a** *de colo*

Scanned with OKEN Scanner

7. formă populară a articolului demonstrativ–adjectival (feminin, singular), de ex. *Locuieşte în casa* **a** *galbenă de la capul satului*;
8. interjecţie, de ex. **A!** *ai apărut!*
9. substantiv, dacă este citat, de ex. **„A“** *este o vocală.*

Cuvântul „a“, în forma „–a“, mai poate fi:

- terminaţie de nominativ–acuzativ singular a unor substantive feminine (de ex. *basm***a**, *cacealm***a**, *sac***a** etc.);
- formă de nominativ–acuzativ singular a articolului hotărât de la substantivele feminine (de ex. *mam***a**, *câmp***ia** etc.) şi, rar, de la unele substantive masculine (de ex. *tat***a**, *bad***ea**, *nen***ea**);
- sufix gramatical al infinitivului, la verbele de conjugarea I (de ex. *a cânt***a**, *a peri***a**, *a continu***a** etc.);
- particulă deictică în componenţa unor adverbe (de ex. *acum***a**, *atunc***ea** etc., faţă de „acum“, „atunci“) sau a unor pronume (de ex. *nimen***ea**, *nimic***a** etc., faţă de „nimeni“, „nimic“).

Cuvântul „a“ face parte, de asemenea, din componenţa unor cuvinte compuse sau cu structură de locuţiuni, cum sunt pronumele posesive (de ex. *Rochia mea e albă, iar a ta e roşie*), numeralele ordinale (de ex. *Ea este a doua pe listă, Ţi–o spun a zecea oară*) sau unele locuţiuni adverbiale (de ex. *a câta oară, a „n“–a oară*).

Cuvântul „o“ poate avea următoarele valori morfologice:

1. articol nehotărât (formă de feminin, singular, nominativ–acuzativ), de ex. *Se simte* **o** *boare de vânt*;
2. adjectiv nehotărât (cu funcţie sintactică de atribut adjectival), dacă se opune în text altui adjectiv nehotărât sau unui pronume nehotărât, de ex. **O** *zi trece, alta vine*;
3. numeral cardinal (cu funcţia sintactică de atribut adjectival), dacă se opune în text altui numeral, de ex. *Am* **o** *soră şi doi fraţi*;
4. pronume personal (formă neaccentuată de acuzativ, persoana a III–a, feminin, singular) cu funcţie sintactică de complement direct, de ex. *Am cunoscut–***o** *ieri* sau fără funcţie sintactică de parte de propoziţie, de ex. *Încotro ai pornit–***o***?*;
5. formă populară a auxiliarului de viitor (persoana a III–a singular), de ex. *Om pleca, când* **o** *veni ea* sau a auxiliarului de prezumtiv, de ex. **O** *având destui bani la el?*;
6. morfem al viitorului analitic (care se formează cu particula „o“ invariabilă + conjunctivul prezent al verbului conjugat), de ex. *eu* **o** *să vin, tu* **o** *să vii, noi* **o** *să venim* etc.;
7. interjecţie, de ex. **O,** *ce bine–mi pare!*;

Scanned with OKEN Scanner

8. substantiv, când este citat, de ex. *Cuvântul „o“ are mai multe valori morfologice.*

Cuvântul „o“ intră, de asemenea, în componenţa numeralului cardinal adverbial *o dată*, precum şi a adjectivului negativ *nici o* (de ex. *N–am* **nici o** *propunere de făcut*).

Cuvântul „ce“ poate avea următoarele valori morfologice:

1. pronume interogativ, de ex. **Ce**–*ai spus?*;
2. adjectiv interogativ, de ex. **Ce** *părere ai?*;
3. pronume relativ, de ex. *Ştiu* / **ce** *am de făcut*;
4. adjectiv relativ, de ex. *Comunică–mi* / **ce** *intenţii ai*;
5. adverb
   a) de mod, cu funcţie sintactică de complement circumstanţial de mod, în propoziţii exclamative (dacă determină un adjectiv sau un adverb), de ex. **Ce** *interesant a fost finalul!*, **Ce** *bine ne–am distrat!*;
   b) relativ de mod, cu dublă funcţie sintactică, de ex. *Mai citi* / **ce** *mai citi* / *şi adormi*;
   c) de cauză sau de scop (sinonim cu locuţiunea adverbială „de ce“), în propoziţii interogative (din limba vorbită), de ex. **Ce** *te mişti aşa încet?*, **Ce** *mă cauţi peste tot unde mă duc?*;
6. adjectiv nehotărât (sinonim cu „oarece“), de ex. *Au ei un* **ce** *interes*;
7. substantiv, dacă este articulat sau citat, de ex. *E* **un ce** *interesant în chestia asta, Discutăm despre valorile* **lui „ce“**.

„Ce“ intră în componenţa multor locuţiuni, de ex. *de ce, pentru ce, de bine ce, în timp ce, o dată ce, imediat ce* etc.

IV

Adjectivul „sură“ cu rol sintactic de nume predicativ (din construcţia „Sură–i sara cea de toamnă“) este epitet, deoarece cu referire la substantivul „sara“ este folosit cu sens figurat. Sensul său propriu este „cenuşiu“ şi se întrebuinţează pentru a descrie culoarea blănii unui animal (de ex. *lup cu blană* **sură**) sau culoarea părului persoanelor în vârstă (de ex. *Bunicul are părul* **sur**).

Adjectivul „sperios“, cu rol sintactic de atribut adjectival (din sintagma „vântul sperios“), este epitet, deoarece drept calificativ al substantivului „vântul“ este întrebuinţat cu sens figurat. Cu sensul său propriu (= „temător, fricos, timid“), adjectivul respectiv

Scanned with OKEN Scanner

se poate folosi numai cu referire la o persoană sau la un animal (de ex. *un copil* **sperios**, *un iepure* **sperios**).

Construcţia „mişcarea–i creaţă" este o metaforă implicită, folosită în locul sintagmei „cursul vălurit (al apei)"; ea se bazează pe echivalenţa stabilită de poet între cuvintele „mişcare" şi „curs (al apei)", pe de o parte şi, pe de altă parte, între „creţ" şi „vălurit, cu valuri".

Substantivul „adâncuri" din construcţia „codrul /.../ îşi deschide–a lui adâncuri" este tot o metaforă implicită, folosită în locul construcţiei „zone invizibile" (din cauza desimii frunzişului, de parcă ar fi situate undeva la mare adâncime). Ca şi sintagma „poalele muntelui", sintagma „adâncul codrului" este o metaforă banală, adică o metaforă care circulă şi în limbajul curent, nepoetic.

EXPLICAŢII

La punctul I

Am considerat că propoziţia „să fie supuşi la torturi" este subiectivă, şi nu predicativă (cum poate părea, la prima vedere, datorită topicii), pentru că verbul regent „ar fi fost" nu este, în acest context, copulativ, ci predicativ: este folosit la pers. a III–a singular cu sens impersonal (fragmentul respectiv de enunţ este sinonim cu „chiar dacă s–ar întâmpla să fie supuşi la torturi"); un argument în plus în favoarea acestei interpretări este şi acela că predicatul „ar fi fost" nu are alt subiect (în propoziţia din care face parte nu există nici un nume – substantiv, pronume sau numeral – în nominativ).

Primele două propoziţii circumstanţiale de cauză sunt introduse prin conjuncţia subordonatoare „că" şi sunt coordonate prin conjuncţiile coordonatoare disjunctive corelative „fie... fie".

Propoziţia circumstanţială concesivă este introdusă prin locuţiunea conjuncţională subordonatoare (populară) „şi de" – formată din adverbul „şi" + conjuncţia subordonatoare „de" –, sinonimă cu „chiar dacă".

Construcţia „ce taină dezvălui despre el" nu este propoziţie completivă directă (deoarece verbul „dezvălui" nu este la un mod personal sau predicativ), ci este un *complement direct dezvoltat* exprimat printr–o **construcţie infinitivală relativă**. Con-

structiile infinitivale relative sunt alcătuite dintr–un verb la infinitiv (fără „a“) precedat de un element relativ subordonator (pronume, adjectiv sau adverb relativ). Elementul regent al acestor construcţii este, de obicei, verbul tranzitiv „a avea“, de ex. *El nu mai are* **unde pleca** („unde pleca“ – complement direct dezvoltat exprimat prin construcţie infinitivală relativă formată din adverbul relativ de loc *unde* şi verbul la infinitiv *pleca*); /.../ *n–aveau* **ce taină dezvălui despre el** („ce taină dezvălui despre el“ – complement direct dezvoltat exprimat prin construcţie infinitivală relativă formată din *ce* = adjectiv relativ cu funcţie sintactică de atribut adjectival al substantivului „taină“; *taină* = substantiv comun cu funcţie sintactică de complement direct al verbului „dezvălui“; *dezvălui* = verb predicativ la modul infinitiv cu funcţia sintactică de complement direct al verbului „n–aveau“; *despre el* = pronume personal în cazul A. însoţit de prepoziţia „despre“, cu funcţie sintactică de complement indirect al verbului „dezvălui“). Regentul construcţiei infinitivale relative poate fi şi verbul intranzitiv „a avea“ – folosit la pers. a III–a singular cu sens impersonal –, de ex. *Nu mai are* **cine veni**; în acest context, construcţia infinitivală relativă are funcţia sintactică de subiect dezvoltat (în cadrul ei, *veni* este subiectul lui „nu are“, iar *cine* este subiectul lui „veni“), ca şi în *Nu mai e* **cine veni** (unde regentul construcţiei infinitivale relative cu rol de subiect dezvoltat este verbul predicativ impersonal „nu e“).

La punctul II

Din prezentare numeroaselor valori morfologice ale cuvântului „a“ rezultă că, în majoritatea situaţiilor, el este fie element de relaţie subordonator la nivelul propoziţiei (prepoziţie, articol posesiv–genitival, articol demonstrativ–adjectival), fie formă a unui verb auxiliar („a avea“ sau „a vrea“) din componenţa unui timp verbal compus, fie morfem; are funcţie sintactică de parte de propoziţie numai cu valorile morfologice de pronume demonstrativ (formă populară) şi de substantiv.

Din enumerarea valorilor morfologice ale cuvântului „o“ rezultă că el are funcţia sintactică de parte de propoziţie numai când este adjectiv nehotărât, numeral cardinal (cu valoare adjectivală), substantiv sau pronume personal (cu precizarea că există şi un pronume personal „o“ cu valoare neutră, fără funcţie sintactică).

Scanned with OKEN Scanner

Spre deosebire de cuvintele „a" şi „o", cuvântul „ce" are numai valori morfologice compatibile cu funcţia sintactică de parte de propoziţie (dacă nu face parte dintr-o locuţiune). În afară de locuţiunile enumerate sub III, cuvântul „ce" intră şi în componenţa unor **locuţiuni mai complexe**, care pot fi confundate cu nişte propoziţii, de ex. *N-a spus* **cine ştie ce** („cine ştie ce" = locuţiune pronominală nehotărâtă, sinonimă cu „ceva deosebit"); *N-a făcut* **cine ştie ce** *ispravă* („cine ştie ce" = locuţiune adjectivală nehotărâtă, sinonimă cu „vreo"). În mod similar, putem considera că „cine ştie cine" din *N-aş vrea să mă pomenesc în casă cu* **cine ştie cine** este locuţiune pronominală nehotărâtă (sinonimă cu „oricine"), „cine ştie când" din *Ne vom mai vedea* **cine ştie când** este locuţiune adverbială nehotărâtă (sinonimă cu „cândva"), iar „cine ştie cât" din *N-a cheltuit* **cine ştie cât** este locuţiune adverbială de mod (sinonimă cu „prea mult").

La punctul IV

Când este vorba despre **epitet**, toată lumea se gândeşte în primul rând la adjectiv, şi anume la adjectivul calificativ cu funcţie sintactică de atribut. Trebuie însă să spunem, de la bun început, că nu orice adjectiv calificativ cu rol de atribut este epitet, ci numai acelea care apar în text cu *sens figurat*. De pildă, în textul dat, adjectivul „uscate" din sintagma „frunzele uscate" nu este epitet, pentru că adjectivul apare cu sensul său propriu; sunt, în schimb, epitete adjectivele: „sură" şi în sintagma „apa sură" (din motivele arătate anterior în legătură cu construcţia „sură-i sara"), „dragul" din sintagma „dragul codru" (pentru că îşi subsumează o personificare) şi „singuratece" din sintagma „singuratece izvoare" (deoarece calitatea de „singuratec" poate fi atribuită, cu sensul propriu al cuvântului care o denumeşte, numai unei persoane, eventual unui animal). În al doilea rând, după cum s-a văzut din analiză, pot fi epitete şi adjectivele cu funcţie sintactică de nume predicative, dacă sunt folosite cu sens figurat; un alt exemplu de acest tip din textul dat este adjectivul „tristă" din cosntrucţia „tristă-i firea" („tristă", în sens propriu, poate fi numai o persoană). În al treilea rând, epitetele pot fi exprimate şi prin alte părţi de vorbire, nu numai prin adjectiv. Astfel, pot fi epitete substantivele cu prepoziţie, cu funcţie sintactică de atribut sau de nume predicativ, de ex. *Are un glas* **de argint** (unde „de argint" nu se referă la metalul cu pricina în sens propriu, ci înseamnă „glas suav", deci un glas care sună plăcut, ca un clopoţel de argint)

sau *Glasul ei e* **de aur** (unde „de aur" înseamnă „valoros" ca aurul). Sunt, de asmenea, epitete, unele complemente circumstanţiale de mod exprimate prin adverbe folosite cu sens figurat, cum este adverbul „lin" din construcţia „pădurea lin suspină" (unde „lin" înseamnă „încet"; sensul propriu al cuvântului este legat de mişcare) sau chiar prin substantive cu sens adverbial, de ex. *Aşteaptă-mă* **o clipă** (unde „o clipă" înseamnă de fapt „puţin", sensul propriu al cuvântului „clipă" alunecând spre acest sens figurat printr-o hiperbolă – o exagerare în sensul diminuării). De aceea, se spune că orice epitet îşi subsumează o altă figură de stil (o comparaţie, o metaforă, o personificare sau o hiperbolă).

Metafora este figura de stil care presupune o comparaţie între două entităţi (un obiect şi o persoană, două obiecte etc.), comparaţie în urma căreia se ajunge la concluzia că cele două entităţi, având o *însuşire definitorie* (esenţială) *comună*, sunt nu numai asemănătoare, ci chiar identice şi, de aceea, cuvântul care o denumeşte pe una dintre ele poate fi utilizat pentru a o desemna pe cealaltă, ca şi cum ar fi sinonime perfecte. Cea mai simplă metaforă este *metafora explicită*; ea apare atunci când în context figurează ambele cuvinte care denumesc cele două entităţi considerate a fi echivalente (pe baza unei trăsături definitorii comune). În consecinţă, sunt metafore explicite n u m e l e p r e d i c a t i v e exprimate prin s u b s t a n t i v e folosite cu sens figurat, de ex. *Maria e* **o floare** (cuvântul „floare" este o metaforă explicită pentru „Maria", deoarece aici înseamnă „e frumoasă şi suavă ca o floare"), precum şi a p o z i ţ i i l e exprimate prin substantive cu sens figurat, de ex. *Maria*, **comoara** *noastră, a intrat la facultate* (unde cuvântul „comoara" este o metaforă explicită pentru „Maria", deoarece aici înseamnă „un copil atât de bun şi la care ţinem tot atât de mult ca la o comoară"). În textul dat spre a fi analizat nu există metafore explicite. În cazul *metaforei implicite*, în enunţ apare un cuvânt cu sens figurat folosit ca sinonim al altuia, cu scopul de a „trimite" la alt cuvânt, de ex. *Pe uşă a intrat* o **balenă**; este evident că aici cuvântul „balenă" este folosit cu sens figurat, adică nu se referă la animalul descris în dicţionar sub acest cuvânt-titlu, ci este o metaforă implicită, pentru că înseamnă „o persoană foarte solidă, grasă". O primă etapă în alunecarea sensului propriu al cuvntului „balenă" spre sensul figurat amintit ar putea fi un enunţ de tipul: *A intrat pe uşă o persoană grasă* **cât o balenă**, enunţ în care există o altă figură de stil, şi anume

Scanned with OKEN Scanner

o **comparaţie.** Comparaţia se realizează fie prin complemente de mod comparative (ca în exemplul dat), fie prin propoziţii modale comparative, de ex. *E frumoasă* **cum nu mai e nimeni pe lume** (care este o comparaţie pentru că îşi subsumează o hiperbolă, o exagerare a calităţii respective în sensul amplificării). În textul dat, în afară de construcţia „mişcarea–i creaţă" şi de substantivul „adâncuri", sunt metafore implicite verbul „troienind" (în loc de „strângând frunzele în grămezi ca nişte troiene"), precum şi sintagma „faţa lunei" (în loc de „suprafaţa luminoasă a lunii", care privită de pe pământ seamănă cu chipul unui om).

Figura de stil centrală din textul analizat este **personificarea**; ea se realizează prin *verbe* care desemnează acţiuni proprii omului puse în legătură cu autori inanimaţi, de ex. „apa sură *înfunda* mişcarea–i creaţă", „pădurea lin *suspină*", „*trece*–un freamăt, ce le *scutură* pe toate", „codrul... îşi *deschide*–a lui adâncuri", „vântul sperios vo creangă *farmă*", „izvoare *fac* cu valurile *larmă*".

Este prezentă, de asemenea, o altă figură de stil, cea mai simplă şi mai obişnuită, şi anume **inversiunea**, adică schimbarea topicii din limba standard, de ex. „sură–i sara cea de toamnă" (în loc de „seară de toamnă e sură"), „de pe lacuri apa sură" (în loc de „apa sură de pe lacuri"), „lin suspină" (în loc de „suspină lin"), „rânduri, rânduri trece–un freamăt" (în loc de „un freamăt... trece rânduri, rânduri"), „a lui adâncuri" (în loc de „adâncurile lui"), „vo creangă farmă" (în loc de „farmă vreo creangă"), „singuratece izvoare" (în loc de „izvoare singuratece"), „fac cu valurile larmă" (în loc de „fac larmă cu valurile").

În text există şi o **sinecdocă**: singularul „frunza toată" folosit cu sens de plural, adică în loc de „troienindu–şi toate frunzele".

Scanned with OKEN Scanner

V. TESTE DE REZOLVAT

Testul nr. 1

Se dă textul:

„Pintea nu se făcuse degeaba jandarm: de câte ori era vorba să se pună pe urma făcătorilor de rele, el își schimba toată firea și-l vedeai că se face neastâmpărat ca și copoiul când simte mirosul ierbii de foc; cu atâta mai nerăbdător era astă dată, când cele petrecute îl priveau foarte de aproape. Îi era ca și când ar fi pus prin întuneric mâna pe făcătorii de rele și s-ar fi temând că-i scapă mai înainte de a se face lumină, ca să-i poată vedea."

(Slavici, N., p.71–72)

I. Identificați propozițiile principale din text, transcrieți-le integral și arătați regentele căror propoziții subordonate sunt.
II. Există, în text, propoziții atributive? Dacă există, transcrieți-le și precizați care este elementul lor regent, precum și calitatea morfologică a elementului lor de relație subordonator.
III. 1. Există, în text, propoziții subordonate juxtapuse? Dacă există, transcrieți-le și precizați care este elementul lor regent.
2. Construiți 2 fraze în care să existe câte 1 propoziție subordonată juxtapusă.
IV. Analizați, morfologic și sintactic, substantivele compuse și verbele la moduri personale din text.
V. Analizați sintactic și morfologic cuvintele subliniate din text.
VI. Funcțiile sintactice ale substantivului, pronumelui, numeralului și adjectivului în cazul nominativ.

Testul nr. 2

Se dă textul:

„Lică se știa sprijinit de stăpânii săi, dintre care unii erau pătrunși de nevinovăția lui, iar alții, ca oameni cu multă trecere, puteau să-l apere pe sub mână, deși poate că-l bănuiau; cu toate aceste, el știa de ce e vorba, aflase că mai mulți dintre judecători

Scanned with OKEN Scanner

îl bănuiesc, şi aşa îşi dete răspunsurile scurt şi desluşit, neabătându-se întru nimic de la mărturisirile ce făcuse când fusese luat întâia oară la cercetare."

(Slavici, N., p.81)

I. Analizaţi sintactic textul; transcrieţi fiecare propoziţie şi precizaţi felul ei, relaţiile sintactice pe care le stabileşte, iar la propoziţiile subordonate arătaţi şi prin ce se introduc.
II. Analizaţi, morfologic şi sintactic, toate pronumele din text.
III. Extrageţi toate locuţiunile din text şi indicaţi felul fiecăreia.
IV. Arătaţi, cu exemple, ce valori morfologice pot avea cuvintele „cât" şi „i".
V. Silaba, în limba română; definiţia şi structura silabei (cu exemple).

Testul nr. 3

Se dă textul:

„Acolo-n pacea nopţii, pe drumuri de podgorii,
Am mers tăcut alături de carele cu boi,
Când neaua lunii ninge pe sălcii în zăvoi,
Când şopoteşte valea de cântecele morii.

Las altora tot globul terestru ca o minge,
Eu am rămas în paza pridvorului străbun,
Ca să culeg cu ochii livezile de prun
Când alb Negoiul, toamna, de ceruri se atinge.

Şi tot visând la vremea când înfloriră teii,
Pe când îmbracă ţara al iernii alb suman,
Să desluşesc cum piere trecutul, an cu an,
Pe drumuri depărtate sunându-şi clopoţeii."

(Pillat, P. I, p.99)

I. Identificaţi propoziţiile circumstanţiale din text, transcrieţi-le integral şi precizaţi felul lor, elementul regent şi calitatea morfologică a elementului de relaţie subordonator.
II. Analizaţi, sintactic şi morfologic, substantivele din text.
III. Indicaţi măsura versului, ritmul şi rima.
IV. Găsiţi metaforele din text şi comentaţi-le.
V. Triftongii: definiţie, tipuri (cu exemple)

Scanned with OKEN Scanner

Testul nr. 4

Se dă textul:

„De–atunci, fecioară blondă ca spicul cel de grâu,
Veneai la mine noaptea ca nimeni să te vadă
Şi–nlănţuindu–mi gâtul cu braţe de zăpadă,
Îmi întindeai o gură deschisă pentru sfadă:
«Eu vin la tine, rege, să cer pe–Arald al meu.»
. . . . . .
Ah, unde–i vremea ceea când eu cercam un vad
Să ies la lumea largă... şi fost–ar fi mai bine
Ca niciodată–n viaţă să nu te văd pe tine –
Să fumege nainte–mi oraşele–n ruine,
Să se–mplinească visu–mi din codrii cei de brad."

(Eminescu, O.A. I, p.94)

I. Analizaţi sintactic strofa a II–a (numai sintaxa frazei).
II. Analizaţi, sintactic şi morfologic, adjectivele din tot textul.
III. Analizaţi, morfologic şi sintactic, pronumele din tot textul.
IV. Explicaţi folosirea semnelor ortografice şi de punctuaţie din text (precizând eventualele abateri de la normă).
V. Identificaţi regionalismele şi arhaismele (lexicale, morfologice şi sintactice) din text.

Testul nr. 5

Se dă textul:

„Fiecine cum i–e vrerea, despre fete samă deie–şi –
Dar ea seamănă celora îndrăgiţi de singuri ei–şi.
Şi Narcis văzându–şi faţa în oglinda sa, izvorul,
Singur fuse îndrăgitul, singul el îndrăgitorul.
Şi de s–ar putea pe dânsa cineva ca să o prindă,
Când cu ochii mari, sălbateci, se priveşte în oglindă,
Subţiindu–şi gura mică şi chemându–se pe nume
Şi fiindu–şi sie dragă cum nu–i este nime–n lume,
Atunci el cu o privire nălucirea i–ar discoasă
Cum că ea – frumoasă fată – a ghicit că e frumoasă."

(Eminescu, O.A. I, p.85)

I. Analizaţi sintactic ultima frază din text: transcrieţi integral propoziţiile, arătaţi felul lor şi relaţiile sintactice dintre ele.
II. Analizaţi, sintactic şi morfologic, pronumele reflexive din text.
III. Identificaţi apoziţiile şi complementele de agent din text; analizaţi morfologic cuvintele prin care sunt exprimate.
IV. Ce este pleonasmul? Daţi 3 exemple de pleonasm. Există vreun pleonasm în textul de mai sus?
V. Construiţi enunţuri în care să întrebuinţaţi coresct următoarele paronime: *conjunctură / conjectură; emigrant / imigrant; imanent / iminent / eminent; pontif / poncif; temporal / temporar.*

Testul nr. 6

Se dă textul:

„De ce uitaţi că–n voi e şi număr şi putere?
Când vreţi, puteţi prea lesne pământul să–mpărţiţi.
Nu le mai faceţi ziduri unde să–nchid–avere,
Pe voi unde să–nchidă, când împinşi de durere
Veţi crede c–aveţi dreptul şi voi ca să trăiţi.
. . . . . .
Zdrobiţi orânduiala cea crudă şi nedreaptă,
Ce lumea o împarte în mizeri şi bogaţi!
Atunci când după moarte răsplată nu v–aşteaptă,
Faceţi ca–n astă lume să aibă parte dreaptă,
Egală fiecare, şi să trăim ca fraţi!"

(Eminescu, O.A. I, p.65)

I. Transcrieţi fiecare propoziţiei din textul de mai sus şi precizaţi felul ei din punct de vedere sintactic, după scopul comunicării, după structură şi după forma verbului cu rol de predicat.
II. Tipuri de subiect. Daţi exemple pentru fiecare fel de subiect (folosind, când e posibil, materialul din text).
III. Ce este acordul? Daţi exemple pentru fiecare tip de acord.
IV. Sensul propriu şi sensul figurat al cuvântului. Daţi exemple, din text.

Testul nr. 7

Se dă textul:

„Fătul meu, cartea, câtă a fost, ai învăţat–o toată, din scoarţă–n scoarţă; acum, ca să te faci om pe deplin şi voinic cu temei,

Scanned with OKEN Scanner

precum se cade unui bărbat şi, mai ales, unui fecior de împărat, toţi de toate părţile îmi spun că trebuie să te duci lumea să o colinzi, ca să încerci şi să ispiteşti viaţa prin tine însuţi, şi să afli multe şi mărunte ale lumei, care se vede că în carte nu se pot scrie. Du-te, copilul meu; mergi de vezi şi de învaţă; dară cată a nu te prea depărta de pe aici; adu-ţi aminte, voinicelul meu, că pre câtă vreme nu te va simţi mama colea, în preajma ei, chinul şi mâhnirea din sânu-i nu vor lipsi."

(Odobescu, S.I., p.294)

I. Identificaţi propoziţiile subiective, atributive şi circumstanţiale de scop din text; transcrieţi-le integral şi precizaţi elementul regent şi elementul de relaţie subordonator al fiecăreia.
II. Ce cuvinte nu îndeplinesc funcţia sintactică de parte de propoziţie? Daţi exemple.
III. Ce sunt cuvintele invariabile? Daţi exemple de substantive, adjective, pronume, numerale şi articole invariabile. Ce alte părţi de vorbire au, în inventarul lor, cuvinte invariabile?
IV. Cărui registru stilistic îi aparţine textul de mai sus? Demonstraţi-vă afirmaţia cu argumente care să aibă în vedere toate nivelurile limbii (lexic, morfologie, sintaxa propoziţiei şi a frazei).

Testul nr. 8

Se dă textul:

„– Aflatu-fi-vei din zvonul şi jalea obştii că s-au pristăvit fericitul domn şi bun creştin Radu-Vodă, iar norodul cerând cu o glăsuire ca să-i fii măria-ta sprijin şi părinte, boierii ţării te-au ales ca să urmezi răposatului în domnie, şi pe noi, supusele măriii-tale slugi, ne-au trimis ca să te rugăm din partea tuturor îndeobşte, să primeşti volnic şi bucuros această sarcină. Deci, fie-ţi, Doamne, milă de moşie şi nu o lăsa în prada hrăpitorilor, cari de toate părţile pohtesc la dânsa ca să o strice şi să o jăfuiască."

(Odobescu, S.I., p.8–9)

I. Analizaţi sintactic textul de mai sus (numai sintaxa frazei).
II. Analizaţi, morfologic şi sintactic, toate cuvintele în cazurile nominativ, genitiv şi dativ din text.

Scanned with OKEN Scanner

III. Topica şi punctuaţia subiectului şi a propoziţiei subiective (în enunţuri enunţiative şi interogative).
IV. Ce sunt arhaismele? Daţi exemple din text şi înlocuiţi arhaismele lexicale cu sinonime din limba contemporană.

Testul nr. 9

Se dă textul:

„Încă o dată:
E Oul celui sterp la fel,
Dar nu-l sorbi. Curmi nuntă-n el.
Şi nici la cloşcă să nu-l pui!
Îl lasă-n pacea întâie-a lui,

Că vinovat e tot făcutul,
Şi sfânt – doar nunta, începutul."

(Barbu, J.S., p.99–100)

I. Analizaţi sintactic textul de mai sus (numai sintaxa frazei).
II. Analizaţi, sintactic şi morfologic, substantivele, adjectivele şi cuvintele cu valoare adjectivală din text.
III. Arătaţi ce valori morfologice are cuvântul „de" şi ce fel de propoziţii introduce, în următoarele fraze:
1. S-a îngrăşat de nu-l mai recunoşti.
2. N-ai fi păţit-o, de mă ascultai.
3. Du-te de te spală pe mâini!
4. Îl cunoşti pe omul acela de-şi zice Vasile?
5. De vrei, de nu vrei, tot îmbătrâneşti.

IV. Construiţi familia cuvintelor „om" şi „drum" şi explicaţi cum s-a format fiecare cuvânt.

Testul nr. 10

Se dă textul:

„Frunzişul era îmbăiat în lumină, de sus până jos, şi mergeau destul de greu pentru că în partea aceea hăţişurile împiedicau pretutindeni trecerea. Matei admira siguranţa cu care îşi făcea loc printre nuielele şi crengile înverzite, fără contorsiuni, aceeaşi siguranţă pe care o avea şi în raporturile cu lumea şi care făcea

ca fiecare gest al ei să fie atât de necesar şi adaptat împrejurării încât oricare dintre împotrivirile sau obiecţiile suscitate trebuia să-i cedeze..."

(Petrescu, R., M.I., p.222)

I. Analizaţi sintactic textul (numai sintaxa frazei).
II. Analizaţi, sintactic şi morfologic, verbele la moduri personale din text.
III. Identificaţi toate cuvintele formate (prin derivare, prin compunere sau prin schimbarea valorii gramaticale) din text şi explicaţi cum s-au format.
IV. Analizaţi, sintactic şi morfologic, secvenţa „de ce" din următoarele enunţuri:
    1. Nu discutăm de ce vrei tu, ci de ce trebuie să faci.
    2. De ce m-ai căutat la telefon?
    3. Spune-mi de ce n-ai venit.
V. Arătaţi, cu exemple, în ce situaţii se folosesc corect următoarele semne de punctuaţie: „:", „!" şi „—" (linia de pauză).

Scanned with OKEN Scanner

IZVOARE

Textele analizate şi cele propuse spre a fi analizate au fost extrase din următoarele surse:

Alexandrescu, P.	Gr. Alexandrescu, *Poezii*, colecţia „Biblioteca pentru toţi", 1959
Barbu, J.S.	Ion Barbu, *Joc secund*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1966
Bălcescu, O.A. II	Nicolae Bălcescu, *Opere alese*, vol. al II-lea, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1960
Caragiale, O. I	I. L. Caragiale, *Opere*, vol. I, *Nuvele şi schiţe*, ediţie îngrijită de Paul Zarifopol, Editura „Cultura Naţională", 1930
Caragiale, M., C.V.	Matei I. Caragiale, *Pajere. Remember. Craii de Curtea-Veche. Sub pecetea tainei*, Editura pentru Literatură, 1965
Călinescu, V.	G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu*, Editura pentru Literatură, 1966
Creangă, P.A.	Ion Creangă, *Poveşti. Amintiri. Povestiri*, Editura Minerva, Bucureşti, 1978
Eminescu, O.A. I	Mihai Eminescu, *Opere alese*, vol. I, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1964
Filimon, C. II	Nicolae Filimon, *Ciocoii vechi şi noi*, vol. al II-lea, Editura Tineretului, 1961
Fulga, S.S.N.	Laurenţiu Fulga, *Salvaţi sufletele noastre*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1984
Iorga, C.	N. Iorga, *Cugetări*, Editura Tineretului, 1968
Maiorescu, C.	Titu Maiorescu, *Critice*, Editura pentru Literatură, 1966
Odobescu, O. I	A. I. Odobescu, *Opere*, vol. I, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1955

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE 5
I. PROBLEME DE MORFOLOGIE 7
II. PROBLEME DE SINTAXĂ 13
III. RECOMANDĂRI PENTRU REDACTAREA LUCRĂRII SCRISE 27
IV. TESTE REZOLVATE ŞI EXPLICATE 32

TESTUL NR. 1

I Analiza sintactică a textului 32
II a) Identificarea **atributelor** din text şi analiza morfologică a cuvintelor prin care sunt exprimate 33
b) **Atributul pronominal** 34
III Exemple de propoziţii cu **substantive** comune **defective de singular** şi cu **substantive colective** 35
IV Funcţiile sintactice ale **verbului la infinitiv** 35

Explicaţii:
– subînţelegerea auxiliarului „a fi" al diatezei pasive .. 35
– valoarea de / . / a semnului de punctuaţie / ; / 36
– **preluarea articolului hotărât** de către adjectivul calificativ antepus 36
– **apoziţia** 36
– substantivul în genitiv precedat de articol posesiv–genitival 36
– **substantive** comune **defective de un număr** 37
– substantice **colective** 37

TESTUL NR. 2

I Analiza sintactică a unei fraze din textul dat 39
II Analiza morfologică şi sintactică a **substantivelor proprii** din text 40

Scanned with OKEN Scanner

a) Exemple de propoziţii cu **substantive proprii la numărul plural** 40
b) Exemple de propoziţii cu **substantive proprii articulate** cu articol hotărât 40
III Identificarea **locuţiunilor** din text şi alte exemple de locuţiuni 40
Explicaţii:
– analiza grupurilor de cuvinte *cel ce, cea ce, cei ce, cele ce* 41
– numărul la substantivele proprii 41
– articularea cu articol hotărât a substantivelor proprii 42
– **declinarea substantivelor proprii** 42
– locuţiunile 43

TESTUL NR. 3

I Analiza sintactică şi **schema textului** dat 44
II Identificarea **predicatelor** din text şi analiza morfologică a cuvintelor prin care sunt exprimate 45
III Exprimarea **numelui predicativ** 46
IV Trăsături ale **limbii vorbite populare** 46
Explicaţii:
– verbul „a părea" copulativ şi predicativ 47
– predicatul subînţeles 48
– predicatul nominal incomplet 48
– **predicatul nominal** şi **predicatul verbal** exprimat prin verb la diateza pasivă cu auxiliarul „a fi" 48
– diateza **reflexivă** şi diateza **reflexivă impersonală** 48
– **numele predicativ** exprimat prin verb la participiu .. 49

TESTUL NR. 4

I Analiza sintactică a frazei date 50
II Identificarea **complementelor** din text şi analiza morfologică a cuvintelor prin care sunt exprimate 51
III **Elementele de relaţie subordonatoare**, în propoziţie şi în frază 51

Scanned with OKEN Scanner

IV Declinarea pronumelui relativ „cine“ şi a adjectivului interogativ „care“ 52

Explicaţii:

– **adverbe şi pronume interogative** (în propoziţii principale) **faţă de** corespondentele lor **relative** (în propoziţii subordonate) 53
– părţi de propoziţie secundare aşezate înaintea cuvântului regent 53
– rolul de element de relaţie al articolului *al, a, ai, ale* 53
– rolul de element de relaţie al articolului demonstrativ–adjectival şi al articolului proclitic *lui* 54
– **dubla funcţie sintactică** a pronumelor şi a adjectivelor relative, a adverbelor relative, a pronumelor şi a adjectivelor nehotărâte compuse cu „ori–“, a adverbelor nehotărâte compuse cu „ori–“ şi a locuţiunilor adverbiale relative 54
– **topica adjectivelor pronominale** 55

TESTUL NR. 5

I Analiza propoziţiilor după **scopul comunicării**, după **structură** şi după **forma verbului cu rol de predicat** ... 58

II Analiza morfologică şi sintactică a unor cuvinte din text 58

III Exemplu de **frază construită după o schemă dată** 59

IV **Rolul semnelor ortografice şi de punctuaţie**, în textul dat 59

V **Transformarea vorbirii directe** din textul dat în vorbire indirectă 60

Explicaţii:

– propoziţiile **enunţiative optative** 60
– **analiza frazelor interogative, a celor enunţiative imperative** şi a celor **enunţiative exclamative**, după scopul comunicării 60
– substantivul în **cazul vocativ** şi determinanţii săi 61
– recomandări pentru **construirea unei fraze după o schemă dată** 61

Scanned with OKEN Scanner

– diferenţa dintre **semnele ortografice şi semnele de punctuaţie** 62
– schimbări ce intervin la **transpunerea unui text** din vorbire directă **în vorbire indirectă** 62

TESTUL NR. 6

I Analiza sintactică a frazei date 63
II Analiza morfologică a tuturor **adjectivelor** din text 64
a) Exemple de propoziţii cu adjectivul „atent" la toate **gradele de comparaţie** 64
b) Exemple de propoziţii cu **adjective fără grade de comparaţie**, cu adjective **variabile cu o terminaţie** şi cu adjective **invariabile** 65
III **Pronume care nu devin adjective** 65
IV Relaţia semantică dintre cuvintele „stufoasă" şi „rară", din textul dat 66
V Sensurile cuvântului polisemantic „cuptor" 66

Explicaţii:

– adjectivele **calificative** şi adjectivele **determinative** (sau pronominale) 66
– **verbe la participiu** cu funcţie sintactică de **atribut** adjectival 66
– **complementul de mod comparativ** – al doilea termen al comparaţiei 67
– adjective fără grade de comparaţie 67
– adjective variabile cu 1 terminaţie şi adjective invariabile 67
– funcţia sintactică a pronumelor care determină direct un substantiv 67
– **antonimele** 68
– **cuvintele polisemantice şi omonimele** 68

TESTUL NR. 7

I Analiza sintactică a frazei date 69
II Analiză morfologică şi sintactică a **verbelor la gerunziu** din text şi transformarea lor în propoziţiile subordonate

Scanned with OKEN Scanner

corespunzătoare; alte funcţii sintactice ale verbului la gerunziu 70
III **Valorile morfologice** ale cuvântului „ce“ 71
IV Identificarea **arhaismelor** din text; locul arhaismelor în vocabular şi funcţia lor în literatura beletristică 71
V Definiţia **neologismelor** şi identificarea neologismelor din text 72

Explicaţii:
– un singur element de relaţie subordonator introduce o propoziţie secundară 73
– verbul la gerunziu cu funcţie sintactică de complement circumstanţial condiţional şi de complement circumstanţial concesiv 73
– valoarea de **adjectiv nehotărât** a lui „ce“ 73
– cum poate deveni **substantiv orice cuvânt** 73
– arhaisme **fonetice, morfologice, lexicale** şi **semantice** . 74
– neologisme din fondul principal lexical şi neologisme formate în limba română 74

TESTUL NR. 8

I Analiza sintactică a textului 75
II Analiza sintactică şi morfologică a **predicatelor** din text; exprimarea predicatului verbal 76
III Analiza sintactică şi morfologică a unor cuvinte din text 77
IV Exemple de enunţuri cu **verbele „a fi“, „a face“ şi „a zice“ la imperativ**, forma afirmativă şi negativă 77
V Declinarea pronumelor „dumneata“ şi „dumneavoastră“, cu precizarea funcţiei lor sintactice; deosebirea dintre ele, la nivel morfologic 77

Explicaţii:
– **propoziţii principale incidente** sau fraze incidente ... 78
– **valorile pronumelui reflexiv „se“** 79
– **subiectul unui verb la diateza pasivă**, aşezat după predicat 81
– **valorile morfologice** ale cuvântului **„tot“** 81

Scanned with OKEN Scanner

– transformarea conjuncţiei „şi“ în adverb de mod ... 81
– **subiectul lui „se poate“** 81
– cum se formează **imperativul negativ** 81

TESTUL NR. 9

I Analiza sintactică a frazei date şi **schema ei** 82
II Tipurile de predicate determinate de **propoziţia subiectivă** 83
III Identificarea **verbelor copulative** din text şi exemple de enunţuri cu acelaşi verb întâi copulativ, apoi predicativ 83
IV Explicarea deosebirilor dintre 3 **propoziţii sinonime**: Îmi place blânda–i privire / Îmi place blândă lui privire / Îmi place blânda sa privire 84

Explicaţii:

– propoziţii **subordonate prin juxtapunere** 85
– **topica propoziţiilor subiective** şi elementele lor introductive, în funcţie de tipul de predicat determinat 85
– verbe la **diateza reflexivă impersonală** şi verbe la **diateza pasivă cu formă reflexivă** 86
– **adverbele predicative** şi **expresiile verbale** impersonale incomplete 86
– când sunt **copulative** şi când sunt **predicative** verbele „a fi“, „a părea“, „a se face“, „a ajunge“, „a ieşi“, „a însemna“, „a rămâne“ 87
– **exprimarea posesorului** prin pronume personal în dativ, prin pronume personal în genitiv sau prin adjectiv posesiv 88
– verbele „a plăcea“, „a trebui“, „a se întâmpla“, „a se cuvenit“ şi **topica subiectelor** lor 88

TESTUL NR. 10

I Analiza sintactică a textului 89
II Identificarea **subiectelor** din text şi exemple de subiecte exprimate prin alte părţi de vorbire decât cele din text, precum şi exemple de **propoziţii fără subiect** 90

Scanned with OKEN Scanner

III Analiza morfologică şi sintactică a **pronumelor** şi a **adjectivelor pronominale** din text 91

IV Rescrierea textului dat cu înlocuirea cuvintelor subliniate prin **sinonimele** lor 91

Explicatii:

- **subiect exprimat prin propoziţie subiectivă** 92
- subiect **exprimat**, subiect **subînţeles**, subiect **inclus** .. 92
- **propoziţii fără subiect** 92
- valoareá de **adverb** a cuvintelor **„şi“** şi **„nici“** 93
- **părţi de propoziţie dezvoltate** 93
- **genul** şi **numărul** pronumelui relativ **„care“** 93
- **genul** pronumelui relativ **„cărora“** 94
- adjectivul nehotărât „atâta“ invariabil în funcţie de gen 94
- **sinonime contextuale** 94

TESTUL NR. 11

I Analiza sintactică a frazei 96

II Analiza sintactică şi morfologică a unor cuvinte din text 97

III Elemente de relaţie care introduc **propoziţia predicativă** 97

IV Exemple de propoziţii cu „a fi“ copulativ, predicativ şi auxiliar; celelalte **verbe auxiliare**, cu exemple 98

Explicaţii:

- când devine şi **când nu devine participiul** unui verb **adjectiv** calificativ 98
- **valoarea de substitut al adjectivului sau al substantivului** a numeralelor cardinale care însoţesc un substantiv 99
- introducerea propoziţiei predicative prin pronumele **„cine“** şi **„care“ la diverse cazuri** 99
- în ce situaţii funcţionează **„a fi“ ca auxiliar** 99

TESTUL NR. 12

I Analiza sintactică a textului dat şi **schema** sa 101

Scanned with OKEN Scanner

II Exemple de propoziţii în care **subiectele verbelor „a trebui", „a se cuveni" şi „a se cădea"** sunt exprimate prin substantive sau prin pronume 102

III Declinarea pronumelui posesiv de persoana a III-a, gen feminin, un obiect posedat de un posesor şi a adjectivului corespunzător, cu precizarea funcţiilor sintactice 102

IV Exemple de fraze în care **„dacă" şi „cum"** introduc alte feluri de **propoziţii subordonate** decât cele din text ... 103

Explicaţii:

- **schimbarea topicii**, în versuri 103
- când cer **propoziţie subiectivă** şi când pot avea **subiect exprimat prin substantiv** (sau prin substitut al substantivului) verbe ca „a trebui", „a se cuveni", „a se cădea" 104
- ce **pronume posesive** au cazurile **genitiv şi dativ** ... 104
- cazurile şi forma **adjectivului posesiv** 105
- circumstanţiala concesivă introdusă prin „dacă" 105
- circumstanţiale introduse prin „dacă" sau „cum" numai în limba vorbită, populară 106

TESTUL NR. 13

I Analiza sintactică a frazei date 107

II Identificarea **cuvintelor derivate**, a celor **compuse** şi a celor formate prin **schimbarea valorii gramaticale**, în textul dat 108

III Fraze în care trebuie să se acorde corect articolul posesiv-genitival *al, a, ai, ale* urmat de pronumele relativ *care* 108

IV **Declinarea numeralului** „trei" cu valoare de substitut al substantivului şi a numeralului „cinci" cu valoare de adjectiv, precizându-se şi funcţiile lor sintactice 109

Explicaţii:

- cum se poate stabili care este regenta unei propoziţii 109
- **sufixe lexicale şi sufixe gramaticale** 110

Scanned with OKEN Scanner

– cum se realizează, în frază, **acordul pronumelui relativ „care“ la genitiv precedat de articol posesiv–genitival** 110
– în ce situaţie au **numeralele cardinale valoare de adjectiv** şi în ce situaţii au **valoare de substitut al substantivului** 111
– **declinarea numeralelor cardinale invariabile** 111
– **construcţii prepoziţionale** cu sens de **genitiv** sau de **dativ** şi analiza lor 111

TESTUL NR. 14

I Analiza sintactică a frazei date 113
II Analiza sintactică şi morfologică a unor cuvinte din text 114
III **Verbele unipersonale** 115
IV Identificarea cuvintelor cu **diftongi** din textul dat 115
V **Familia** cuvântului „floare“ 115

Explicaţii:
– **conjuncţiile** coordonatoare cu **valoare narativă** 116
– **contragerea** unei propoziţii subordonate în partea de propoziţie corespunzătoare 116
– adjectivul negativ *nici un / nici o* 116
– **verbe unipersonale** şi **verbe** folosite la persoana a III–a singular **cu sens impersonal** 117
– diftongul „je“ scris cu o singură literă „e“ 117
– când au literele *e* şi *i* numai rol de **litere ajutătoare** şi când notează şi sunete 118
– cum se formează **familia unui cuvânt** 119
– **rădăcină, temă, desinenţă** 119
– **stabilirea cuvântului de bază** al unui derivat (forma tip a cuvântului sau o formă flexionară a sa) **în funcţie de sensul derivatului** 119
– **cuvinte formate** prin schimbarea valorii gramaticale **de la verbe** 120

TESTUL NR. 15

I Analiza sintactică a textului dat 121

Scanned with OKEN Scanner

II Analiza morfologică şi sintactică a **pronumelor reflexive** din text; funcţiile sintactice ale pronumelor reflexive 122
III **Despărţirea** unor cuvinte în **silabe**, cu precizarea regulii aplicate 123
IV **Adverbe** formate prin **schimbarea valorii gramaticale** . 124
V **Analiza** morfologică şi sintactică a **pronumelor relative** din 3 fraze date 125

Explicaţii:

– un tip de **predicat nominal incomplet** 125
– propoziţii **circumstanţiale de cauză juxtapuse** faţă de regentă 125
– când poate avea **pronumele reflexiv** funcţie sintactică de **parte de propoziţie** 126
– când devin **formele** neaccentuate de dativ sau de acuzativ ale **pronumelor personale** de persoana I şi a II-a **pronume reflexive** 126
– despărţirea în **silabe** şi **limita dintre cuvinte** 127
– **reguli fonetice** şi **reguli morfologice** de despărţire în silabe 127
– **adverbe de timp** şi **substantivele** din care provin .. 127
– **împletirea regentei cu subordonata** 127
– **subiecte** exprimate prin pronumele relativ „cine“ în cazurile **genitiv, dativ** sau **acuzativ** 128

TESTUL NR. 16

I Analiza sintactică a frazei date 130
II Indentificarea **articolelor** din text şi analiza lor morfologică; rolul fiecărui tip de articol, în limba română .. 131
III **Analiza** morfologică şi sintactică a **verbelor** din text .. 133
IV Principalele **conjuncţii coordonatoare** din limba română şi rolul lor sintactic, în propoziţie şi în frază 134
V Definiţia **hiatului** şi identificarea cuvintelor cu hiat din text 134

Explicaţii:

– o propoziţie **regentă intercalată în subordonata ei** . 135

Scanned with OKEN Scanner

– **cum se acordă şi cum se analizează articolul** hotărât, articolul nehotărât, articolul demonstrativ–adjectival şi articolul posesiv–genitival 135

TESTUL NR. 17

I Analiza sintactică a textului dat 137
II **Substantive** formate prin **schimbarea valorii gramaticale** şi identificarea unor asemenea substantive în text 138
III Tipuri de **pronume demonstrative**, cu exemple 139
IV Folosirea semnului de punctuaţie / : / 140
V Redactarea unui scurt text dialogat care să conţină cuvinte de **argou** şi de **jargon** 140

Explicaţii:
– **reluarea propoziţiei subiective** sau a subiectului 140
– **subînţelegerea predicatului** într–o propoziţie negativă 141
– verb la mod personal fără rol de predicat 141
– structura argoului 142
– cuvinte de jargon 142

TESTUL NR. 18

I Identificarea propoziţiilor *subiective, predicative, atributive* şi *completive indirecte* din text 144
II *Analiza* sintactică şi morfologică a **numeralelor** şi a **verbelor la participiu** din text 144
III Identificarea **pronumelor reflexive** şi analiza lor 145
IV Alegerea **formei corecte a unor verbe** din 10 enunţuri 145

Explicaţii:
– **elementul regent al unei propoziţii** subordonate 146
– un caz de **topică inversă a numelui predicativ** 146
– **coordonarea unui atribut cu o propoziţie atributivă** 147
– numeralele adverbiale 147
– verbe la **participiu** cu rol de **atribut adjectival** 147
– **participiul** cu formă de **superlativ** 147

Scanned with OKEN Scanner

– formele corecte ale verbelor *a preceda, a succeda; a accede, a concede; a părea* (şi derivatele sale cu prefix), *a vedea* (şi derivatele sale cu prefix), *a cădea* (şi derivatele sale cu prefix), *a plăcea* (şi derivatele sale cu prefix) şi *a face* 148

TESTUL NR. 19

I Analiza sintactică a textului dat şi schema sa 150

II Analiza **pronumelor de politeţe, a verbelor la moduri nepersonale, a interjecţiilor şi a cuvintelor în cazul vocativ** 152

III Analiza **adverbelor şi a locuţiunilor adverbiale** 153

IV **Funcţiile sintactice ale adjectivelor pronominale** 153

Explicaţii:

– *fraza* **„grafică“** şi *fraza* **„gramaticală“** 154
– **elementul predicativ suplimentar** 155
– **supinul** cu prepoziţiile „pentru“, „la“, „după“ 156
– **regimul sintactic al interjecţiei** 156
– **funcţiile sintactice** ale cuvintelor în **vocativ** 157
– cele 2 valori semantice ale adverbului „apoi“ 157
– construcţia *„mai“ + adverb* 157
– cele **2 valori morfologice** ale lui *„nişte“* 158
– **regimul sintactic** al prepoziţiilor *„asupra“, „contra“* etc. 158
– **calitatea de adjectiv a posesivului** din sintagme de tipul *contra mea* şi **cazul** său 158

TESTUL NR. 20

I Identificarea propoziţiilor *subiective, predicative, completive directe* şi *circumstanţiale* din text 161

II Prin ce se exprimă **atributul în cazul dativ** 161

III **Valorile morfologice** ale cuvintelor **„a“, „o“** şi **„ce“** ... 162

IV Explicarea a 2 **epitete** şi a 2 **metafore** din text 164

Explicaţii:

– subiectiva după **„a fi“ impersonal** 165
– cum se analizează construcţia *„fie că... fie că...“* 165

Scanned with OKEN Scanner

– locuţiunea conjuncţională subordonatoare *„şi de“* ... 165
– **construcţiile infinitivale relative** 165
– valorile morfologice şi **funcţiile sintactice** ale cuvintelor *„a“*, *„o“* şi *„ce“* 166
– locuţiunile de forma *„cine ştie...“* 166
– prin ce **părţi de vorbire** se realizează **epitetul** 167
– **metafora explicită** şi **metafora implicită** 168
– metafora şi comparaţia 168
– personificarea 169
– inversiunea 169
– sinecdoca 169

V. TESTE DE REZOLVAT 170
IZVOARE 177

Scanned with OKEN Scanner

Titluri disponibile:

1). *Florin Marcu*, **Dicţonar uzual de neologisme**, 352 p., **10995 lei**.

2). *I. Oprişan*, **Lucian Blaga printre contemporani. Dialoguri adnotate**, 608p., **8995 lei**;

3). *Victor Kernbach*, **Enigmele miturilor astrale**, 288 p., **4995 lei**;

4). *Mihai Gheorghe Andrieş*, **Enigmele oceanului planetar**, 304 p., **5995 lei**.

5). *Mihai Gheorghe Andrieş*, **Fascinaţia comorilor**, 368 p., **5995 lei**.

6). *Marian Vasile*, **Noţiuni de teoria literaturii pentru învăţământul preuniversitar**, 160 p., **3995 lei**.

7). *Homer*, **Odiseea**, text la două culori, 288p., **4995 lei**.

8). *Stefan von Iankovich*, **M-am reîntors din moarte**, 224 p., **4995 lei**.

9). *Horia Matei*, **Enigmele Terrei**, vol. I-II, 368+368 p., reeditare; **14950 lei**;

10). *Marina Rădulescu*, **Dificultăţi ale gramaticii limbii române**, 192 p., **4995 lei**.

11). **Dicţionar de cuvinte, citate, expresii celebre**, 384 p., **7995 lei**;

12). *Mihai Eminescu*, **Răpirea Bucovinei** (cu documentele oficiale ale răpirii), 224 p., **6495 lei**;

13). *Charles Berlitz*, **Triunghiul Bermudelor**, 224 p., **5495 lei**;

14). *Mariana Vrancea*, **Minienciclopedia secretelor gospodăreşti**, 272 p., **5995 lei**;

15). *Viorel George Dumitru*, **Matematica pentru examenul de admitere la liceu**, 240 p., **5495 lei**;

16). *Dr. Norma Williams, Hetty Einzig*, **Totul despre sănătatea femeii**, 320 p., **7495 lei**;

17). *Helmut Höfling*, **OZN, preistorie, monştri. Marea carte a faptelor senzaţionale**, 256 p., 5995 lei;

18). *C. Rădulescu-Motru*, **Timp şi Destin**, [illegible] p., **5995 lei**;

19). *Gabriel Pleşea*, **Imposibila reîntoarcere**, [illegible] p., **6495 lei**.

20). *Mircea Popescu*, **Bancuri, anecdote, [illegible] III**, 192 p., **5495 lei**.

21). *G. Bacovia*, **Versuri**, 192 p., **5495 lei**.

Scanned with OKEN Scanner

CĂRŢILE NOASTRE – LA DISPOZIŢIA D-VOASTRĂ

Editurile **SAECULUM I.O. şi VESTALA** (*str. Ciucea nr. 5, bl. L 19, ap. 216, Cod 74696, Bucureşti – 72*), oferă spre vânzare cititorilor interesaţi cărţile publicate sub egida lor cu o reducere de 10% din preţul de vânzare, în cazul în care le achiziţionează direct de la depozitul editurilor (*str. Grigore Alexandrescu, nr. 96 sau str. Iacob Negruzzi, nr. 7*), cu plata în numerar sau le comandă în scris (cu plata ramburs).

Beneficiază de acest avantaj (inclusiv de gratuitatea expedierii prin poştă) oricine cumpără sau comandă cărţi în valoare de minimum 20 000 lei.

Cititorii pot achita şi prin virament, plătind anticipat contravaloarea cărţilor comandate în contul Editurii SAECULUM I.O. nr. 4072996359567, deschis la B.R.D. Titan, Bucureşti.

Relaţii suplimentare la telefonul 630 54 12, seara sau dimineaţa până la orele 8^{30}.

Comanda promptă vă garantează reţinerea titlurilor dorite!

A se vedea lista titlurilor disponibile şi în curs de apariţie pe coperta 3.

Scanned with OKEN Scanner

Lei: 4 995

ografia olară

Alcătuită pe baza programei de învățământ pe anul în curs, lucrarea de față abordază cele mai dificile probleme, nu numai de **gramatică,** ci și de **lexicologie, fonetică** și **punctuație,** cu care elevii se confruntă în cursul pregătirii examenelor de admitere în liceu și facultate.

Prin incursiunile teoretice, ce secondează continuu rezolvarea practică a testelor, lucrarea se adresează deopotrivă profesorilor și tuturor celor interesați de studierea limbii române.

Editura SAECULUM I. O.

Editura VESTALA

Scanned with OKEN Scanner